

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

***ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ
ПРАЦЬ УМАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ***

*приурочений 125-річчю від дня народження видатного
вченого і педагога у галузі землеробства, професора
Симона Самійловича Рубіна*

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

Умань 2025

УДК 330(063)

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету економіки і підприємництва Уманського національного університету,
протокол № 9 від 28.05.2025 року*

Редакційна колегія:

Ю.О. Нестерчук – доктор економ. наук (*відповідальний редактор*);
О.О. Непочатенко – доктор економ. наук; М.І. Мальований – доктор економ. наук; О.Т. Прокопчук – доктор економ. наук; Л.Ю. Мельник – доктор економ. наук; Р.П. Мудрак, доктор економ. наук; О.Г. Пенькова – доктор економ. наук; П.І. Кулаков – доктор технічних наук.; М.А. Коротєєв – кандидат економ. наук; Семенда О.В. – кандидат економ. наук; Михайловина С.О. – кандидат економ. наук; Ю.В. Улянич – кандидат економ. наук (*відповідальний секретар*).

*Автори вміщених матеріалів несуть
відповідальність за достовірність інформації*

Збірник студентських наукових праць Уманського національного університету. Факультет економіки і підприємництва / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань: 2025. – 259 с.

Збірник містить доповіді здобувачів освіти розглянуті на Всеукраїнській студентській науковій конференції, приуроченій 125-річчю від дня народження видатного вченого і педагога у галузі землеробства, професора Симона Самійловича Рубіна, що відбулася 27 квітня 2025 року в м. Умань.

© Уманський НУ, 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ ЕКОНОМІКИ

<i>Братчик Д.В.</i> Міжнародна практика здійснення державної експортної політики	7
<i>Гловацька О.В.</i> Теоретико-методологічні засади дослідження експорту агропродовольчих товарів	9
<i>Деркач А.А.</i> Ринок праці в сільській місцевості в умовах війни	11
<i>Дульський М.М.</i> Перспективи розвитку органічного землеробства України	14
<i>Ковтонюк А.В.</i> Роль управлінських механізмів у розвитку соціальної відповідальності підприємства	15
<i>Левицький О.С.</i> Бурякоцукровий підкомплекс АПК України: суть та значення	18
<i>Лисик О.Л.</i> Характеристика стратегічного управління процесами розвитку підприємств у сфері готельного господарства	20
<i>Ліснічук А.С.</i> Інструменти дослідження зовнішньоекономічної активності підприємств: теоретико-методичний підхід	22
<i>Мизюк Б.Р.</i> Проблеми та перспективи стратегічного розвитку банківських установ в Україні	25
<i>Пасічник І.В.</i> Стратегія розвитку територіальної громади як інструмент соціально-економічного зростання	28
<i>Пулявський І.О.</i> Стратегічні підходи до соціальної відповідальності аграрного бізнесу в умовах війни	30
<i>Пічкурченко М.С.</i> Роль державної підтримки в розвитку агробізнесу в Україні	32
<i>Прокопенко А.В.</i> Торговельні війни: сучасність та наслідки для глобального світу	34
<i>Протопопов Д.О.</i> Інноваційні підходи до управління ризиками в українському агробізнесі	36
<i>Рудь К.С.</i> Економічні наслідки війни для бізнесу в Україні	38
<i>Савченко Н.С.</i> Інвестиційний клімат для бізнесу в Україні: проблеми та перспективи покращення	40
<i>Тисевич А.І.</i> Стратегічні пріоритети підвищення міжнародної конкурентоспроможності економіки України в умовах глобальних викликів	43
<i>Шейх-Абдін В.М.</i> Напрями підвищення економічної безпеки громади в умовах воєнного стану	45

СЕКЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА, ТОРГІВЛІ ТА БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

<i>Гут Н.Р.</i> Бізнес під час війни в Україні	48
<i>Морванюк С. А., Бондаренко В.В.</i> Вплив повномасштабної війни Росії проти України на глобальну продовольчу безпеку	49
<i>Мамалига А.О.</i> Розвиток електронної торгівлі в умовах економічної нестабільності	53
<i>Перейдідорога О.П.</i> Зарубіжний досвід соціального забезпечення населення та перспективи в Україні	55
<i>Майданюк О.О.</i> Особливості управління ризиками в умовах дії воєнного стану	57
<i>Мартинчук І. А.</i> Соціальний захист вразливих верств населення в Україні	59
<i>Поліщук А.В., Криворук Т.С.</i> Оцінка стану якості життя населення України	61

в умовах воєнного стану	
<i>Зайцев Д.В.</i> Форми організації електронної торгівлі в агробізнесі	65
<i>Шеленівська Т.О.</i> Людський розвиток як пріоритет повоєнного відновлення України	67
<i>Симоненко Я.І.</i> Тенденції інноваційного розвитку у сфері торгівлі	69
<i>Приз В. В.</i> Соціальний захист населення: сутність та актуальність у сучасних умовах	71
<i>Свищенко М.С.</i> Основні соціальні проблеми України в умовах війни	73
<i>Жовтобрюх В.О.</i> Сучасні аспекти розвитку ринку праці в Україні	75
<i>Чорнодід Є.О.</i> Проблеми системи пенсійного забезпечення в Україні	77
<i>Хлипало А.В., Шевчук Ю.Ю.</i> Роль і значення збутової діяльності підприємства	79
<i>Герасимчук В. В.</i> Поняття ресурсного потенціалу підприємства та оцінка його використання	81
<i>Бугеренко В.В., Дзень Р.В.</i> Механізми соціального забезпечення в Україні в контексті соціально-економічних викликів	83
<i>Телячий С.С.</i> Цифровізація соціальних послуг як фактор підвищення ефективності соціального захисту	87
<i>Базан К.І., Баламей Ю.О.</i> Оцінка впливу війни на малий та середній бізнес в Україні: проблеми та перспективи	89
<i>Нестерчук О.О.</i> Соціальне забезпечення як інструмент реалізації державної соціальної політики	91
<i>Нестерчук О.О.</i> Соціальне забезпечення в умовах воєнного стану: виклики та перспективи розвитку	94
<i>Ігнатенко І.В.</i> Забезпечення конкурентоспроможності торговельного підприємства	96
<i>Basun K.O.</i> Social security and social protection: development in modern conditions	99
<i>Basun K.O.</i> Corruption problems as a threat to the development of civil society in Ukraine	101
<i>Руцький А.В.</i> Стратегія розвитку підприємства на інноваційних засадах	102
<i>Bilova A.O.</i> Formation of social protection of the population in modern conditions	105
<i>Bilova A.O.</i> The impact of inflation on the financial decisions of enterprises and consumers	107
<i>Bilodon M.B.</i> Assessment of the current state of the foreign trade market of Ukraine with China	109
<i>Polishchuk D.V.</i> Impact of globalization on socio-economic problems of domestic enterprises	111

СЕКЦІЯ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

<i>Вілонова М.Ю.</i> Основні помилки у первинних документах обліку грошових коштів	114
<i>Баданюк В.Ю.</i> Організація бухгалтерського обліку на підприємстві та напрями його вдосконалення	116
<i>Грищенко Ю.А.</i> Методи нарахування амортизації: переваги та недоліки	119
<i>Вольський В.В.</i> Організаційно-методичні засади управлінського обліку	121
<i>Дзьобань Т.В.</i> Важливість етики в обліку і аудиті	123
<i>Kim Б. В.</i> Організація внутрішнього контролю підприємства	125

<i>Івченко О.Л.</i> Проблеми організації бюджетування в підприємствах	128
<i>Колесник А. А.</i> Оподаткування малого та середнього бізнесу: проблеми та шляхи оптимізації в Україні	130
<i>Зазимко А.О.</i> Роль аудиту у забезпеченні якості інтегрованої звітності	132
<i>Комісар А.О.</i> Вплив електронного документообігу на ефективність ведення бухгалтерського обліку в Україні	133
<i>Кузьменко Н.В.</i> Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами виробництва продукції тваринництва	136
<i>Кукуруза М.В.</i> План рахунків бухгалтерського обліку та його значення для узагальнення економічної інформації	139
<i>Кулинич С.С.</i> Проблеми обліку і контролю використання виробничих запасів	142
<i>Курта Р.В.</i> Роль штучного інтелекту в бухгалтерському обліку	144
<i>Кучай А.Ю.</i> Податкова звітність та контроль її показників	146
<i>Левицька Н.С.</i> Міжнародні стандарти фінансової звітності: практика впровадження в Україні	149
<i>Малов В.Є.</i> Особливості ведення обліку в аграрних підприємствах: облік біологічних активів	152
<i>Мельничук А.О.</i> ESG-звітність та сталий розвиток: виклики для бухгалтерів	155
<i>Миронюк В.О.</i> Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками	157
<i>Мусієнко К.В.</i> Первинний облік касових операцій	160
<i>Прокопенко А.В.</i> Верифікація, архівація та юридична сила електронних документів	162
<i>Соколенко К. В.</i> Удосконалення обліку витрат на утримання і експлуатацію машинно-тракторного парку	165
<i>Федоренко М.В.</i> Обліково-аналітичне забезпечення розрахунків за виплатами працівникам	167
<i>Терлецький О.О.</i> Контроль розрахунків з постачальниками в системі бухгалтерського обліку ТОВ «СІЛЬПО-ФУД», м. Київ	169
<i>Хруленко В.Ю.</i> Преміальні виплати працівникам як об'єкт бухгалтерського обліку	171
<i>Яровий М.О.</i> Документальне забезпечення обліку основних засобів	174
<i>Юхимчук А.О.</i> Організація обліку кредитів банків та аналіз їх використання	176

СЕКЦІЯ МАРКЕТИНГУ

<i>Марченко Б.М.</i> Тенденції розвитку ринку поштових послуг в Україні в умовах цифрової трансформації	179
<i>Левченко М.А.</i> Особливості маркетингової діяльності посередницьких підприємств в аграрній сфері	182
<i>Кочергін Є.О.</i> TikTok як нова платформа для брендів	185
<i>Ковальчук С.А.</i> Управління контент-маркетингом в умовах цифровізації бізнесу	187
<i>Куролан М.О.</i> Роль маркетингової стратегії в конкурентному середовищі	190
<i>Личманюк В.В.</i> Цифрова трансформація брендингу в умовах воєнного стану	193
<i>Ротаєнко С.О.</i> Цифровий маркетинг: тенденції, переваги та виклики сучасного бізнесу	194
<i>Чупрун Б.С.</i> Використання штучного інтелекту в маркетингу: сучасні	196

тенденції та перспективи розвитку

Нестерчук Н.В. Роль маркетингових інструментів у підвищенні конкурентоспроможності франчайзингових мереж 199

Кравець Є.П. Біржова інфраструктура аграрного ринку України: виклики, можливості, перспективи 202

Колодій Т. М. Стратегії сталого розвитку соціально-економічних систем через інтеграцію менеджменту та маркетингу 204

Макарова Т.О. Психологія залучення користувачів у соціальних мережах: як створити вірусний контент? 206

СЕКЦІЯ ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Запорожець В.О. Сучасні виклики розвитку страхового ринку України 210

Зубарєв В.В. Використання штучного інтелекту в банківській системі України 211

Гончарук В.В. Багатство як ознака економічного розвитку особи та держави 213

Іваніченко С.М. Особливості формування персональних витрат у США 215

Капишук О.О. Переваги та недоліки факторингу у фінансуванні підприємств в умовах війни 217

Капишук О.О. Банківське кредитування аграрного сектору України 220

Найко О. І. Фінансові ризики та методи їх нейтралізації 224

Прокопенко А.В. Зв'язок рівня економічного розвитку країни з обсягом персональних доходів населення 227

Прокопенко А.В. Роль облікової ставки у монетарній політиці України 230

Коблик М. С. Рівень фінансової грамотності українців в контексті світових даних 231

Сінчук Я.М. Фінансово-бюджетна децентралізація та перспективи її реалізації в Україні 232

Цистанов В.В. Фінансова грамотність: основи формування та підвищення рівня 236

Шиманська П.О. Фінансовий ринок України в умовах військового стану 238

Шиманська П.О. Роль фінансових технологій в економічному розвитку банків 241

Джупина Д.Ю. Бюджетний менеджмент як складова управління державними фінансами 244

Ярушкевич Д.В. Рівень фінансової грамотності українців у контексті світових даних 246

СЕКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Павленко В.В. Методи розпізнавання образів у безпілотних технологіях та медицині 249

Загорій В.В. Принцип дії мікропроцесорного засобу контролю електропровідності молока протягом лактації 252

Григоренко У.С. Генетичні алгоритми як модель природних процесів 255

Levytskyi M. Recognition of goods using the YOLO neural network 257

СЕКЦІЯ ЕКОНОМІКИ

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКСПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ

**Братчик Д.В., 11 м-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри економіки Ревуцька А.О.**

Державна експортна політика є важливим інструментом стимулювання національної економіки через розвиток зовнішньоекономічної діяльності, зокрема експорту. Завдяки реалізації конкурентних переваг, експорт сприяє розширенню ринків збуту, стимулюючи економічне зростання, отримання додаткового прибутку та збільшення національного доходу. Водночас, розвиток глобальної економіки стикається з низькими та нестабільними темпами розвитку, що визначає важливість державної підтримки для забезпечення конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Експорт відіграє стратегічну роль у розвитку національної економіки, оскільки за допомогою додаткових ринків збуту стимулює розширене відтворення, сприяє зростанню національного доходу та забезпечує додатковий прибуток для країни. При цьому важливими є державні механізми, що підтримують експорт і забезпечують конкурентоспроможність на світовому ринку [5].

Зовнішньоекономічна політика є невід'ємною частиною загальної зовнішньої політики держави. Вона сприяє зміцненню національної економічної безпеки та формуванню стратегічних напрямків у розвитку зовнішньої торгівлі. Уряди країн часто формулюють свої зовнішньополітичні курси, враховуючи вимоги зовнішньоекономічної політики, а також національні інтереси та економічні пріоритети [3].

Система державної підтримки експорту в США є однією з найбільш успішних. Експортно-імпортний банк США відіграє ключову роль у фінансуванні американських експортерів, надаючи кредити, кредитні гарантії та страхування торгівлі. Також важливими є механізми фінансової допомоги для захисту інтересів експортерів у різних секторах економіки, зокрема сільському господарстві та екологічно чистих технологіях. Під час кризових періодів, коли комерційні структури не можуть надати необхідне фінансування, банк активно бере на себе ризики, пропонуючи нові страхові продукти та підтримуючи інвестиції [4].

У Німеччині система підтримки експортерів реалізується через федеральний уряд і Міністерство економіки та технологій. Основними інструментами є страхування експортних кредитів, фінансова підтримка досліджень і розробок, а також субсидії на промисловість. Державні гарантії та забезпечення не повинні суперечити національним інтересам та міжнародним нормам, що забезпечує стабільність і прозорість у зовнішній торгівлі.

Швейцарія має високоефективну систему підтримки національних експортерів, зокрема через державно-приватне партнерство. Важливим механізмом є Агентство з гарантування ризиків, яке займається наданням експортних гарантій для понад 150 країн. В Австрії значну роль відіграє Австрійський контрольний банк, який надає державні гарантії та пільгові кредити для підтримки експорту, зокрема до країн, що розвиваються.

Великі економіки, такі як США та Німеччина, активно використовують механізми фінансової допомоги для підтримки експортерів. Це включає надання кредитних гарантій, страхування ризиків, фінансування середньо- та довгострокових інвестицій, а також прямі субсидії. Особливу роль відіграє фінансування через лізингові механізми, які дозволяють іноземним партнерам фінансувати купівлю дорогого обладнання та технологій.

Державні субсидії, пільгові кредити та прямі державні гарантії сприяють зниженню фінансових бар'єрів для експортерів, особливо для малих та середніх підприємств (МСП). Вони дозволяють МСП здобувати доступ до міжнародних ринків та забезпечують конкурентоспроможність у сфері високих технологій та відновлюваної енергетики [2].

У США, Німеччині та інших країнах значну увагу приділяють підтримці малих та середніх експортерів, зокрема через спрощення фінансових процедур, надання спеціальних кредитних програм та підтримку у виході на нові ринки. Механізми фінансування включають державні гарантії, страхування дебіторської заборгованості, а також створення спеціальних продуктів для експортного фінансування у сфері відновлювальних технологій [1; 6].

Міжнародний досвід реалізації державної експортної політики підтверджує важливість використання різноманітних інструментів для підтримки національних експортерів. Фінансова підтримка, страхування ризиків, надання пільгових кредитів та субсидій створюють сприятливі умови для розвитку зовнішньої торгівлі. Важливим є адаптивне застосування цих механізмів до специфічних економічних умов та потреб ринку, що дозволяє країнам зміцнювати свої позиції на міжнародних ринках, зокрема через підтримку малих і середніх підприємств.

Список використаних джерел

1. Кирилов Ю. Є. Зовнішньоекономічна діяльність на глобального ринку : монографія / Ю. Є. Кирилов. – Херсон : Айлант, 2020. - 160 с.
2. Купрейчик К. Є. Фактори впливу на експортний потенціал підприємства / К. Є. Купрейчик // Управління розвитком. - 2019. - № 16. - С. 130-133.
3. Маковоз О. С. Особливості економічного потенціалу підприємств торгівлі / О. С. Маковоз // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. - 2021. - Ч. 2. - С. 417-424.
4. Волошина К. П. Оцінка експортного потенціалу підприємства / К. П. Волошина, Н. І. Возненко // Управління розвитком. - 2023. - № 12 (152). - С. 9-11.

5. Россоха В. Экспортный потенциал підприємств / В. Россоха, О. Шарапа // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2022. - № 4. - С. 44-63.

6. Філіпова Н. О. Управління фінансовими ризиками підприємств, що експортують високотехнологічну продукцію / Н. О. Філіпова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. - 2021. - № 3. - С. 245-247.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСПОРТУ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ

**Гловацька О.В., 11м-з-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри економіки Ревуцька А.О.**

Експорт агропродовольчих товарів є важливим елементом зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектора, що сприяє розвитку національної економіки та забезпечує стабільність фінансових результатів компаній. Головним завданням для підприємств-експортерів є постійне підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності з метою зміцнення загального фінансового стану. Для цього необхідно застосовувати різноманітні методи та інструменти, які базуються на теоретичних принципах і методологічних підходах.

Згідно з Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», експорт визначається як продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності з вивезенням або без вивезення товарів через митний кордон України. Важливо відзначити, що експорт є частиною зовнішньоекономічної діяльності, яка охоплює не лише зовнішньоторговельні відносини, а й інші операції, такі як імпорт, а також реекспорт товарів [1].

Процес аналізу експортної діяльності підприємства потребує визначення ефективності зовнішньоекономічних операцій і застосування теоретичних підходів, що дозволяють оцінити потенціал підприємства та його здатність реалізовувати експортні можливості. Такий підхід передбачає вивчення не лише зовнішньоекономічної діяльності підприємства, але й потенціалу агропродовольчого сектора, зокрема зернопродуктового підкомплексу.

Зовнішньоекономічний потенціал агропродовольчого сектора є складною категорією, що вимагає уточнення її внутрішніх компонентів. Для ефективної оцінки цього потенціалу слід враховувати різні характеристики, такі як внутрішній та зовнішній потенціали, функціонування галузевих підсистем, методи оцінювання та критерії реалізації потенціалу. Ці аспекти повинні стати основою методики, яку використовують для оцінки зовнішньоекономічного потенціалу агропродовольчих підприємств [2].

Одним з ключових етапів створення методики оцінки є декомпозиція елементів зовнішньоекономічного потенціалу на рівні окремих підприємств

та агропродовольчого підкомплексу загалом. Це дозволяє уточнити, які компоненти потенціалу є найбільш значущими для забезпечення ефективності експорту. Аналіз зовнішньоекономічного потенціалу також передбачає визначення конкретних критеріїв, які характеризують рівень його реалізації [8; 9; 10].

Аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства включає кілька етапів, починаючи з визначення мети та завдань дослідження і закінчуючи збором та обробкою інформації. Вчені О. Маслак та В. Жежуха пропонують наступну послідовність етапів аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємства:

1. Визначення мети та завдань аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
2. Розробка гіпотези та теоретичних передумов дослідження.
3. Складання програми аналізу та визначення методів дослідження.
4. Збір інформації, обробка та представлення висновків [2; 4].

Також важливо використовувати різноманітні методи аналізу, такі як порівняння, узагальнення, метод абсолютних та відносних величин, а також факторний аналіз і стратегічний аналіз (зокрема, метод SPACE). Ці методи дозволяють оцінити не тільки економічні показники експортної діяльності, але й конкурентоспроможність підприємства на зовнішньому ринку [6; 7].

Метод SPACE (Strategic Position and Action Evaluation) є одним з найбільш ефективних інструментів для аналізу стратегічної позиції підприємства на зовнішньому ринку. Цей метод дозволяє оцінити фінансове становище підприємства, привабливість галузі, стабільність зовнішнього середовища та конкурентні переваги. Враховуючи високу конкуренцію на зовнішньому ринку агропродовольчих товарів, використання методу SPACE дає можливість підприємствам точно визначити свою стратегічну позицію і обрати найбільш доцільну стратегію розвитку [7; 8].

Методика SPACE передбачає визначення числових значень для кожної групи факторів, що дозволяє сформувати чітке стратегічне становище підприємства. Результати аналізу на основі методу SPACE допомагають виявити напрямки для поліпшення конкурентоспроможності та збільшення експортних можливостей [5; 7].

Експорт агропродовольчих товарів є стратегічним фактором розвитку економіки, який дозволяє підприємствам збільшувати виробництво, відкривати нові ринки та отримувати додаткові доходи. Для забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності необхідно застосовувати методи аналізу, які дозволяють точно оцінити експортний потенціал підприємства та приймати обґрунтовані рішення щодо подальшої стратегії розвитку. Застосування таких методів, як SPACE-аналіз, дозволяє підприємствам точно оцінити свої конкурентні переваги та обрати стратегію для успішної роботи на зовнішньому ринку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-ХІІ від 16.04.1991.
2. Маслак О., Жежуха В. Теоретичні аспекти аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємств. – Київ: Наукова думка, 2015. – 224 с.
3. Вічевич А., Максимець О. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства. – Львів: Видавничий дім «Логос», 2018. – 285 с.
4. Маслак О., Жежуха В. Методологічні підходи до оцінки експортного потенціалу підприємства. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. – 198 с.
5. Іванова І. І. Стратегічний аналіз підприємства: методи та інструменти. – Київ: Освіта України, 2016. – 320 с.
6. Олексюк М. М. Економічні аспекти зовнішньої торгівлі агропродовольчими товарами: теорія і практика. – Одеса: ОДУ, 2019. – 180 с.
7. SPACE Analysis for Strategic Position Evaluation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.strategyanalysis.com>
8. Український агропродовольчий сектор на світових ринках: потенціал і можливості. – Київ: Інститут економіки та прогнозування, 2020. – 145 с.
9. Харченко В. В. Моделювання зовнішньоекономічних відносин в агропромисловому комплексі. – Черкаси: ЧНУ, 2021. – 224 с.
10. Шевченко Л. І. Теоретико-методологічні основи дослідження експортного потенціалу агропродовольчого комплексу. – Тернопіль: ТНТУ, 2020. – 176 с.

РИНОК ПРАЦІ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Деркач А.А., 11 м-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Осіпова А.А.

У сучасних умовах соціально-економічної нестабільності, активної трудової міграції та скорочення виробничих потужностей питання функціонування ринку праці на сільських територіях набуває особливої актуальності. Проблема продуктивної зайнятості в аграрних регіонах України вимагає ґрунтового наукового осмислення та комплексного підходу до розробки ефективних стратегій. Сільські території характеризуються високим рівнем прихованого безробіття, сезонністю праці та обмеженими можливостями для диверсифікації економічної активності. Традиційні форми зайнятості, зосереджені переважно в сільському господарстві, не забезпечують повною мірою соціальну стабільність та гідний рівень доходів населення. Значна частина працездатного населення змушена шукати альтернативні джерела заробітку, що часто призводить до відтоку кадрів у

міста або за кордон. У цьому контексті особливого значення набуває формування стратегічних підходів до підвищення продуктивної зайнятості, що відповідатимуть сучасним викликам і потребам сільських громад.

Ринок праці є складною соціально-економічною системою, яка відображає взаємодію між попитом на робочу силу з боку роботодавців та її пропозицією з боку працівників. У контексті сільських територій цей ринок має специфічні риси, зумовлені особливостями аграрного сектору, демографічними тенденціями та рівнем розвитку інфраструктури.

Поняття «ринок праці» охоплює сукупність економічних відносин, пов'язаних із купівлею-продажем робочої сили, де праця виступає як товар, а її вартість визначається через взаємодію попиту і пропозиції. Продуктивна зайнятість, у свою чергу, означає таку форму трудової діяльності, яка забезпечує ефективне використання трудового потенціалу, сприяє економічному зростанню та підвищенню добробуту населення.

Сільський ринок праці характеризується низкою особливостей. По-перше, це обмежена кількість робочих місць, переважно в аграрному секторі, що зумовлює сезонність зайнятості та нестабільність доходів. По-друге, спостерігається високий рівень прихованого безробіття та самозайнятості, що ускладнює точну оцінку реального стану зайнятості. По-третє, відбувається депопуляція сільських територій через міграцію молоді до міст у пошуках кращих можливостей [3].

Після початку повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році сільський ринок праці України зазнав критичних змін. У багатьох громадах було зруйновано аграрну інфраструктуру, зменшено обсяг виробництва, скорочено сезонні роботи. Особливо постраждали регіони, що знаходилися у зоні активних бойових дій (Харківська, Херсонська, Запорізька області тощо) [2].

За даними Державної служби зайнятості, понад 6 мільйонів українців виїхали за кордон, і значна частина з них – із сільської місцевості. Це призвело до дефіциту робочої сили, особливо серед молоді й фахівців аграрного профілю.

Сільське господарство традиційно характеризується високим рівнем сезонної зайнятості. У 2023 році, за даними Державної служби зайнятості, значна частина вакансій у сільському господарстві була сезонною, особливо в період весняно-літніх польових робіт. Однак, через воєнний стан, багато аграрних підприємств скоротили обсяги виробництва, що призвело до зменшення кількості сезонних робочих місць.

Тіньова зайнятість залишається серйозною проблемою на сільських територіях. За оцінками Державної служби з питань праці, рівень тіньової зайнятості в Україні становить близько 9% від загальної кількості зайнятого населення. Це призводить до щорічних втрат державного бюджету на суму близько 100 мільярдів гривень. У сільській місцевості тіньова зайнятість часто пов'язана з неофіційним працевлаштуванням у сільському господарстві та будівництві [1].

Формування продуктивної зайнятості на сільських територіях передбачає

впровадження системних змін, орієнтованих на розвиток людського капіталу, підтримку місцевих ініціатив і створення сприятливого середовища для економічної активності. Одним із ключових напрямів є диверсифікація економічної діяльності. В умовах домінування аграрного сектору важливо розширити спектр зайнятості за рахунок розвитку переробної промисловості, логістики, сільського зеленого туризму, екологічних послуг, ремесел і домашнього підприємництва. Це дозволить зменшити сезонність праці, знизити рівень безробіття та залучити до активної економічної діяльності ширші верстви сільського населення.

Вагоме значення має підтримка малого та середнього підприємництва, яке виступає локомотивом зайнятості у сільській місцевості. Створення сприятливих умов для розвитку фермерських господарств, сімейного бізнесу, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів сприятиме створенню нових робочих місць, підвищенню рівня доходів і розвитку територіальних громад. У цьому контексті важливою є державна та муніципальна підтримка у вигляді мікрокредитування, податкових стимулів, програм грантового фінансування.

Окремої уваги заслуговує напрям підвищення рівня кваліфікації та перекваліфікації сільського населення. Створення мережі навчальних центрів, дистанційних курсів та освітніх ініціатив дозволить адаптувати трудові ресурси до змін на ринку праці, забезпечити доступ до сучасних професій, включно з цифровими та креативними спеціальностями. Ефективне поєднання освіти з практикою, стажуванням і наставництвом дозволить підготувати конкурентоспроможні кадри для нових галузей економіки.

Актуальним напрямом є розвиток соціального підприємництва, яке поєднує економічну дохідність із вирішенням соціальних проблем на селі. Залучення жінок, молоді, осіб з інвалідністю до трудової активності через соціальні ініціативи створює умови для інклюзивного розвитку та соціальної згуртованості.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що продуктивна зайнятість у сільських територіях є ключовим чинником стабільності та розвитку як окремих громад, так і країни в цілому. Її формування потребує міжсекторальної взаємодії, скоординованої участі держави, місцевої влади, бізнесу та громадянського суспільства. Впровадження комплексної стратегії зайнятості з урахуванням регіональних особливостей, демографічних тенденцій та економічного потенціалу дозволить забезпечити ефективне використання трудових ресурсів, зменшити рівень бідності та запобігти подальшому знелюдненню села. Таким чином, продуктивна зайнятість має розглядатися не лише як інструмент соціального захисту, а як рушійна сила місцевого економічного зростання.

Список використаних джерел

1. В Україні тіньова зайнятість сягає 9% – Держпраці. *Мінфін*: [сайт]. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/08/14/110714340/>

2. Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти. *Національний інститут стратегічних досліджень*: [сайт]. URL: <https://surl.li/algfnb>

3. Пати́ка Н. І., Нартюк О. В. Стан і шляхи забезпечення зайнятості сільського населення в Україні. *Економіка АПК*. 2020. N 9. С. 42 – 52. URL: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202009042>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА УКРАЇНИ

**Дульський М.М., 11м-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – д.е.н., професор, Мудрак Р.П.**

Рациональне використання земельних ресурсів є важливою передумовою сталого розвитку аграрного сектору економіки. На тлі сучасних екологічних загроз, змін клімату, зниження родючості ґрунтів та надмірного застосування хімічних засобів, все частіше постає питання щодо перегляду підходів до ведення сільського господарства.

Одним із перспективних напрямів є перехід до органічного землеробства — системи, що базується на використанні природних ресурсів без залучення синтетичних добрив, пестицидів та регуляторів росту.

Органічне сільське господарство демонструє сталий розвиток з 2018 по 2023 роки (табл. 1). Збільшення площ органічних угідь, кількості фермерів та росту ринку органічних продуктів свідчить про зміцнення тенденцій до сталого землеробства та зростання попиту на органічні продукти. Приріст показників, хоча й не надзвичайно великий, вказує на стабільний прогрес і поступове розширення органічного сектору на глобальному рівні. [1, с. 31; 2, с. 31].

Таблиця 1

Основні показники розвитку органічного землеробства у світі

Показник	2018	2023
Загальна площа органічних угідь (млн га)	71.5	98.9
Приріст до попереднього року	+2.9%	+2.6%
Кількість країн з органічним землеробством	186	188
Кількість органічних фермерів (млн)	2.8	4.3
Розмір світового органічного ринку (млрд євро)	~97	136.4

Органічне землеробство є важливою складовою «зеленої трансформації» аграрного сектору, що сприяє адаптації до зміни клімату та

зменшенню її наслідків. В Європейському Союзі попит на органічну продукцію постійно зростає, перевищуючи внутрішнє виробництво. У 2019 році Україна постачала понад 10% від імпортованих до ЄС органічних товарів.

Україна має великий потенціал для розвитку органічного землеробства завдяки наявності вільних земель та меншій інтенсивності виробництва. Це надає можливість вийти на ринки ЄС, який є нетто-імпортером органічних продуктів. Проте, для забезпечення розвитку сектора необхідно створити ефективну систему контролю та нагляду, щоб мінімізувати репутаційні ризики [3, с. 32].

Органічне землеробство має значний екологічний та економічний потенціал, зокрема, знижуючи забруднення, зберігаючи біорізноманіття та сприяючи зростанню доходів агропідприємств. Крім того, воно створює нові робочі місця та покращує якість життя в сільських районах.

Органічне землеробство є стратегічним напрямом розвитку аграрного сектору, що відповідає викликам сучасності: змінам клімату, екологічній деградації та зниженню родючості ґрунтів. Зростання світових показників свідчить про стабільне поширення цієї моделі господарювання. Україна має значний потенціал у цій сфері, особливо в контексті зростаючого попиту на органічну продукцію в ЄС. Подальший розвиток органічного землеробства сприятиме не лише поліпшенню екологічного стану, а й забезпечить економічне зростання, зайнятість у сільській місцевості та інтеграцію до європейських ринків.

Список використаних джерел

1. FiBL & IFOAM. the World of organic agriculture (2020). URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/5011-organic-world-2020.pdf>.
2. FiBL & IFOAM. the World of organic agriculture (2025). URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1797-organic-world-2025.pdf>.
3. Перспективи розвитку аграрного сектора України в умовах кліматичних змін: аналіт. доп. / [В. М. Русан, Л. А. Жураковська, Я. А. Жаліло та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2024. 47 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.09>.

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

**Ковтонюк А.В., 11 м-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри економіки Ревуцька А.О.**

Соціальна відповідальність підприємств є важливим фактором їх стійкого розвитку та успішної інтеграції в глобальне бізнес-середовище. Для ефективної реалізації принципів соціальної відповідальності необхідно створити ефективну систему управління, що включає механізми прийняття рішень, їх виконання, а також моніторинг та оцінку ефективності. Розвиток

соціальної відповідальності залежить від правильно організованої внутрішньої системи управління та належної взаємодії з усіма зацікавленими сторонами [6; 9].

Перед початком реалізації соціально відповідальної політики підприємству необхідно визначити основні пріоритети в цій сфері. Пріоритети можуть включати екологічні ініціативи, покращення умов праці, розвиток освітніх програм або підтримку місцевих громад. Однак, для ефективної реалізації цих пріоритетів, необхідно побудувати відповідну управлінську структуру, яка б забезпечувала чітке планування, виконання та контроль.

Управлінські механізми повинні включати не лише розробку внутрішніх документів, таких як стратегії, положення, політики, але й визначення чітких процедур для прийняття рішень, їх реалізації та оцінки результатів. Важливою частиною цього процесу є створення системи моніторингу та оцінки ефективності впроваджених заходів [7;8].

Ціннісностворювані механізми управління соціальною відповідальністю спрямовані на зміцнення відданості принципам соціальної відповідальності серед керівництва та співробітників. Вони включають навчання, мотивацію, а також сприяння розумінню та підтримці політик соціальної відповідальності всіма працівниками. Добрі наміри керівництва можуть залишитись нереалізованими, якщо працівники не розуміють або не підтримують ці ініціативи. Відсутність чітко визначеного плану дій та розподілу відповідальностей також може призвести до неефективності впровадження соціальної відповідальності.

Механізм управління соціальною відповідальністю реалізується через застосування міжнародних стандартів, які дозволяють систематизувати підходи до соціальної відповідальності. Серед найбільш поширених стандартів можна виокремити:

SA 8000 — стандарт, розроблений компанією Social Accountability International, що фокусується на правах працівників, поліпшенні умов праці та взаємодії між керівництвом і персоналом [2].

ISO 26000 — міжнародний стандарт, розроблений ISO, який визначає соціальну відповідальність як частину загальної стратегії бізнесу. Цей стандарт охоплює етичні питання ведення бізнесу, відповідальність за вплив на навколишнє середовище та права людини [1].

Investors in People — стандарт, що акцентує увагу на розвитку персоналу, навчанні та вдосконаленні бізнес-процесів з урахуванням соціальних критеріїв ефективності [3].

Global Reporting Initiative (GRI) — стандарт, який сприяє підготовці нефінансових звітів та оцінці ефективності соціальних, економічних і екологічних заходів [4].

AA1000 та ISAE 3000 — стандарти, які доповнюють GRI, визначаючи процедури для верифікації та звітності з питань соціальної відповідальності, а також оцінки ефективності [5].

Впровадження принципів соціальної відповідальності на підприємствах має позитивний вплив на їх діяльність. Це дозволяє не лише підвищити конкурентоспроможність, але й зміцнити репутацію, поліпшити стосунки з зацікавленими сторонами та залучити інвестиції.

Одним з важливих аспектів є репутаційний ефект, коли бізнес, який активно дотримується принципів соціальної відповідальності, формує позитивний імідж серед споживачів та партнерів. Це також підвищує цінність бренду та довіру до компанії, що може призвести до зростання продажів та посилення конкурентних позицій.

Іншим важливим аспектом є впровадження інновацій. Підприємства, які активно взаємодіють із зацікавленими сторонами, краще розуміють їхні потреби та можуть пропонувати нові продукти чи послуги, що сприяє підвищенню ефективності бізнесу та розширенню ринків [8;10].

Також варто зазначити, що підвищення лояльності персоналу є важливим результатом впровадження соціальної відповідальності. Підприємства, що створюють сприятливі умови праці та пропонують можливості для професійного розвитку, здатні залучити висококваліфікованих фахівців, підвищуючи тим самим ефективність і мотивацію співробітників [9].

Розвиток соціальної відповідальності підприємства є важливим елементом його стратегії. Створення ефективної системи управління соціальною відповідальністю, яка включає відповідні механізми для прийняття рішень, їх виконання та оцінки результатів, є ключовим для досягнення сталого розвитку бізнесу. Використання міжнародних стандартів соціальної відповідальності дозволяє не лише покращити імідж підприємства, але й забезпечити йому конкурентні переваги на ринку. В результаті, підприємства, які активно впроваджують принципи соціальної відповідальності, отримують численні переваги, такі як зростання інвестиційної привабливості, підвищення лояльності персоналу та репутаційні вигоди, що в сукупності сприяють їхньому довгостроковому успіху.

Список використаних джерел

1. ISO 26000:2010. Соціальна відповідальність. Міжнародний стандарт ISO. ISO, 2010. URL: <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>
2. Social Accountability International. Social Accountability 8000 Standard. Social Accountability International, 2008. URL: <https://sa-intl.org/>
3. ISO 31000:2009. Управління ризиками: Принципи та рекомендації. ISO, 2009. URL: <https://www.iso.org/iso-31000-risk-management.html>
4. Global Reporting Initiative. Global Reporting Initiative Standards. Global Reporting Initiative, 2021. URL: <https://www.globalreporting.org/>
5. AccountAbility. AA1000 Series of Standards. AccountAbility, 2018. URL: <https://www.accountability.org/>
6. Investors in People. Investors in People Standard. Investors in People, 2020. URL: <https://www.investorsinpeople.com/>

7. European Commission. A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility. Brussels, 2011. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/sustainability/corporate-social-responsibility_en
8. Porter, M. E., & Kramer, M. R. Creating Shared Value. Harvard Business Review, 2011, 89(1-2), 62-77. URL: <https://hbr.org/2011/01/the-big-idea-creating-shared-value>
9. Carroll, A. B. Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct. Business & Society, 1999, 38(3), 268–295. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/000765039903800303>
10. Schwartz, M. S. Corporate Social Responsibility: An Ethical Approach. Broadview Press, 2011. URL: <https://www.broadviewpress.com/product/corporate-social-responsibility-an-ethical-approach/>

БУРЯКОЦУКРОВИЙ ПІДКОМПЛЕКС АПК УКРАЇНИ: СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

**Левицький О.С., 11м-е група , факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – д.е.н., професор, Мудрак Р.П.**

Стратегічним сектором економіки України є її агропромисловий комплекс. Насамперед у частині сфер виробництва та переробки сільськогосподарської продукції [1]. Адже саме сільське господарство та харчова промисловість є надійним базисом продовольчої безпеки та соціально-економічної стабільності країни.

Агропромисловий комплекс здійснює виробництво продовольчих та непродовольчих товарів, що отримуються шляхом проведення переробки сировини сільського господарства. Ті сектори комплексу, які виконують переробку продукції тваринництва або рослинництва, іменують галузевими. Відокремлюють серед них такі, що виконують переробку продукції рослинництва - зернопродуктовий, плодоконсервний та овочеконсервний, бурякоцукровий, промисловість переробки льону, та ті, що спеціалізуються на переробці продуктів тваринництва - м'ясна, молочна промисловість, переробка продуктів птахівництва [2]. Отже, бурякоцукровий підкомплекс є складовою АПК, що виконує важливу функцію – виробництво цукру бурякового. Як відмічає Співак О.: «У структурі агропромислового комплексу бурякоцукровий підкомплекс посідає особливе місце. Його функціональна структура спрямована на забезпечення населення цукром, промисловості – сировиною, рослинництва – відходами виробництва, тваринництва – відходами виробництва та концентрованими кормами, зовнішньої торгівлі – експортними товарами, а територіальна – на максимальне використання регіональних природних умов та економічних ресурсів для розвитку бурякоцукрового комплексу. Останнє є однією з провідних галузей

сільськогосподарського виробництва, від якої значною мірою залежить його економіка та добробут народу, продовольча безпека країни» [3].

В якості головної функції бурякоцукрового підкомплексу АПК, Жидовська Н.М. відмічає: «Ефективний розвиток бурякоцукрового підкомплексу повинен забезпечити становлення стабільного внутрішнього ринку цукру, стати значним джерелом валютних надходжень до бюджету, а отже, забезпечити стабілізацію, а в подальшому й ріст ефективності всієї аграрної економіки» [4].

Вказуючи на перспективи розвитку підкомплексу, Красняк О.П. та Іщенко Т.В. справедливо зауважують: «У бурякоцукровому підкомплексі найбільш актуальним питанням сьогодення є формування інтеграційних процесів, що дає можливість поєднання виробників цукрової сировини та її промислової переробки. Головною метою інтеграції є одержання додаткового ефекту для всіх учасників інтеграційного процесу порівняно з одноосібним господарюванням та контроль і гарантія отримання своєї частини результатів від здійснення інтеграційного процесу» [5].

До недавнього часу бурякоцукровий підкомплекс перебував під дією значного державного регулювання. Зокрема, основними положеннями Закону України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру» [6] передбачалося посилення державного впливу на ринок цукру через запровадження в дію таких механізмів: системи квотування, введення мінімальних цін на цукор та цукрові буряки; закупівля цукру для задоволення потреб держави із попереднім фінансуванням витрат виробників цукру та цукрових буряків; декларування наявності цукру в усіх суб'єктів підприємницької діяльності, незалежно від форми власності; визначення кварталних і місячних обсягів реалізації цукру на внутрішньому ринку; механізм регулювання імпорتنих поставок цукру-сирцю тростинного; пільгове державне кредитування виробників цукру та цукрових буряків [7]. На виконання цього Закону та відповідно до Постанови КМУ від 2 червня 2000 р. «Про деякі питання державного регулювання виробництва і реалізації цукру» було встановлено порядок формування квоти поставки цукру на внутрішній ринок (квота «А»), квоти поставки цукру за міжнародними договорами (квота «В») та обсягів цукру, виробленого понад квоти «А» і «В» і призначеного для реалізації його власниками виключно за межами країни (квота «С») [8].

Наразі в Україні скасовано державне регулювання виробництва і реалізації цукру [9].

Список використаних джерел

1. Агропромисловий комплекс. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Агропромисловий_комплекс
2. Команда YC.Market. Агропромисловий комплекс України, огляд ніші та реалії сьогодення. *Youcontrol.market*. 2024. 26 січня. URL: <https://blog.youcontrol.market/aghropromislovii-komplieks-ukrayini-oghliad-nishi-ta-rieliyi-soghodiennia/>

3. Співак О. Сучасні аспекти підвищення ефективності функціонування цукрових заводів України: *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Прикладна економіка – від теорії до практики»*, 20 жовтня 2016р., м. Тернопіль: THEU. С. 216-218. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/9137/1/%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%B2%D0%B0%D0%BA%20%D0%9E..pdf>
4. Жидовська Н.М. Особливості економічного механізму бурякоцукрового підкомплексу та чинники його регулювання. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 19. С. 152-156. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-23>
5. Красняк О.П., Іщенко Т.В. Формування інтеграційних процесів в бурякоцукровому підкомплексі. *Економіка, фінанси, право*. 2017. Випуск 5/2. С. 23-26. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/653133>
6. Закон України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру» від 17 червня 1999 р. № 758. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 32. Ст. 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758-14#Text>
7. Артимонова І.В. Напрями удосконалення механізму державного регулювання ринку цукру. *Збірник наукових праць «Економіка та управління АПК»*. 2014. №2. С. 5-12. URL: https://econommeneg.btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/economika/econ_2_1_15.pdf
8. Постанова КМУ «Про державне регулювання виробництва цукру та цукрових буряків у період з 1 вересня 2011р. до 1 вересня 2012 р.» від 2 березня 2011 р. № 179. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/179-2011-п>
9. В Україні скасували держрегулювання ринку цукру. *NV*. 2018. 4 вересня. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/v-ukrajini-skasuvati-derzhrehuljuvannja-rinku-tsukru-2492154.html>

ХАРАКТЕРИСТИКА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

**Лисик О.Л., 11 м-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри економіки Ревуцька А.О.**

Сучасна економічна ситуація характеризується високим ступенем невизначеності та ризику діяльності підприємств готельного господарства. У таких умовах обмежені фінансові можливості більшості українських підприємств та недостатня кількість висококваліфікованих фахівців призводять до обмежень у формуванні стратегії розвитку бізнесу. Зважаючи на це, стратегічне управління стає необхідним для забезпечення стійкості та конкурентоспроможності готельних підприємств на ринку.

Важливим завданням для керівника підприємства є передбачення

можливих проблемних ситуацій, що можуть негативно вплинути на роботу і розвиток готельного бізнесу. Керівництво повинне мати заздалегідь розроблені механізми вирішення таких проблем, аби уникнути збитків за допомогою наявних ресурсів. У цьому контексті стратегічне управління відіграє ключову роль в управлінні розвитком підприємств готельного господарства [1].

Стратегічне управління дозволяє визначити найбільш ефективні шляхи досягнення поставлених цілей, враховуючи специфіку ринку, конкурентне середовище та внутрішні ресурси підприємства. Одним із основних аспектів стратегічного управління є планування та реалізація інноваційних проєктів, спрямованих на досягнення якісних змін у діяльності організації.

Стратегія розвитку підприємства - це комплексний план дій, орієнтований на перспективу. Метою стратегії є забезпечення постійного розвитку готельного підприємства, зокрема через лідерство на ринку та ефективне використання ресурсів у конкурентному середовищі. Стратегії в готельному господарстві можуть бути різними в залежності від конкретних цілей підприємства, а також обраних методів досягнення цих цілей. Однією з найбільш важливих стратегій є продуктова стратегія, яка фокусується на розвитку нових видів послуг та вдосконаленні технологій обслуговування клієнтів.

Управління підприємством готельного господарства передбачає вибір стратегії залежно від зовнішніх та внутрішніх факторів. В рамках стратегічного планування можна виділити кілька рівнів стратегій. На найвищому рівні знаходиться корпоративна стратегія, яка визначає загальний напрямок розвитку підприємства: зростання, стабілізація чи скорочення. До другого рівня відносяться конкурентні стратегії, які визначають шляхи досягнення корпоративної стратегії у кожному окремому напрямку діяльності. Третій рівень складають функціональні стратегії, що орієнтовані на конкретні сфери діяльності, такі як маркетинг, фінанси або управління персоналом. Останній, четвертий рівень — це операційні стратегії, які стосуються конкретних підрозділів підприємства [2].

Для ефективного стратегічного управління підприємства готельного господарства важливо використовувати науково обґрунтовані моделі стратегічного планування. Модель, запропонована І.П. Отенком, зокрема, включає наступні етапи: оцінка потенціалу організації, оцінка зовнішніх можливостей і загроз, формулювання цілей і вибір завдань, а також визначення стратегії диверсифікації та конкурентної стратегії. Це дозволяє підприємствам адаптуватися до змінюваного зовнішнього середовища та забезпечувати сталий розвиток [3].

Інша модель, розроблена О.С. Віханським, акцентує увагу на п'яти взаємозалежних управлінських процесах: аналіз середовища, визначення місії та цілей, вибір стратегії, виконання стратегії та оцінка результатів. Така модель дає змогу виявити слабкі та сильні сторони підприємства, що сприяє оптимізації стратегії та досягненню поставлених цілей [5].

Стратегічний розвиток підприємства готельного господарства залежить від зовнішніх і внутрішніх факторів. Зовнішні фактори включають соціально-культурні, технологічні, економічні, природно-ресурсні, правові та політичні аспекти, які безпосередньо впливають на умови ведення бізнесу. Внутрішні фактори, такі як рівень управлінських впливів, ресурсна забезпеченість і інноваційний потенціал, визначають внутрішній потенціал підприємства для адаптації та розвитку.

Зокрема, для підприємств готельного господарства важливим аспектом є забезпечення високого рівня задоволення споживачів. Це вимагає постійного оновлення послуг, підвищення якості обслуговування та впровадження нових технологій, що дає змогу залишатися конкурентоспроможними в умовах динамічних змін [4; 5].

Таким чином, стратегічне управління в готельному господарстві є важливим інструментом для забезпечення стабільного розвитку підприємства в умовах мінливого ринку. Вибір правильної стратегії, орієнтація на інноваційний розвиток і адаптація до змін зовнішнього середовища дозволяють підприємствам досягти високих результатів та утримувати лідерські позиції в галузі. Однак важливим є також розвиток теоретичних та практичних підходів до стратегічного управління, щоб врахувати специфіку підприємств готельного господарства в умовах ринкової економіки.

Список використаних джерел

1. Байлик С. І. Готельне господарство. Організація, управління, обслуговування: навч. посіб./ С. І. Байлік. - К.: Альтерпрес, 2012. – 252 с.
2. Зінь Е. А., Турченко М. О. Планування діяльності підприємства.- Підручник. – К.: Професіонал, 2019. – 319 с.
3. Москаленко В. А. Особливості калькулювання послуг та оподаткування в готельному бізнесі / В. А. Москаленко // Науковий вісник НУБіП України. Серія "Економіка, аграрний менеджмент, бізнес". – 2022. – Вип. 200 Ч. 4. – С. 150 -157.
4. Попович В. Модель управлінського обліку на підприємствах готельного бізнесу/ В.Попович// Економічний аналіз. – 2018. – № 2 (18) – с. 377 – 381.
5. Федорченко В. К. Готельне господарство: основні показники, оцінка якості послуг / В. К. Федорченко, І. М. Мініч. – К.: КІТЕП, 2019. – 217 с.

ІНСТРУМЕНТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД

**Ліснічук А.С., 11 м-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри економіки Ревуцька А.О.**

Зовнішньоекономічна діяльність підприємств відіграє важливу роль у розвитку економіки України, оскільки вона сприяє інтеграції національного

виробництва у світову економіку, розвитку експортного потенціалу та зростанню конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Однак, через низку зовнішніх та внутрішніх факторів, ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств може суттєво коливатися. Тому дослідження та аналіз цієї діяльності є важливим для виявлення проблемних аспектів та оптимізації зовнішньоекономічних операцій.

Дослідження зовнішньоекономічної активності підприємства повинно базуватися на низці принципів, що забезпечують точність та ефективність аналізу:

Узгодження з стратегією розвитку: Оцінка зовнішньоекономічної діяльності повинна бути тісно пов'язана з стратегією розвитку підприємства. Стратегія ЗЕД повинна враховувати результати оцінки стану та перспектив діяльності на зовнішньому ринку.

Об'єктивність та достовірність: Оцінка має бути максимально об'єктивною та базуватися на достовірних даних про ресурсний потенціал підприємства, а також наявність управлінських компетентностей для ведення зовнішньоекономічної діяльності.

Комбінація внутрішніх та зовнішніх факторів: Важливо враховувати не лише стан підприємства, але й зовнішні економічні фактори, такі як стан економіки країни-партнера, галузеві особливості та загальні тенденції міжнародного ринку.

Аналіз зовнішньоекономічної діяльності передбачає вирішення кількох основних завдань: оцінка виконання зовнішньоекономічних контрактів; вивчення динаміки показників ЗЕД за обраний період; проведення факторного аналізу впливу різних чинників на результати ЗЕД; оцінка ефективності експортних та імпорتنих операцій; оцінка фінансових результатів та загальний фінансовий стан підприємства; виявлення шляхів підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності [1].

Для вирішення цих завдань використовуються як кількісні, так і якісні методи аналізу, включаючи порівняльний аналіз, економіко-математичні моделі, SWOT- та PEST-аналізи, факторний аналіз.

Існує кілька основних підходів до дослідження зовнішньоекономічної діяльності підприємства:

Комплексний підхід: Включає використання індексного та порівняльного аналізу, економіко-математичних методів, а також SWOT- та PEST-аналізів для оцінки зовнішньоекономічної діяльності в цілому.

Системний підхід: Поєднує різні методології, зокрема аналіз сильних і слабких сторін підприємства через SWOT- та PEST-аналіз, а також використання багатфакторних регресійних моделей [3].

Маркетинговий підхід: Оцінка зовнішньоекономічної діяльності через методи експертних оцінок, методи інтегральної оцінки ефективності ЗЕД.

Комбінаторний підхід: Використання методів витратного, балансового, порівняльного, індикаторного підходів та збалансованої оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

Для проведення аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємства використовуються наступні джерела інформації:

Дані фінансового та оперативного обліку та звітності підприємства.

Умови та параметри укладених зовнішньоекономічних контрактів.

Офіційні статистичні дані від Державної служби статистики України, Міністерства економіки, Національного банку України, Світової організації торгівлі.

Інформація з Інтернет-ресурсів, що містить дані щодо стану зовнішньоекономічних ринків і міжнародної торгівлі [2].

Для оцінки зовнішньоекономічної діяльності використовуються такі групи показників:

Абсолютні показники: Вони оцінюють загальні масштаби зовнішньоекономічної діяльності підприємства (обсяги експорту, імпорту).

Динамічні показники: Оцінюють зміну обсягів та структури ЗЕД за певний період, допомагаючи виявити позитивні та негативні тенденції.

Структурні показники: Вони дають змогу оцінити товарну та географічну структуру зовнішньоекономічної діяльності підприємства, що допомагає визначити конкурентоспроможність товарів та можливості розширення ринків [4].

Етапи проведення аналізу ЗЕД підприємства:

Підготовчий етап: Визначення об'єкта, мети та завдань дослідження, а також вибір методів аналізу.

Інформаційно-аналітичний етап: Формування бази даних для розрахунків, визначення необхідних аналітичних показників і джерел інформації.

Етап розрахунків та аналізу: Проведення розрахунків обраних показників, включаючи аналіз обсягів ЗЕД, виконання контрактів, факторний аналіз та оцінку результативності ЗЕД.

Управлінський етап: Формулювання висновків та рекомендацій, виявлення негативних тенденцій та можливостей для покращення зовнішньоекономічної діяльності підприємства [1; 5].

Аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства є необхідним інструментом для підвищення його конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Застосування комплексних методів та підходів до оцінки ЗЕД дозволяє виявити як позитивні, так і негативні тенденції, що впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства, а також визначити шляхи для оптимізації та розвитку цієї діяльності у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підруч. / О. П. Гребельник. – 5-те вид., перероб. та допов. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. – 410 с.

2. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посіб./ За ред. О. В. Шкурупій. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

3. Мельник О. Г. Оцінювання результативності управління зовнішньоекономічною діяльністю на основі цільових показників / Мельник О. Г., Передало Х. С., Горошко Ю. В. // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2021. – № 2 (6). – С. 72-81.

4. Книшек О. О. Аналіз абсолютної та відносної ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства / О. О. Книшек // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2016. – № 3. – С. 91-100.

5. Кривов'язюк І. Методичні засади здійснення аналізу розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств / Кривов'язюк І., Шульга М. // Економічний форум. – 2023. – №1(4). – С 134-141.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

**Мизюк Б.Р., 11м-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент, Фротер О.С.**

Банківська система України відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку національної економіки. Наразі вона функціонує в умовах глобальних викликів, що водночас відкривають нові можливості для стратегічного зростання. Актуальність дослідження проблем і перспектив стратегічного розвитку банківських установ зумовлена необхідністю їхньої адаптації до мінливого макроекономічного та політичного середовища, посилення конкуренції, впровадження інноваційних технологій та подолання наслідків військової агресії.

Однією з головних проблем стратегічного розвитку банківських установ в Україні є макроекономічна нестабільність та політична невизначеність. За даними Національного банку України, рівень інфляції у 2024 році становив близько 12%, що ускладнило довгострокове фінансове планування та знизило реальні доходи населення. Додатковим викликом стала валютна волатильність: протягом 2023-2024 років курс гривні коливався на рівні 15%, підвищуючи валютні ризики для банків [1].

Істотним бар'єром на шляху до стабільного розвитку банківської системи залишаються виклики регуляторного середовища. Незважаючи на активні зусилля Національного банку України щодо вдосконалення нормативно-правової бази та системи нагляду, ринок продовжує стикатися з нестабільністю регуляторних вимог. Часті зміни правил гри та необхідність їхньої оперативної імплементації створюють додаткове навантаження на фінансові установи та знижують передбачуваність у плануванні стратегічних рішень.

Конкуренція з боку небанківських фінансових установ і фінтех-компаній посилюється та стає дедалі відчутнішою для традиційних банків. За даними Української асоціації фінтех та інноваційних компаній, у 2024 році обсяг

транзакцій, здійснених через небанківські платіжні сервіси, зріс на 35%. Це свідчить про зростаючу популярність альтернативних фінансових платформ і переорієнтацію частини клієнтів на більш гнучкі та технологічно зручні сервіси [2].

Недовіра до банківської системи залишається серйозною проблемою, яка сформувалась під впливом попередніх фінансових криз та випадків недобросовісної діяльності окремих установ. За результатами дослідження Центру Разумкова, лише 45% громадян повністю довіряють банкам, що негативно позначається на рівні залучених депозитів та популярності банківських послуг серед населення [3].

Проблеми якості активів та кредитного ризику залишаються актуальними, особливо в умовах економічної нестабільності та військової агресії. Частка непрацюючих кредитів на кінець 2024 року становила 37,4%, що обмежує прибутковість банків і ускладнює нове кредитування [4]. Водночас рівень технологічної модернізації у багатьох установах залишається недостатнім.

Особливо гостро на стратегічний розвиток банківського сектору вплинула військова агресія. За попередніми оцінками НБУ, прямі збитки інфраструктури становлять понад 10 млрд грн. Крім того, значна кількість клієнтів і підприємств опинилася на тимчасово окупованих територіях або змушена була змінити місце проживання, що суттєво знизило їхню платоспроможність і зумовило додаткові ризики для банківської діяльності [5].

Попри значні проблеми, банківська система України має значні перспективи стратегічного розвитку. Однією з ключових перспектив є посилення стійкості та фінансової стабільності. Завдяки заходам НБУ з підвищення вимог до капіталу та ліквідності, коефіцієнт адекватності регулятивного капіталу банків на кінець 2024 року склав близько 19%, що свідчить про зростання їхньої здатності протистояти шокам.

Активний розвиток цифрових сервісів є одним з головних векторів перспективного зростання. Кількість активних користувачів мобільного банкінгу зросла на 25% за останній рік [6]. Існує потенціал для розширення спектру банківських продуктів та послуг, орієнтованих на потреби різних сегментів клієнтів, включаючи малий та середній бізнес. Нові послуги, включаючи Open Banking, Smart-кредитування, аналітику Big Data, сприяють формуванню нової банківської екосистеми.

Після завершення війни очікується активізація банківського кредитування реального сектору економіки. За оцінками Київської школи економіки, загальний обсяг інвестицій у відновлення інфраструктури може сягнути 500 млрд доларів США протягом наступних 5-10 років, що вимагатиме активної участі банків у фінансуванні проєктів відбудови. У цьому контексті важливого значення набуває залучення іноземного капіталу, який здатен зміцнити стійкість банківської системи та підвищити її здатність протистояти кризам.

Банки відіграватимуть ключову роль у повоєнному економічному відновленні країни. За оцінками Світового банку, обсяг необхідного фінансування для відновлення може становити понад 750 млрд доларів США, значна частина якого проходитиме через банківську систему.

Євроінтеграційні перспективи й адаптація до європейських стандартів також відкривають нові можливості. Впровадження директив ЄС у фінансовому секторі, як очікується, призведе до зростання прозорості та довіри до банківської системи.

Отже, стратегічний розвиток банківських установ в Україні супроводжується серйозними викликами. Водночас існують значні перспективи, пов'язані з посиленням стійкості, розвитком цифрових технологій, розширенням кредитування, залученням іноземних інвестицій та участю у відновленні економіки. Ефективна реалізація зазначених напрямів потребуватиме тісної взаємодії між державою, регуляторними органами та банківськими установами з метою створення стабільного, конкурентоспроможного і прозорого фінансового середовища, що сприятиме довгостроковому економічному зростанню України.

Список використаних джерел

1. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції у 2024 році. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2024-rotsi>.
2. Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній. URL: <https://fintechua.org/>.
3. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, віра в перемогу, ставлення до виборів (березень 2024 р.) URL: <https://razumkov.org.ua/novyny/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-vira-v-peremogu-stavlennia-do-vyboriv-berezen-2024r>.
4. Обсяг непрацюючих кредитів у банківському секторі за рік скоротився на понад 29 млрд грн. *Forbes Ukraine*. URL: <https://forbes.ua/news/obsyag-nepratsyuyuchikh-kreditiv-u-bankivskomu-sektori-za-rik-skorotivsya-na-ponad-29-mlrd-grn-07022025-26991>.
5. Звіт про прямі збитки інфраструктури, непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України, та попередня оцінка потреб України у фінансуванні відновлення. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/07/NRC_CLEAN_Final_Jul1_Losses-and-Needs-Report.pdf
6. Основні тенденції розвитку банківської системи України у 2024 році. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-08.pdf?v=8.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

**Пасічник І.В., 11 м-з-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри економіки Ревуцька А.О.**

У сучасних умовах посилення ролі місцевого самоврядування питання стратегічного розвитку територіальних громад набуває особливої актуальності. Формування ефективної стратегії розвитку громади є ключовим чинником зміцнення регіональної економіки, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення добробуту населення.

Установлено, що за умов значної кількості суб'єктів господарювання та врахування природно-кліматичних, географічних, інвестиційних, інноваційних і технологічних особливостей функціонування, формування й реалізація стратегії розвитку територіальної громади на рівні державного управління є малоефективною без її адаптації до специфіки окремих регіонів. У зв'язку з цим стратегічне планування розвитку територіальних громад вимагає глибокого вивчення теоретико-методологічних підходів та їх практичної імплементації у процес розроблення стратегічних документів.

У науковій літературі представлено значну кількість підходів до трактування поняття «стратегія розвитку». Зокрема, у міжнародних дослідженнях зустрічається така концептуалізація: «стратегія розвитку» розглядається як процес, що забезпечує консолідацію ініціатив державних і приватних зацікавлених сторін задля досягнення синергетичного ефекту в розвитку територіальної громади [4].

У межах наведеного визначення стратегія розвитку трактується як безперервний, динамічний процес, який об'єднує інтереси основних суб'єктів – держави, бізнесу та громадськості – на засадах партнерської взаємодії. Такий підхід сприяє формуванню позитивних синергетичних ефектів, що мають вагомe значення як для національного, так і для регіонального економічного розвитку загалом.

У працях дослідників Ворона П. та Малюрчука А. [2; 3] акцентується увага на ключових проблемах, які постають у процесі розробки стратегії розвитку. До них відносяться:

- формування мотивації в органах влади до якісних змін у громаді;
- необхідність активного партнерства між владою та бізнесом;
- потреба у підвищенні професійної компетентності персоналу регіональних адміністрацій.

Погоджуючись із думкою Лесика В.Н. і Швецової А.Н., слід зазначити важливість врахування результатів діагностики регіональних проблем, їх значущості, пріоритетності та черговості вирішення при розробці стратегій. Особливої уваги потребує обґрунтування довгострокових і середньострокових програм розвитку з відповідним ресурсним забезпеченням [1].

Ефективне стратегічне планування передбачає розподіл індикаторів

досягнення цілей за ступенем їх впливу на соціально-економічний розвиток. Визначальними при цьому є такі чинники, як:

- територіальні та демографічні особливості;
- природно-кліматичні умови;
- рівень соціально-економічного розвитку [1].

Методики компонентного й факторного аналізу дозволяють згрупувати індикатори за рівнем їх впливу, що може стати основою для методичних підходів до оцінювання реалізації стратегії на рівні регіонального управління.

Аналіз розвитку територіальних громад свідчить про доцільність переходу до політики індивідуалізації - тобто розробки унікальних стратегічних рішень для кожної громади з урахуванням її специфіки. Це передбачає:

- формування гнучких програм і концепцій місцевого розвитку;
- посилення адаптивності стратегії до локальних умов;
- збереження єдиних принципів управління в межах загальної методології реалізації національних проєктів.

Таким чином, стратегія розвитку територіальної громади має базуватися на комплексному аналізі, поєднанні зусиль усіх зацікавлених сторін та урахуванні індивідуальних характеристик кожного регіону. Запровадження ефективних методик оцінювання, підвищення якості управлінських рішень та розвиток партнерства між владою, бізнесом і громадою є ключовими чинниками успішної реалізації стратегічних цілей на місцевому рівні.

Список використаних джерел

1. Берданова О., Вакуленко В., Валентюк І.В., Ткачук А.Ф. Стратегічне планування розвитку ОТГ. Навчальний посібник. К. : 2022. 116 с.
2. Ворона П. В. Досвід проєктної діяльності органів місцевого самоврядування в рамках Всеукраїнського конкурсу проєктів і програм розвитку місцевого самоврядування. Актуальні пробл. держ. упр. 2019. № 2(46). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2014-2/doc/3/01.pdf>.
3. Івченко В. Основи стратегії розвитку інноваційної системи України. Державне агентство України з інвестицій та інновацій, 17 квітня 2021 р. URL: <http://www.sadgora.cv.ua/content/view/173/34>
4. Малярчук А. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів. Вісник ТАНГ. 2020. № 1. С. 23–27.

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

**Пилявський І.О., 11м-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Фротер О.С.**

Аграрний сектор України в умовах повномасштабної війни зазнає істотних втрат, адже понад 5 млн гектарів сільськогосподарських угідь заміновано або тимчасово недоступно для обробітку, а загальні втрати аграрної інфраструктури оцінюються у понад 6,6 млрд доларів США (за даними KSE Institute на початок 2024 року). У цих умовах соціальна відповідальність бізнесу стала не лише етичним обов'язком, а й інструментом забезпечення стійкості та довіри як усередині країни, так і з боку міжнародних партнерів [1, с. 2].

Аграрні підприємства проявляють активність у соціальній сфері, забезпечуючи продовольчі набори для внутрішньо переміщених осіб, організовуючи тимчасові робочі місця для мешканців постраждалих регіонів, фінансуючи відновлення пошкоджених шкіл, лікарень і доріг. Наприклад, компанія «МХП» виділила понад 80 млн грн на гуманітарні ініціативи у 2023 році, а «Астарта-Київ» запровадила програму підтримки мікробізнесу в сільських громадах [2, с. 5]. Значна частина ініціатив аграрного бізнесу також орієнтована на молодь: зокрема, реалізуються освітні програми для студентів аграрних спеціальностей, проводяться тренінги з розвитку підприємництва на селі.

Імплементация міжнародних стандартів GRI та ISO 26000 дозволяє структурувати політику корпоративної соціальної відповідальності, вимірювати її ефективність та звітувати перед стейкхолдерами. Це особливо важливо в умовах війни, коли прозорість дій бізнесу формує довіру населення й підвищує ймовірність залучення зовнішніх інвестицій та міжнародної допомоги [3, 4].

За результатами проведених досліджень, найефективнішими є адаптаційні стратегії, що поєднують короткострокову підтримку громад із довгостроковими проєктами: розвитком інфраструктури, відновленням логістичних ланцюгів, інвестиціями в освіту й охорону здоров'я. При цьому більшість соціальних ініціатив реалізуються у співпраці з місцевим самоврядуванням, міжнародними донорами та громадськими організаціями [2, с. 6]. Аграрні підприємства також поступово запроваджують механізми оцінювання сталого впливу: розробляють показники для вимірювання соціального ефекту, публікують соціальні звіти та проводять незалежні аудитори.

Наявність внутрішніх політик соціальної відповідальності, залучення працівників до волонтерства, системна оцінка ефективності (наприклад, через щорічні нефінансові звіти) є ознаками зрілого рівня соціальної відповідальності. Такі приклади демонструють агрохолдинги «AgroRegion»,

«Kernel», «Нібулон» та інші [1, с. 4]. У деяких випадках підприємства навіть формують спеціальні підрозділи або призначають координаторів із соціальної відповідальності, що свідчить про інституціоналізацію цієї практики. Крім того, все більше агроформувань беруть участь у національних та міжнародних рейтингах корпоративної відповідальності.

Необхідно також вказати на ключову роль держави у створенні сприятливого середовища для розвитку соціально відповідального аграрного бізнесу. Зокрема, впровадження податкових пільг для підприємств, що реалізують соціальні ініціативи, сприяє стимулюванню активної участі бізнесу у вирішенні нагальних соціальних проблем. Державні програми підтримки, грантові конкурси та спеціальні кредитні механізми для соціально орієнтованих аграріїв можуть стати ефективними інструментами масштабування позитивних кейсів. Включення принципів корпоративної соціальної відповідальності до нормативно-правових актів та національних стратегій сталого розвитку сільських територій здатне сформувати загальнонаціональний стандарт для агросектору. Водночас, важливо забезпечити ефективний діалог між владою, бізнесом та громадянським суспільством, що сприятиме прозорому формуванню соціальних пріоритетів та ефективному розподілу ресурсів.

У сучасних умовах війни стратегічна соціальна відповідальність аграрного бізнесу трансформується з факультативної складової у визначальний компонент національної соціально-економічної безпеки. Її реалізація вимагає поєднання етичних цінностей, міжнародних стандартів, локального партнерства та активної участі держави у підтримці таких ініціатив. Такий комплексний підхід сприяє формуванню довгострокових інституційних змін, що не лише підвищують стійкість аграрного сектору, а й забезпечують його сталу інтеграцію в європейський соціально-економічний простір. У перспективі соціально відповідальний аграрний бізнес може стати не лише стабілізуючим чинником для розвитку сільських громад, а й ключовим каталізатором трансформацій, що забезпечать Україні конкурентоспроможність на глобальному аграрному ринку.

Список використаних джерел

1. Деліні М., Аксентюк М. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-65>.
2. Захарова О., Макаров І. Соціальна відповідальність бізнесу як основа сталого розвитку сільськогосподарських регіонів України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-100>.
3. ISO 26000:2010. Guidance on social responsibility. Geneva: International Organization for Standardization, 2010. 106 p.
4. Global Reporting Initiative. GRI Standards. Consolidated set of GRI Sustainability Reporting Standards. Amsterdam: GRI, 2021. URL: <https://www.globalreporting.org>.

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ В РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

**Пічкурєнко М.С., 11 м-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Смолій Л.В.**

Державна підтримка є одним із ключових інструментів забезпечення сталого розвитку аграрного сектору, особливо в умовах трансформаційної економіки України та зростаючих викликів, пов'язаних із змінами клімату, глобальною конкуренцією та нестабільною геополітичною ситуацією. В умовах аграрної економіки, що перебуває у стані структурної перебудови, функціонування ринку сільськогосподарської продукції потребує активного втручання держави з метою створення сприятливих умов для аграрних товаровиробників та забезпечення продовольчої безпеки.

Державна підтримка агробізнесу реалізується через систему фінансових, інституційних та організаційно-правових механізмів. Найбільш поширеними інструментами є бюджетні дотації, компенсація відсоткових ставок за кредитами, державне субсидування страхування сільськогосподарських ризиків, а також цільові програми підтримки окремих галузей, зокрема тваринництва, садівництва, органічного землеробства тощо.

Особливого значення набуває підтримка малого та середнього агробізнесу, який, незважаючи на обмежені ресурси, відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки на регіональному рівні, збереженні сільських територій та формуванні робочих місць. Державна політика має бути спрямована на стимулювання інвестицій, поліпшення доступу до фінансових ресурсів, розвиток сільськогосподарської кооперації та сприяння інтеграції до ланцюгів доданої вартості.

Крім того, важливим аспектом є інституційне забезпечення державної підтримки, зокрема через діяльність Міністерства аграрної політики та продовольства України, профільних агентств, державних фондів та банків. Ефективність державної підтримки значною мірою залежить від прозорості механізмів розподілу коштів, наявності чітких критеріїв оцінки ефективності програм та адаптації до потреб різних груп аграрних виробників.

Державна підтримка аграрного сектору України набуває особливої ваги в умовах воєнного стану, спричиненого повномасштабною агресією росії. У цих обставинах вона виступає ключовим інструментом забезпечення продовольчої безпеки, збереження виробничого потенціалу та підтримки економічної стійкості сільських територій.

У проєкті Державного бюджету на 2024 рік було передбачено:

- фінансову підтримку сільгосптоваровиробників (підтримка використання меліорованих земель, підтримка фермерських господарств) – 205 млн грн;
- надання грантів для створення або розвитку бізнесу – 1,37 млрд грн;
- часткову компенсацію вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 1 млрд грн.

Крім того, в межах бюджетної підтримки Світового банку передбачено фінансування в обсязі 198 млн доларів США для надання спеціальних бюджетних дотацій за утримання великої рогатої худоби, маточного поголів'я кіз та овець, а також субсидій на одиницю оброблюваних угідь для виробників сільськогосподарської продукції, що мають у власності або користуванні до 120 га на територіях, де завершені бойові дії та припинена їх можливість [1].

У 2024 році в межах програми «Доступні кредити 5–7–9%» було видано 24 746 кредитів на загальну суму 93,1 млрд грн, з яких 40,91 млрд грн спрямовано безпосередньо на фінансування сільськогосподарських товаровиробників. Загалом за період дії воєнного стану (до кінця 2024 року) аграрії отримали 68 888 кредитів на суму 270,4 млрд грн, що свідчить про масштабну фінансову підтримку галузі в кризовий період [2].

Набувають поширення грантові програми, ініційовані урядом. На початку 2024 року в межах програми підтримки малого та середнього бізнесу «єРобота» 111 агровиробників отримали грантову допомогу на загальну суму 477,2 млн грн. Зокрема, 78 підприємств отримали 320,2 млн грн на розвиток садівництва, ягідництва і виноградарства, а 34 підприємства — 157 млн грн на розвиток тепличного господарства [3].

Крім того, уряд України надав безповоротну допомогу в розмірі 8000 грн/га понад 3,1 тис. фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції з прифронтових і деокупованих територій. Загальна сума допомоги склала 795,75 млн грн. 2,3 тис. аграріїв отримали кошти: по 1000 грн/га для фермерів, які працюють у зонах потенційних бойових дій, та по 2000 грн/га для тих, хто веде діяльність безпосередньо на територіях бойових дій. Загалом на цю ініціативу Мінагрополітики виділило 1,5 млрд грн [2].

У складних умовах воєнного стану державна підтримка аграрного сектору України є критично важливою для забезпечення його функціонування та розвитку. Через фінансові інструменти, такі як пільгове кредитування, грантові програми та спеціальні дотації, держава сприяє збереженню виробничого потенціалу агробізнесу, підтримці продовольчої безпеки та стабілізації економічної ситуації в сільських регіонах.

Список використаних джерел

1. Agri-Gator. Попри те, що в Україні другий рік триває повномасштабна війна, аграрії в надзвичайно складних умовах продовжують сіяти та збирати врожай URL: <https://agri-gator.com.ua/2023/11/19/vpopry-te-shcho-v-ukraini-druhyj-rik-tryvaie-povnomasshtabna-vijna-ahrarii-v-nadzvyhajno-skladnykh-ekonomichnykh-umovakh-prodovzhuiut-siiaty-ta-zbyraty-vrozhai-na-seredynu-lystopada-zibrano-majzhe-7/>
2. Національний інститут стратегічних досліджень. Інструменти підтримки бізнесу у воєнний час (грудень 2024 р.). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-u-voyennyi-chas-hruden-2024-r>

3. Верховна Рада України. Комітет з питань аграрної та земельної політики: Держава продовжує підтримку аграріїв у межах програми «єРобота»
URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/257037.html

ТОРГОВЕЛЬНІ ВІЙНИ: СУЧАСНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОГО СВІТУ

**Прокопенко А.В., 21-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Костюк В.С.**

Торговельні війни є одним із найскладніших і непередбачуваних викликів сучасної світової економіки. Вони виникають унаслідок конфліктів між країнами, які вводять митні тарифи, квоти або інші торговельні обмеження, що спрямовані на захист національної економіки або зміну політики інших держав. Такі заходи можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки, впливаючи на економіку, бізнес та добробут споживачів у різних країнах.

Однією з головних причин виникнення торговельних війн є прагнення країн захистити внутрішню економіку та робочі місця. Деякі держави також використовують такі обмеження для зменшення торгового дефіциту або боротьби з нечесними торговими практиками.

Торговельні війни не є породженням сучасного суспільства, це явище існує стільки часу, скільки нації торгують одна з одною. Наприклад, у XVII столітті колоніальні держави воювали між собою за право торгувати виключно із заморськими колоніями.

Щоб захистити американських фермерів від європейської сільськогосподарської продукції, у 1930 році Сполучені Штати прийняли Закон про тарифи Смута-Хоулі, яким підвищили і без того значні імпорتنі мита майже до 40%. У відповідь кілька країн запровадили власні вищі тарифи на американську продукцію, що в кінцевому результаті призвело до скорочення світової торгівлі та Великої депресії. Для виходу із складної економічної ситуації президент Рузвельт ухвалив кілька актів для зменшення торговельних бар'єрів, включаючи Закон про взаємні торгові угоди.

Майже через 100 років, починаючи з січня 2018 року, президент Д. Трамп за першої своєї каденції ввів низку мит на різні товари: від сталі та алюмінію до сонячних панелей і пральних машин. Аргументував він це необхідністю зниження дефіциту торгового балансу, захисту інтелектуальної власності та протидії державним субсидіям китайських компаній. До травня 2019 року мита на китайський імпорту склали майже 200 мільярдів доларів. Як наслідок - торговельна війна з Китаєм. Як і в усіх торгових війнах, Китай відповів введенням жорстких мит на американський імпорту. Взаємне введення мит на сотні мільярдів доларів завдало значних збитків бізнесу та споживачам обох країн. Певні негативні наслідки торкнулися торгівлі США з Європейським Союзом, Канадою і Мексикою. Так, Канада у відповідь ввела низку

тимчасових мит на американську сталь та іншу продукцію. ЄС також ввів мита на імпорту американської сільськогосподарської продукції та іншої продукції, включаючи мотоцикли Harley Davidson.

І вже за другої своєї каденції президент США Д. Трамп продовжив запроваджувати нові масштабні торговельні мита. 2 квітня 2025 року в адміністрації Білого дому вже проголосили «Днем визволення Америки». Передбачається, що митом від 15 % обкладуть усі товари з країн, які американська адміністрація вважає своїми найгіршими торговими партнерами й на які припадає майже 90 відсотків імпорту. Окрім того, Трамп анонсував мита у 25 % на всі товари з будь-якої країни, що купує нафту і газ у Венесуели. Це не лише покращить торговельний баланс США, а й заохотить компанії виробляти продукцію в США, щоб уникнути необхідності сплачувати нові мита, що дасть нові робочі місця американцям. Після останнього підвищення загальні мита США щодо Китаю з 9 квітня становлять 145%, а не 125%. При цьому загалом мита США для всіх країн світу разом узятих все ще перебувають на історичному максимумі навіть після оголошеної президентом Дональдом Трампом паузи щодо застосування додаткових ставок. Все це вказує на початок нової глобальної торговельної війни.

Торговельні війни є наслідком проведення окремими країнами політики протекціонізму, що має як своїх прихильників, так і аргументованих критиків, які в ході запеклих і постійних дискусій виокремлюють переваги та негативні наслідки такої політики [1].

Прихильники протекціонізму стверджують, що правильно розроблена така політика забезпечує створення більше робочих місць, служить подоланню торгового дефіциту. Крім того, прихильники вважають, що високі тарифи та торговельні війни можуть бути єдиним ефективним способом боротьби з країнами, які проводять несправедливу або недобросовісну торгівлю політику.

Критики стверджують, що протекціонізм насамперед завдає шкоди споживачам, яких він має на меті захищати, адже вони втрачають право вибору на ринку, стикаються з дефіцитом, якщо немає готової вітчизняної заміни для імпортованих товарів, а, найважливіше, впливають на підвищення цін, оскільки мито - це непрямий податок, що безпосередньо впливає на рівень життя громадян. Крім того, обмеження експорту призводить до підвищення цін на імпортовану сировину, зростання собівартості продукції та, відповідно, зниження прибутків компаній і нестабільності фінансових ринків. В цілому, пригнічуючи ринки, така політика сповільнює в кінцевому результаті економічне зростання економіки. Крім того, торговельні конфлікти можуть спричинити політичну напруженість між країнами.

Подібні наслідки спостерігалися й у торговельному конфлікті між США та Європейським Союзом, який загострився у 2025 році після введення мит на європейську сталь та алюміній. У відповідь ЄС запровадив контрзаходи, що додатково ускладнило економічні відносини між сторонами [2].

Торговельні війни є складним явищем, яке впливає на економіку, бізнес і споживачів у всьому світі. Раніше у Світовій організації торгівлі (СОТ) вже попередили, що торгову війну Китаю та США відчують у всьому світі. Введення надвисоких мит може спричинити падіння реального світового ВВП майже на 7%, вважають у СОТ. З огляду на це міжнародне співробітництво та пошук компромісів залишаються ключовими чинниками для стабільності і процвітання світової економіки.

Список використаних джерел

1. Торговельні війни: історія, плюси та мінуси та приклад США та Китаю.
URL: <https://www.investopedia.com/terms/t/trade-war.asp>
2. Єврокомісія анонсує заходи у відповідь на «невиправдані» мита США.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ievrokomisia-zahody-u-vidpovid-myta-ssha/33345093.html>

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В УКРАЇНСЬКОМУ АГРОБІЗНЕСІ

**Протопопов Д.О., 11 м-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Смолій Л.В.**

Сучасні умови ведення агробізнесу в Україні характеризуються підвищеним рівнем невизначеності, зумовленої як традиційними природно-кліматичними чинниками, так і загрозами, що виникають в умовах воєнного стану, економічної нестабільності та трансформації ринкових механізмів. У цьому контексті зростає потреба в інноваційних підходах до управління ризиками, які дозволяють агровиробникам не лише оперативно реагувати на виклики, але й формувати стійкі моделі господарювання, здатні забезпечити довгострокову економічну ефективність. Запровадження інноваційних механізмів управління ризиками є ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України в умовах глобалізації та інтеграції у європейський простір.

Відповіддю на сучасні виклики стає активне впровадження цифрових технологій у систему агроризик-менеджменту. Зокрема, використання дронів для обробки полів набуває широкого поширення. У 2023 році в Україні було вироблено приблизно 300 000 одиниць дронів, що в понад 10 разів більше порівняно з 2022 роком. Це свідчить про стрімке зростання попиту на безпілотні технології в агросекторі [1].

Проте, незважаючи на потенціал цифрових технологій, їхнє впровадження залишається обмеженим. За даними Forbes, лише близько 10% аграріїв в Україні використовують цифрові технології у своїй господарській діяльності. Це вказує на необхідність подальшого розвитку інфраструктури та навчання кадрів для ефективного використання інноваційних рішень [2].

Одним із найбільш поширених інструментів є також використання

супутникового моніторингу та геоінформаційних систем (ГІС) для виявлення кліматичних загроз, моніторингу стану ґрунтів та прогнозування врожайності. Такі сервіси, як EOS Crop Monitoring, дозволяють агровиробникам отримувати аналітичні дані в режимі реального часу та приймати обґрунтовані рішення щодо посівних площ, добрив, зрошення та страхування. Інноваційні підходи також охоплюють впровадження технологій precision farming (точного землеробства), що передбачає використання дронів, сенсорів та IoT-рішень для оптимізації витрат і зменшення втрат урожаю. Наприклад, українські аграрні компанії, такі як "Індустріальна молочна компанія" або "МХП", активно використовують автоматизовані системи збору та аналізу агроданих, що дозволяє знижувати рівень операційних ризиків і підвищувати ефективність виробництва.

Важливим елементом інноваційного управління ризиками стає розвиток агрострахування, зокрема за участі державних гарантій. Пілотні програми, започатковані Міністерством аграрної політики у співпраці з міжнародними фінансовими установами (наприклад, МФК або USAID), передбачають часткову компенсацію страхових премій та запровадження індексного страхування на основі метеорологічних показників. Це дає змогу суттєво розширити доступ малих і середніх фермерських господарств до інструментів страхового захисту від погодних катастроф. Додатково інновацією у сфері управління ризиками є створення аграрних платформ і маркетплейсів, де агровиробники можуть взаємодіяти з кредитними установами, постачальниками ресурсів та страховими компаніями в цифровому форматі, що знижує трансакційні витрати та прискорює прийняття управлінських рішень.

Окрему роль відіграє залучення технологій машинного навчання та прогнозної аналітики для управління ціновими та ринковими ризиками. Системи big data-аналітики дозволяють здійснювати багатофакторний аналіз цінових трендів, стану попиту на міжнародних ринках і формувати адаптивні стратегії збуту продукції. Компанії, що інтегрують такі рішення у свої бізнес-моделі, здатні оперативно змінювати логістику, канали реалізації та навіть структуру виробництва відповідно до змін ринкової кон'юнктури.

Таким чином, інноваційні підходи до управління ризиками в українському агробізнесі є багаторівневими та комплексними. Вони поєднують використання цифрових технологій, інструментів агрострахування нового покоління, інтеграцію аналітики великих даних і автоматизованих систем підтримки рішень. Такі підходи дозволяють аграрним підприємствам не лише знижувати чутливість до зовнішніх та внутрішніх ризиків, а й посилювати стратегічну гнучкість у довгостроковій перспективі.

Загалом, впровадження інноваційних підходів до управління ризиками в українському агробізнесі є необхідною умовою для забезпечення його стійкості та розвитку. Статистичні дані свідчать про позитивні тенденції, проте для досягнення повного потенціалу необхідно подолати існуючі бар'єри та забезпечити ширше впровадження інноваційних технологій у сільське

господарство. Подальше впровадження інновацій потребує сприяння з боку держави, розвитку агротехнологічної інфраструктури та залучення інвестицій у цифровізацію сільського господарства, що, у свою чергу, сприятиме формуванню більш стійкої та ефективної аграрної системи в Україні.

Список використаних джерел

1. Кузьменко Ю. Виробничі потужності дронів в Україні за рік зросли у понад 10 разів. Міністерство цифрової трансформації України. 2024. URL: <https://suspilne.media/860327-mincifra-virobnici-potuznosti-droniv-v-ukraini-za-rik-zrosli-u-ponad-10-raziv/>
2. Болоховський В. Дрони, біотехнології та робототехніка: чотири інноваційні технології, які допоможуть українському агросектору ставати ефективнішим. Forbes Україна. 2023. URL: <https://forbes.ua/business/droni-biotekhnologii-ta-robototekhnika-chotiri-innovatsiyni-tekhnologii-yaki-dopomozhut-ukrainskomu-agrosectoru-stavati-efektivnishim-18112023-17354>

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

**Рудь К.С., 11 м-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Смолій Л.В.**

Збройний конфлікт, що розгорнувся на території України, став причиною масштабної гуманітарної та економічної кризи. Одним із найбільш вразливих секторів національної економіки виявився бізнес, який зазнав значних руйнувань, порушення операційних процесів та втрати традиційних ринків. Аналіз економічних наслідків цих подій для підприємницького середовища є критично важливим для розуміння поточного стану та визначення майбутніх стратегій відновлення.

Війна спричинила багаторівневі економічні втрати для українського бізнесу. Прямі втрати включають фізичне руйнування та пошкодження основних засобів виробництва, складських приміщень, торговельної інфраструктури, що призвело до значного скорочення виробничого потенціалу. Масштаби прямих економічних втрат, яких зазнали українські підприємства внаслідок війни, є колосальними та попередньо оцінюються у \$13,1 млрд [1]. Руйнувань різного ступеня зазнали активи щонайменше 426 великих і середніх приватних та державних підприємств [1]. Крім того, постраждали десятки тисяч малих приватних компаній. Очевидно, що реальна картина є ще більш трагічною, оскільки збір даних ускладнений, особливо на тимчасово окупованих територіях, що призводить до неповного обліку збитків.

Перерва у ланцюгах постачання внаслідок бойових дій, руйнування транспортних шляхів та блокування морських портів призвела до дезорганізації виробничих процесів та зростання собівартості продукції. У 2022 році загальний обсяг вантажоперевезень в Україні скоротився на 49,8%

порівняно з 2021 роком [2]. Зокрема, залізничні перевезення впали на 52,1%, а морські – на 61%. Не менш важливою проблемою стала втрата ринків збуту. Внутрішній ринок скоротився через вимушену міграцію мільйонів українців. Близько 3,7 мільйона людей залишаються внутрішньо переміщеними особами в Україні, тоді як близько 6,8 мільйона українців перебувають за кордоном у статусі біженців, переважно в європейських країнах [3]. Зовнішні ринки стали менш доступними через логістичні складності, ембарго на експорт певних товарів та зміну кон'юнктури світової економіки. Крім того, війна спровокувала зростання операційних витрат через інфляцію, необхідність забезпечення безпеки працівників та активів, а також переорієнтацію на нових, часто дорожчих, постачальників.

Не менш значущими є непрямі втрати. Масова міграція кваліфікованої робочої сили, як за кордон, так і внутрішня, ускладнила питання кадрового забезпечення підприємств та призвела до зниження продуктивності праці. Мобілізація також суттєво вплинула на наявність робочої сили, особливо в чоловікоорієнтованих галузях. Війна завдала нищівного удару по фінансовій стабільності українських підприємств. Фінансові втрати проявляються у зменшенні доходів підприємств. Згідно зі звітом Світового банку, падіння продажів серед діючих на ринку фірм склало в середньому 35,1% у період з 2021 по 2022 рік [1]. Порушення виробничих циклів та логістичних ланцюгів також унеможливили своєчасне виконання контрактів та постачання продукції, що безпосередньо вплинуло на виручку підприємств.

Паралельно зі зменшенням доходів фіксується зростання обсягів дебіторської заборгованості. Це, у свою чергу, призводить до проблем з ліквідністю та обмеження доступу до кредитних ресурсів, що створює критичну ситуацію для багатьох підприємств, ставлячи під сумнів їхню подальшу життєздатність.

Вплив війни на бізнес є неоднорідним і має виражені секторальні особливості. Підприємства, розташовані в зоні активних бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, зазнали найбільших руйнувань та втрат. Галузі, орієнтовані на експорт через морські порти (наприклад, металургія, аграрний сектор), зіткнулися з серйозними логістичними проблемами. Водночас, окремі сектори, такі як ІТ, фармацевтика та деякі сегменти харчової промисловості, продемонстрували більшу стійкість та навіть знайшли нові можливості в умовах війни.

Попри значні втрати, український бізнес демонструє вражаючу адаптивність та стійкість. Підприємства активно впроваджують стратегії релокації виробничих потужностей у відносно безпечні західні та центральні регіони. За даними дослідження Міжнародної організації з міграції (МОМ) за серпень 2024 року, близько 18% усіх опитаних підприємств здійснили переміщення своїх потужностей. Значна кількість підприємств також переходить на онлайн-формати роботи, використовуючи цифрові платформи для підтримки продажів та комунікації з клієнтами. Бізнес також активно працює над оптимізацією логістичних ланцюгів, шукаючи нові маршрути та

партнерів. Спостерігається зростання експорту до сусідніх європейських країн. За даними Національного банку України, експорт товарів до країн ЄС у 2024 році зріс на близько 15% порівняно з 2022 роком, що свідчить про переорієнтацію на нові ринки збуту [4].

Отже, війна в Україні завдала значних економічних втрат бізнесу, включаючи прямі руйнування, порушення логістики та втрату ринків. Попри це, українські підприємства демонструють адаптивність, шукаючи нові шляхи та можливості. Подальші зусилля мають бути спрямовані на підтримку цієї стійкості та сприяння відновленню бізнес-середовища.

Список використаних джерел

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf

2. Колісніченко В. Вантажні перевезення в Україні за підсумками 2022 року скоротились удвічі. GMK CENTER. URL: <https://gmk.center/ua/news/vantazhni-perevezennya-v-ukraini-za-pidsumkami-2022-roku-skorotilis-udvichi/>

3. УВКБ ООН та Міністерство національної єдності об'єднують зусилля для підтримки вимушено перемішених українців та збереженні їхнього зв'язку з домом. Прес-реліз Агентства ООН у справах біженців (UNHCR Ukraine). URL: <https://www.unhcr.org/ua/news/press-releases/unhcr-and-ministry-national-unity-partner-support-forcibly-displaced-ukrainians>

4. Цимбалюк І. Експорт товару з України: тенденції за секторами. Rates. URL: <https://rates.fm/ua-uk/expert-opinion/eksport-tovaru-z-ukrayini-tendenciyi-za-sektorami/>

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ ДЛЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОКРАЩЕННЯ

**Савченко Н.С., 11 м-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Смолій Л.В.**

В умовах трансформації економічної системи України, зокрема внаслідок викликів, пов'язаних із воєнною агресією, питання формування сприятливого інвестиційного клімату набуває особливого значення. Інвестиції, як внутрішні, так і зовнішні, залишаються одним із ключових джерел економічного розвитку, стимулювання інноваційної активності та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Водночас інституційне, політичне та безпекове середовище країни істотно впливає на динаміку та структуру інвестиційних потоків. У зв'язку з цим актуалізується необхідність комплексного аналізу сучасного стану інвестиційного клімату в Україні, окреслення його основних проблем та визначення стратегічних напрямів покращення.

Станом на 2024 рік інвестиційний клімат в Україні демонструє обережні позитивні зрушення. За результатами дослідження Європейської Бізнес Асоціації, індекс інвестиційної привабливості України зріс до 2,49 бала з 5 можливих, що перевищує показник 2023 року (2,44 бала) та свідчить про поступове відновлення довіри іноземних інвесторів [1]. Частина компаній заявляє про наміри розширення бізнесу, незважаючи на триваючу війну, що також підтверджується даними урядового порталу UkraineInvest: 70% опитаних компаній планують інвестувати в Україну впродовж найближчого року [2].

Проте попри зазначені позитивні сигнали, інвестиційне середовище України залишається нестабільним і ускладненим низкою системних проблем. Основним стримувальним чинником є високий рівень військових ризиків, пов'язаний із бойовими діями, знищенням критичної інфраструктури та непередбачуваністю безпекової ситуації. Водночас інституційні виклики залишаються невирішеними: недосконалість судової системи, непрозорість процедур вирішення інвестиційних спорів та ризики рейдерства суттєво знижують інвестиційну привабливість країни. Додатково негативно впливають валютні обмеження, що ускладнюють виведення капіталу, – за результатами опитування, 81% компаній вважають валютні бар'єри суттєвою перешкодою для інвестування [3].

Перспективи покращення інвестиційного клімату в Україні пов'язані з реалізацією комплексних політичних та економічних реформ. Першочерговим кроком має стати впровадження механізмів страхування військово-політичних ризиків для зовнішніх інвесторів, що дозволить мінімізувати потенційні збитки внаслідок воєнних дій. Важливо також продовжити реформи у сфері правосуддя, спрямовані на забезпечення реальної незалежності судової системи, прозорості судових процедур та дотримання принципів верховенства права. Водночас інтеграційні процеси з Європейським Союзом відкривають нові можливості для зміцнення інвестиційної стабільності: отримання Україною статусу країни-кандидата в члени ЄС сприяє гармонізації законодавства та впровадженню стандартів економічного управління, прийнятних для міжнародних партнерів.

У контексті сучасної трансформації української економіки, зумовленої не лише воєнним станом, а й структурними змінами, що прискорюються під впливом інтеграційних процесів із ЄС, особливої уваги заслуговує аналіз інвестиційного потенціалу окремих галузей. У 2024–2025 роках найбільш перспективними для залучення інвестицій в Україні залишаються сектори, які поєднують наявні конкурентні переваги з високою адаптивністю до викликів та можливістю інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості.

Насамперед привабливими для інвесторів залишаються аграрний сектор та переробна промисловість, зокрема харчова. Україна історично є одним із провідних експортерів зернових і олійних культур. Попри руйнування логістичної інфраструктури, агросектор демонструє здатність до відновлення та модернізації. Крім первинного виробництва, дедалі більше уваги

приділяється розвитку переробки та збереження продукції з високою доданою вартістю. За даними Мінагрополітики, у 2023 році обсяг експорту готової харчової продукції збільшився на 9% порівняно з довоєнним рівнем [4].

Другою важливою сферою є відновлювана енергетика та енергоефективність. З огляду на руйнування значної частини енергетичної інфраструктури та прагнення до енергетичної незалежності, розвиток «зеленої» енергетики є стратегічним пріоритетом. Україна має значний потенціал у сфері сонячної та вітрової енергетики. У 2024 році було поновлено низку проектів у сфері відновлюваної енергетики за участі європейських партнерів, зокрема в межах ініціативи EU-Ukraine Energy Support Fund.

Не менш перспективною є сфера інформаційних технологій. ІТ-галузь в Україні зберігає високий рівень адаптивності та експортує свої послуги навіть в умовах війни. Глобальна цифровізація та потреба в безпечних і гнучких сервісах створюють умови для подальшого зростання цього ринку.

Також слід відзначити будівельну індустрію та інфраструктурні проекти, зокрема в рамках ініціатив із відновлення зруйнованих об'єктів. Після завершення активної фази війни очікується реалізація багатьох інвестиційних проектів у галузі житлового будівництва, транспортної інфраструктури, водопостачання та логістики. Відповідно до даних Мінекономіки, для повоєнного відновлення лише транспортної інфраструктури необхідно близько 38 млрд доларів США [5].

Отже, інвестиційний клімат в Україні в умовах воєнного стану характеризується суперечливою динамікою: з одного боку, спостерігаються ознаки поступового відновлення інтересу іноземного капіталу, з іншого — наявні глибокі інституційні й безпекові ризики. Вирішення зазначених проблем можливе за умови комплексного підходу до реформування судової системи, фінансового регулювання та створення ефективних інструментів захисту інвесторів. Саме це є необхідною передумовою не лише для забезпечення стабільного надходження інвестицій, але й для довгострокового економічного зростання України в поствоєнний період.

Список використаних джерел

1. Європейська Бізнес Асоціація. Індекс інвестиційної привабливості України 2024. URL: <https://inventure.com.ua/uk/analytics/formula/investicijniy-klimat-ukrayini-2024%3A-analiz-perspektivi-prognozi>
2. UkraineInvest. Інвестиційний клімат в Україні покращується: 70% опитаних компаній інвестуватимуть в Україну попри війну. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/investycijnyj-klimat-v-ukrayini-pokrashhuyetsya-70-opytanyh-kompanij-investuvatymut-v-ukrayinu-popry-vijnu>
3. УНІАН. Бізнес: валютні обмеження стримують інвестиції в Україну URL: <https://www.ukr.net/news/details/economics/108696407.html>
4. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Експорт аграрної продукції: статистика 2023. URL: <https://minagro.gov.ua/news/eksport-agrarnoi-produkcii-statistika-2023>.

5. Міністерство економіки України. Потреби у відновленні інфраструктури України: попередня оцінка. URL: <https://recovery.gov.ua/analytics/infrastructure-needs>

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

**Тисевич А.І., 21-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент, Фротер О.С.**

Міжнародна конкурентоспроможність є здатністю країни підтримувати високий рівень прибутків, зайнятості та стійкого економічного зростання в умовах глобальної конкуренції. З огляду на сучасні виклики, спричинені військовою агресією та глобальними економічними кризами, Україна потребує модернізації економіки, диверсифікації її структури та активізації зовнішньоекономічної діяльності для зміцнення своїх позицій на світовому ринку.

Одним із основних факторів забезпечення конкурентоспроможності є макроекономічна стабільність. Стимування інфляції, забезпечення прогнозованості валютного курсу, проведення збалансованої монетарної та фіскальної політики створюють сприятливий інвестиційний клімат, знижуючи ризики для бізнесу та інвесторів [1]. За даними Національного банку України, інфляція у 2023 році сповільнилася до 5,1%, що створює передумови для відновлення економічної активності [2]. Позитивний вплив матиме також активне залучення зовнішніх інвестицій через міжнародні фінансові інститути та створення нових фінансово-промислових кластерів.

Розвиток інфраструктури, особливо транспортної, енергетичної та цифрової, має стратегічне значення для прискорення інтеграції України до глобальних економічних мереж. Інвестиції у модернізацію логістичних ланцюгів дозволять зменшити виробничі витрати і підвищити ефективність економічної діяльності, що є надзвичайно важливим для експортоорієнтованих галузей [4]. У рамках ініціативи «Відновлення України» передбачено залучення понад 50 млрд дол. США для модернізації критичної інфраструктури до 2030 року [4]. Створення сучасних транспортних коридорів, розвиток портової інфраструктури та ефективна енергетична інтеграція із ринками ЄС виступають каталізаторами економічного зростання.

Особлива увага приділяється інституційній ефективності. Забезпечення верховенства права, боротьба з корупцією, дерегуляція бізнесу, удосконалення судової системи та захист прав власності визначають довіру іноземних інвесторів і міжнародних партнерів, формуючи основу для сталого економічного розвитку [3]. Важливим є запровадження цифрових державних сервісів (наприклад, проєкт «Дія») та прозорості взаємодії влади з бізнесом.

Розвиток людського капіталу через інвестування у сферу освіти, охорони здоров'я та професійної підготовки сприяє підвищенню продуктивності праці та конкурентоспроможності робочої сили. За даними Світового банку, кожен додатковий рік навчання підвищує доходи працівника в середньому на 10% [5]. Особливо важливим є розвиток дуальної освіти, інвестиції в STEM-напрями та підтримка освітніх стартапів, що сприяють впровадженню інновацій.

Окрему роль у підвищенні конкурентоспроможності відіграє цифровізація економіки. Згідно зі звітом IT Ukraine Association, частка ІТ-сектора у ВВП України у 2023 році становила понад 5%, що свідчить про стрімкий розвиток цифрової економіки та високий експортний потенціал у сфері високих технологій [6].

Отже, підвищення міжнародної конкурентоспроможності економіки України вимагає комплексного підходу, що включає макроекономічну стабільність, розбудову інфраструктури, інституційне зміцнення, розвиток людського капіталу, цифрову трансформацію та ефективне використання ресурсного потенціалу. Вирішальним чинником успіху стане консолідація зусиль держави, бізнесу, наукових кіл і громадянського суспільства. Успішна реалізація цих стратегічних пріоритетів забезпечить сталий економічний розвиток, підвищення якості життя населення та інтеграцію України у глобальні економічні процеси.

Список використаних джерел

1. Антонюк Б. О. Міжнародна конкурентоспроможність світових мегаполісів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 16. С. 36-38.
2. Інфляційний звіт, січень 2024 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-sichen-2024-roku>.
3. Волковська В. І. Вплив євроінтеграції на стратегічний розвиток підприємства. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*: зб. матеріалів І Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: КПІ, 2020. С. 104-105. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201151>.
4. Ukraine Recovery Plan. Recovery and Development of Infrastructure. URL: <https://recovery.gov.ua/>.
5. World Bank. Education and Economic Growth: Evidence from the World. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/>.
6. IT Ukraine Association. Report 2023. URL: <https://itukraine.org.ua/>.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шейх-Абдін В.М., 11 м-е група, факультет економіки і підприємництва

Науковий керівник – к.е.н., доцент Осіпова А.А.

Умови повномасштабної війни в Україні суттєво трансформували економічне середовище територіальних громад, створивши нові загрози їхній стабільності та розвитку. Втрата частини ресурсів, руйнування інфраструктури, зменшення надходжень до місцевих бюджетів і зростання соціального навантаження потребують переосмислення підходів до забезпечення економічної безпеки. Забезпечення стійкості економіки громад стало ключовою умовою для збереження їх функціональності в умовах воєнного стану. Нині постає потреба у розробці дієвих механізмів адаптації місцевих економік до кризових умов.

Економічна безпека територіальної громади трактується як здатність місцевої економіки до сталого функціонування, самозабезпечення критично важливими ресурсами, протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам і збереження соціально-економічної стабільності. Її структура охоплює бюджетну, інвестиційну, виробничу, соціальну, ресурсну та інституційну складові, які у взаємозв'язку визначають рівень загальної стійкості громади [2].

Умови воєнного стану зумовили зміну пріоритетів та загроз для громад. Серед основних загроз виділяють: зниження бюджетної спроможності, припинення діяльності бізнесу, пошкодження інфраструктури, міграцію працездатного населення, дефіцит інвестицій і зростання тіньової економіки. Також загострюються проблеми логістичної ізоляції, енергетичної нестабільності та кібератак. Усе це вимагає не лише оцінки фактичного стану, а й моделювання сценаріїв реагування на виклики [4].

Повномасштабна війна, розв'язана рф у 2022 році, суттєво вплинула на соціально-економічні процеси в Черкаській області. Попри прифронтний характер економіки країни, ситуація в регіоні залишалася відносно стабільною і контрольованою. Територіальні громади Черкащини продемонстрували стійкість у протистоянні викликам, проте економічна безпека регіону зазнала численних випробувань за ключовими показниками розвитку [5].

Фінансова спроможність територіальних громад Черкаської області в умовах війни не лише збереглася, а й зросла у номінальному вимірі. Згідно з даними податкової служби, у 2022 році місцеві бюджети області отримали 11,6 млрд грн – це на 22,6% (на 2,1 млрд грн) більше, ніж у 2021 році. У 2023 році спостерігалось подальше зростання: доходи загального фонду бюджетів громад (без трансфертів) досягли 11,98 млрд грн, перевищивши показник 2022 року на 20,4%. Такий приріст значно вищий за середній по країні (+11,5% за той же період), що свідчить про відносну стійкість регіональних фінансів.

Основними джерелами надходжень у 2023 році були податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – 7,7 млрд грн, єдиний податок – 1,64 млрд, податок на майно – 1,47 млрд та акцизний податок – 0,91 млрд грн. Війна стимулювала перерозподіл бюджетних видатків: громади спрямували значні кошти на підтримку сил оборони та відновлення критичної інфраструктури, водночас зберігши виконання бюджетів понад планові показники [3].

Ринок праці Черкащини зазнав шоку на початку вторгнення, проте у 2023 році намітилася тенденція до відновлення. Через релокацію бізнесів і мобілізацію частини працездатного населення офіційний рівень зареєстрованого безробіття знизився. Станом на травень 2023 року на одне вільне робоче місце в середньому претендувало 6 безробітних, тоді як рік тому цей показник становив 27 осіб на вакансію. Кількість зареєстрованих безробітних у області скоротилася на дві третини порівняно з весною 2022. Одночасно зросла потреба у кадрах: кількість вакансій, заявлених роботодавцями до служби зайнятості, у травні 2023 року була на 43,7% більшою, ніж роком раніше. Збільшення попиту на робочу силу пояснюється частковим відновленням діяльності підприємств та появою нових робочих місць у релокованому бізнесі [1].

Основними загрозами економічній безпеці Черкаської області залишаються воєнні ризики та невизначеність. Регіон постійно перебуває під загрозою ракетних ударів, що ставить під удар життя людей, майно та інвестиційну привабливість. Воєнна невизначеність стримує довгострокове планування: бізнес обережно оцінює перспективи, а великі інвестори відкладають проекти. Втрата людського потенціалу через міграцію за кордон та мобілізацію створює ризики для відновлення економіки, як і загальнодержавні проблеми – інфляція та дефіцит енергоресурсів. Попри ці загрози, загальні тенденції для Черкащини можна охарактеризувати як тенденції адаптації та стійкості.

Бюджетні показники громад зростають завдяки перерозподілу на користь місцевого самоврядування та активності бізнесу. Ринок праці збалансовується, а безробіття знижується на тлі зменшення конкуренції за робочі місця. Малий і середній бізнес гнучко реагує на виклики, а агропромисловий комплекс і переробна промисловість підтримують експортний потенціал області (обсяг експорту у 2023 р. – 1,221 млрд дол, що на рівні 2022-го і перевищує показник 2021 року). Регіон інтегрує значну кількість переселенців, що може стати основою для демографічного та економічного посилення в майбутньому.

Таким чином, Черкаська область зберігає економічну стійкість в умовах війни, проте потребує подальшої підтримки для мінімізації ризиків та забезпечення стабільного розвитку громад. Міжнародні програми допомоги та державні ініціативи відновлення відіграють критичну роль у посиленні економічної безпеки регіону, допомагаючи відбудувати зруйноване і закласти основу для післявоєнного зростання. Виклики залишаються значними, але накопичений досвід адаптації свідчить про здатність Черкащини успішно протистояти загрозам та поступово переходити від виживання до розвитку.

навіть у складних умовах.

Отже, у контексті сучасних викликів першочерговим напрямом є зміцнення фінансової самостійності громад через ефективне адміністрування місцевих податків і залучення додаткових джерел доходів. Важливо активізувати підтримку малого та середнього бізнесу, зокрема шляхом доступу до грантів, пільгового кредитування та програм релокації. Необхідною є модернізація інфраструктури – як через державні інвестиції, так і з залученням міжнародної технічної допомоги. Громади мають посилити інвестиційну привабливість, зокрема створюючи сприятливі умови для релокованих підприємств. Варто розвивати економічну диверсифікацію, орієнтуючись на локальні ресурси, агропереробку та енергетичну автономність.

Список використаних джерел

1. Бізнес під час війни: Черкаська область (грудень 2023) за результатами Нового щомісячного опитування підприємств. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/2023-700b/266745726#1>
2. Волосяк М., Сіренко І. Економічна безпека територіальної громади в системі забезпечення її сталого розвитку. *Економіка та держава*. № 6. 2021. С. 105–109.
3. Платниками податків Черкащини за 2022 рік до бюджетів усіх рівнів сплачено 20 млрд гривень податків, зборів та платежів. Головне управління ДПС у Черкаській області: [сайт]. URL: <https://surl.li/sjcnar>
4. Цегельник Н., Ярмолюк О. Методологічні підходи до оцінки економічної безпеки територіальних громад. *Економіка та суспільство*. № 71. 2025. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-43>
5. Черкащина в умовах війни: політична й економічна ситуація в області. *Опора*: [сайт]. URL: <https://surl.li/lmqgov>

**СЕКЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА, ТОРГІВЛІ ТА БІРЖОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ.
СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

**Гут Н.Р., 31-пт група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – доцент кафедри підприємництва та бізнес-
технологій Жарун О.В.**

Початок війни завдав нищівного удару по українському бізнесу. За загальними підрахунками втрати МСБ (малого та середнього бізнесу) склали понад 83 млрд доларів США. Близько 10 мільйонів українців переїхали, при чому частина з них стала ВПО, а більшість виїхала за кордон[1].

Для того щоб зрозуміти як правильно вести бізнес під час війни, потрібно почати з вивченням проблем, які створила нам війна. Розглянемо більш конкретні чинники впливу війни на бізнес:

1) Бойові дії та їх наслідки. Навіть ті території, на яких не велися активні бойові дії не можуть бути впевнені в збереженні майна через постійні ракетні обстріли.

2) Мобілізаційні процеси. Багато тих хто хотів захищати свою державу з перших днів мобілізувались, а це, зазвичай, освіченні та професійні працівники чи керівники. Цінність таких кадрів досить висока.

3) Міграційні процеси. Через війну за різними підрахунками за кордон виїхало близько 8 мільйонів осіб. І в переважній більшості це особи працездатного віку з дітьми, тож тут одночасно і нестача працівників, як існуючих так і потенційних, так і зниження кількості покупців у бізнесах, що орієнтуються на дітей та їх батьків;

4) Труднощі логістики. Спочатку були заблоковані логістичні морські шляхи, що негативно відобразилось на товарах, що імпортувались чи експортувались морем. Наразі гостро стоїть проблема з автомобільними перевезеннями та сполученням з країнами Східної Європи.

5) Зміна попиту та платоспроможності клієнтів. Багато працівників та клієнтів виїхало за кордон або до більш безпечних регіонів, змінились потреби людей в їжі, одязі та інших раніше необхідних та обов'язкових потребах, які зараз можуть розглядатись як розкіш [2].

Перш за все, важливо бути гнучким і швидко адаптуватися до змін. Бізнеси, які успішно переживають кризу, активно перебудовують свою діяльність: змінюють постачальників, знаходять нові ринки збуту та переорієнтовують виробництво. Наприклад, багато компаній почали випускати продукцію, що необхідна для військових або гуманітарних потреб

Українська влада та міжнародні організації пропонують гранти, пільгові кредити та інші форми підтримки для бізнесу. Варто активно користуватися цими можливостями для збереження та розвитку підприємства. Наприклад,

урядові програми допомагають малому бізнесу отримати фінансування для відновлення діяльності.

Працівники – це найцінніший ресурс будь-якого бізнесу. Тому важливо подбати про їхню безпеку, забезпечивши можливість дистанційної роботи, облаштувавши укриття на підприємстві та підтримуючи моральний дух команди. Крім того, варто враховувати психологічний стан співробітників і забезпечувати їм необхідну підтримку.

У кризові часи бізнес, який має кілька джерел доходу, має більше шансів на виживання. Варто розглядати можливість виходу на міжнародні ринки, запуску нових продуктів або послуг та залучення партнерів із-за кордону. Багато українських компаній вже відкрили представництва в країнах Європи, що дозволяє їм продовжувати роботу.

Цифровізація стала важливим інструментом для виживання бізнесу. Перехід на онлайн-продажі, використання CRM-систем, автоматизація процесів – усе це допомагає зменшити витрати та підвищити ефективність роботи. Також варто звернути увагу на кібербезпеку, оскільки ризики кібератак значно зросли.

У цей складний період важливо підтримувати національну економіку: співпрацювати з українськими постачальниками, платити податки, підтримувати благодійні ініціативи та допомагати армії. Це не лише сприяє стабільності країни, а й покращує репутацію компанії.

Вести бізнес в Україні під час війни – це виклик, який вимагає стратегічного підходу, гнучкості та підтримки команди. Адаптація до нових умов, цифровізація, безпека працівників і підтримка економіки є ключовими факторами для збереження й розвитку підприємницької діяльності. Український бізнес доводить свою силу, демонструючи стійкість і інноваційність навіть у найскладніші часи.

Список використаних джерел

1. Мурована Т. О. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 47. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49>.
2. Редзюк Є. В. Стан, проблеми і чинники гальмування розвитку бізнес-активності в Україні. Стратегія економічного розвитку України. 2022. Вип. 51. С. 35–49. <https://doi.org/10.33111/sedu.2022.51.035.049>.

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА ГЛОБАЛЬНУ ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ

Морванюк С.А., Бондаренко В.В., 11 м-пт група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Олена ЖАРУН

Повномасштабна війна росії проти України створила гуманітарну кризу величезних масштабів і завдала серйозного удару світовій економіці. Очікувалося, що люди в усьому світі відчують втрати від скорочення торгівлі

та виробництва через підвищення цін на продовольство, енергетичні товари та зменшення доступності товарів, що експортуються росією та Україною. Насамперед у зоні ризику опинялись бідніші країни, оскільки вони зазвичай витрачають більшу частку своїх доходів на продукти харчування порівняно з багатшими країнами, що, безумовно, могло вплинути на політичну стабільність у цих країнах.

За оцінками Світової організації торгівлі (СОТ), з макроекономічної точки зору, вищі ціни на їжу та енергетичні товари могли призвести до зменшення реальних доходів і знизити глобальний імпортний попит. Для населення багатьох країн, що розвиваються, і найменш розвинених країн суттєво зросли загрози голоду і недоїдання.

Протягом перших місяців повномасштабної війни було очікування ризику каскадних експортних обмежень, які могли статися при зростанні цін на продукти харчування, як це сталося в 2007–2008 рр., а потім у 2010–2011 рр. СОТ очікувала, що міжнародна співпраця у сфері торгівлі зможе допомогти зменшити ризики бідності, голоду та недоїдання, а також можливі соціально-політичні заворушення. Україна та росія є великими експортерами сільськогосподарської продукції, особливо зернових (пшениці, кукурудзи, ячменю), а також ріпаку, сої, насіння та продуктів з соняшнику. Воєнні дії на півдні України призвели до того, що українські порти вимушено були закриті, що перешкоджало експорту наявних запасів зерна. Країни Африки, Близького Сходу та інших регіонів Азії є найбільш уразливими, оскільки деякі з них імпортують понад 50 % своїх потреб у зернових з України та росії. Загалом 35 африканських країн імпортують продукти харчування, а 22 – імпортують добрива з України, росії чи цих обох країн. Деякі з них значною мірою залежать від обох країн щодо основних продуктів харчування, таких як пшениця.

Ще одним ризиком у перші місяці після початку повномасштабної війни була можливість зриву весняної посівної кампанії, що, своєю чергою, могло значно знизити майбутнє виробництво. Сукупність зазначених чинників призвела до того, що в перші місяці після початку повномасштабної війни сталося зростання світових цін на окремі сільськогосподарські товари, насамперед на зернові. Так, індекс світових цін на сільськогосподарську продукцію, який розраховується Світовим банком, у лютому – червні 2022 р. продемонстрував суттєве зростання.

Пікове значення індексу світових цін на зернові в 2022 р. було досягнуто у травні, коли відносно до січня цього ж року його значення зросло на 27 %, після чого до серпня відбулося доволі стрімке скорочення. Протягом наступних місяців також спостерігалось суттєве зростання, яке завершилось у жовтні. Відтак спостерігалось переважне зниження значення індексу світових цін на зернові. Середнє значення цього індексу за підсумками 2023 р. було на 12 % нижче від середнього значення за попередній рік, а середнє значення за п'ять місяців 2024 р. – нижче на 22 % за середнє значення 2022 р.

Якщо зростання світових цін на зернові протягом перших місяців 2022 р.

було зумовлене побоюванням ринків щодо впливу повномасштабної війни, то інформація про перемовини стосовно надання Україні можливості експортувати зернові Чорним морем посприяла зниженню світових цін, а початок реалізації Чорноморської зернової ініціативи наприкінці липня 2022 р., серед іншого, став чинником, завдяки якому світові ціни на зернові повернулись на рівень лютого 2022 р.

Динаміка світових цін на зернові у наступні періоди змінювалася. Зокрема, порівняно стрімке зростання цін у вересні та жовтні відбувалося на фоні заяв росії про вихід із Чорноморської зернової ініціативи й наміри топити будь-які кораблі, які прямуватимуть до України. Проте повернення росії до реалізації цієї ініціативи сприяло продовженню тенденції до скорочення цін, яка тривала також і після рішення Росії не продовжувати реалізацію Чорноморської зернової ініціативи у липні 2023 р. Стрімке зростання світових цін на олії відбулось одразу після початку повномасштабної війни, і вони перебували на відносно високому рівні до середини 2022 р. Проте після започаткування Чорноморської зернової ініціативи, складовою частиною якої були олії (у межах ініціативи було постачено 1,7 млн т олій³⁰), ціни почали знижуватись і наприкінці року були нижчими, ніж у січні 2022 р.

Протягом 2023 р. та першої половини 2024 р. вони продовжили зниження. Підвищення світових цін у першій половині 2022 р. (ціни на пшеницю твердих сортів у травні 2022 р. зросли на 40 % порівняно із січнем того ж року) завдало шкоди країнам – чистим імпортерам продовольства, особливо країнам з низьким рівнем доходу. Продукти харчування становлять значну частку споживчого кошика в країнах, що розвиваються, і, зокрема, у бідніших домогосподарствах у них. Тому в той період виникало очікування, що повномасштабна війна росії проти України, швидше за все, загострить міжнародну продовольчу безпеку, тоді як ціни на продукти харчування вже й так перебували на історично високих значеннях через пандемію коронавірусу та інші чинники. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, у країнах із низьким рівнем доходу дефіцит продовольства вже зріс у 2021 р. на 120 млрд дол. США, включно 52 млрд дол. США для країн Субсахарської Африки, або на 20 %. Витрати на надання продовольчої допомоги людям, які постраждали від криз та стихійних лих, зросли разом із подорожчанням їжі, через це Всесвітня продовольча програма звернулася за додатковою фінансовою підтримкою. Інші сільськогосподарські культури, такі як кукурудза та ячмінь, переважно використовуються на корм худобі, тому безпосередні наслідки їхнього подорожчання для продовольчої безпеки не такі значущі. Однак підвищення цін на це зерно з часом призвело би до зростання цін на худобу та м'ясо і в багатих країнах. Це також могло би позначитись на цінах інших тваринних і рослинних продуктів, можливо, навіть на ціні пива.

Крім того, очікувалось зростання цін на культури, які росія та Україна не експортують, але які можуть слугувати заміниками, оскільки країни-імпортери намагаються заповнити прогалини в імпорті зернових

альтернативами. Так, у травні 2022 р. спостерігалось десяти відсоткове зростання світових цін на рис відносно до початку року. Оскільки повномасштабна війна росії проти України триває третій рік, гуманітарні наслідки для життя та засобів існування продовжують поглиблюватися. Незважаючи на те, що завдяки втручанню Всесвітньої продовольчої програми ООН і ЄС вдалося загалом знизити глобальні ціни на продовольство, наслідки лишаються вкрай серйозними для багатьох країн, що розвиваються. Багато таких держав, особливо країни з низьким і середнім рівнем доходу, все ще перебувають під загрозою продовольчої кризи, спричиненої війною. Відсутність їжі та нестабільність її постачання призведуть до того, що продовольча безпека залишатиметься негарантованою для все більшої кількості людей. Це спричиняє ширші наслідки для здоров'я та соціальні проблеми, такі як захворювання, пов'язані з недоїданням, а також соціальні заворушення та злочинність.

Зміни цін на продукти харчування відрізняються не лише в різних економіках, одночасно їхні коливання впливають на добробут людей. Домогосподарства в багатих економіках витрачають на їжу меншу частку свого доходу, ніж домогосподарства в країнах з низьким рівнем доходу, де середнє домогосподарство витрачає на їжу більше половини доходу. Вищі ціни на продукти харчування в таких регіонах спричиняють більший тиск на бюджети домогосподарств, загострюючи бідність у вразливих громадах.

Отже, можемо зазначити, що повномасштабна війна росії проти України призводить до погіршення стану глобальної продовольчої безпеки у світі, насамперед у найбідніших країнах, через зростання світових цін на продовольчі товари.

Список використаних джерел

1. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). The Importance of Ukraine and the Russian Federation for Global Agricultural Markets and the Risks Associated with the Current Conflict. Information Note. Rome : FAO, 2022.
2. Emediegwu Lotanna. Update: how is the war in Ukraine affecting global food prices? 2024. 23 Feb. URL: <https://www.economicsobservatory.com/update-how-is-the-war-ukraine-affecting-global-food-prices>
3. Ukraine Agricultural Production and Trade. April 2022. URL: <https://fas.usda.gov/sites/default/files/2022-04/UkraineFactsheet-April2022.pdf>

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

**Мамалига А.О. 11м-пт група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – викладач-стажист Кірбай Т.В.**

Електронна торгівля та віртуальна купівля стали важливою частиною сучасного підприємництва, збільшення доступу до інтернету розвиває мобільні технології та змінює звички споживачів. Усе це призвело до швидкого росту онлайн платформ. Електронна торгівля - це набір торгових відносин які проходять через електронні засоби зв'язку, особливо інтернет [1]. Під поняттям віртуальна купівля, слід розуміти повну автоматизацію процесів покупки та продажу товарів без фізичного контакту. Сучасні методи дають змогу автоматизувати керуванням замовленнями, доставкою товарів, списком клієнтів та робити аналіз продажів тощо.

До найпоширеніших інструментів електронної торгівлі можна віднести:

1. GRM – це системи, які дають змогу робити власні пропозиції та спілкуватися з клієнтами на новому ринку (Britix 24, Zoho).
2. Платформи електронної комерції – що можуть надавати підприємствам створювати свої онлайн-магазини без великих інвестицій у IT-інфраструктуру, до них можна віднести такі платформи як Shopifi, Rozetka та Prom.ua.
3. Платіжні сервіси (PayPeу, Liq Peу) – забезпечують грошові транзакції, швидко та безпечно.
4. Аналітичні інструменти (Google Analytics, Power BI) – аналізують дії клієнтів та приймають бізнес рішення.

Пандемія COVID19 сприяла швидкому переходу бізнесу в онлайн-торгівлю. За підсумками досліджень McKinsey, в перший рік пандемії компанії, які активно впроваджували цифровізацію бізнес-процесів, продемонстрували високий рівень прибутковості[2]. Таким чином, компанії мали змогу зберегти рентабельність в період локдаунів, коли фізичні точки продажу були недоступні або малодоступні для населення. Багато компаній, які працювали офлайн, були змушені впроваджувати комерційні рішення, щоб вижити в нових обставинах. До переваг електронної торгівлі належать : зниження витрат на утримання фізичних точок продажу, великий ринок збуту товару, як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку, швидка адаптація до ринку та його змін, гнучкість в роботі з клієнтами (доступ до товарів та послуг в будь-який час). Попри зростання та хорошу динаміку розвитку електронної комерції, цей сектор не позбавлений проблем. Швидкий розвиток цифровізації, зміна споживчих звичок, супроводжуються викликами (рис. 1).

Україна попри війну показує велике зростання онлайн торгівлі. За даними Prom.ua у 2023 році загальний обсяг онлайн-продажів складає 182 мільярди гривень.

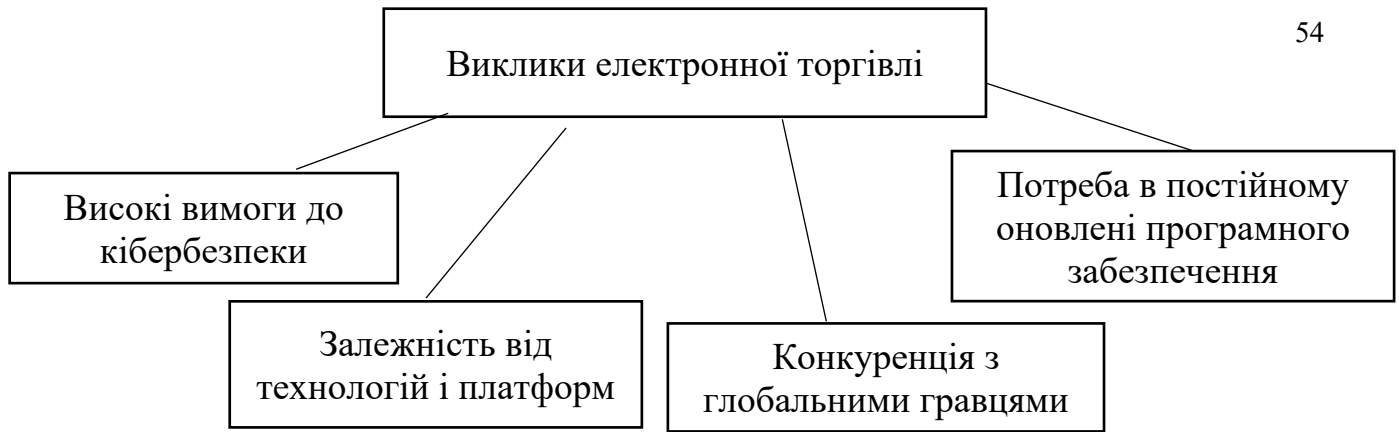

Рис. 1. Складнощі функціонування електронної торгівлі

* складено автором самостійно на основі [3]

Це на 22% більше порівняно з 2022 р. [4]. Все більше українців надають переваги зручності, швидкості та безпеці, все це пропонує онлайн шопінг. Найбільші темпи зростання надають на такі категорії як : техніка, електроніка, косметика, одяг та товари для дому. Це свідчить про поглиблену довіру до електронної комерції у сегментах з високим рівнем онлайн-продажів. Користувачі не тільки обирають онлайн-магазин, а також чекають високий рівень сервісу, швидкої доставки та якісної підтримки.

Стрімко зростає роль соціальних мереж, які трансформуються з каналів комунікації у повноцінні торгівельні платформи. Популярності набирають такі формати продажу : live-shopping, Instagram, TikTok, Telegram тощо, які відкривають нові можливості для продажів та активно взаємодіють з брендами. Українські підприємці починають експериментувати з живими трансляціями й використовувати такий метод, як можливість швидкого продажу товарів. Отже, ринок електронної комерції, навіть в тяжких економічних і соціальних умовах зараз на стадії активного розвитку. Економічна нестабільність не зупиняє розвиток цього сектору, а навпаки стимулює більше розвиватись і удосконалюватись, бо є потреба у швидких і зручних покупках. Аналізуючи показники росту та значний обсяг онлайн-торгівлі, потрібно звертати увагу на те, як проходитиме адаптація підприємств до таких реалій. Щоб бути конкурентоспроможними на ринку, компанії повинні активно розвивати онлайн-платформи та інноваційні інструменти. Для підтримки динаміки онлайн-продажів, необхідно створювати сприятливі умови для підприємців, удосконалювати нормативно-правову базу та інвестувати в цифрову сферу, збільшувати грамотність цифровізації населення.

Список використаних джерел

1. Іполітова І. Перспективи розвитку електронної торгівлі в Україні в умовах цифровізації економіки. *Вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця*. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-18>

2. How COVID-19 has pushed companies over the technology tipping point —and transformed business forever. URL: <https://www.mckinsey.org/capabilities/strategy-and-corporate-finance/our->

insights/how-covid-19-has-pushed-companies-over-the-technology-tipping-point-and-transformed-business-forever (дата звернення: 14.04.2025)

3. Тренди та виклики українського ринку eCommerce у 2024 році. URL: <https://uaateam.agency/blog/trendy-ta-vyklyky-ukrainskogo-rynku-ecommerce> / (дата звернення 14.04.2025)

4. Аналітика ринку e-commerce 2024. URL: <https://prom.ua> (дата звернення: 14.04.2025)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

**Перейдідорога О. П. 11м-сз група, факультет економіки і
підприємництва**

Науковий керівник – викладач-стажист Кірбай Т.В.

Війна в Україні призвела до тяжкого соціально-економічного стану. Зросла кількість внутрішньо переміщених осіб та учасників бойових дій. Збільшення соціального навантаження на бюджет, спричинило фінансову нестабільність, що вимагає пошуку додаткових джерел доходів. Наразі основними джерелами фінансування соціальної сфери України є кошти союзників.

Досвід зарубіжних країн у здійсненні соціальної роботи показав, що, пройшовши шлях від благодійної допомоги до системної соціальної підтримки населення та формування загального добробуту, держава здатна забезпечити своїм громадянам надійні гарантії соціального захисту. Функції державних органів влади полягають у тому, що б гарантувати доступ до послуг всім хто має право отримувати допомогу, зменшити витрати споживачів, забезпечити доступність послуг та сформувати систему соціального захисту, яка буде діяти в інтересах громадян країни [1]. Соціальні виплати, пільги та фінансові джерела соціального захисту у різних державах суттєво відрізняються від тих, до яких звикло населення України.

Система соціального захисту Німеччини має соціальний кодекс, який складається з 12 розділів, що регулюють окремі види соціального забезпечення. Згідно з правовими актами, до основних форм соціального забезпечення належать пенсії, допомоги, дотації та компенсації. Розвинена соціальна система допомагає забезпечити захист населення в будь-якій життєвій ситуації. До основних видів соціальної допомоги Німеччини відносять: допомога для літніх людей, для безробітних і членів їх сімей; допомога на дітей; дотації на оренду житла; допомога та укриття для біженців; допомога на виховання дітей. Щорічні виплати в Німеччині становлять великі суми. Тільки на утримання біженців держава витрачає 25-55 млрд євро в рік. Враховуючи такі витрати на соціальну сферу, урядом вітається праця волонтерів, які економлять кошти державі та надають безплатну допомогу.

Головна мета соціальної роботи в Німеччині – підтримка нужденних та забезпечення їх базових соціальних прав [2]. Діяльність соціальної допомоги польського законодавства реалізується органами державної влади й місцевого самоврядування. Вони співпрацюють з громадськими організаціями, католицькою церквою, іншими церквами, релігійними об'єднаннями, фондами, спілками, роботодавцями та фізичними та юридичними особами. Кожен хто опинився у скрутній ситуації має право отримати соціальну допомогу, включаючи матеріальну і не матеріальну підтримку. Також Польща надає допомогу українцям, які потребують соціальної підтримки. До організаційних одиниць соціальної допомоги відносяться: регіональні центри соціальної політики; районні центри підтримки сім'ї; центри соціального захисту населення; будинки соціального забезпечення; спеціалізовані консультаційні центри; центри підтримки; центри кризового втручання. До органів місцевого самоврядування можуть звернутись за допомогою особи, що опинилися в складному становищі: безробітні, сироти, люди з інвалідністю, важкохворі, багатодітні родини, іноземці, що мають проблеми з адаптацією в Польщі тощо [3].

Соціальне забезпечення у США — це справжня фінансова підтримка для мільйонів громадян, що включає різні види допомог для задоволення потреб людей. Федеральні програми спрямована на гарантування гідного рівня життя тим, хто з різних причин більше не може працювати: через вік, непрацездатність або втрату годувальників. До основних компонентів соціального забезпечення відносять федеральні програми [4]:

1. Social Security (SS) (Пенсійне забезпечення) – програма, забезпечує виплати за віком для осіб, які досягли пенсійного віку (починаючи з 62 років) і мають щонайменше 10 років страхового стажу.

2. Supplemental Security Income (SSI) – програма для людей, які мають обмежені можливості, особливо інваліди та особи похилого віку та діти. Також вона доступна деяким іммігрантам: дітям, біженцям, особам які отримують притулок, українців, які прибули до країни на гуманітарних підставах. Дана програма має обмеження, для осіб які не мають громадянства виплати будуть здійснювати не більше 7 років. Виплати надають незалежно від трудового стажу.

3. Disability Insurance (SSDI) – програма для тих хто втратив працездатність через хворобу, передбачає регулярні виплати за умови, що був сплачений соціальний внесок протягом певного терміну.

4. Survivors Benefits – грошова підтримка дітям та вдовам/вдівцям після смерті годувальника.

Система соціального забезпечення США є прикладом страхової моделі соціального захисту. Попри виклики, соціальна підтримка залишається ключовим елементом американської державної політики.

Зарубіжні країни показали хороший приклад страхової моделі (США) та моделі солідарності і співпраці з громадськістю (Польща, Німеччина), що дозволяє забезпечити базові потреби в будь-яких життєвих ситуаціях.

Отже, аналіз соціальної політики таких країн, як США, Польща та Німеччина, дозволяє зробити висновок, що перспективи розвитку системи соціального захисту в Україні полягають в реформуванні соціальної політики. Передусім потрібно переглянути законодавчу базу та адаптувати її до сьогодення, забезпечити прозорість і доступність соціальних послуг. Важливо посилити децентралізацію, збільшити значення місцевих органів влади у визначенні потреб населення та надання підтримки. Створювати більше спеціальних програм підтримки для ВПО, ветеранів, людей з інвалідністю, багатодітних родин, одиноких літніх людей, щоб бути в пріоритеті державної політики. Побудова якісної системи соціального захисту має відбуватись з урахуванням викликів війни та післявоєнної відбудови, щоб гарантувати довгострокову стійкість. Всі ці заходи сприятимуть формуванню сильної, адаптованої до викликів соціально орієнтованої держави, здатної забезпечити гідний рівень соціального захисту своїх громадян.

Список використаних джерел:

1. Колосок А., Белкіна-Ковальчук О. Зарубіжний досвід соціального захисту населення. Ввічливість. Humanitas. 2022. Вип. 6. С. 31–37. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.6.10>.
2. Система соціального забезпечення Німеччини. URL: <https://migrant.biz.ua/nimechina/zhittya-de/sotsialne-zabezpechennia.html> (дата звернення 11.04.2025)
3. Соціальна допомога у Польщі: як це працює та на яку підтримку можуть розраховувати українці. URL: <https://ua.news/ua/world/sotsyalnaya-pomoshh-v-polshe-kak-eto-rabotaet-y-na-kakuyu-podderzhku-mogut-rasschytyvat-ukrayntsy> (дата звернення 11.04.2025)
4. Соціальне забезпечення у США: як працює система підтримки та хто має право на допомогу. URL: <https://www.bazar.club/ua/blog/post/what-is-social-security-and-how-to-apply> (дата звернення 11.04.2025)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

**Майданюк О., 31-пт група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник, к.е.н., доцент Олена ЖАРУН**

Воєнний стан є надзвичайним правовим режимом, що впливає на всі сфери суспільного життя, зокрема й на систему управління ризиками. В умовах війни традиційні методи оцінювання та мінімізації ризиків потребують адаптації до нових викликів, зумовлених нестабільністю, зростанням загроз безпеці та непередбачуваністю зовнішнього середовища. Управління ризиками у цей період має ключове значення для збереження життєздатності державних інституцій, бізнесу та суспільства загалом.

Основні особливості управління ризиками в умовах воєнного стану:

1. Зростання рівня невизначеності та динамічність загроз

Воєнний стан характеризується швидкими змінами ситуації, що ускладнює прогнозування можливих ризиків. Це вимагає застосування гнучких методів управління, що дозволяють оперативно реагувати на нові виклики.

2. Підвищені безпекові ризики

Військові дії спричиняють загрозу фізичному існуванню підприємств, інфраструктури та населення. Відповідно, управління ризиками має включати заходи щодо забезпечення безпеки персоналу, захисту інформації та матеріальних активів.

3. Перебудова економічних і фінансових стратегій

В умовах війни змінюється макроекономічна ситуація, що впливає на функціонування бізнесу та державних установ. Ризик-менеджмент має враховувати нові реалії, такі як порушення ланцюгів постачання, інфляційні процеси та обмеженість ресурсів.

4. Розвиток кризового менеджменту

Важливу роль відіграє кризовий менеджмент, який передбачає створення ефективних антикризових стратегій, формування резервів та адаптацію до мінливих умов. Особливої уваги потребує комунікаційна політика, що дозволяє підтримувати довіру та координацію між державними структурами, бізнесом та громадянами.

5. Цифровізація та кібербезпека

Війна супроводжується посиленням кіберзагроз, що вимагає підвищення рівня кібербезпеки, захисту критичної інформації та впровадження надійних IT-рішень. Використання сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту та великих даних, може сприяти покращенню процесів аналізу ризиків.

6. Гуманітарні та соціальні аспекти

Управління ризиками має враховувати соціальні аспекти, зокрема психологічну підтримку населення, допомогу внутрішньо переміщеним особам та забезпечення основних потреб громадян.

Управління ризиками в умовах воєнного стану є комплексним процесом, що потребує оперативного прийняття рішень, гнучкості та адаптації до нових викликів. Важливим є впровадження інноваційних підходів до оцінювання ризиків, посилення безпеки, розвиток кризового менеджменту та ефективна комунікація між усіма зацікавленими сторонами. Лише системний підхід до управління ризиками дозволить мінімізувати втрати та забезпечити стабільність у надзвичайних умовах.

Список використаних джерел

1. Скоробогатова Н. Є., Товкачова А. С., Федоренко К. В. Методи управління економічними ризиками в умовах військового стану // Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 08 груд. 2022 р. Київ, 2022. С. 195-196. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/52523> (дата звернення: 10.03.2025).

2. Білий Ю. С. Удосконалення системи управління підприємницькими ризиками в умовах повномасштабної війни (на прикладі підприємства ТОВ «Тернопіль-трикотаж ЛТД») : магістерська робота. Тернопіль: ТНТУ ім. І. Пулюя, 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3548> (дата звернення: 10.03.2025).

3. Войтко О. В. Управління фінансовими ризиками в умовах війни // Бізнес та сучасне суспільство. – 2023. – №84. – С. 74-81. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/6585591f-c518-493c-a76d-bd7cdf222534> (дата звернення: 10.03.2025).

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВРАЗЛИВИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

**Мартинчук І. А. 11м-сз група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – викладач-стажист Кірбай Т.В.**

В умовах які склались на даний час в Україні, зважаючи на економічний стан та політичну ситуацію значна кількість людей поставлена на межу виживання, великий прошарок населення потребує гарантій соціального захисту. Тому вирішення соціальних проблем є одним з важливих напрямків державної політики в нашій країні.

Система соціального захисту налічує багато нових видів послуг, що надають спеціалізовані заклади, що попри свою ефективність, знаходяться на етапі становлення. На сьогодні існуюча сфера соціальних послуг регулюється багатьма законодавчо-нормативними актами, основним правовим актом, що визначає організаційні та правові засади надання підтримки нужденним верств населення є УДК 364.042190 Закон України “Про соціальні послуги”, де під поняттям “соціальні послуги” розуміють комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремих індивідів чи соціальні групи, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя [1].

Згідно закону, соціальні послуги можуть бути як платними, так і безоплатними, у двох формах:

- 1) матеріальна допомога, що має вигляд грошової або натуральної допомоги
- 2) соціальне обслуговування або самі соціальні послуги.

Соціальний захист має на меті гарантувати соціальну справедливість, зменшити соціальну нерівність, та підтримати найбільш вразливі верстви населення. Ці принципи реалізуються через закони, державні програми та діяльність спеціалізованих органів влади, таких як : Міністерство соціальної

політики України, органи місцевого самоврядування, центри соціальних служб тощо.

Основні елементи системи соціального захисту:

1. Державна соціальна допомога — пенсії, субсидії, пільги, допомога по безробіттю, допомога малозабезпеченим сім'ям.
2. Соціальне страхування — забезпечення у разі настання страхових випадків (хвороба, безробіття, нещасний випадок, втрата працездатності).
3. Соціальні послуги - догляд, консультування, підтримка вдома або в установах.
4. Соціальні програми та проєкти .

Умови воєнного стану в Україні створили значний виклик для державної системи соціального захисту. У відповідь на нові потреби українців, впроваджуються соціальні послуги, яких раніше не існувало.

У 2025 році Мінсоцполітики планує спрямувати на розвиток системи соціальних послуг – 1,6 млрд грн, що на понад 50% більше, ніж у 2024 році[2].

Адже видатки на соціальне забезпечення відіграють суттєве значення в забезпеченні матеріальних потреб пенсіонерів, інвалідів, малозабезпечених сімей, дітей-сиріт, тощо. В таких непростих умовах, головним завданням держави повинно бути прагнення забезпечити громадян якісною, доступною та своєчасною соціальною допомогою.

Видатки на соціальну сферу розподіляються як з державного, так і з місцевих бюджетів. Такий процес розподілу є доволі складним, та важко координується між різними рівнями влади. Що в свою чергу призводить до неефективного використання державних коштів та заважає поліпшенню життєвого рівня громадян, що потребують соціального захисту та підтримки [3].

Проте запровадження в роботу соціальних служб таких форм роботи, як соціальне замовлення, соціальне обслуговування, соціальне спонсорство, стимулювання надання послуг за допомогою прямого бюджетного фінансування та залучення коштів недержавних структур дає позитивні результати та покращує ефективність надання громадянам повного обсягу соціальних послуг, що в свою чергу дає змогу попередити появу можливих причин соціального напруження, та уникнути появи негативних тенденцій в суспільстві. Така трансформація під час війни в країні, свідчить про поступовий перехід від пасивної допомоги до більш активної, орієнтованої на потреби кожного громадянина. У центрі уваги державної політики потрібна стояти в першу чергу людина, яка потребує підтримки, а не лише механізми фінансування чи адміністративного розподілу ресурсів.

Диджиталізація, стала невід'ємною складовою надання соціальних послуг – запровадження електронних черг, цифрових кабінетів отримувачів допомоги, автоматизація призначення виплат, що суттєво полегшує доступ до соціальної підтримки, зменшує корупційні ризики та підвищує прозорість системи. Варто зазначити запуск платформи «Допомога», що дає змогу вразливим категоріям населення одержувати адресну допомогу від держави

та міжнародних донорів. Також, варто зазначити важливу роль у системі соціального захисту відіграє підтримка та партнерство державних структур з громадськими організаціями, благодійними фондами, міжнародними інституціями, що дозволяє забезпечити більшу кількість осіб, що потребують допомоги.

Удосконалення розвитку перспектив соціальної підтримки населення полягають в тому, щоб здійснювати подальшу інтеграцію соціальних послуг на місцевому рівні, впроваджувати систему моніторингу та якості оцінки соціальних послуг, збільшувати міжнародні зв'язки у сфері соціального забезпечення.

Отже, соціальний захист в період воєнного стану виникає не тільки як виклик, а і як шанс реформувати систему надання соціальних послуг, зробити її гнучкою та здатною швидко реагувати на виклики часу.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про соціальні послуги”
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення 13.04.2025)
2. Соціальний бюджет-2025: збільшення витрат на розвиток соціальних послуг та виховання дітей в сімейних формах.
URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/sotsialnyi-biudzheth-2025-zbilshennia-vytrat-na-rozvytok-sotsialnykh-posluh-ta-vykhovannia-ditei-v-simeinykh-formakh> (дата звернення 13.04.2025)
3. Федорович І. М., Шевчук Я. О. Соціальний захист населення в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка. 2024. № 4. С. 161-167. DOI: 10.32702/2306-6814.2024.4.16

ОЦІНКА СТАНУ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**Поліщук А.В., Криворук Т.С., факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – Жарун О.В., доцент кафедри підприємництва та
бізнес-технологій**

Зазначимо, що рівень життя – це ступінь задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб населення. Але необхідно враховувати, що рівень життя – це динамічний процес, який відчуває вплив безлічі факторів. Визначення рівня життя – складний і неоднозначний процес. Оскільки він, з одного боку, залежить від складу і величини потреб суспільства, а з іншого – обмежується можливостями щодо їх задоволення, знову ж виходячи з різних факторів, що обумовлюють економічне, політичне і соціальне становище в країні. Сюди відносяться ефективність виробництва та сфери послуг, стан

науково-технічного прогресу, культурноосвітній рівень населення, національні особливості тощо.

Рівень життя оцінює якість життя населення і служить критерієм під час вибору напрямів та пріоритетів економічної і соціальної політики держави. Поняття «якість життя» є більш ширшим, ніж просто суто матеріальна забезпеченість. Якість життя розглядається як система показників, що характеризують ступінь реалізації життєвих стратегій людей, задоволення їх життєвих потреб. Програмні поліпшення якості життя розглядаються як соціальний проект, спрямований на збільшення можливостей людей вирішувати свої проблеми, домагатися особистого успіху та індивідуального щастя.

У сучасних суспільних трансформаційних процесах, посилені впливом воєнного стану, якість життя населення є одним із найважливіших вимірів соціально-економічного розвитку та прогресу. Передусім даний критерій використовують для визначення рівня життя громадян та якості реалізації державної соціальної політики. Водночас якість життя виступає інтегральною складовою економічного зростання, позитивною змінною щодо національної безпеки та конкурентоспроможності країни. Сучасна соціально-економічна ситуація в нашій країні є досить напруженою, що зумовлено воєнним станом і падінням ряду економічних показників, руйнуванням підприємств, енергетичної системи тощо. Фінансова допомога західних партнерів є важливою та необхідною, проте вона лише частково покриває соціально-економічні потреби громадян. Відповідно, якість життя українців погіршується, а в окремих категорій та жителів прифронтових міст – катастрофічно погіршилось, що зумовлено втратою здоров'я, житла, доступу до питної води, належної медичної допомоги, освіти і т. ін.

Важливим у забезпеченні належної якості життя населення є матеріальне забезпечення та доходи громадян. Найчастіше для виміру цих індикаторів якості життя населення використовують показники мінімальної та середньої заробітної плати. Аналізуючи мінімальну заробітну плату протягом 2019–2024 рр. (табл. 1), можемо бачити зростання її розміру протягом цього періоду.

Таблиця 1

Мінімальна та середня заробітна плата в Україні протягом 2019–2024 рр.

Рік	Розмір мінімальної заробітної плати, грн	Розмір середньої заробітної плати, грн
2019	4173	9223
2020	4723	10 727
2021	6000	12 337
2022	6500	14 557
2023	6700	17 442
2024	8000	18 903

Розмір середньої заробітної плати протягом цього ж аналізованого

періоду (табл.1) свідчить про поступове її зростання, проте вона значно диференційована в регіональному аспекті. Для прикладу, у січні 2022 р. середня заробітна плата в Київській обл. становила 15 тис. грн, тоді як у Чернівецькій обл. – 11,5 тис. грн; Житомирській обл. – 12,1 тис. грн; Полтавській обл. – 13,4 тис. грн [1]. Як стверджують дослідники, ще до початку повномасштабного вторгнення кожному третьому жителю України не вистачає доходу на придбання життєвонеобхідних благ, а кожен другий працездатний українець працює на вторинному, третинному ринку в умовах тіньової зайнятості [2].

Як видно з табл. 1, номінальний розмір мінімальної заробітної плати щорічно збільшується, а до 2022 р. її розмір переглядали двічі на рік чи навіть частіше. Однак, беручи до уваги рівень інфляції, війсьничий стан, зростання цін, можемо констатувати, що основні свої функції вона не виконує.

Водночас її розмір розраховують на основі показника прожиткового мінімуму, який не пов'язаний ні з виробництвом, ні з результатами самої праці, а отже, не грає роль стимулу для зростання продуктивності праці. Якщо ж розглядати відтворювальну функцію заробітної плати (яка є однією із основних функцій), то вона передбачає встановлення такого мінімального її розміру на державному рівні, що повинна відтворювати робочу силу та сприяти її розвитку. І в цьому виникає основне протиріччя та невідповідність.

З початком повномасштабного вторгнення багато статистичних показників (у тому числі тих, що стосуються ринку праці) стали неактуальними та такими, що неможливо поррахувати за встановленою методикою. Протягом січня-лютого 2023 р. групою експертів було проведено опитування у 22 областях України щодо ситуації на регіональних ринках праці. Методологія даного аналізу була розроблена на основі кращого українського та зарубіжного досвіду в рамках реалізації Польського компонента EU4Skills (має три основні складові: аналіз адміністративних даних; експертне опитування на основі проведення фокус-груп; опитування роботодавців) [1].

Варто підкреслити, що дана методика була успішно апробована в 10 областях України у 2021 р.

Згідно з результатами даного дослідження:

1) спостерігається значне скорочення зайнятості у 2022–2023 рр.: за підсумками 2022 р. кількість небюджетних підприємств скоротилася на 21,3%, а кількість зайнятих на даних підприємствах – на 15%. Водночас кількість працюючих у фізичних осіб – підприємців скоротилась за цей період на 28%;

2) структура зайнятості населення у 2022 р. суттєво змінилася: зросла частка фахівців, керівників та технічних службовців, а частка найпростіших професій суттєво зменшилась;

3) реакцією бізнесу на мобілізацію військово-зобов'язаних чоловіків стали спроби залучення жінок на «традиційні» чоловічі професії: на сьогодні є чимало успішних кейсів із підвищення кваліфікації та перенавчання жінок у сферах зварювання, логістики, транспорту і т. ін.;

4) в умовах воєнного стану суттєво змінилися особливості найму та вимоги до багатьох професій.

Таким чином, найбільшою ключовою проблемою, яка впливає на всі аспекти якості життя населення українців, є війна.

Можна виокремити такі проблеми в контексті якості життя населення:

- демографічні (смертність та отримання поранень внаслідок бойових дій на території України; зниження чисельності постійного населення; міграція українців в країни Європи та світу; зниження народжуваності; старіння нації);

- економічні (зниження купівельної спроможності населення; інфляція; зниження рівня реальної заробітної плати; повна або часткова втрата доходів частини населення (внутрішньо переміщених осіб));

- проблеми зайнятості (втрата робочих місць; втрата доходів від зайнятості; зменшення фінансових можливостей (або припинення діяльності) малого та середнього бізнесу);

- освітні (недостатній розвиток соціальної інфраструктури (особливо у сільській місцевості); зменшення частки фінансування освітньої сфери; нерівний доступ до сфери освіти (недостатність коштів для отримання професійної освіти, віддаленість освітніх закладів, відсутність належного транспортного сполучення); брак кількості дошкільних навчальних закладів в окремих населених пунктах);

- проблеми в медичній сфері (руйнування медичних закладів унаслідок бойових дій; нерівність доступу до медичних послуг через територіальні та фінансові фактори; низька доступність стаціонарного лікування; недостатність коштів для придбання медичних ліків, рекомендованих лікарем; значне скорочення медичного персоналу, нестача лікарів та медичних працівників);

- житлові (руйнування житлового фонду внаслідок бойових дій та ракетних атак; зростання цін (у деяких областях) на купівлю та оренду житла; суттєве погіршення житлових умов значної частини населення України);

- екологічні (значні екологічні збитки внаслідок проведення активних бойових дій; розширення регіональних і місцевих екологічних проблем, накопичення екологічних проблем, які не були вирішені раніше; проблема сортування й утилізації сміття; використання в сільському господарстві великої кількості хімічних речовин, що негативно впливає на ґрунти, навколишнє середовище, водні ресурси).

Аналіз наукових джерел і статистичних даних свідчить, що якість життя українців починаючи з 2008 р. почала зростати. Були, звичайно, певні проблеми, але тенденції в більшості напрямів були позитивними, особливо якщо розглянути показники 2021 р. Проте повномасштабне вторгнення в лютому 2022 р. нівелювало всі позитивні зміни та призвело до зниження практично всіх показників якості життя населення.

Список використаних джерел

1. Якість життя населення України та перші наслідки війни : монографія / Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С. та ін. Київ, 2023. 191 с.

2. Рябоконь І. О. Якість трудового життя науково-педагогічних працівників: оцінювання та вектори розвитку : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.07. Київ, 2021. 22 с.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В АГРОБІЗНЕСІ

**Зайцев Д.В., 11м-пт група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Коротєєв М.А.**

Електронна торгівля, створюючи конкурентні переваги як для продавців, так і для покупців, набуває все більшого поширення у всіх галузях економіки, зокрема і в аграрному секторі. Закон України «Про електронну комерцію» дає визначення електронної торгівлі, як складової електронної комерції, що являє собою господарську діяльність у сфері електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю шляхом вчинення електронних правочинів із використанням інформаційно-комунікаційних систем.

Електронна торгівля спрощує та оптимізує процес купівлі-продажу як для продавців, так і для покупців, полегшує вихід на міжнародні ринки, зменшуючи географічні та митні обмеження, оптимізує товарні потоки, оскільки доставка товарів здійснюється безпосередньо від виробників до споживачів. Це дозволяє споживачам не лише купувати товари без додаткових торгових націнок, але й отримати кращу якість обслуговування, оскільки електронні технології також широко використовуються для до- та післяпродажного обслуговування.

При цьому, електронна торгівля аграрною продукцією має свої особливості, які пов'язані із властивостями власне самої продукції так і специфікою господарської діяльності конкретних товаровиробників. У переважній мірі сільськогосподарська продукція має сировинний характер, не придатна для безпосереднього споживання та потребує подальшої промислової переробки, має обмежений термін придатності, специфічні вимоги щодо якості та умов зберігання і транспортування. Все це впливає на вибір моделі та форми організації електронної комерції в аграрній сфері, кожна з яких від специфіки бізнесу характеризується своїми особливостями та перевагами.

Для мікробізнесу, особистих селянських господарств, дрібнотоварних фермерських господарств, нішевих товаровиробників ефективним інструментом для продажу агропродовольчої продукції є використання безкоштовних дошок оголошень, продажі через соціальні мережі, спільноти чи спеціалізовані групи у месенджерах тощо. Така модель забезпечує дрібнотоварним виробникам можливість займатися електронною торгівлею із мінімальними витратами та дозволяє збільшити свою присутність на ринку, розширити клієнтську базу і підвищити об'єми продажів.

Поряд із приєднанням до існуючих популярних онлайн-спільнот для успішної онлайн торгівлі сільськогосподарською продукцією як для дрібних товаровиробників так і для середнього і великого бізнесу вкрай важливе значення має створення власних веб-сайтів для продажу продукції напряду споживачам або іншим бізнесам. Попри відчутні фінансові затрати на розробку та підтримку власного сайту в актуальному стані, його використання забезпечує й певні переваги. Вдалий веб-сайт є не лише візитівкою підприємства, але й дозволяє демонструвати його продукцію, відображає цінову політику та є зручним способом її замовлення та оплати. За умов обмеженого бюджету, вдалим варіантом є оренда готового вебсайту. Використання готових платформ є швидшим і дешевшим рішенням для старту електронної торгівлі. В подальшому за умови досягнення позитивних результатів та потреби у масштабуванні бізнесу і за наявності необхідних фінансових ресурсів можна розглянути варіант із створенням власного сайту, що забезпечить його унікальність та більш високу персоналізацію відповідно до потреб конкретного підприємства. При цьому, важливе значення має мобільна оптимізація сайту, тобто сайт має бути адаптований для смартфонів і максимально чітко відображатися на різних мобільних пристроях і екранах різних розмірів. Це пов'язано з тим, що в останні роки кількість споживачів, які роблять покупки за допомогою смартфонів постійно зростає.

Для великотоварного агробізнесу вигідними каналами реалізації для торгівлі оптовими партіями сільськогосподарської продукції можуть бути продажі через спеціалізовані маркетплейси, тендерні майданчики або електронні біржі. Дана форма електронної комерції є ефективним способом для сільськогосподарських компаній розширити ринок збуту та збільшити обсяги продажу продукції.

Ціла низка великих вітчизняних агрохолдингів активно використовує у своїй діяльності корпоративні електронні маркетплейси, розроблені та налаштовані під потреби та специфіку конкретного бізнесу. Вони інтегровані в автоматизовану систему управління бізнесом і поряд з тим, що забезпечують можливість реалізовувати свою продукцію безпосереднім споживачам, також дозволяють закуповувати необхідні матеріальні ресурси безпосередньо у виробників за найбільш вигідними цінами.

Таким чином, різноманітні онлайн платформи є основною складовою електронної комерції у сфері агробізнесу, які дозволяють сільськогосподарському виробнику, отримати альтернативні способи та ринки збуту продукції, оптимізувати канали її продажів, скоротити витрати на реалізацію, підвищити ефективність збутової діяльності та рівень прибутковості.

Список використаних джерел

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII (зі змінами та даповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>
2. Нестерчук Ю.О., Соколюк С.Ю., Коротєєв М.А., Жарун О. В., Тупчий О. С.,

Соколюк К. Ю. Розвиток електронної комерції в аграрному секторі економіки України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2022. Вип. 100. Ч. 2 : Економічні науки. С. 299-310.

3. Петришин Л., Мацьків Г. Впровадження інструментів електронної комерції в аграрному бізнесі. *Аграрна економіка*. 2019. Т. 12. № 3-4. С. 55-60.

ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК ЯК ПРІОРИТЕТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

**Шеленгівська Т.О., 11м-сз група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник: к.е.н., доцент Коротєєв М.А.**

Людський розвиток в Україні в умовах війни є не лише нагальною соціальною проблемою, а стратегічним державним пріоритетом, оскільки майбутнє відновлення та розвиток країни визначатиметься можливостями держави підтримати своїх громадян у цей скрутний час. Людський розвиток передбачає забезпечення достойного життя для всіх людей, подолання бідності, зниження нерівності та соціальної напруги, становлення і розвиток демократії, гарантування стабільності в суспільстві.

Для оцінки рівня людського розвитку у різних країнах їх класифікації та відповідно розроблення глобальних стратегій розвитку людства Організацією Об'єднаних Націй (ООН) використовується комплексний агрегований інструмент – індекс людського розвитку. Він відображає узагальнені здобутки країн з розвитку людського потенціалу з урахуванням здоров'я нації і тривалості життя населення, доступу його до отримання освіти і рівня фактичного доходу громадян. Для кількісних характеристик вказаних вимірів людського розвитку застосовується система базових показників: очікувана тривалість життя при народженні; очікувана кількість років навчання і середня кількість років навчання; валовий національний дохід (ВНД) у доларах США на душу населення за паритетом купівельної спроможності рівня 2017 року. За показником індексу людського розвитку у 2022 році Україна посіла 100-ту позицію серед 193 держав і територій [1]. З одного боку, це означає належність України до держав із високим рівнем людського розвитку (індекс людського розвитку – 0,734). Водночас за значенням індексу людського розвитку позиція України у світовому рейтингу суттєво знизилася із 47-го місця в 1991 році до 75-го у 2000, 77-го у 2021 та 100-го у 2022 році. Особливо гостро відчувається негативний вплив пандемії та повномасштабної військової агресії росії на зниження рівня людського розвитку, оскільки цей показник у 2022 р. опустився до найнижчого рівня з 2004 року.

Негативні темпи людського розвитку до 2020-х років були зумовлені насамперед низьким рівнем валового національного доходу в розрахунку на душу населення, за яким Україна значно поступалася державам із високим

рівнем людського розвитку, а протягом останніх років негативну динаміку людського розвитку посилила збройна агресія російської федерації проти України і тимчасова окупація частини її території, демографічна криза, епідемічна ситуація, пов'язана з COVID-19, та проблеми у сфері медицини, освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, соціальної підтримки громадян.

Показник очікуваної тривалості життя при народженні, який в Україні був найнижчим серед країн Європи, протягом 2020-2022 років внаслідок пандемії коронавірусу та війни знизився із 74,5 до 68,6 років. Перевагою України традиційно вважалась висока освіченість громадян (таблиця 6), що засвідчувала високий потенціал людського розвитку, повноцінна реалізація якого потребує створення сприятливих умов з боку держави. Пандемія COVID-19 та наступна війна спричинила суттєве погіршення якості освіти в Україні та призвела до значних освітніх втрат.

З огляду на потреби людського розвитку завданням держави повинно бути формування такого економічного та соціального порядку, який буде підґрунтям для реалізації свободи особистості та гарантією реалізації права громадян на індивідуальний розвиток, індивідуальну відповідальність і соціальну захищеність.

В Україні з метою створення умов для всебічного розвитку людини протягом життя Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021 ухвалено Стратегію людського розвитку [2]. Вона спрямована на розширення можливостей реалізації потенціалу і свободи особистості, її громадянської активності заради формування згуртованої спільноти громадян, здатних до активної творчої співучасті у гармонійному, збалансованому та сталому розвитку держави. У межах її реалізації було передбачено досягнення п'яти стратегічних цілей, додатково конкретизований рядом оперативних: поліпшення медико-демографічної ситуації в Україні; розбудова освіченого, доброчесного, інклюзивного та інноваційного суспільства, у якому кожен громадянин має рівні можливості для навчання та розвитку, а наука є складником економічного зростання формування всебічно розвиненої людини, патріота України, сприяння духовному розвитку та створення можливостей для творчого самовираження і самореалізації в культурному та спортивному напрямі; підвищення рівня життя, активізація зайнятості та забезпечення соціальної підтримки населення; забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства та впровадження найліпших європейських стандартів гендерної рівності.

В умовах повномасштабної війни цілком очевидно, що виникає потреба пролонгації та суттєвого коригування вказаної Стратегії, терміном виконання якої було визначено 2025 р. При цьому, зважаючи на те, що саме людський розвиток має стати основою повоєнної відбудови України до пріоритетних цілей, варто віднести ті, які спрямовані на подолання негативних наслідків, спричинених війною. Зокрема, це повернення з-за кордону до України

українських біженців, питання адаптації та інтеграції внутрішньопереміщених осіб, реінтеграції та підтримки ветеранів війни та членів їх сімей та інші.

Список використаних джерел

1. UNDP. Human Development Report 2023-2024. Breaking the gridlock: Reimagining cooperation in a polarized world. URL : <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію людського розвитку". Указ Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text>

ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ

Симоненко Я.І., 11м-пт група, факультет економіки і підприємництва

Науковий керівник – викладач-стажист Кірбай Т.В.

Інновації є двигуном економічного розвитку, виникнення нових технологій, покращення якості продукції для усіх галузей економіки, в тому числі й сфери торгівлі. Впровадження інноваційних рішень вимагає від торгівельних мереж вдосконалення своїх конкурентних переваг, щоб задовольнити потреби споживачів. Інновації – це креативний та творчий процес з внесеними змінами у різні аспекти життя, що охоплює створення та впровадження нових ідей, технологій, продуктів, методів виробництва або управління. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 4 липня 2002 року регулює інноваційну діяльність в Україні та створює сприятливі умови для інноваційної системи[1].

Сутність інновацій у сфері торгівлі - це не лише впровадження нових товарів, але й трансформацію форматів торгівлі, методів просування, логістики та система обслуговування клієнтів. Особливістю інноваційної діяльності у торгівельній сфері є орієнтація на споживача, який стимулює до торгівельних змін, що зумовлює потребу у швидкому регулюванні на запити клієнтів і постійному оновленні форм обслуговування. Торгівля базується на інтеграції цифрових технологій. Все більше використовуються електронні платформи, мобільні додатки, автоматизовані сервери та аналіз даних, все це дає змогу знайти підхід до кожного покупця.

В сучасних умовах ключовим чинником у формуванні конкурентоспроможності торгівельного підприємства є розвиток інновацій. Зважаючи на глобальне поширення нововведень, поняття торгівельні інновації часто залишається незрозумілим. В економіці цей термін пов'язують з: рішеннями, безповоротними змінами функціональності та їх якісними наслідками, появою прогресивних методів тощо. Беручи до уваги специфіку галузі торгівлі, інноваційна діяльність підприємств має власні особливості,

що знайшли своє відображення у визначенні поняття «торгівельні інновації». Тому «торгівельні інновації» - це новостворені, застосовані або вдосконалені процеси, асортимент товарів, послуг і рішень, що базуються на фундаментальних, незворотній зміні та поліпшують соціальну структуру та якість для задоволення потреб людей [2].

Оцінюючи тенденції інноваційного розвитку у сфері торгівлі, основною тенденцією слід вважати перехід до сучасних технологій, які пов'язані з виробництвом, обробкою, зміною й передачею знань, умінь та інформації. Головним чинником, що зумовлює розвиток, виступає людський інтелектуальний потенціал. Стрімкий процес трансформації світового споживчого ринку під дією глобальних тенденцій, що проявляються, зміні ринкових моделей та формування нових взаємовідносин, обумовлених домінуванням великих мережових ритейлів над виробниками товарів, дрібнішими торговцями й споживачами, що вимагає нових підходів до оцінювання ситуацій на споживчому ринку. Це в свою чергу вимагає, врахування нових параметрів функціонування при формуванні стратегій забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств. Одним з елементів світового споживчого ринку – мережовий ритейл – це масштабна, глобальна, торговельна структура, заснована на централізованому управлінні і єдиних стандартах обслуговування, світова торговельна мережа, що об'єднує організації роздрібної та дрібнооптової торгівлі.

Сучасний ритейл відрізняється від класичних моделей роздрібної торгівлі. У сфері ритейлу використовують декілька основних типів торговельної діяльності, їх ділять на такі види: продуктовий - характеризується широким асортиментом товару в повсякденному попиті і є одним із найстабільніших сегментів споживчого ринку; стріт-ритейл (вулична торгівля) – відрізняється вузькою спеціалізацією товарів і розташуванням на вулицях де є високий потік потенційних клієнтів; непродуктовий – охоплює такі види товарів, як канцелярія, спортивні товари, косметика тощо. Головною перевагою є різноманіття вибору, що задовольняє специфічні потреби споживача; онлайн – представлений інтернет-магазинами та сторінками в соцмережах. Продажі здійснюються переважно безготівково, а доставка товару організовується безпосередньо до клієнта. Такий вид ритейлу приваблює споживача зручністю та економією часу [3].

Інновації в торгівлі зазвичай потребують гнучкого менеджменту та ефективних маркетингових стратегій. Поява торговельних додатків, вірусного маркетингу, торгівля через соціальні мережі дало великий розвиток e-commerce, тому важливим фактором стала змога споживачу порівнювати і вибирати комфортну ціну. За останнє десятиріччя розвиток онлайн-торгівлі створила суттєву конкуренцію традиційним формам торгівлі таким як: стріт-ритейл та торговельним розважальним центрам, споживачі вибирають інтернет торгівлю завдяки ряду переваг таких як: зручність, економія часу, широкий вибір і легкість порівняння, кращі ціни та акції, доступ 24/7, швидка доставка, особистий онлайн кабінету тощо. Саме ці фактори сприяють

трансформації традиційної торгівлі, модернізують роздрібні мережі та збільшують конкуренцію. У майбутньому розвиток інновацій стане основою зростання торгівельного бізнесу у світі.

Отже, в сучасному світі невід'ємною частиною торгівельної сфери є інноваційний розвиток. Окреме місце займає розвиток онлайн-торгівлі, що має безліч переваг, сприяє трансформації бізнесу та заохочує впровадження інноваційних підходів у всі складові торгівельної діяльності. Інновації у сфері торгівлі не лише виступають стратегічним ресурсом збільшення конкурентоспроможності, а й сприяють технологічному оновленню.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15/> (дата звернення: 12.04.2025)
2. Яровенко Т., Літвін Я. Сутність та класифікація інновацій підприємств сфери торгівлі / Т. Яровенко, Я. Літвін // Галицький економічний вісник. 2024. № 4(89). С. 149–154. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.04.
3. Що таке ритейл простими словами. URL: <https://art-trade.com.ua/ua/chto-takoe-ritejl-prostymi-slovami/> (дата звернення: 12.04.2025).

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Приз В.В., 11 м-сз група, факультет економіки і підприємництва

Науковий керівник – Бленда Н.О., доктор філософії з економіки, доцент

У сучасному суспільстві соціальний захист населення відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності, соціальної рівності та захисту прав людини. Це система державних, муніципальних та недержавних заходів, спрямованих на підтримку громадян, які опинилися в складних життєвих обставинах, не можуть самостійно забезпечити собі гідний рівень життя або потребують допомоги з боку держави.

Соціальний захист — це не просто надання матеріальної допомоги чи пенсій. Це комплексна система, яка включає в себе пенсійне забезпечення, соціальне страхування, допомогу по безробіттю, соціальне забезпечення малозабезпечених, осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, осіб похилого віку тощо. Також важливими складовими є медичне обслуговування, забезпечення житлом, доступ до освіти та інші послуги, що підвищують рівень життя населення.

Право громадян на соціальний захист закріплено в статті 46 Конституції України. На законодавчому рівні передбачено право на забезпечення громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності,

втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також по старості та в інших випадках, передбачених законом [1].

Кінцевою метою соціального захисту найбільш вразливих категорій населення є забезпечення їх прав та свобод, здійснення соціальної підтримки на рівні прожиткового мінімуму, які дають можливість людині вільно розвиватися.

Основними принципами соціального захисту є: адресність допомоги, цільове використання коштів, справедливість, гуманність та рівність у доступі до соціальних послуг.

Питання соціального захисту найбільш вразливих верств населення є надзвичайно актуальним сьогодні. Події, які відбуваються в нашій країні змусили зuboжити значну частину населення. В нашій державі триває війна, а це означає, що кількість людей, яким потрібен соціальний захист значно збільшилася. Через воєнні дії з'явилися такі поняття як внутрішньо-переміщені особи, ветеран АТО, учасник бойових дій, родина загиблого воїна та багато інших термінів, які означають, що усі вони стали тими вразливими верствами населення про яких має подбати держава. а тому необхідно сформувати чітку соціально-економічну політику, яка має на меті досягнення європейських стандартів рівня життя та системи соціального захисту громадян [2].

Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні, нажаль, має багато недоліків та проблем. Вона потребує вдосконалення, нових підходів та рішень. В умовах економічної нестабільності, війни та постійних соціальних викликів система соціального захисту України переживає серйозні навантаження. Однією з головних проблем є недостатнє фінансування соціальних програм. Через брак ресурсів держава не завжди може забезпечити належний рівень підтримки тим, хто її потребує.

Ще однією проблемою є недосконалість законодавчої бази, яка часто не враховує реальних потреб громадян. Крім того, система надання допомоги іноді є надмірно бюрократизованою, що ускладнює доступ до неї.

Водночас, держава робить кроки до модернізації цієї системи. Впроваджуються електронні сервіси, цифрові реєстри, автоматизовані механізми нарахування допомоги. Зростає роль громадських організацій та волонтерського руху у підтримці вразливих верств населення.

Для покращення системи соціального захисту необхідно забезпечити:

- стабільне фінансування соціальних програм;
- спрощення процедур оформлення допомоги;
- прозорість та контроль у розподілі соціальних виплат;
- підтримку недержавних ініціатив та партнерств;
- впровадження європейських стандартів соціального захисту.

Також важливо розвивати профілактичні заходи - створення умов, які мінімізують ризики соціальної вразливості, зокрема через розвиток освіти, підтримку молоді, доступ до якісної медицини та ефективну політику

зайнятості.

Отже, соціальний захист — це не просто функція держави, а прояв гуманізму та цивілізаційного рівня суспільства. Формування та реалізація державної політики соціального захисту населення має відбуватися на основі розроблених концептуальних засад, сприяти сталому розвитку економічних процесів, активізації конкурентних переваг усіх структурних компонентів соціальної сфери, підвищенню ефективності використання бюджетних коштів, зміцненню економічної безпеки держави [3]. Успішна система соціального захисту сприяє не лише добробуту окремих громадян, а й загальній стабільності країни. У контексті викликів, з якими стикається Україна сьогодні, удосконалення соціального захисту стає одним із пріоритетів державної політики.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР: станом на 01.01.2020 / ВР України // ЛІГА: ЗАКОН. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
2. Павлюк Т. І., Юрчик І. Б. Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні. Економіка та суспільство, № 39. 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-63>
3. Урба С. І. Державна політика соціального захисту населення в системі економічної безпеки України. Економіка та суспільство, № 53. 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-37>

ОСНОВНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

**Свіщенко М.С., 21-е група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник - викладач-стажист кафедри підприємництва та
бізнес-технологій Кононенко-Житнухіна Л. Л.**

Війна в Україні є найбільшою проблемою країни та українців, але людей також дуже турбують прояви корупції та низькі зарплати й пенсії. Громадяни України розповіли, як соціальні чи економічні проблеми найбільше впливають на їхнє життя. Так, у 2024 році війна далеко не на першому місці. Головною своєю проблемою українці називають високі ціни на продукти харчування та високі тарифи на комунальні послуги. Про це свідчать результати опитування, яке провела Соціологічною групою “Рейтинг” від імені Центру аналізу та соціологічних досліджень Міжнародного республіканського інституту 17-21 лютого. У ньому взяли участь близько 2 тисяч українців.

Соціальна проблема – це реальна ситуація або об’єктивна умова, котра має набір зовнішніх ознак, які можна зафіксувати та кількісно описати. Соціальні проблеми об’єктивні в тому сенсі, що їх наслідки завжди реальні, дієві незалежно від того, чи усвідомлюють це члени суспільства [1, с. 104].

В цьому контексті виділяють дві групи суб’єктів соціальної проблеми –

причетних до проблеми й залучених у проблему. До причетних до проблеми належать усі ті люди, стан або діяльність яких визначається існуванням соціальної проблеми, для яких вона має специфічне значення. Щодо залучених у проблему, то це ті групи індивідів, «які стверджують, що певна об'єктивна умова є, визначають її як соціальну проблему та висувують вимоги, щоб змінити ситуацію» [2, с. 160].

Високі ціни на продукти харчування є проблемою для 30% українців. Такий варіант відповіді обрали 32% опитаних у віці 18-35 років, 28% – 36-50 років та 24% – 50 та більше. Серед мешканців Заходу таку головну проблему у 2024-му обрали 34% опитаних, Центру – 29%, Півдня – 30% і Сходу – 29%.

Крім того, українці називали основними проблемами високі ціни на комуналку (23%), безробіття (19%), маленькі пенсії або низьку вартість соціальних виплат (17%), зниження заробітної плати (14%), мобілізацію родичів до ЗСУ (5%) і відсутність доступу до якісних ліків (5%). Водночас війну найголовнішою проблемою назвали лише 4% опитаних громадян [3].

За даними опитування Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), поза війною у всіх регіонах найбільше турбує українців корупція - 63%, та низькі зарплати та пенсії - 46%. Зі списку респонденти могли вибрати три важливі проблеми, які, крім війни, їх найбільше турбують. На третьому місці проблема, яку вибрали опитані - високі комунальні тарифи - 24% опитаних, демографічна проблема, ризики неповернення наших біженців з-за кордону - 22%, ще 20% - називають безробіття, 15% - відсутність запрошення України до вступу до НАТО і можлива відсутність прогресу в цьому питанні.

Більшість респондентів - 54% - стверджують, що насамперед боротися з корупцією мають нові антикорупційні органи - НАБУ, САП, створені після 2014 року. Водночас досить багато респондентів також говорять про президента/Офіс президента (43%) і умовно "старі" правоохоронні органи - поліція, СБУ, прокуратура (32%). Водночас 24 % вважають, що боротися з корупцією має судова влада, 20% - прості громадяни, 16% - Верховна Рада, 12% - громадські організації, 10% - уряд та міністерства, 4%- бізнес, підприємці [4].

Соціологічне дослідження, яке провела агенція Info Sapiens за підтримки Проєкту USAID "Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні "Взаємодія" на замовлення Transparency International Ukraine показує що головними проблемами країни українці називають війну (100%), руйнування інфраструктури та житла (98%), а також корупцію (94%). "Безробіття вважають проблемою 89% опитаних — особливо гостро її сприймають жінки (ймовірно вони частіше особисто відчувають цю проблему). Серед іншого суттєвими проблемами українці вважають відсутність професіоналів у владі, високу вартість життя та низькі доходи", — зазначили у ТІ [5].

Суб'єктом втручання є держава в особі таких соціальних інститутів, як соціальна політика й соціальна робота. Відповідно, вирішення соціальних проблем – легітимна державна діяльність. На макрорівні соціального життя вирішенням соціальних проблем займається соціальна політика, що

забезпечує загальний рівень соціального захисту й підтримки всім громадянам держави, а також структурна соціальна робота, що займається вирішенням соціальних проблем окремих і досить великих груп населення. На мікрорівні соціального життя соціально зумовленими проблемами окремих індивідів або невеликих груп займається соціальна робота як унікальний вид професійної діяльності зі створення соціальних умов для поліпшення умов життя окремої особистості, підвищення добробуту народу. Таким чином, вирішенням соціальних проблем займаються спеціально підготовлені професіонали – соціальні політики та соціальні працівники [6, с. 301-306].

Список використаних джерел

1. Rubington E. The Study of Social Problems. Oxford University Press, New York. 1971. 219 p.
2. Кацьора О. Основні характеристики соціальних проблем. Нова парадигма: філософія, політологія, соціологія: журн. наук. праць. Вип. 128. Київ. 2015. С. 197–207.
3. Інформаційне агенство УНІАН. Українці назвали топ-проблеми в державі: що турбує, окрім війни. URL: <https://www.unian.ua/society/novini-ukrajini-gromadyani-nazvali-top-problemi-v-krajini-12442764.html>
4. Інформатор. Українці назвали топ-проблеми в державі: що турбує, окрім війни. URL : <https://informator.ua/uk/ukrajinci-nazvali-svoyu-golovnu-problemu-u-2024-roci-i-se-ne-viyna-opituvannya>
5. Суспільне новини. Українці та бізнес назвали головні проблеми України — опитування. URL: <https://suspilne.media/507675-ukrainci-ta-biznes-nazvali-golovni-problemi-ukraini-opituvanna/>
6. Blumer, Herbert. Social problems as collective behavior. Social problems. Vol. 18. 1971. P. 298–306

СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Жовтобрюх В. О., 11 м-сз група, факультет економіки і підприємництва

Науковий керівник – Бленда Н.О., доктор філософії з економіки, доцент

Ознакою сучасної України стало скорочення працездатного населення, зміна структури й якості робочої сили, зростання міграції, що становить загрозу національній безпеці країни.

Ринок праці України суттєво залежить від стану економіки і характеризується такими негативними процесами, як неформальна зайнятість, професійно-кваліфікаційний дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили, безробіття серед молоді з вищою освітою, невідповідність рівнів заробітної плати в Україні та в країнах Європейського Союзу, освітня і трудова міграції, що обумовлює необхідність його регулювання відповідно до цілей та завдань сталого розвитку.

З 2022 року до перерахованих проблем додалися ще повномасштабні воєнні дії. Затяжна війна вносить істотні зміни у функціонування економічної системи України загалом та ринку праці зокрема. Масштабні втрати робочих місць, масова внутрішня та зовнішня міграція працездатного населення в період повномасштабної війни зумовили загострення ситуації на ринку праці.

Ринок праці України, який у період повномасштабної війни відчутно змінився як за структурою, так і за географією, в умовах турбулентності та невизначеності поступово відновлюється, реагуючи на нові виклики та вимоги.

Поряд з цим, в умовах бойових дій, структурних і територіальних змін потреби у робочій силі, масштабного переміщення населення та мобілізації, поглиблюються проблеми у сфері зайнятості. Так, **згідно з оцінками Національного банку України, чисельність робочої сили у віковій групі 15–70 років на початок 2024р. зменшилася на понад чверть проти 2021р. [1].**

На тлі загострення проблеми дефіциту кадрів, сьогодні на ринку праці України зберігається досить високий рівень безробіття, у тому числі структурного, що насамперед пов'язано зі стрімкими географічними та структурними змінами ринку праці та недостатнім рівнем адаптивності робочої сили. Його значення за I півріччя 2024 р. коливалося в межах 20,9 % – 13,1 % і позитивної стійкої закономірності щодо його зміни не спостерігається.

Зростання безробіття відбулося через глибокий спад економічної активності та поповнення лав безробітних мігрантами з прифронтових територій, які потребують працевлаштування. А тому, зменшення масштабів безробіття є одним з пріоритетних завдань уряду, що потребує вжиття невідкладних заходів [2].

За результатами спеціального дослідження, проведеного компанією Gradus Research для Київського міжнародного економічного форуму, більшість українців вважають зміну професії реальним кроком до покращення якості життя. Понад 64% респондентів готові освоїти нову спеціальність, щоб залишитися конкурентоспроможними на ринку праці. Найбільше значення для опитаних українців при виборі місця роботи має гідний рівень заробітної плати (67%), соціальний пакет (40%) і офіційне працевлаштування (40%) та комфортні умови праці (39%). 70% респондентів зазначили, що їх основним мотивом для зміни професії є можливість отримувати вищу заробітну плату. Серед інших важливих факторів - гнучкий графік роботи та гарантії працевлаштування після навчання. Це свідчить про прагнення українців до балансу між роботою та особистим життям.

Водночас серед основних бар'єрів, які ускладнюють набуття нової професії, опитані українці назвали високу вартість навчання (55%), складність набуття необхідних навичок (38%) та недостатній рівень навичок (34%) [3].

Активна політика зайнятості в період війни та повоєнного відновлення має бути спрямована на створення сприятливих умов для підвищення рівня зайнятості осіб молодіжних вікових категорій.

Молодь володіє найвищим потенціалом працездатності, що робить її ключовою для економічного зростання та соціальної стабільності країни, вона є сприйнятливішою до змін, більшою мірою соціально мобільна, здатна до професійного зростання, переважно високо мотивована на отримання власного доходу. **Забезпечення прийняттого рівня зайнятості молоді є одним з пріоритетних завдань державного розвитку.**

Цього можна досягти шляхом побудови цілісної раціональної системи регулятивних, мотиваційних та стимулювальних заходів, спрямованих на: сприяння забезпечення молоді першим робочим місцем; осучаснення системи професійної підготовки та перепідготовки; поширення гнучких форм зайнятості; стимулювання попиту на робочу силу через формування державного замовлення на спеціальності, які є стратегічно важливими для країни; заохочення роботодавців до наймання молодих працівників; розвиток державної підтримки молодіжних підприємницьких ініціатив, що спонукатимуть до скорочення рівня молодіжного безробіття, зрештою – і скорочення молодіжної трудової міграції [2].

Список використаних джерел

1. Інфляційний звіт. Квітень 2024 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf.
2. Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>
3. Професійна мобільність українців на тлі кризи людського капіталу. Спеціальне дослідження Gradus Research для КМЕФ 2024. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/professional-mobility-of-ukrainians-amid-the-human-capital-crisis/>

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Чорнодід Є. О., 11 м-сз група, факультет економіки і підприємництва

Науковий керівник – Бленда Н.О., доктор філософії з економіки, доцент

Виходячи із соціологічних досліджень, в Україні існує стійка тенденція до зменшення чисельності працюючого населення й збільшення кількості пенсіонерів, що зумовлює зростання коефіцієнта демографічної залежності. Сучасна пенсійна система України виявляє неспроможність ефективного функціонування в умовах демографічних, політичних та економічних проблем країни.

Основними проблемами чинної системи пенсійного забезпечення є проблеми соціального характеру. Так, чинна солідарна система пенсійного забезпечення є соціально несправедливою – насамперед і найбільшою мірою щодо найбідніших верств населення. Також, солідарна система пенсійного забезпечення є економічно необґрунтованою і фінансово неспроможною, що, своєю чергою, віддзеркалює проблеми економічного характеру.

Починаючи з 2022 року демографічна криза посилилась враховуючи скорочення робочої сили через повномасштабне вторгнення, внаслідок виїзду за кордон переважно населення працездатного віку, загибелі частини працездатного населення або отримання ними інвалідності. Відповідно, проблеми пенсійного забезпечення в Україні набули вкрай актуального та загрозливого характеру. Пенсійна система України потребує термінового фундаментального реформування [1].

Погіршення демографічної ситуації, а також величезна кількість пілґ, призвели до ситуації за якої пенсійна солідарна система не в змозі виконати зобов'язання, взяті на себе державою. За словами економістів, більшість країн, які намагалися реформувати свою пенсійну систему, відходили від системи пілґ, ранніх виходів на пенсію. Щодо демографічної ситуації, то потрібно розуміти, що не може нормально функціонувати система, в якій на одного пенсіонера припадає практично один працездатний [3].

Досить вагомим у найближчому майбутньому викликом для системи пенсійного забезпечення України стане необхідність збільшення пенсійних виплат через збільшення кількості осіб, які набули статусу інвалідів унаслідок поранень, а також через збільшення кількості пенсіонерів, які мають пілґи по досягненню пенсійного віку (наприклад, учасники бойових дій). Це та категорія населення, яким держава, в першу чергу, повинна надати допомогу і підтримку, зважаючи на їхні заслуги перед державою і народом України [2].

Необхідність створення системи пенсійного страхування, що відповідає сучасним процесам розвитку економіки та її повній відповідності ринковим принципам функціонування, вимагає глибинних перетворень усієї системи пенсійного забезпечення. Очевидно, що сьогодення пенсійна система не в змозі забезпечити пенсіонерам гідне життя і тому потребує перегляду та реформування. Для України, як і для інших країн, актуальною є проблема скорочення населення, його старіння і зростання навантаження на Пенсійний фонд України.

Необхідність реформування пенсійної системи можливо через введення накопичувальної системи або розвиток системи добровільного пенсійного забезпечення. Початок таких реформ був покладений у 2017 року прийняттям законопроекту про впровадження накопичувальної пенсійної системи.

Проте, науковці наголошують, що головної мети, яку ставила влада, підвищуючи пенсійний вік та страховий стаж, потрібний для виходу на пенсію, не досягнуто. Немає ні збалансованості Пенсійного фонду, ні суттєвого підвищення пенсій. Натомість розмір дефіциту бюджету Пенсійного фонду зріс. Реформи негативно вплинули в першу чергу на тих громадян, яким

сьогодні виповнилося 55-60 років, оскільки вони не мають необхідного страхового стажу для отримання пенсії. Відповідно для вказаної категорії населення дохід зменшився та погіршився їх рівень життя [4].

Сьогоднішній низький розмір пенсій (нижче прожиткового мінімуму) – результат як небаченого спаду економіки України, так і несвідомого ставлення до сплати внесків до Пенсійного фонду. Тіньовий сектор економіки не забезпечує належного внеску у розв’язання суспільних проблем і, що особливо небезпечно, порушує принципи соціальної справедливості, моральних устроїв в суспільстві.

Пенсійна система в її теперішньому вигляді функціонує в умовах величезного дефіциту та мізерних пенсій. Вона не виконує притаманних їй функцій ефективним шляхом. Люди літнього віку вимушені жити у важких умовах, покладатися на допомогу рідних та держави. Війна та її наслідки породять нові виклики для цієї системи. Щоб їм протистояти, важливо запровадити ефективні інструменти, без яких пенсійна система досягне колапсу протягом найближчих десятиліть [1].

Список використаних джерел

1. Липко Н. М. Аналіз сучасного стану пенсійної системи України та пошук шляхів її реформування. Економіка та суспільство. № 51. 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-44>
2. Лопушняк Г.С. Пенсійне забезпечення в Україні: проблеми та шляхи вирішення. Актуальні проблеми економіки. № 10 (280), 2024. С. 145-152.
3. Марчук О. Пенсійна реформа: продовжити не можна скасувати. URL: http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/256?view=material
4. Чеберяко О., Бикова В. Моделі пенсійного забезпечення: зарубіжна та вітчизняна практика. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 5(212)/2020. С.43-51. <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2021/04/212-43-51.pdf>

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Хлипало А. В., Шевчук Ю. Ю., 11 м-пт група, факультет економіки і підприємництва

Науковий керівник – Бленда Н.О., доктор філософії з економіки, доцент

Збутова система є однією з головних підсистем функціонування компанії, безпосередньо впливаючи на економічний ефект її діяльності. Коригування збутової політики передбачає застосування комплексного підходу, що враховує проблемні області на локальному і загальносистемному рівнях. Орієнтація на задоволення споживчого попиту вимагає поліпшення процесів взаємодії з контрагентами з урахуванням змін і тенденцій на ринку, організаційного забезпечення процесів збуту і поставок продукції.

Збут - це комплекс комерційних, організаційних і технологічних заходів

по доведенню товару до кінцевого споживача (рис. 1) [1].

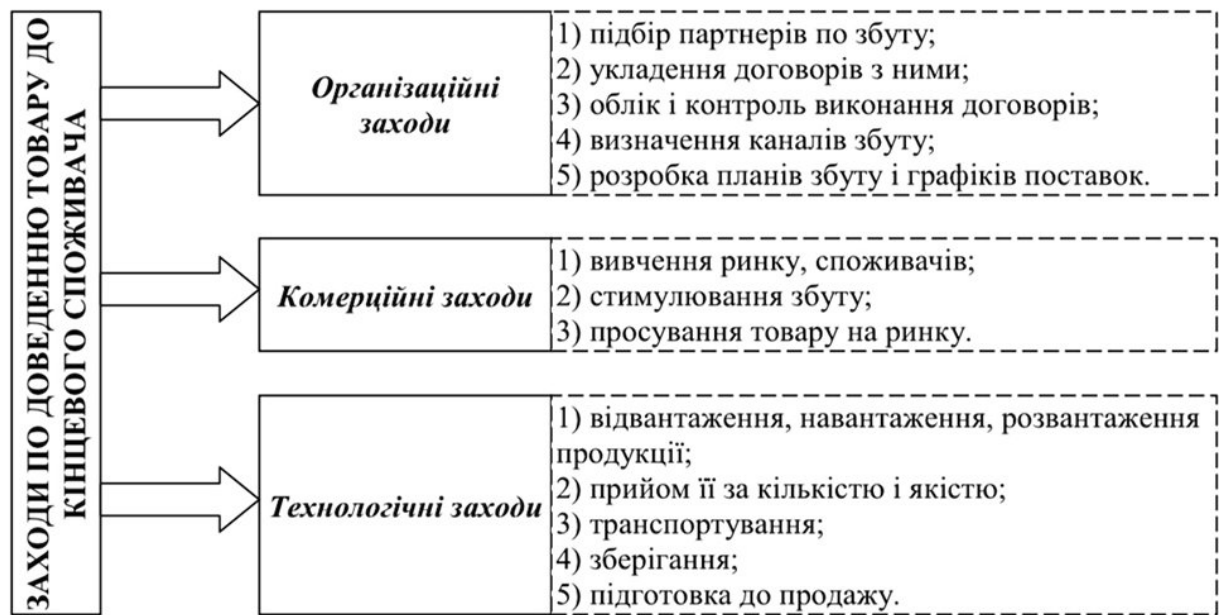

Рис. 1. Комплекс заходів по доведенню товару до кінцевого споживача

Головною метою збуту є реалізація економічного інтересу виробника (отримання підприємницького прибутку) на основі задоволення платоспроможного попиту споживачів [2].

Збутова діяльність – це цілісний процес, що охоплює: планування обсягу реалізації товарів із урахуванням рівня прибутку, що очікується; пошук і обрання найкращого партнера – постачальника (покупця); проведення торгів, включаючи встановлення ціни відповідно до якості товару та інтенсивності попиту; виявлення й активне використання факторів, здатних прискорити збут продукції.

Роль і значення збутової діяльності для підприємств характеризується наступними аспектами:

1. Збутова діяльність сприяє зміцненню бренду підприємства. Ефективна збутова діяльність може допомогти підприємству стати відомішим, створити позитивний імідж та зміцнити свій бренд. Це сприятиме підвищенню лояльності споживачів та збільшенню обсягів продажу продукції підприємства.

2. При проведенні збутових заходів відбувається безпосередній контакт із споживачем, що дозволяє отримати найважливішу маркетингову інформацію, виявляти потреби ринку та споживачів. Завдяки збутовій діяльності, підприємство підтримує зворотний зв'язок зі споживачами та може аналізувати його для вдосконалення своєї діяльності, виявляти потреби ринку та змінювати свою продукцію відповідно до цих потреб.

3. Збутова діяльність сприяє ефективному управлінню запасами. Ефективна збутова діяльність допомагає підприємству контролювати запаси продукції та зменшувати їх рівень, що дає змогу знижувати затрати на

зберігання та управління запасами.

4. Саме в сфері збуту відбувається остаточна оцінка ефективності всієї діяльності.

5. Вдало сформована збутова мережа має суттєвий вплив на підвищення конкурентоспроможності. Ефективна збутова діяльність може допомогти підприємству зайняти вигідніші позиції на ринку та збільшити свою конкурентоспроможність [2, 3].

Основні завдання збутової діяльності - доставити товар у таке місце, в такий час і в такій кількості, щоб це найбільше влаштовувало споживача.- залучити до товару увагу споживача, зацікавити його в покупці.

Підвищення ефективності збутової діяльності підприємств України в умовах міжнародної економічної діяльності має вирішуватись за допомогою удосконалення стратегій збуту, використання сучасних маркетингових технологій, розвитку ефективної системи дистрибуції та забезпечення якісного зберігання та транспортування продукції.

Список використаних джерел

1. Данилюк В.О., Дашкевич Д.Р. Особливості управління збутовою діяльністю в бізнес-організаціях різних галузей. Бізнес Інформ. 2020. № 9. С. 276-283.
2. Макалюк І.В. Сутність збутової діяльності підприємства та методологічна послідовність оцінювання її ефективності. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2019. Вип. 23. С. 140-148.
3. Сергієнко О. А., Давиденко Д. В. Стратегії збутової діяльності підприємства: види та принципи формування. Актуальні проблеми фінансової системи України 2021. Матеріали XVIII міжн. науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів і студентів : Черкаський державний технологічний університет, 27 лис. 2021 року. Черкаси, 2021.

ПОНЯТТЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНКА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

**Герасимчук В.В., 11 м-пт група, факультет економіки і
підприємництва**

**Науковий керівник – Бленда Н.О., доктор філософії з економіки,
доцент**

В умовах нестабільності середовища функціонування, трансформації форм власності та господарювання, проблема формування та ефективного використання ресурсного потенціалу підприємств є актуальною та злободенною. Від результатів її вирішення та врегулювання залежать не тільки фінансові результати товаровиробників, але й конкурентоспроможність виробленої продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках.

Економічні і виробничі результати діяльності підприємств майже в повній

мірі залежать від використання наявного потенціалу внутрішніх та зовнішніх ресурсів. Неефективне управління формуванням та використанням ресурсів призводить до зниження ефективності діяльності та конкурентоспроможності підприємства загалом. Ресурси є фактором внутрішніх резервів економічного розвитку підприємства за умови їх ефективного використання, дозволяють забезпечити не тільки його потреби, а й потреби суспільства.

Ресурсний потенціал підприємства являє собою найбільш оптимальну комбінацію наявних ресурсів та доступних джерел їх залучення, якісні, структурні й економічні характеристики яких є необхідними і достатніми для виробництва конкурентоспроможної продукції та досягнення цілей функціонування розвитку підприємства у визначених умовах. В широкому сенсі його можна трактувати як кількість, якість і збалансованість природних, матеріальних, біологічних та трудових ресурсів, взаємопов'язаних між собою.

Вчені по-різному трактують визначення ресурсного потенціалу підприємства. Аналіз визначень ресурсного потенціалу дозволяє згрупувати такі два підходи, як ресурсний і результативний.

Більшість вчених-економістів розглядають ресурсну структурну характеристику потенціалу, проте, враховують різну кількість складових. Більшість науковців визначають зміст ресурсного потенціалу як сукупність ресурсів господарської ланки, оцінювання ресурсного потенціалу зводять до визначення вартості доступних ресурсів, а рівень використання ресурсного потенціалу визначають відношенням отриманого результату до обсягу застосованих ресурсів [2].

На противагу їм, Материнська О.А., Ярова А.О. розглядають ресурсний потенціал як здатність підприємства освоювати, переробляти та мобілізувати ресурси для задоволення суспільних потреб. Оцінювання величини ресурсного потенціалу вони зводять до оцінювання максимального обігу продукції, який підприємство здатне виробити за певної кількості та структури ресурсів [1].

Оцінювання ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства передбачає застосування методичних прийомів аналізу і синтезу, що практично проявляється у дослідженні як окремих складових, так і ресурсного потенціалу в цілому. Наявний ресурсний потенціал підприємства доцільно визначати не за кількісними та якісними характеристиками, а на основі їх оптимального співвідношення відносно потреб вирішуваних завдань.

Оцінка ефективності використання певних видів ресурсів проявляється на основі співставлення отриманих корисних результатів та понесеними витратами на їх отримання. Для оцінювання ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств формується відповідна система показників.

Показники оцінювання технічних ресурсів можна поділити на три групи:

- показники стану: коефіцієнти придатності та зносу;
- показники руху: коефіцієнти оновлення, вибуття, приросту;
- показники ефективності використання: фондвіддача, фондомісткість, фондоозброєність, віддача амортизаційних відрахувань, питома вага

амортизаційних відрахувань у структурі операційних витрат, рентабельність основних засобів тощо [3].

Для оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства ключовими показниками є: матеріаломісткість, матеріаловіддача, питома вага матеріальних ресурсів у собівартості продукції, співвідношення темпів росту обсягу продукції і матеріальних витрат, оборотність матеріальних запасів.

Показники оцінювання трудових ресурсів підприємства повинні відображати їхні якісні та кількісні характеристики, відтак, включають наступні: загальна чисельність працюючих; загальна чисельність робітників; плинність кадрів; продуктивність праці; коефіцієнт використання робочого часу тощо.

Ефективність використання фінансових ресурсів передбачає оцінювання фінансового стану підприємства та визначається групами показників: показники фінансової стійкості; показники ліквідності; показники ділової активності; показники рентабельності [3].

Ефективним вважається використання потенціалу підприємства за умови наявних високих показників ресурсовіддачі та низьких – ресурсоемності.

Наявний ресурсний потенціал підприємства демонструє потенційні можливості підприємства у різних напрямках та сферах господарської діяльності. Ефективне та раціональне використання ресурсного потенціалу забезпечує отримання підприємством економічного, екологічного та соціального ефектів.

Список використаних джерел

1. Материнська О.А., Ярова А.О. Ресурсний потенціал підприємства: проблеми та шляхи його вирішення. URL: <https://nauka.kushnir.mk.ua>
2. Степаненко С. В. Ресурсний потенціал аграрних підприємств: елементи та особливості їх поєднання в сучасних умовах. Ефективна економіка. № 2. 2022. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10039>
3. Шаманська О. І. Система оцінки ефективності управління ресурсним потенціалом підприємств АПК. Ефективна економіка. № 2. 2016.

МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Бугеренко В.В., Дзень Р.В., 11м-сз група, факультет економіки і підприємництва

Науковий керівник – д.е.н., професор Соколюк С.Ю.

Соціальний захист населення є однією з обов'язкових складових розвитку соціальної держави, яка закладає підґрунтя соціального поступу країни, приведення суспільної життєдіяльності до критеріїв соціальної спрямованості, надання процесам соціальних перетворень реального, а не декларативного змісту у відповідності до вимог і викликів суспільного поступу

України.

Сьогодні домінуючими формами соціального захисту в Україні є соціальні виплати пільги, а соціальні послуги – порівняно нова форма соціального захисту, яка ще недостатньою мірою охоплює найбільш соціально незахищені категорії громадян. В той же час, послуги, орієнтовані на зниження вразливості та профілактику ризиків, є економічно вигіднішим і дієвішим механізмом для забезпечення благополуччя, ніж розширення обсягу різноманітних грошових допомог.

Сучасні глобалізаційні тенденції, зростання соціальної напруги в суспільстві неминує позначаються на функціонуванні соціальної сфери, впливають на зміни в сучасних моделях соціальної політики, що своєю чергою призводить до різкого зменшення ролі держави в наданні традиційних соціальних послуг. Традиційні моделі соціальної політики лібералізуються під впливом поширення ринкових відносин і приватного сектора у всіх сферах суспільного життя. Україна як країна, що ступила на шлях демократичного розвитку і побудови соціальної держави, теж опинилася в ситуації виклику перед глобалізаційними процесами. Особливої уваги заслуговує соціальна сфера, адже механізми реалізації соціальної політики і система соціального захисту населення нашої країни потребують змін.

Аналіз сучасних проблем соціального захисту свідчить про його перехідний стан та безсистемність у сфері регулювання рівня та якості життя населення в умовах ринкових перетворень. Сьогодні створення ефективної системи соціального захисту населення є найактуальнішим і пріоритетним завданням у сфері соціально-економічної політики держави, а система соціального обслуговування населення потребує якісної трансформації відповідно до соціально-економічних викликів і домінуючих потреб населення. Це вимагає застосування наукового підходу до аналізу системи соціального обслуговування в контексті соціологічного підходу, зокрема соціології управління.

Фінансування системи соціального забезпечення безпосередньо впливає на розподіл доходів населення шляхом перерозподілу ресурсів, які акумулюються у вигляді внесків або податків сплачених певними економічно активними особами, підприємствами та установами на користь інших залежних осіб. Отже, наслідком впливу системи соціального забезпечення на розподіл доходів і споживання між різними домашніми господарствами може бути зміна сукупних обсягів.

Одним з важливіших питань, що виникає у зв'язку із фінансуванням системи соціального забезпечення, є обрання механізму фінансування, за допомогою якого розподіляються ресурси та забезпечується фінансовий рівновага між надходженнями та витратами до системи соціального забезпечення. В практиці розрізняють два механізми фінансування системи соціального забезпечення: шляхом розподілу податків та за рахунок страхових внесків.

У сучасних умовах, особливо в контексті викликів, з якими стикається країна, важливо мати чітку систему механізмів, що підтримують різні групи населення. Соціальний захист в Україні базується на кількох основних механізмах, які мають забезпечити допомогу різним групам населення (рис. 1.1).

Соціальне забезпечення є фундаментальною складовою соціальної політики держави, спрямованою на забезпечення базових потреб населення, підтримку соціальної стабільності та досягнення рівності в суспільстві. Ефективність цієї системи визначається насамперед її теоретичною базою, яка включає визначення принципів, функцій та механізмів соціального захисту.

Теоретичні основи механізмів соціального забезпечення охоплюють широкий спектр концепцій і моделей, які еволюціонували разом із розвитком суспільства. Вони визначають, як повинні функціонувати механізми соціального страхування, державної допомоги, пенсійного забезпечення, а також благодійності й інших форм соціальної підтримки. У сучасних умовах важливою складовою цієї бази є інтеграція міжнародного досвіду, впровадження інновацій та орієнтація на соціальну справедливість.

Особливе значення має адаптація цих теоретичних основ до умов України. Це дозволяє врахувати специфіку національного економічного розвитку, демографічної ситуації та поточних соціальних викликів. Зокрема, система соціального забезпечення в Україні потребує модернізації, що вимагає переосмислення існуючих теоретичних підходів.

Таким чином, соціальний захист і соціальне забезпечення реалізуються на різних індивідуальному, колективному та державному рівнях, а основними формами їх прояву є соціальне забезпечення, соціальне страхування та соціальна допомога. Так, соціальне забезпечення як окрема форма соціального захисту охоплює систему заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення у разі виникнення соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття тощо), певних категорій населення (наприклад, державні службовці, військовослужбовці тощо), а також державне забезпечення соціальних гарантій усьому без винятку населенню країни [32-33]. Загалом вітчизняне законодавство не містить визначення поняття «соціальне забезпечення». Натомість, статтею 46 Конституції України визначено, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Щодо соціального страхування, то його провідна роль полягає в тому, що:

- по-перше, в цій формі з самого початку закладені принципи та зосереджені механізми, які дають змогу забезпечити дотримання інтересів всіх суб'єктів трудових відносин (працівника, держави та роботодавця);
- по-друге, соціальне страхування вирішує цілий ряд важливих завдань, які відповідають цілям соціально-орієнтованої ринкової економіки:

компенсація втраченого доходу внаслідок настання страхового випадку, захист від бідності, мотивація працівників до самозахисту тощо;

- по-третє, соціальне страхування дає змогу зберігати та підтримувати основні характеристики ефективної заробітної плати (справедливість відносно: цін зовнішнього і внутрішнього ринків праці, цін ринку споживчих товарів і послуг тощо).

У загальній системі соціального захисту соціальна допомога є одним із самостійних видів матеріального забезпечення непрацездатних громадян, малозабезпечених домогосподарств, домогосподарств з дітьми та інших осіб. Під нею розуміють гарантовані, врегульовані нормами права, разові або періодичні виплати соціального характеру, зокрема набір товарів і послуг, що надається з метою матеріальної підтримки громадян, які внаслідок певних соціальних випадків, передбачених законом, потребують такої допомоги.

Незважаючи на різні форми соціального захисту, принципи їх функціонування, вони утворюють трирівневу систему, яка дає змогу досягнути повного охоплення населення країни та забезпечення йому економічних, соціальних, юридичних гарантій і прав. При цьому важливого значення набуває питання фінансування цих форм соціального захисту, що обумовлюється як джерелами фінансування, так і процесом отримання соціальних виплат.

Список використаних джерел

1. Болотіна Н. Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. *Право України*, 2018. № 4. С. 36 - 39.
2. Мальований М. І. Фінансові аспекти функціонування системи соціального захисту населення в Україні: *монографія*. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2020. 496 с.
3. Мельник О. Реформування системи соціального забезпечення як механізм формування засад розвитку середнього класу в Україні. *Вісник НАДУ при Президентові України*, 2022. №1. С.273.
4. Павлюк К. В., Степанова О. В. Модернізація системи соціального захисту в контексті накопичення соціального капіталу в Україні. *Фінанси України*. № 6. 2023. С. 15 - 29.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

**Телячий С.С., 11м-сз група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Нестерчук Ю.О.**

У сучасних умовах цифрова трансформація стала ключовим чинником модернізації системи соціального захисту. Застосування цифрових технологій сприяє підвищенню їх доступності, оперативності та прозорості. Особливо це актуально для нашої держави, де внаслідок воєнного стану виникла необхідність швидкого реагування на соціальні потреби населення.

Цифровізація дозволяє оптимізувати процеси надання допомоги, зменшити бюрократичні бар'єри та забезпечити ефективне використання ресурсів [1].

Цифрові технології відкривають нові можливості для покращення соціального захисту. Основними перевагами їх використання є:

- підвищення доступності соціальних послуг. Цифрові платформи дають можливість громадянам звертатися за допомогою з будь-якого місця, незалежно від фізичного розташування. Це особливо важливо для людей із інвалідністю, літніх осіб, мешканців сільських районів та внутрішньо переміщених осіб;

- оперативність і швидке реагування. Завдяки електронним системам скорочується час обробки заявок, зменшується черговість у центрах соціального захисту, рішення про надання допомоги приймаються швидше;

- прозорість і контроль за процесами. Цифровізація зменшує можливості для зловживань і корупції. Інформація про процеси обробки заявок, нарахування та виплати фіксується й контролюється;

- персоналізація соціальної допомоги. Інтегровані бази даних дозволяють формувати індивідуальні соціальні пакети з урахуванням конкретних потреб людини. Це робить допомогу цільовою й ефективнішою;

- зниження витрат на адміністрування. Автоматизація процедур дозволяє оптимізувати витрати на утримання персоналу;

- збір і аналіз статистичних даних у реальному часі. Електронні платформи дозволяють державі миттєво бачити потреби населення, будувати прогнози, планувати обсяги фінансування й коригувати програми.

Ефективність цифровізації у сфері надання соціальних послуг характеризують ключові показники, ілюструючи реальний вплив діджиталізації на систему соціального захисту (табл. 1).

Таблиця 1. Вплив цифровізації на ефективність соціальних послуг в Україні, 2021-2023 рр.

Показник	До цифровізації (до 2021 р.)	Після впровадження цифровізації (2022-2023 рр.)
Середній час розгляду заявок на допомогу	7-10 днів	1–3 дні
Кількість користувачів онлайн-сервісів	≈ 500 тис.	Понад 3 млн
Рівень задоволеності користувачів (%)	54%	83%
Доступність послуг у віддалених громадах	Обмежена	Через «Дію» та ЦНАПи
Частка звернень, поданих онлайн (%)	18%	Понад 70%

Джерело: побудовано автором на основі [2].

Після впровадження цифровізації у 2022-2023 рр. спостерігається суттєве скорочення часу розгляду заявок з 7–10 днів до 1–3 днів. Кількість користувачів онлайн-сервісів зросла з приблизно з 500 тис. до понад 3 млн осіб, що свідчить про високий попит на електронні послуги серед населення. Рівень задоволеності громадян якістю цифрових сервісів зріс з 54% до 83%, а частка онлайн-звернень досягла понад 70%. Досягненням є підвищення доступності послуг для віддалених територіальних громад, завдяки

впровадженню платформи «Дія» та мережі ЦНАПів. Тобто цифровізація сприяє не лише підвищенню ефективності управління соціальними ресурсами, а й зменшенню адміннавантаження, пришвидшенню процедур та посиленню прозорості в системі соціального захисту. Попри значні досягнення в цифровізації соціальних послуг в Україні, цей процес супроводжується низкою викликів. Цифрова нерівність залишається однією з головних проблем: частина населення, особливо в сільській місцевості та серед вразливих груп, має обмежений доступ до інтернету або недостатній рівень цифрової грамотності. Це може призвести до ще більшої соціальної ізоляції цих груп. Ще одним критичним аспектом є кібербезпека, адже в умовах війни зростає ризик кібератак на державні інформаційні системи, що ставить під загрозу захист персональних даних громадян. Також існує проблема інституційної готовності, оскільки не всі органи місцевої влади мають належну інфраструктуру або персонал для впровадження цифрових рішень [3].

Для подолання цих викликів держава вживає низку заходів:

- підвищення цифрової грамотності серед населення та держслужбовців через навчальні програми;
- розширення інтернет-покриття в регіонах з великою кількістю ВПО;
- впровадження захищених ІТ-рішень згідно вимог кібербезпеки;
- гібридний формат надання послуг як онлайн, так і офлайн для тих, хто не може скористатися електронними сервісами.

Цифровізація соціальних послуг в Україні є потужним інструментом підвищення ефективності системи соціального захисту, особливо в умовах війни. Вона сприяє прозорості, оперативності та зниженню витрат, а її подальше впровадження має супроводжуватись подоланням цифрової нерівності, підвищенням безпеки та підтримкою верств населення, які нині не можуть повноцінно користуватися цифровими сервісами. За умови системної підтримки з боку держави та міжнародних партнерів, цифрова трансформація може стати основою сталого розвитку соціальної сфери України.

Список використаних джерел

1. Цифрова трансформація як фактор покращення національної безпеки України. URL: <https://censs.org/digital-transformation-as-a-factor-in-improving-the-national-security-of-ukraine/>
2. Melnyk T., Karamushka L., Pavlenko Y. The digitalization of social services in response to the war in Ukraine. Social work and education. 2023. Vol. 10. № 3. P. 276-289.
3. Digitalization of social services: e-case management functionality presented in Kyiv. URL: <https://www.msp.gov.ua/en/press-center/news/Digitalization%20of%20social%20services%3A%20e-case%20management%20functionality%20presented%20in%20Kyiv>

ОЦІНКА ВПЛИВУ ВІЙНИ НА МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Базан К.І., Баламей Ю.О., 11м-сз група, факультет економіки і підприємництва

Науковий керівник – д.е.н., професор Соколюк С.Ю.

Військові конфлікти та воєнні стани накладають значні обмеження на економічну діяльність, породжуючи цілий спектр проблем, що охоплюють логістичні затримки, пошкодження інфраструктури, втрату ринків збуту, нестабільність попиту, а також психологічні та соціальні наслідки для персоналу. У цей критичний малий та середній бізнес зіштовхуються з необхідністю швидкої адаптації до змінених умов, розробки та впровадження нових стратегій ведення бізнесу, що включають пошук альтернативних постачальників, переорієнтацію на внутрішній ринок, використання цифрових технологій для оптимізації процесів та покращення взаємодії з клієнтами.

Малий і середній бізнес (МСБ) є основою економічної системи більшості країн світу, відіграючи важливу роль у створенні робочих місць, стимулюванні економічного зростання та забезпеченні соціальної стабільності. В Україні МСБ займає особливе місце, формуючи значну частину валового внутрішнього продукту та забезпечуючи зайнятість мільйонів громадян. Проте війна, що фактично триває в Україні з 2014 року і значно загострилася у 2022 році, створила безпрецедентні виклики для бізнесу, особливо для його малих і середніх сегментів.

Військові дії, руйнування інфраструктури, масове переміщення населення, втрата ринків збуту та зростання економічної нестабільності – усе це суттєво вплинуло на діяльність підприємств МСБ. У цих умовах виникає нагальна потреба у дослідженні впливу війни на МСБ, а також у визначенні проблем і перспектив його подальшого розвитку.

Малий і середній бізнес (МСБ) є важливим елементом економічної системи, що відіграє ключову роль у забезпеченні економічного зростання, підвищенні зайнятості, формуванні конкурентоспроможності та підтримці інноваційного розвитку. У теоретичних основах вивчення МСБ акцент зроблено на його специфічних характеристиках, таких як гнучкість, швидкість адаптації до змін зовнішнього середовища та здатність до інновацій.

Таким чином, дослідження МСБ потребує комплексного підходу, що враховує багатовимірний характер його діяльності, взаємодію з зовнішнім середовищем та внутрішні механізми розвитку. Теоретичні основи вивчення цієї сфери служать базою для розробки ефективних стратегій стимулювання, державної підтримки та оптимізації підприємницької діяльності.

Війна на території України спричинила значні потрясіння в економічній системі країни, впливаючи на всі сфери суспільного та економічного життя. Масштабні руйнування інфраструктури, зниження обсягів виробництва, втрата людського капіталу та вимушене переміщення населення створили

безпрецедентні виклики для економічного розвитку.

У цих умовах аналіз економічних наслідків війни є важливим для розуміння поточного стану економіки, виявлення основних проблем та визначення шляхів відновлення. Вивчення впливу конфлікту охоплює оцінку втрат у різних секторах економіки, аналіз змін у зовнішньоекономічній діяльності, а також вплив на фінансову систему та соціальну сферу.

Війна в Україні призвела до значних економічних втрат, які вплинули на всі сектори економіки. Ці наслідки мають довготривалий характер і визначатимуть вектор економічного розвитку країни у найближчі десятиліття. Основні аспекти впливу війни на економіку України можна розподілити на такі ключові напрями:

1. Знищення інфраструктури

- Руйнування транспортної, енергетичної, житлової та промислової інфраструктури.

- Обмеження логістичних можливостей через блокування портів, пошкодження залізничних шляхів та автомобільних доріг.

- Значні кошти, необхідні для відновлення, які перевищують можливості національного бюджету.

2. Втрата людського капіталу

- Загибель та поранення великої кількості працездатного населення.

- Масштабна міграція: виїзд мільйонів громадян за кордон, зокрема жінок та дітей, що спричинило дефіцит робочої сили.

- Психологічні та соціальні наслідки війни, які впливають на продуктивність праці.

3. Спад виробництва та скорочення ВВП

- Зупинка роботи багатьох підприємств у зонах бойових дій.

- Падіння обсягів виробництва в ключових галузях, таких як металургія, машинобудування, агросектор.

- Очікуване скорочення ВВП у 2022-2023 роках до 30-40% у порівнянні з довоєнними показниками.

4. Інфляція та знецінення національної валюти

- Різке зростання цін на товари першої необхідності, паливо та енергоресурси.

- Тиск на національну валюту через зменшення експортних надходжень та збільшення імпорту.

- Необхідність проведення жорсткої монетарної політики для стабілізації економіки.

5. Падіння інвестиційної привабливості

- Зменшення обсягів внутрішніх та зовнішніх інвестицій через високу ризикованість.

- Відтік капіталу та зупинка багатьох проєктів, зокрема іноземних інвесторів.

- Потреба у створенні механізмів гарантій для залучення інвестицій у післявоєнний період.

6. Зростання державного боргу та бюджетного дефіциту

- Збільшення державних видатків на оборону, гуманітарну допомогу та соціальні виплати.
- Висока залежність бюджету від міжнародної фінансової підтримки.
- Нагромадження зовнішнього боргу, що створює виклики для довготривалої економічної стабільності.

7. Зміни в експортно-імпортній політиці

- Втрата традиційних ринків збуту, особливо країн СНД.
- Зниження обсягів експорту, особливо сільськогосподарської продукції через логістичні проблеми.
- Переналаштування торговельних зв'язків на європейський і світовий ринки.

8. Посилення соціальної нерівності

- Зростання рівня бідності через втрату доходів та робочих місць.
- Диспропорція між постраждалими регіонами та відносно безпечними областями.
- Підвищення навантаження на соціальні системи через збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб.

Отже, війна не лише спричинила значні втрати для економіки України, але й підсилила нерівномірність її розвитку, створила нові соціальні та фінансові ризики. Втім, криза також виявила резерви для мобілізації ресурсів, прискорення інституційних реформ та пошуку інноваційних рішень. Ефективне управління післявоєнним відновленням та інтеграція міжнародної допомоги можуть стати основою для побудови нової, стійкої економіки України.

Список використаних джерел

1. Коблик І.І. Теоретичні аспекти ведення бізнесу: методи і форми здійснення. Економічний аналіз. 2022. № 11. Ч. 1. С. 110 – 114.
2. Коблик І.І. Зарубіжний досвід ведення малого бізнесу та можливості його застосування в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2019. № 13. С. 113-118.
3. Мозговий О., Баторшина А. Світові ринки акцій: досвід для України. *Ринок цінних паперів України*. 2021. № 11–12. С. 47–54.

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

**Нестерчук О.О., 11м-сз група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – д.е.н., професор Соколюк С.Ю.**

Сучасний розвиток України відбувається в умовах політичної нестабільності та супроводжується кризовими явищами в економіці країни, нарощенням соціальних проблем, що особливо гостро актуалізують питання соціального захисту населення в цілому та соціального забезпечення зокрема.

Саме останнє покликано забезпечити матеріальну підтримку населення у ситуації соціальних ризиків, з якими повсякчас зіштовхуються громадяни (старість, бідність, хвороба тощо), та які прямо або опосередковано впливають на їх матеріальний добробут і якість життя. Соціальне забезпечення як інструмент реалізації функцій держави щодо соціальної відповідальності спрямоване на покращення соціального добробуту громадян, забезпечення соціальної справедливості та підвищення соціальної безпеки.

Соціальне забезпечення є фундаментальною складовою державної соціальної політики, спрямованої на забезпечення базових потреб громадян, підвищення їх добробуту та соціальної справедливості. У сучасних умовах України, які характеризуються економічною нестабільністю, демографічними викликами, а також наслідками воєнних дій, ефективна система соціального забезпечення стає критично важливим інструментом для підтримки вразливих верств населення та забезпечення соціальної стабільності.

Сучасна система соціального забезпечення в Україні є важливою складовою соціальної політики держави, спрямованої на підтримку громадян у складних життєвих обставинах. В умовах трансформації економіки, демографічних змін, військових конфліктів та інших викликів, ця система відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної стабільності та мінімізації нерівності в суспільстві. Соціальне забезпечення охоплює широкий спектр інструментів і механізмів, спрямованих на захист вразливих категорій населення, таких як пенсіонери, особи з інвалідністю, безробітні, багатодітні сім'ї та інші.

Попри постійне вдосконалення законодавчої бази та проведення реформ, система соціального забезпечення в Україні стикається із низкою проблем, серед яких недостатнє фінансування, неефективність розподілу ресурсів, а також складнощі у забезпеченні доступності послуг для всіх громадян. У цьому контексті актуальним стає аналіз стану та основних характеристик сучасної соціальної політики, її переваг і недоліків, а також перспектив розвитку в умовах євроінтеграційних процесів.

Дослідження цієї теми дозволяє виявити основні виклики та напрями вдосконалення системи соціального забезпечення для підвищення її ефективності та справедливості.

Державні витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення населення є важливим елементом фінансової політики України. В умовах соціально-економічних викликів, таких як економічна нестабільність, демографічні зміни, військові дії та пандемії, держава зобов'язана забезпечувати підтримку найбільш вразливих верств населення, створюючи механізми для зниження рівня бідності та забезпечення соціальної справедливості.

Соціальний захист включає широкий спектр заходів, спрямованих на запобігання та зменшення соціальних ризиків, таких як безробіття, втрата працездатності, старість чи хвороба. У цьому контексті ефективність використання державних коштів є визначальним чинником для досягнення

цілей соціальної політики.

Україна, як країна з перехідною економікою, стикається з багатьма викликами у сфері соціального забезпечення, зокрема, через обмежені бюджетні ресурси, високе навантаження на соціальну сферу та необхідність модернізації існуючих систем. Аналіз державних витрат у цій галузі дозволяє оцінити ефективність їх розподілу, визначити пріоритети та запропонувати шляхи підвищення дієвості системи соціального захисту.

Актуальність дослідження визначається необхідністю пошуку збалансованих підходів до забезпечення соціальних гарантій громадян в умовах економічних обмежень. Це дозволить не лише підвищити якість життя населення, але й сприятиме соціальній стабільності в країні.

Сучасна система соціального забезпечення в Україні виконує важливу роль у підтримці населення в умовах соціально-економічних викликів, демографічних змін та військових загроз. Вона охоплює широкий спектр соціальних гарантій і послуг, спрямованих на захист вразливих категорій громадян. Основу системи становлять державні механізми, які забезпечують соціальну підтримку через бюджетні ресурси та спеціалізовані фонди.

Попри постійне реформування, українська система соціального забезпечення стикається з низкою проблем, зокрема недостатнім фінансуванням, нерівномірним доступом до послуг та застарілими підходами до організації соціальної допомоги. Ефективність її функціонування потребує впровадження сучасних технологій, підвищення прозорості використання ресурсів та активнішої співпраці з недержавними організаціями.

Удосконалення системи соціального забезпечення має бути спрямоване на створення більш справедливої, стійкої та ефективної моделі, здатної забезпечувати соціальну стабільність і гідний рівень життя для всіх громадян України. Інтеграція європейських стандартів у цю сферу відкриває нові перспективи для її розвитку.

В Україні удосконалення фінансування системи соціального захисту єважливим елементом державної політики, адже в умовах складної фінансово-економічної ситуації, окупації та анексії частини її території, ведення військових дій на сході країни, стрімко знижується рівень життя громадян, їх зайнятість, доступність суспільних благ. Також сьогодні для України, як і інших європейських країн, характерними є загострення демографічних чинників, збільшення людей пенсійного віку на тлі зниження кількості працездатних осіб. При цьому в Україні значна частка населення працездатного віку офіційно не працює, що відповідно знижує загальну суму внесків до страхових фондів. Таким чином, фінансування соціального захисту населення в Україні супроводжується низкою глибоких проблем та недоліків, які вимагають першочергового втручання. З метою вирішення окреслених проблем необхідно продовжити реформування системи соціального захисту, зокрема здійснити:

- розробку концепції соціальної політики України, як основи, підґрунтя формування вектору подальшого реформування системи

соціального захисту населення, включаючи його фінансове забезпечення,

- перегляд кількості бюджетних соціальних програм, їх відповідність сучасним реаліям України та глобалізаційним викликам стосовно необхідності вирішення найгостріших проблем соціального захисту, усунення практики їх дублювання, та виходячи із можливостей їх фінансового забезпечення;

- удосконалення нормативів соціальних видатків, які повинні враховувати специфіку розвитку певної територіальної громади чи адміністративно-територіальної одиниці;

- стимулювання участі недержавного сектора у фінансовому забезпеченні вітчизняної системи соціального захисту.

Фінансове забезпечення соціального захисту населення України з кожним роком в абсолютному розмірі збільшується, водночас фінансові можливості держави є обмеженими з огляду на необхідність здійснення політики оптимального податкового навантаження на суб'єктів господарювання. Тому удосконалення фінансового забезпечення системи соціального захисту населення потребує стимулювання державою багатоканального фінансування, активізації спрямування фінансових потоків суб'єктів господарювання у соціальну сферу.

Список використаних джерел

1. Антропов В. В. Соціальний захист в країнах ЄС. *Соціальний захист*. Київ, 2021. 272 с.
2. Баранник Л. Б. Фінансове забезпечення системи соціального захисту населення: теоретичний аспект. *Вісник УДАУ. Економічні науки*. 2020. № 1. С. 8 - 15.
3. Дутчак А. В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2023. № 5 (45). С. 568 – 571.
4. Скуратівський В.А. Основи соціальної політики / В.А. Скуратівський, О.М. Палій // Навч. посіб. К.: МАУП, 2022. 209 с.

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

**Нестерчук О.О., 11м-сз група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Соколюк С.Ю.**

Повномасштабне вторгнення росії в Україну спричинило масштабну гуманітарну кризу, яка змусила до перегляду та корегування існуючих підходів щодо соціального забезпечення населення. В умовах воєнного стану система соціального захисту зазнала суттєвих навантажень, враховуючи чисельність внутрішньо переміщених осіб в межах країни, регіональні особливості зміни рівня безробіття, частку втраченого житла, проблеми з доступом до базових соціальних послуг. Відповідно, виникає потреба в адаптації соціальної політики до нових реалій, з урахуванням обмежених

ресурсів та необхідності забезпечення адресної підтримки найбільш вразливих категорій громадян.

У період воєнного стану система соціального захисту України опинилася під серйозним тиском. Передусім це стосується необхідності оперативного реагування на зростання кількості осіб, які потребують підтримки: внутрішньо переміщених осіб (ВПО), осіб з інвалідністю внаслідок війни, сімей загиблих, безробітних тощо. В умовах скорочення надходжень до бюджету через втрату значної частини економіки, держава змушена шукати нові джерела фінансування соціальних програм, або ж оптимізувати їх. Крім того існує проблема нерівномірного доступу до соціальних послуг: у прифронтових регіонах соціальні служби часто фізично не можуть функціонувати, що позбавляє людей навіть базової допомоги.

Аналіз бюджетного фінансування соціальної сфери в Україні вказує на низку проблем, що потребують системного вирішення. Соціальні витрати здійснюються як з державного, так і з місцевих бюджетів, розподіляючись між різними напрямками та цільовими програмами. Такий підхід ускладнює фінансування, знижує ефективність координації між органами влади різних рівнів та підвищує адміністративні витрати. Особливої уваги заслуговує питання ефективності існуючих соціальних програм і пільг. Частина з них не відповідає сучасним викликам, що призводить до нераціонального використання бюджетних коштів. Розподіл фінансових ресурсів часто не узгоджується з пріоритетними завданнями соціального захисту, такими як боротьба з бідністю, зменшення соціальної нерівності та забезпечення гідного рівня життя громадян.

У нинішніх умовах значну частку бюджетних витрат займає фінансування сектору оборони (у 2023 р. ці видатки склали 37,6 % державного бюджету), що є логічною відповіддю на загрозу національній безпеці, проте істотно обмежує можливості у фінансуванні соціальної сфери (рис. 1).

Рис 1. Частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі державного бюджету України, 2022 р., %

Джерело: сформовано автором на основі [1].

У відповідь на масштабні соціальні виклики, спричинені війною, український уряд здійснив комплекс заходів, спрямованих на забезпечення

базових соціальних гарантій найбільш вразливим категоріям населення. Одним із пріоритетів є посилення підтримки внутрішньо переміщених осіб, які втратили житло та засоби до існування [2].

Окрім виплат для ВПО, було запроваджено програми підтримки для безробітних, осіб з інвалідністю, членів сімей загиблих військовослужбовців, спрощено доступ до субсидій на оплату житлово-комунальних послуг. Суттєвим кроком у трансформації системи соціального забезпечення стало впровадження цифрових механізмів надання послуг, що стало необхідною умовою ефективної роботи в умовах обмеженого доступу до офлайн-сервісів, особливо в зонах бойових дій.

В умовах браку бюджетних ресурсів важливим є перегляд державних пріоритетів у сфері соціального захисту. Це передбачає аудит чинних пільг і виплат, оцінку реальних потреб населення та контроль якості наданих послуг.

Не втрачає актуальності активна співпраця з міжнародними партнерами і залучення приватного сектору до вирішення соціальних питань. Перспективним напрямом є розвиток соціального підприємництва для створення робочих місць для вразливих категорій населення. Це дозволить не лише зменшити навантаження на державний бюджет, а й покращити психологічний стан постраждалих від війни, стимулюючи розвиток економіки. У майбутньому соціальне підприємництво може стати однією з ключових форм бізнесу у процесі відновлення країни.

Найбільш ефективною моделлю соціального захисту для України є система, що поєднує принципи соціального партнерства з чітким державним контролем за виконанням соціальних гарантій. Під час впровадження реформ слід враховувати соціальні чинники, забезпечуючи баланс між ринковими відносинами та державною підтримкою у сферах зайнятості, доходів і задоволення базових потреб населення.

Список використаних джерел

1. Видатки зведеного бюджету України в 2022 р. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2022/>.
2. Яка фінансова допомога передбачена для ВПО. URL: <https://bf.diia.gov.ua/articles/yaka-finansova-dopomoha-peredbachena-dlia-vpo>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

**Ігнатенко І.В., 11м-пт група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – д.е.н., професор Соколюк С.Ю.**

ної діяльності. І, незважаючи на труднощі перехідного періоду, економічну кризу, малі та середні підприємства здатні ефективно вирішувати найнагальніші економічні та соціальні проблеми сучасності.

Встановлено, що підприємницька діяльність у сфері торгівлі має домінуючі вектори розвитку та ефективної роботи: реструктуризація, формування, модернізація, диверсифікація та інтернаціоналізація. Інноваційні

тенденції найбільш яскраво виражені у роздрібній торгівлі та засновані на комп'ютерних технологіях та електронних комунікаціях. Таким чином, нові вектори розвитку торгівлі та інноваційні технології відкривають новий основний напрямок розвитку внутрішньої торгівлі. Її успішна реалізація об'єктивно потребує споднією з ключових характеристик сучасної економічної ситуації є стрімке й постійне зростання конкуренції між конкретними асортиментами аналогічних товарів та їх субститутів. Враховуючи величезний вплив цієї конкуренції на підприємства-виробники, зростає значення зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Сьогодні імпорتنі операції, разом із експортними, становлять найбільшу частку серед усіх зовнішньоекономічних операцій учасників ринкової економіки і сприяють розв'язанню ряду важливих завдань, пов'язаних з конкурентоспроможністю на ринку. Ринок продовольчих товарів відрізняється великою ємністю та постійним попитом, що робить його привабливим об'єктом для інвестицій та гарантує стабільний прибуток імпортерам.

Вибір підходу до побудови каналів збуту в сучасній економіці пов'язаний із тим, що місце виробництва, споживання і використання продукту не збігаються в часі. Для вирішення проблем, що виникають у наслідок цього, постійно вдосконалюється на підприємствах система збуту товарів, яка потребує значних витрат коштів. Збут є найважливішою функцією в діяльності будь-якого підприємства. Особливу увагу варто приділяти аналізу теорій збуту, методів стимулювання продажів та розробки стратегій, які дозволяють підприємствам ефективно задовольняти потреби ринку та збільшувати прибутки.

Теоретичні та практичні питання збутовою діяльністю конкурентоспроможністю підприємства досліджували такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Н. Бабченко, Л. Балабанова, Г. Болт, В. Гамалій, С. Гаркавенко, Г. Гоголь, О. Загородна, В. Кардаш, Ф. Котлер, В. Момот, М. Портер та ін. Здебільшого, ці науковці вивчали питання визначення сутності понять, пов'язаних зі збутом, побудовою каналів розподілу, систем управління збутом на підприємствах, методами виходу підприємств на міжнародний ринок.

Підприємництво є однією з рушійних сил економічного розвитку країни, оскільки сприяє врегулюванню ситуації із зайнятістю та безробіттям, процвітання, сприяє розвитку конкурентного середовища та виходу країни на зовнішні ринки. Ця роль ставить питання про постійне оновлення підходу до розвитку відповідно до сьогодишніх потреб. Інтерес до підприємницької діяльності закономірний та виправданий. На наших очах створюються нові економічні засади суспільства, з'являються люди, які хочуть робити це для себе, не хочуть пристосовуватися до нових обставин, а хочуть у них жити, ініціювати, вільно висловлювати себе. Цьому сприяє демократизація суспільства та економічильних зусиль з використанням науки, практики та використання зарубіжного досвіду.

У сучасному світі, де конкуренція на ринку постійно зростає, система управління конкурентоспроможністю підприємства відіграє ключову роль у його успіху та виживанні. Наукові підходи та практичні питання, пов'язані з цією системою, в сукупності, сприяють створенню стратегій, які дають можливість підприємствам ефективно конкурувати на ринку та забезпечувати сталий розвиток економіки країни. Одним із важливих наукових підходів є системний аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, який допомагає зрозуміти динаміку ринку, виявити конкурентні переваги та недоліки підприємств і визначити можливості для подальшого розвитку. Іншим науковим підходом є застосування теорії стратегічного управління, що передбачає формулювання та реалізацію стратегій, спрямованих на досягнення конкурентних переваг. Стратегічне управління, враховуючи ризики та можливості, дозволяє компаніям визначати свої цілі та ефективно адаптуватися до змін у бізнес-середовищі. Однак на практиці існує ряд проблем, з якими стикається підприємство при впровадженні системи управління у власну діяльність, створюючи за цих обставин додаткові конкурентні переваги. До таких проблем належать труднощі в оцінці зовнішнього середовища, нестабільні ринкові умови, труднощі у визначенні найбільш відповідної конкурентної стратегії та обмеженість ресурсів для реалізації стратегії. Як наслідок, система управління конкурентоспроможністю підприємства є складним і багатограним процесом, що вимагає поєднання наукових підходів і практичних навичок. Тільки завдяки глибокому аналізу, стратегічному мисленню та постійній адаптації управління конкурентоспроможністю підприємства зможе досягти стійких конкурентних переваг та стабільного успіху в динамічному діловому світі.

Список використаних джерел

1. Балдинюк В. Система управління конкурентоспроможністю підприємства. Економіка та суспільство. 2022. (42). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-35>
2. Дмитрієв І. А., Кирчата І. М., Шершенюк О. М. Конкурентоспроможність підприємства: навчальний посібник. Х.: ФОП Бровін О. В., 2020. 340 с.
3. Сусліков С. В., Клименко М. А. Система управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах невизначеності. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2023. № 3 (67). С. 56-64. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No3/56.pdf>. (дата звернення 15.03.2024)
4. Вакуленко Ю. В., Олійник А. С., Гевленко О. Є. Системна характеристика управління конкурентоспроможністю підприємства. Агросвіт. 2018. № 18. С. 10-15. URL: <https://studies.in.ua/polit-men-shpora/2613-osnovn-upravlnsk-funkcyi.html> (дата звернення 16.03.2024).
5. Геращенко І. О., Шмадченко О. О. Управління конкурентоспроможністю підприємства. Вісник економіки транспорту і

SOCIAL SECURITY AND SOCIAL PROTECTION: DEVELOPMENT IN MODERN CONDITIONS

**Basun K.O., higher education student
group 31-ss, Faculty of Economics and Entrepreneurship
Scientific advisor – Candidate of Economic Sciences, Prysiazhna L.V.**

Social security has always occupied one of the key places in the life of the state and society. It directly depends on the development of the economy and is closely related to politics and the social well-being of the population. The stability of society, its sustainable development, and as a result, its national security depend on the state of the social sphere and the effectiveness of the state's policy in the field of social support for citizens.

Certain aspects of theoretical and practical provisions on the problems of social security and social protection can be found in the publications of such well-known scientists as: O. Amosova, D. Bayuru, R. Kolyshko, A. Kulish, O. Petroe, N. Suprun and others.

Social protection and social security are an integral element in the macrosystem of man-state-society in modern conditions. They are directly an element of social existence and have a social character and arise together with the emergence of human society. From the very beginning they are called upon to perform an important social function - to regulate the behavior of people and institutions of the economy and society. The development of social protection, its significance is determined by the deepening division of labor and the growth of socialization of production. The connections and relations between members of society and institutions, which develop with the deepening of the social division of labor, are the objective basis for the interdependence of subjects of activity and require socially responsible behavior, since the interdependence of man and society is growing [1, p.31].

According to Article 46 of the Constitution of Ukraine, “Citizens have the right to social protection, which includes the right to provide for them in the event of complete, partial or temporary disability, loss of a breadwinner, unemployment due to circumstances beyond their control, as well as in old age and in other cases provided for by law. This right is guaranteed by mandatory state social insurance at the expense of insurance contributions from citizens, enterprises, institutions and organizations, as well as budgetary and other sources of social security; by creating a network of state, municipal, private institutions for the care of the disabled [2].

Pensions, other types of social payments and assistance, which are the main source of livelihood, must ensure a standard of living not lower than the subsistence minimum established by law” [3]. Social protection, like social security in general, includes all types of pensions, benefits, compensation payments, social services,

medical care and much more. Pensions are cash payments provided monthly on a free and non-refundable basis, in order to compensate citizens for their salary or other income lost due to a certain event, and are a permanent and main source of livelihood. Compensations are cash funds provided on a free and non-refundable basis in order to fully reimburse citizens for material goods or services provided, as well as in cases where compensation cannot be obtained in full from the offender or from other sources. Assistance is funds provided on a free and non-refundable basis in order to compensate citizens for their salary or other lost income, provide additional material assistance, and are a supplement to another permanent and additional source of livelihood. Subsidies are funds provided on a free and repayable basis for the purpose of paying for material goods or services provided to citizens[4].

Social protection of the population of Ukraine is a multifaceted system of interconnected with all legislative and executive decisions of different levels of economic, legal and social guarantees of the implementation of the most important social rights of each member of our society, regardless of his place of residence, working capacity, gender, age. In a broad sense, social protection is a system of organizational, legal and economic measures to ensure the basic social rights of a citizen in Ukraine. Structurally, social protection has the following components: a) state social protection - a general system of social protection (universally mandatory state insurance and state social assistance); b) special social protection; c) additional social protection and non-state social security (non-state pension security and non-state social services). One of the functions of the state is to prevent the growth of social tension due to property inequality, to anticipate and finance negative market manifestations for citizens (unemployment, loss of working capacity), to create an effective pension system. In addition, Ukraine's aspiration to join the European Union is impossible without creating a system of legal, organizational and other measures of state and non-state institutions and organizations that will influence and contribute to maintaining social stability in society, creating conditions for increasing the well-being of the population, and ensuring an adequate level and quality of life for the population [5].

From the above, we can conclude that today the effective functioning of social policy occupies a leading place in the financial policy of the state. In conditions of lack of funds, there is a need to balance the needs and opportunities for provision, the justification of the construction of financial flows, the assessment of the level of their manageability and effectiveness, the availability of innovative schemes and levers for their management and other components of financial management in this area. We adhere to the opinion that one of the directions of effective use of budget funds in the social sphere is the further implementation of the program-target method. It is the development of budget programs in this area that will ensure the effective use of funds and ensure the achievement of a social effect.

References

1. Aaltonen E. The system of social protection and social education in Finland
E. Aaltonen Social policy and social work. 2014. No. 3. P. 31–38.
2. Andrii Sakhno, Iryna Salkova, Antonina Broyaka, Nataliia Priamukhina.

A Methodological Analysis for the Impact Assessment of the Digitalisation of Economy on Agricultural Growth. International Journal of Advanced Science and Technology Vol. 29, No. 8s, 2020, pp. 242-249.

3. Labor Economics and Social and Labor Relations: Workshop. Textbook. Edited by Dr. Economics, Prof. Semykina M.V. Kropyvnytskyi: Publisher Lysenko V.F. 2020. 228 p.

4. Voronchak I.O. National Models of Business Social Responsibility: Features and Mechanism of Formation. Mukachevo State University. Economics and Society. 2018. Issue 17. P. 24–29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-4>

5. Yesina O.G., Lingur L.M. Formation of Social Business Standards in the Context of Restructuring of Corporate Information Systems. Black Sea Economic Studies. 2019. Issue 40. P. 107–111.

CORRUPTION PROBLEMS AS A THREAT TO THE DEVELOPMENT OF CIVIL SOCIETY IN UKRAINE

Basun K.O., student of the 31-sz group

Supervisor – Tupchiy O. S., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Corruption remains one of the most important obstacles to socio-economic progress and the democratic functioning of the state, which makes this topic extremely relevant in modern society. This problem creates inequality, slows down economic growth and worsens the quality of life of people, undermining citizens' trust in state institutions. Bribery, embezzlement of state resources, abuse of influence, bribery and other illegal actions are some of its examples. Currently, the impact of corruption goes beyond individual cases of bribery, it is a systemic problem that disrupts all levels of governance and the functioning of the state[1].

The issue raised creates a number of threats to the development of civil society in Ukraine, such as:

1. Distrust in public institutions. Corrupt practices lead to distrust in public institutions. Citizens lose faith in the integrity and fairness of government, law enforcement, and the judiciary when they witness or are victims of corrupt practices such as bribery, abuse of power, or unfair allocation of resources. This leads to a loss of legitimacy for public institutions, making them difficult to govern and eroding their authority in society.

2. Social inequality. Corruption often results in resources and opportunities being allocated through personal connections, bribes, or other corrupt deals, rather than based on objective criteria such as need or merit. This results in certain groups of people having a disproportionate advantage over other groups. Thus, social inequality increases because those who do not have the connections or

money to participate in corrupt schemes are unable to access important goods such as education, health care, and employment.

3. **Economic Impact.** The country's economy suffers from corruption. When corruption spreads, investors tend to avoid markets where there is a high risk of bribery and bureaucratic abuse, which leads to a reduction in domestic and foreign investment. This slows down the country's economic growth and hampers the development of small and medium-sized businesses.

4. **Weakening the rule of law.** Corruption leads to the selective application of laws, which gives certain individuals or groups impunity, allowing them to influence decision-making processes through bribes or other corrupt instruments. Since the law no longer guarantees equality for all, this undermines the principles of the rule of law and justice.

5. **Impact on civil society.** Corruption limits the opportunities of civil society, preventing it from participating in decision-making and controlling government. This is done through various methods, including direct threats to activists and creating obstacles for organizations fighting corruption. In such conditions, civil society organizations cannot effectively protect the interests of society and monitor the actions of the government. This reduces the level of civic activity and weakens the foundations of democratic development of society [2].

Ultimately, corruption undermines trust in the state, increases social inequality, slows down economic progress and weakens the rule of law. This is a significant threat to the development of civil society. As a result, the opportunities for citizens to actively participate in democratic processes and control government are limited. To strengthen civil society, increase social justice and ensure the sustainable development of society as a whole, it is necessary to overcome corruption.

List of references

1. What is corruption and what are its forms?
URL: <https://lisproekt.gov.ua/zapobigannja-korupciji/subjektam-deklaruvannja-vo-ukrderzhlisproekt/shcho-take-korupcija-ta-jakoju-vona-buvaje/shcho-take-korupcija-ta-jakoju-vona-buvaje>

2. What is corruption, how to overcome it and what to do if a bribe is demanded.
URL: <https://legallawyer.com.ua/yurydychna-dumka/korupczyia/>

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА НА ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСАДАХ

**Руцький А.В., 11м-пт група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – д.е.н., професор Соколюк С.Ю.**

У кризових умовах господарювання, особливо в умовах воєнного стану, який запроваджено в Україні після неспровокованої агресії російської федерації, актуальним завданням підприємств постає стратегічне планування інноваційної діяльності, зокрема на засадах сталого розвитку. Адже лише застосування прогресивних підходів до стратегічного управління

підприємством – застосування принципів циркулярної економіки в інноваційній діяльності – дасть змогу відновити довоєнні позиції підприємствам та досягати поставлених цілей.

Підприємства торгівлі, працюючи в умовах пермакризи та військового стану, мають швидко адаптуватись до змін бізнессередовища та, зосереджуючись на забезпеченні стійкості й мінімізації ризиків, орієнтуватись на сталий розвиток і підвищення конкурентоспроможності. Відновлення економічної активності, розвиток і набуття конкурентних переваг стають можливими за умови впровадження інновацій та відповідних стратегій. Ключовим елементом управління, який дозволяє підприємствам торгівлі адаптуватися до змін бізнес-середовища, конкурентного тиску та новітніх викликів є стратегування. Його визначаємо як процес управління сталим розвитком, що передбачає розробку й виконання стратегій, сфокусованих на досягнення поставлених цілей підприємства. За новітніх викликів стратегування активізує перехід до інноваційної моделі сталого розвитку.

Питання сутності та значення інноваційного розвитку підприємства досліджено у працях багатьох вітчизняних та іноземних дослідників-економістів, серед яких Підкамінний І. М., Ціпуринда В. С., Шавшин О. С., Федулова Л. І., Мороз О. С., Олійник Л. В., Микитюк П. П., Подольчак Н. Ю. та Блинда Ю. О., Кобелєв В. М. та Василюк К. О., Бондаренко Н. М., Волощук Л. О., Погорелов Ю.С., Ілляшенко С.М., Пілявоз Т. М., Найдюк В. С., Мороз О. С., Полясковська К. В., Адаменко О. А., Рогоза М. Є., Вергал К. Ю., Полясковська К. В., Крамської Д. Ю. Кучинський В. А., Томашук І. В., Томашук І. О., Солодовник О., Жемойда О., Сорока А., Мацола С., Титарчук І.

Для стратегічного управління сталим інноваційним розвитком підприємств торгівлі пропонується референтна модель формування і реалізації відповідної стратегії, що являє адаптацію результатів попередніх досліджень, і структурує порядок дій із розробки, втілення, контролю виконання та корегування стратегії відновлення бізнес-активності та інноваційного розвитку в умовах сучасних викликів.

Створення інноваційної стратегії – це комплексний процес, що ґрунтується на відповідній методології та передбачає оцінку умов, в яких діє підприємство торгівлі, визначення його місії, стратегічних інноваційних цілей та завдань для підвищення економічної активності та набуття конкурентних переваг. Цей процес також включає ідентифікацію основних напрямів та заходів з інноваційного розвитку максимально використовуючи наявні ресурси. Ефективність втілення стратегічних планів залежить від належного функціонування відповідного управлінського механізму. Тому майбутні дослідження в цій області визначаються потребою вдосконалення механізму управління сталим інноваційним розвитком підприємств торгівлі, здатного забезпечити досягнення бажаних параметрів економічного зростання в умовах швидко плінних змін бізнес-середовища та відповідати потребам зацікавлених сторін.

Як відомо, Україна отримала статусу кандидата на вступ до Євросоюзу у 2022 році. Подальші кроки євроінтеграції України потребують виконання критеріїв, які були встановлені у момент отримання зазначеного статусу. Вони стосуються розвитку чинного законодавчо-нормативного поля, реформи медіасфери, боротьби з корупцією, зниження впливу олігархічних кланів та лобіювання їх інтересів у органах влади тощо. Загалом Україною уже виконано понад 90% рекомендацій, висунутих Європейською комісією, що дозволяє почати переговори про вступ до ЄС. Рішення щодо цього прийнято у грудні 2023 року.

Тож, в умовах подолання військової агресії РФ та у процесі євроінтеграції України, слід забезпечити функціонування інвестиційно-інноваційної моделі економічного розвитку, яка передбачає співробітництво вітчизняних підприємств та підприємств ЄС в інноваційній сфері, формування (відбудову) інноваційної інфраструктури, формування інноваційного підприємницького середовища (попиту на інновації, оптимізацію людського потенціалу) тощо.

Реалізація поставлених цілей потребує системної роботи органів управління, підприємницьких структур, освітніх закладів. Водночас необхідним є формування планів перспективного розвитку підприємств, які відповідають Розпорядженню Кабінету Міністрів України від 10 липня 2021 р. № 526-р «Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року», Розпорядженню Кабінету Міністрів України від 10 липня 2021 р. № 588-р «Про схвалення Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року» тощо. Це доцільно забезпечити у процесі побудови стратегії та тактики розвитку інноваційної діяльності підприємств.

Список використаних джерел

1. Формування та реалізація інноваційної стратегії розвитку підприємства / Свідерський В.П., Пустова В.В., Лазарєв Б.О. // Економіка і суспільство. - 2018. - Вип. 16. - Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/71.pdf.
2. Інновації як основа соціально-економічного розвитку країн світу / Смісова В.Л., Федорова Н.Є., Побива В.О. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. - Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/31_2020ua/20.pdf.
3. Глуха Г.Я. Сучасний підхід до побудови інноваційної стратегії на підприємстві / Г.Я. Глуха, А.І. Цимбалюк // Академічний огляд. - 2018. - № 2 (49).
4. Невмержицька С.Н. Формування стратегії інноваційного розвитку підприємств в умовах невизначеності / С.Н. Невмержицька, Я.В. Левчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки. - 2018. - Вип. 32

FORMATION OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION IN MODERN CONDITIONS

Bilova A.O., higher education student
group 31-ss, Faculty of Economics and Entrepreneurship
Scientific advisor – Candidate of Economic Sciences, Prysiachna L.V.

The sphere of social protection plays an important role in the development of the state and society as a whole. In today's conditions, that is, in the conditions of Russian military aggression, social protection of the population is in demand for an even greater number of segments of the population. The feeling of war and its consequences affect each individual, which causes the state to react in a timely manner and provide the necessary support for the population. Social development to ensure the effective functioning of the economy, which was discussed in the pre-war period, has lost its relevance.

The issues of social protection of the population were paid attention to by such domestic scientists as Zhuk O., Bagmet N., Derega V., Samoilenko N., Khozhylo I., Gren T., Dubych K., Lopushnyak G., Antonova V., Nosanyova A. and others. Analysis of the effectiveness of the implementation of social protection of the population of Ukraine in conditions of war and post-war reconstruction will contribute to finding ways to increase the effectiveness of the implementation of individual social protection programs.

Social protection is a system of material support and services for citizens in the event of old age, disability, illness, loss of a breadwinner, and in other cases established by law.

Compulsory state social insurance. Given that Ukraine has recently been in an extremely crisis situation, an important task is to consider the implementation of social protection in Ukraine under martial law, as well as to analyze the costs of implementing social assistance to the population of Ukraine during the war and before its outbreak. The development of the system of compulsory state social insurance consists in increasing the efficiency of the use of funds of compulsory state social insurance funds, creating a modern and effective system of administration of insurance contributions in accordance with European standards [1].

The main components of the social protection system in the EU countries (Germany, France, Sweden) and Ukraine include [2; 3]:

1. Pensions: payments for people who have reached retirement age or cannot work due to disability.
2. Social assistance: cash support for low-income families, the unemployed, people with disabilities, large families, etc.
3. Health insurance: access to health services for all citizens, often through a system of state insurance or subsidies.
4. Unemployment insurance: assistance to people who have lost their jobs until they are employed.
5. Child and family benefits: includes child benefits, social programs to

support families with children.

6. Social services: provision of counseling, psychological support, rehabilitation programs.

7. Housing subsidies: assistance in paying for housing for low-income families.

Social protection, unlike social security, provides guarantees regarding labor protection, health, the environment, remuneration and other measures necessary for the normal functioning of a person and the functioning of the state. Social security, in comparison with social protection, is a narrower concept and refers to the practice of paying pensions, social assistance, and social care. According to international standards, social security also includes the right to medical care, medical insurance, state support for the family, motherhood and childhood, and the maintenance and upbringing of orphans and children deprived of parental care at state expense [4].

Social protection is one of the priority areas of activity of the social state, where it is one of the tasks of social policy along with ensuring employment of the population, healthcare, quality education, provision of housing and communal services.

Social policy in Ukraine, in accordance with generally accepted modern requirements, involves solving three main tasks: development and implementation of social protection programs aimed at ensuring progress at the international, national and regional levels in various spheres of public life; formation of the legal culture of the population, which primarily involves overcoming legal nihilism, "legal extremism"; implementation of economic transformations necessary to ensure the transition to a market economy, a differentiated multi-component model of production and distribution, capable of flexibly responding to the deterioration of the situation of individual social strata and categories of the population [5].

It is necessary to emphasize the important role of social protection in the socio-economic development of society, because through the formation of effective social protection of the population, the state creates protective mechanisms and appropriate conditions for the full development of each individual, contributes to increasing well-being and meeting the needs of vulnerable segments of the population, which is of particular importance in the conditions of martial law and post-war recovery. Transformational changes in the sphere of social protection of the population of Ukraine, caused by the war, significantly affected the priority areas of implementation of social protection and assistance programs. A significant contribution to improving the sphere of social protection by the state is the introduction of digitalization of the provision of social services. Such tools greatly facilitate the use of social services by all segments of the population in need of assistance.

References

1. Barsuk M.A. General and special tasks of social protection of judges in Ukraine. Analytical and comparative jurisprudence. 2023. No. 3. P. 462-466. doi:10.24144/2788-6018.2023.03.84.
2. Bezusy V.V. Tasks of social protection of civil servants. Social law. 2019.

No. 2. P. 21-27.

3. Boretska N.P. Social protection of the population at the present stage: state and problems: monograph. Donetsk: Yanpri, 2001. 209 p.

4. Gitis T. P., Chemerys E. T., Antonova V. I., Nosanyova A. S. Research on the current level of social protection of the population in Ukraine. Economic Bulletin of Donbas. 2020. No. 1 (59). P. 116–122. doi: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-1\(59\)-116-122](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-1(59)-116-122)

5. Cheban Yu. Yu., Syrtseva S. V., PISOCHENKO T. S. Social protection: concepts and experience of foreign countries. Problems and prospects of modern development of finance, accounting and banking: materials of the II International Scientific and Practical Conference, Dnipro, March 18, 2019. Dnipro: Alfred Nobel University, 2019. pp. 115-118.

THE IMPACT OF INFLATION ON THE FINANCIAL DECISIONS OF ENTERPRISES AND CONSUMERS

Bilova A.O., student of the 31-sz group

Supervisor – Tupchiy O. S., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Inflation is one of the most important macroeconomic indicators, which has a significant impact on the financial decisions of both enterprises and consumers. It is characterized by a general increase in prices for goods and services in the economy over a period of time, which leads to a decrease in the purchasing power of money. For both businesses and individuals, inflation becomes an important factor that adjusts their economic strategies and financial behaviors.

Economic depreciation changes the structure of costs and revenues, which affects various aspects of economic activity. For companies, high inflation can be both an opportunity and a threat, depending on their ability to adapt to new conditions. For consumers, this creates additional difficulties in managing family budgets and choosing consumer goods.

Businesses, as a rule, are among the first to feel the effects of inflation due to changes in the cost of raw materials, energy and labor. When the prices of production inputs rise, companies are faced with the need to adjust their costs. This can lead to an increase in the cost of production, which, in turn, entails either the need to increase the prices of finished products, or reduce the profit margin. At the same time, it is not always possible to raise prices, as the market can be sensitive to price changes, especially if there is a lot of competition. One of the important aspects is the price elasticity of demand. In the event of an increase in product prices, the demand for them may decrease, especially in conditions of economic instability. Thus, enterprises should carefully evaluate their pricing strategy and the possibility of its adjustment in the conditions of inflation. However, this is not always possible, as rising product costs can lead to a loss of competitiveness if rising prices are not

offset by corresponding increases in quality or innovation.

Inflation affects the conditions for investment. Businesses considering the possibility of attracting investment or financing through loans may face an increase in the cost of borrowed funds. High interest rates, which are a typical consequence of inflationary processes, make loans more expensive and, accordingly, reduce investment attractiveness for enterprises. As a result, business may be forced to postpone or cancel investment projects, which negatively affects the pace of development. In addition, inflation forces companies to pay more attention to financial risk management. One way to protect against rising prices is to use financial hedging instruments. For example, businesses may enter into contracts for future supplies of raw materials at a fixed price to hedge against inflationary pressures on their costs.

From the perspective of consumers, inflation affects their financial decisions by reducing the purchasing power of income. When the prices of basic goods and services rise, the real income of consumers falls, forcing them to revise their spending. One of the most obvious consequences of inflation is a change in the structure of consumer spending: people begin to choose cheaper goods and services, reduce spending on non-essential needs and look for alternatives to more expensive brands. This may lead to a decrease in demand for goods in the middle and high price segments. Inflation also encourages consumers to find ways to protect their savings from depreciation. In conditions of high inflation, cash savings in banks, while maintaining their nominal value, can quickly lose their real value. For this reason, many consumers try to invest in assets that can hold their value or even generate income, such as real estate, gold or other types of investments that are traditionally considered a hedge against inflation. Another important aspect is the change in consumer behavior in the credit market. Loan rates, which often rise with inflation, make borrowing more expensive. This can lead to consumers being less inclined to borrow for consumer goods such as cars or appliances, and more focused on everyday purchases. At the same time, an increase in the value of debt obligations can lead to an increase in indebtedness among households, if interest rates on loans significantly exceed the level of income.

Also, inflation can negatively affect the standard of living of people with fixed incomes, such as pensioners, which is especially relevant in countries with high inflation. An increase in the prices of goods and services at an unchanged level of pensions or social benefits leads to a significant decrease in the real purchasing power of these population groups, which, in turn, can lead to a reduction in spending on basic needs and a deterioration in the general level of well-being.

No less important is the psychological impact of inflation on the economic behavior of both enterprises and consumers. Constant price increases can cause uncertainty and even panic in the market. Under such conditions, businesses can make more conservative financial decisions, refuse expansion or investments in new projects, and consumers can limit their spending on consumer goods and services. Such a psychological reaction to inflation can increase its negative consequences, reducing the overall level of economic activity in the country.

ASSESSMENT OF THE CURRENT STATE OF THE FOREIGN TRADE MARKET OF UKRAINE WITH CHINA

**Bilodon M.B., higher education student
group 11m-et, Faculty of Economics and Entrepreneurship
Scientific advisor – Candidate of Economic Sciences, Prysiashna L.V.**

From the point of view of sensitivity to geopolitical changes, the most important indicator of foreign economic security is the share of major partner countries in total foreign trade, since it not only indicates the degree of diversification of trade operations, but also relies on one or two foreign markets. In 2020, China became Ukraine's largest foreign trade partner with a share of 11.5% [1].

According to the National Bank of Ukraine, during 2021-2023, we observed a trend of decreasing volumes of foreign trade of Ukraine with Asian countries. In 2020, this region accounted for 29.3% of Ukraine's foreign trade turnover, in 2023 – 28.3%, and in 2022 – 20.4% [2]. In our opinion, the reason for the decrease in trade turnover in 2022 by 7.9% compared to 2023 was the complication of logistics routes due to the closure of air traffic and limited access to ports due to military operations in Ukraine.

In 2021, the volume of goods exported to China amounted to approximately 7,100 million USD and accounted for 14.43% of the total volume of exports of products. In particular, the main items of Ukraine's exports to China were: ores, slags and ash - 35.2% of export products delivered to China, cereals - 26.1%, as well as oils and fats of vegetable and animal origin, ferrous metals, residues and waste of the food industry [3]. In turn, in 2021, Ukraine imported goods from China worth 8,318.5 million USD, which amounted to 15.3% of the total value of imports. The main imported goods were electrical machines - 26.8% of total imports from China, reactors, nuclear boilers and machines. Also, a significant amount was accounted for by land transport, except for railways, and optical and photographic instruments and apparatus [3].

To assess international trade between two countries, we will use a system of indicators [4]:

- 1) indicators of the volume of international (foreign) trade - exports; imports; foreign trade turnover;
- 2) indicators of the structure of international (foreign) trade - the share of individual types of services in the total volume of exports / imports of the enterprise (commodity structure);
- 3) indicators of the dynamics of international trade - growth rates of exports / imports / foreign trade turnover;
- 4) indicators of the results of international trade - foreign trade balance (balance of trade).

Regarding import operations, in 2021, Ukraine imported goods worth a total of \$10,981.8 million, which was 15.1% of Ukraine's total imports. And this is the

largest indicator of imports from China (for the period 2013-2024) [4]. It should be noted that the commodity structure of imported goods has changed somewhat. Thus, in 2021, the ranking place of optical and photographic devices and apparatus was taken by plastics and polymeric materials, although their share in the commodity structure of imports from China was only 4.07%. The share of imported electrical machines also decreased slightly - by 1.3% [3]. In 2022, the volumes of Ukraine's export-import operations with the PRC changed significantly. Compared to 2021, imports to China decreased by \$2,306.6 million (by 21%) and amounted to \$8,675.2 million. But the biggest decline affected exports, as in 2022 it amounted to only \$2,468 million, which is only 30.8% of the value in 2021 [5].

As for investment cooperation, it does not fully meet Ukraine's needs. China has demonstrated its willingness to invest in the following areas within the framework of the "One Belt, One Road": the agricultural and energy sectors, infrastructure projects, export-oriented processing enterprises, energy and mechanical engineering enterprises.

Characteristically, China's role as Ukraine's leading trading partner in 2022 was preserved. Thus, in 2022, China was in first place in the ranking of countries-importers of Ukrainian goods (15%) and exporters (5.3%) [6]. There were also changes in the commodity structure of Ukraine's exports. In particular, instead of ferrous metals, grain crops played a much greater role. In 2023, for the period January-August, China was among the top three in imports of goods from Ukraine. In particular, it imported 8.4% more in volume compared to the same period in 2022 (1.8 billion dollars) [7]. Comparing China's trade with Ukraine in the first half of 2023 and 2022, we see the following changes. Trade with China increased by 26%, exports by 6%, and imports by 34% in the first half of 2023 [8]. The positive dynamics in this case can be justified by the fact that Ukraine is gradually adapting its economy to operating in war conditions. However, the negative is that import volumes are growing much faster than export volumes.

Having studied the development of trade between Ukraine and the PRC during 2021-2024, we came to the following conclusions. China is an important trading partner of Ukraine, as indicated by its large share in the geographical structure of Ukraine's exports and imports. The advantage for Ukraine is that the PRC imports to Ukraine mostly goods in the manufacture of which it specializes - agricultural products, oil, ferrous metals, etc. The disadvantage is that our state exports mostly products with a low level of added value, but imports from the PRC goods that have a higher level of technological processing. This factor deforms the export structure of Ukraine and is the reason for the presence of a negative trade balance in relation to China.

In our opinion, the situation regarding the improvement of trade relations with China is contradictory. On the one hand, deepening cooperation with China can improve Ukraine's political position in the political arena, on the other hand, at the moment it is not as profitable as cooperation with EU countries due to the destruction of usual logistics routes.

References

1. Law of Ukraine. On the ratification of the Treaty of Friendship and Cooperation between Ukraine and the People's Republic of China URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141271.html
2. Bereznyak N.V., Kvasha T.K., Bozhko T.P. Some aspects of the theory of global economic modernization and Chinese economic modernization. Scientific and technical information. 2017. No. 1. P. 19–27.
3. Vysotska M. Analysis of the main trends in the development of economic relations between Ukraine and China. Development strategy of Ukraine. Economics, Sociology, Law. 2019. No. 4. P. 14–20.
4. Goncharuk A. Silk Road: from concept to practical steps (16+1 interaction format). Strategic panorama. 2018. No. 1. P. 26–35.
5. Dolbnyeva D. V. The impact of COVID-19 on the economies of the world. Problems of the economy. 2020. No. 1. P. 20–26. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-1-20-26>
6. Zakharin S.V. Activation of Ukrainian-Chinese economic cooperation. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series Economics. 2019. Issue 2(6). Pp. 28–32.
7. Joint Declaration of Ukraine and the People's Republic of China. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156_004
8. Sun Zhuangzhi. Simplifying the ways of interaction between China and the countries of Eurasia within the framework of the "Belt and Road" and the special role of Ukraine Ukraine – China. 2018. No. 13. P. 20–23.

IMPACT OF GLOBALIZATION ON SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS OF DOMESTIC ENTERPRISES

Polishchuk D.V. student of the 31-sz group

Supervisor – Tupchiy O. S., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

The process of integrating cultures, economies and societies around the world is called globalization. It creates both challenges and new opportunities for business, changing the rules of the game. The impact of globalization on the socio-economic aspects of businesses in Ukraine, as in many other countries, is significant.

Access to new markets is one of the main benefits of globalization. Businesses in Ukraine have the opportunity to export their goods abroad, which can lead to increased production and revenues. For example, the Ukrainian agricultural sector, known for its fertility, can export grains, oilseeds, and other products to international markets. This increases farmers' incomes and increases the country's competitiveness in the world [1].

However, globalization also leads to fierce competition. Companies from

other countries that have access to the most advanced resources and technologies cause difficulties for domestic enterprises. This can lead to the displacement of Ukrainian producers from the market, especially in those areas where competition is the most intense. For example, Ukrainian companies may not be able to cope with the pressure of cheap imported goods in the light manufacturing and electronics sectors. Globalization can also increase socioeconomic inequalities. Large corporations that have the resources necessary to adapt to international standards may benefit more from trade in an open economy. Instead, small and medium-sized enterprises are often unable to enter the international market and remain in the shadows, which can lead to capital concentration and job losses in certain sectors [2].

Labor relations are also affected by globalization. On the one hand, the opening of new markets can lead to the creation of new jobs in certain industries. For example, the development of the IT sector in Ukraine is contributing to the creation of jobs requiring high skills. However, companies may outsource and relocate their production to countries with cheaper labor costs, which could lead to employment instability in Ukraine[2].

Innovation and technological development are being driven by globalization. Cooperation with international partners gives Ukrainian businesses the opportunity to introduce new technologies and improve their operations. This can make them more productive and more competitive. But this requires investing in research and development, as well as training people[3].

Ukraine needs to implement effective development strategies to take advantage of the benefits of globalization and minimize its negative effects. State funding for domestic companies could include:

- Creating a more favorable business environment, including simplifying administrative procedures and reducing the tax burden for small and medium-sized enterprises.
- Support for innovation: investing in research and development and creating conditions for the introduction of new technologies.
- Education and training: establishing a system of vocational training and education to meet the needs of companies for skilled workers.

Thus, globalization is a complex and multifaceted process that can affect the socio-economic problems of domestic companies both positively and negatively. Ukraine needs to change its economic strategy, support innovation and create a favorable environment for business development to ensure sustainable development in the face of global competition. Without this, socio-economic progress and improvement of the population's welfare are impossible.

List of references

1. Zinchenko A.V. Modern problems and prospects of development of foreign economic activity of domestic enterprises. Business, innovation, management: problems and prospects. 2021. № 5. С. 168--172.
2. Kozlova, M. O., & Hrytsyshen, D. O. (2011). GLOBALIZATION PROCESSES: ECONOMIC AND SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES:

Economics, Management and Administration, (2(56) Part 2), 30-37.
[https://doi.org/10.26642/jen-2011-2\(56\) Ч.2-30-37](https://doi.org/10.26642/jen-2011-2(56) Ч.2-30-37).

3. Hnatenko I. MODELING SCENARIOS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION AND DIGITALIZATION: MANAGEMENT ASPECT. Investytsiyi: praktyka ta dosvid. 2021. No. 16. P. 20. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.16.20>

СЕКЦІЯ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

ОСНОВНІ ПОМИЛКИ У ПЕРВИННИХ ДОКУМЕНТАХ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

**Вілонова М.Ю., 11-м-з-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Матрос О.М.**

Функціонування будь-якого підприємства неможливе без ведення бухгалтерського обліку та належного оформлення його елементів. Основою бухгалтерського обліку є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій. У процесі ведення господарської діяльності можуть виникати питання щодо правильності складання первинних документів (наприклад, щодо зазначення ціни, кількості товару тощо). Помилки в первинних документах виявляються як у процесі внутрішнього контролю, так і під час проведення зовнішніх аудиторських перевірок.

Метою наукового дослідження є проблематика виникнення помилок у первинних документах бухгалтерського обліку та шляхів їх вирішення. Особлива увага приділяється основним елементам первинних документів і вимогам щодо їх складання відповідно до чинних нормативно-правових актів України для забезпечення подальшої достовірності бухгалтерського обліку.

Первинний документ - це документ, який містить відомості про господарську операцію та підтверджує її здійснення (стаття 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»). Належне складання первинного документа є першим етапом у фіксації господарської операції та забезпеченні її цільового призначення.

Помилки у первинних документах можуть призвести до суттєвих наслідків, зокрема до:

- неправильного відображення господарських операцій;
- помилок у формах розрахунків;
- виникнення дебіторської заборгованості через неточності в оплаті

за товари чи послуги.

До найпоширеніших помилок належать: неправильне зазначення реквізитів, найменування контрагентів, суми операцій, вибір неправильної форми розрахунків (готівкова чи безготівкова).

Грошові кошти підприємства є ключовим елементом, що відображає увесь виробничо-комерційний цикл підприємства, тому особлива увага має приділятися правильності оформлення первинних документів.

Документування в бухгалтерському обліку - це процес фіксації всіх фактично здійснених господарських операцій у первинних документах. Первинні документи, як правило, оформляються на підставі відповідних дій, що мають цільове призначення. У кінці кожного місяця дані з первинних документів підлягають угрупованню та узагальненню у фінансовій звітності.

В умовах автоматизованого обліку виникають специфічні ризики,

зокрема помилки при виборі форми первинного документа. Наприклад, у разі неправильного зазначення готівкової чи безготівкової форми розрахунку виправлення помилки може бути ускладненим або запізненим.

Прикладом первинного документа є видаткова накладна. Неправильне складання цього документа може мати значні наслідки для обліку та подальшого формування звітності. Схематичне зображення наслідків неправильного оформлення видаткової накладної представлено на рисунку 1.

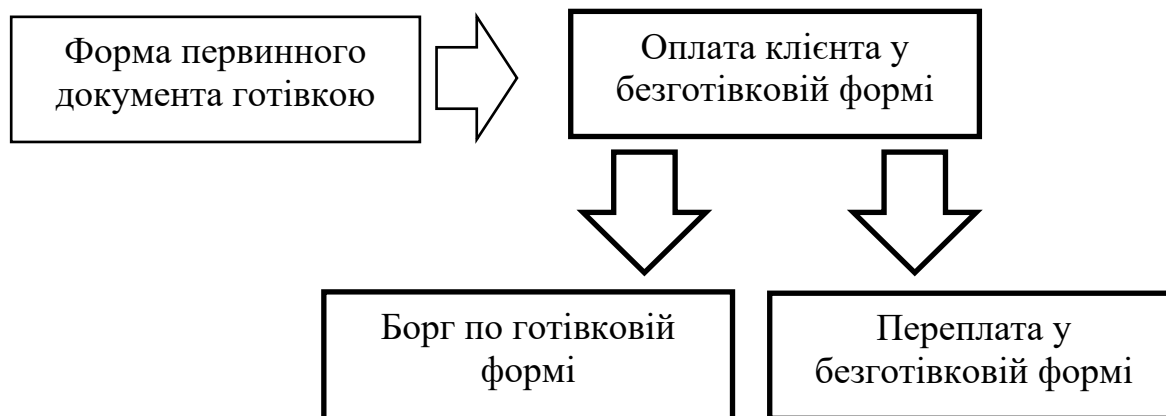

Рис. 1 Помилки у первинних документах

Для вирішення проблеми, наведеної на рис. 1, у первинних документах щодо дебіторської заборгованості можна застосувати кілька способів:

1. Щоб уникнути переplat і заборгованості за безготівковими або готівковими розрахунками у первинних документах, якщо місяць ще не закритий, можна змінити форму первинного документа.

2. Якщо місяць уже закритий, можна оформити оплату навпаки: замість готівкової форми застосувати безготівкову.

Первинні документи можна створювати вручну або автоматизовано - за допомогою бухгалтерських програм. При цьому вимоги до документів регулюються переважно нормативно-правовими актами, оскільки саме правильно оформлений первинний документ є підставою для проведення господарської операції та її відображення в обліку.

Графік документообігу оформлюють у вигляді схеми або переліку робіт зі створення, перевірки та обробки документів, що виконуються кожним підрозділом підприємства і всіма виконавцями, із зазначенням взаємозв'язків і строків виконання робіт.

Основними реквізитами первинного документа є обов'язкові дані, що містять головну інформацію про певну господарську операцію для її облікового відображення (назва документа, дата й місце складання, зміст операції, посади та прізвища виконавців).

Для підтвердження достовірності первинного документа обов'язково проставляється підпис, який ідентифікує особу, що бере участь у створенні або проведенні господарської операції. У бухгалтерському обліку можуть застосовуватись такі види підписів:

- Власноручний підпис - це ручне підписання документа із зазначенням прізвища та ініціалів.
- Факсиміле - це спеціальний штамп, що відтворює власноручний підпис і використовується для масового підписання документів.
- Електронний підпис - цифровий аналог власноручного підпису, який забезпечує ідентифікацію особи в електронному документообігу.

Таким чином, правильне складання первинних документів є ключовим елементом достовірного бухгалтерського обліку та подальшої фінансової звітності підприємства. Помилки у первинних документах, зокрема щодо реквізитів, форми розрахунків чи суми операцій, можуть призводити до суттєвих викривлень облікової інформації, виникнення дебіторської заборгованості та фінансових ризиків. Для мінімізації таких помилок необхідно дотримуватися вимог чинного законодавства, здійснювати внутрішній контроль за документообігом та вчасно виправляти виявлені неточності за допомогою бухгалтерських довідок або змін у документах до закриття звітного періоду. Особливу увагу слід приділяти правильності підписання документів і використанню електронного документообігу, що дозволяє зменшити ризики людського фактора. Впорядкованість документообігу та контроль за первинною документацією є запорукою ефективного управління фінансами підприємства та забезпечення його фінансової стабільності.

Список використаних джерел

1. Євдокименко В.К., Кузь В.І. Інструментарій управлінського обліку: ідентифікація та ефективність. Бізнес Інформ. 2023. №1. С. 123–129. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-1-123-129>
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV (в редакції від 01.01.2024). Відомості Верховної Ради України. 1999. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 19.04.2025).
3. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 18.10.2024).

ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

**Баданюк В.Ю., 11 м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – д.е.н., професор Кучеренко Т.Є.**

Бухгалтерський облік являє собою систему збору, обробки та узагальнення даних щодо активів, зобов'язань і фінансових результатів суб'єкта господарювання. Ефективне управління підприємством напруму

залежить від якості організації облікового процесу, оскільки саме він забезпечує основу для стратегічного планування та аналізу [2].

У сучасних умовах економічних перетворень в Україні зростає актуальність раціонального ведення бухгалтерського обліку, особливо на малих підприємствах, які, маючи обмежені ресурси, змушені шукати ефективні способи облікової оптимізації. Належно організований облік виступає базою для управлінських рішень та дотримання фінансової дисципліни.

Відповідно до чинного законодавства, зокрема Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV, всі суб'єкти господарювання зобов'язані вести облік відповідно до національних або міжнародних стандартів фінансової звітності (в разі їх застосування) [1].

Наукове середовище приділяє велику увагу дослідженню питань організації обліку на підприємствах малого бізнесу. Згідно з висновками Д.Я. Шкарупи, головні труднощі зосереджуються у необхідності частого оновлення знань через зміни законодавства та недостатню обізнаність персоналу. Також проблематичним є вибір між класичним та цифровим форматом ведення обліку [4].

У виданні «Все про бухгалтерський облік» (2023) зазначено, що ринок бухгалтерських послуг поступово переходить до цифрового формату. Застосування електронної звітності та програм для автоматизації (наприклад, BAS Бухгалтерія, М.Е.Дос) дозволяє підвищити точність облікових операцій і зменшити навантаження на персонал [5].

Основні шляхи удосконалення облікових процедур на підприємстві охоплюють:

- впровадження новітнього програмного забезпечення для автоматизації облікових процесів;
- системне навчання та підвищення кваліфікації бухгалтерського персоналу;
- створення внутрішніх регламентів та інструкцій щодо ведення обліку;
- гнучку адаптацію до змін у сфері оподаткування і фінансів;
- використання управлінського обліку для аналізу діяльності підприємства [3].

Як вказує О.І. Мельник, налагодження електронного документообігу дозволяє значно оптимізувати бухгалтерські процедури. Проте його ефективна імплементація вимагає комплексного підходу до організації праці, технічного оснащення та кваліфікації персоналу [6].

Також важливим є питання актуалізації облікової політики підприємства відповідно до нових викликів. Вона визначає підхід до оцінки активів, структуру обліку, методологію звітності. Як зазначається у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», стабільність і системність облікової політики забезпечують порівнюваність звітних даних за різні періоди [1].

У зв'язку з розвитком цифрових технологій, на підприємствах виникає потреба в адаптації бухгалтерського обліку до нових викликів та тенденцій. Питання кібербезпеки, конфіденційності даних, захисту персональної інформації та дотримання норм електронного документообігу стають невід'ємною частиною організації обліку. Саме тому важливо впроваджувати політику внутрішнього аудиту для попередження ризиків втрати або викривлення інформації.

Зростання ролі управлінського обліку також вимагає змін у підходах до організації інформаційних потоків. За словами М.В. Черненко [3], інтеграція аналітичних інструментів у систему бухгалтерського обліку дозволяє виявити не лише фінансові тенденції, але й приховані ризики в діяльності підприємства.

Необхідним напрямом удосконалення також є автоматизація процесів внутрішнього контролю. Розробка програмного забезпечення для контролю коректності первинних документів, відповідності облікових даних до стандартів та ефективного аналізу звітності підвищує якість управління підприємством.

Окрему увагу варто приділити розвитку компетенцій персоналу. Бухгалтери мають не тільки володіти технічними навичками роботи з програмними продуктами, але й мати аналітичне мислення, здатність до критичного аналізу інформації та знання в сфері законодавства і податкових змін.

Варто наголосити, що ефективна організація бухгалтерського обліку тісно пов'язана з корпоративною культурою підприємства. Формування прозорих стандартів ділової етики, забезпечення відповідальності за облікові дані, контроль за дотриманням процедур – усе це сприяє формуванню довіри до фінансової інформації як з боку керівництва, так і зовнішніх користувачів.

Ще одним важливим аспектом є застосування концепції сталого розвитку у сфері обліку. Підприємства дедалі частіше впроваджують екологічну та соціальну звітність, що вимагає нових підходів до збору та аналізу нефінансової інформації. Це підвищує значення інтегрованої звітності як засобу представлення комплексного бачення діяльності підприємства.

У цьому контексті, важливою є роль бухгалтерської служби у формуванні антикризової стратегії. У періоди економічної нестабільності саме своєчасна та точна облікова інформація дозволяє зменшити ризики, адаптувати витрати, зберегти ліквідність та уникнути неплатоспроможності.

Таким чином, організація бухгалтерського обліку повинна відповідати не лише законодавчим вимогам, а й викликам часу. Використання сучасних технологій, правильна облікова політика, кваліфікований персонал та системна адаптація до змін – усе це є запорукою ефективного функціонування підприємства, його стабільності та прозорості.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 р. (ред. від 01.01.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Чумак А.І. Бухгалтерський облік і фінансова звітність підприємств в умовах цифрової трансформації // Вісник економіки. 2021. № 4. С. 93-101.
3. Черненко М.В. Оцінка ефективності облікової політики на підприємстві // Економічні науки. 2022. № 1. С. 54-59.
4. Шкарупа Д.Я. Організація бухгалтерського обліку на малих підприємствах: сучасний стан та перспективи. // Економіка і держава. 2020. № 11. С. 76–81.
5. Електронна звітність: нові вимоги до обліку. // Все про бухгалтерський облік. 2023. № 7. С. 20–24.
6. Мельник О.І. Автоматизація бухгалтерського обліку як елемент цифровізації підприємств // Економіка та держава. 2023. № 3. С. 68-72.

МЕТОДИ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

**Гріщенко Ю.А., 11-а група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – д.е.н., професор Кучеренко Т.Є.**

В умовах динамічного розвитку економіки та постійного оновлення основних засобів підприємств, питання обліку їх зносу набуває особливої актуальності. Амортизація є важливим аспектом бухгалтерського обліку, що дозволяє систематично розподіляти вартість активу протягом терміну його корисного використання. Існує кілька методів нарахування амортизації, кожен з яких має свої переваги та недоліки, що зумовлюють їх доцільність застосування залежно від специфіки активу, галузі діяльності та облікової політики підприємства. У цій науковій роботі я розглянула різні методи нарахування амортизації, їхні переваги та недоліки, а також вплив на фінансову звітність підприємства.

На сьогоднішній день в обліковій практиці найбільш поширеними є наступні методи нарахування амортизації:

1. Прямолінійний метод (метод рівномірного нарахування): Суть методу полягає у рівномірному списанні вартості об'єкта протягом строку його корисного використання. Річна сума амортизації визначається шляхом ділення первісної (або переоціненої) вартості об'єкта на очікуваний строк його корисного використання.

Переваги: Простота розрахунку та застосування, передбачуваність витрат на амортизацію, можливість порівняння показників за різні періоди.

Недоліки: Не враховує фактичну інтенсивність використання об'єкта, не відображає можливе зменшення продуктивності активу з часом, може

призводити до завищення прибутку в перші роки експлуатації.

2. Метод зменшення залишкової вартості. Відповідно до цього методу, річна сума амортизації визначається шляхом множення залишкової вартості об'єкта на початок звітного року на річну норму амортизації, яка обчислюється на основі строку корисного використання.

Переваги: Більш швидке списання вартості об'єкта в перші роки експлуатації, що може відповідати зменшенню його продуктивності та ризику морального старіння, сприяє формуванню більшого резерву для оновлення основних засобів.

Недоліки: Складніший розрахунок порівняно з прямолінійним методом, може призводити до значних коливань суми амортизаційних відрахувань протягом строку корисного використання, залишає певну залишкову вартість навіть після закінчення строку експлуатації.

3. Метод суми чисел років (кумулятивний). Подібно до методу зменшення залишкової вартості, цей метод передбачає нарахування більшої суми амортизації на початку терміну корисного використання. Річна сума амортизації обчислюється шляхом множення різниці між первісною та ліквідаційною вартістю на дріб, де чисельник – кількість років, що залишилися до кінця терміну корисного використання, а знаменник – сума чисел років.

Переваги: Відображає більш швидко втрату вартості на початковому етапі, може бути корисним для цілей податкового планування.

Недоліки: Складніший розрахунок, ніж у прямолінійного методу, потребує ретельного обліку терміну корисного використання.

4. Виробничий метод (метод одиниць виробленої продукції): Амортизація нараховується залежно від фактичного обсягу виробленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг) протягом звітного періоду. Річна сума амортизації визначається як добуток фактичного обсягу виробництва та амортизаційної ставки на одиницю продукції, яка розраховується шляхом ділення первісної (або переоціненої) вартості об'єкта на очікуваний загальний обсяг виробництва за весь строк його корисного використання.

Переваги: Тісно пов'язаний з фактичним використанням активу, забезпечує точніше відображення витрат на амортизацію у відповідності до отриманого доходу.

Недоліки: Застосування обмежене об'єктами, виробнича потужність яких може бути кількісно виміряна, вимагає точного обліку обсягів виробництва, складність прогнозування загального обсягу виробництва протягом строку корисного використання.

Висновок: кожен з розглянутих методів нарахування амортизації має свої специфічні переваги та недоліки. Прямолінійний метод відрізняється простотою та передбачуваністю, методи зменшеної залишкової вартості та суми чисел років забезпечують прискорене списання вартості, а виробничий метод найбільш точно відображає фактичний знос активу.

Обґрунтований вибір методу амортизації дозволяє не лише достовірно відображати знос основних засобів у фінансовій звітності, але й впливати на

показники прибутковості, собівартості та податкових зобов'язань, сприяючи прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо оновлення та ефективного використання основних засобів.

Незважаючи на розгляд основних методів нарахування амортизації, питання обліку зносу основних засобів залишається багатограним та потребує подальшого дослідження.

Міжнародний досвід застосування різних методів амортизації та можливість його адаптації в Україні. Вивчення практики обліку зносу основних засобів в інших країнах може сприяти впровадженню більш прогресивних та ефективних підходів в українських підприємствах.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». URL: <https://kodeksy.com.ua/buh/psbo/16.htm>
3. Голов С.Ф., Костирко Р.О. Бухгалтерський облік в Україні: з прикладами та кореспонденцією рахунків. К.: Центр учбової літератури, 2012. 648 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

**Вольський В.В., 11 м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Поліщук О.М.**

Сьогодні, коли ринок переповнений різноманітними пропозиціями, суб'єкти господарської діяльності прагнуть бути конкурентоздатними та ефективними як у своїй країні, так і за її межами. Проте в епоху інформаційного перенасичення знайти потрібні дані та правильно їх застосувати – складне завдання. Якщо внутрішня бухгалтерська інформація є неповною або неточною, це може зашкодити діяльності підприємства. Керівники, не маючи своєчасної, повної та достовірної інформації, не зможуть оперативно вирішувати проблеми, що виникають. Для успішної роботи на ринку підприємствам необхідно створити внутрішню інформаційну систему управління, яка ґрунтується на даних управлінського обліку та допомагає приймати більш ефективні управлінські рішення в процесі їхньої діяльності.

Керівники все частіше звертаються до управлінського обліку, оскільки він може надати додаткові конкурентні переваги, які є доступними, відносно недорогими та, головне, дієвими. Адже додаткова інформація допомагає підтвердити правильність управлінських рішень або вказати на помилки, що дає змогу використовувати можливості та зменшувати ризики, а в результаті – отримувати більший прибуток і зміцнювати свої позиції на ринку.

Управлінський облік є частиною системи управління підприємством, що виходить за рамки звичайного бухгалтерського обліку. Його головна мета – забезпечити персонал інформацією, необхідною для ефективного планування, обліку, оцінки, аналізу, контролю та прийняття управлінських рішень. Він відіграє важливу роль в управлінні підприємством, забезпечуючи прямий та зворотний зв'язок між різними рівнями управління, а також між внутрішнім та зовнішнім середовищем підприємства, виступаючи інструментом для реалізації управлінських функцій.

Сучасний бізнес відзначається високою невизначеністю та жорсткою конкуренцією. В таких умовах для досягнення стратегічних цілей та збереження конкурентоздатності ключовим є прийняття ефективних управлінських рішень. Сучасні дослідження показують, що стратегічний управлінський облік активно вивчається науковцями та практиками у сфері управління. На сьогоднішній день концепція стратегічного управлінського обліку ґрунтується на внутрішньому та зовнішньому аналізі, що допомагає зрозуміти поточний стан компанії та розробити стратегію її розвитку.

Основне завдання стратегічного управлінського обліку – підтримувати прийняття управлінських рішень, що відповідають стратегічним цілям компанії. Він дає змогу збирати та аналізувати дані з різних джерел і використовувати їх для формування стратегічних варіантів та оцінки їхнього впливу на підприємство. Крім того, стратегічний управлінський облік допомагає виявляти потенційні ризики та можливості, що впливають на стратегічні плани компанії, тому його можна розглядати як особливу аналітичну систему. Однак впровадження стратегічного управлінського обліку пов'язане з певними труднощами. Часто керівництво недостатньо розуміє його сутність та методи, що може призвести до невдалого застосування на практиці. Також важливо знайти кваліфікованих фахівців для роботи в системі управлінського обліку.

Вдосконалення системи прийняття управлінських рішень за допомогою стратегічного управлінського обліку стає можливим завдяки сучасним цифровим та інформаційним технологіям. Вони автоматизують збір, аналіз та представлення даних, забезпечуючи швидкий і точний доступ до інформації. Це дає змогу керівництву приймати ефективні рішення на основі актуальних даних та аналізу. Цифрові технології дозволяють створювати різноманітні звіти та візуалізації, що полегшує розуміння складних показників і тенденцій, підвищуючи ефективність управлінських рішень та покращуючи стратегічний управлінський облік на підприємстві.

Одним з важливих організаційних аспектів управлінського обліку є управлінська звітність. Вона відображає всю інформацію, що формується в бухгалтерському (фінансовому та управлінському) обліку, у вигляді відповідних документів (звітів). Щоб управлінська звітність була корисною для управління, вона повинна бути зрозумілою, достовірною, суттєвою, порівнянною та оперативною. Форма, зміст, наповнення інформацією, відповідальні особи, періодичність та терміни подання управлінської звітності

затверджуються внутрішнім наказом про облікову політику або додатком до нього. Вони повністю орієнтовані на потреби користувачів – менеджерів різних рівнів, які використовують цю звітність для прийняття управлінських рішень. Найпоширенішими формами управлінської звітності є звіт про доходи та витрати, аналіз динаміки продажів і витрат, звіт про рентабельність центрів відповідальності, звіт про прибутки та збитки, звіт про рух грошових коштів та інші.

Отже, для підприємств важливо створити ефективну управлінську інформаційну систему, яка дійсно допомагатиме керівництву визначати цілі, виявляти проблеми та знаходити шляхи їхнього вирішення. Управлінський облік можна розглядати як інформаційну основу для прийняття управлінських рішень. Ефективне використання даних управлінського обліку залежить від його правильної організації з урахуванням управлінських цілей, завдань та особливостей діяльності конкретного підприємства.

Список використаних джерел

1. Бойко Р. В., Винницький Т. І. Управлінський облік бізнес процесів у дистрибуційних компаніях: концептуальні основи. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 6. С. 153-159.
2. Євдокименко В. К., Кузь В. І. Інструментарій управлінського обліку: ідентифікація та ефективність. Бізнес Інформ. 2023. № 1. С. 123-129.
3. Зоріна О. А. Впровадження системи управлінського обліку на підприємстві: організаційний аспект. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки. 2022. № 9. С. 117-122.

ВАЖЛИВІСТЬ ЕТИКИ В ОБЛІКУ І АУДИТІ

**Дзьобань Т.В., 11м-з-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Іванова Н.А.**

Фінансова інформація є ключовим інструментом для ефективного управління ресурсами та прийняття обґрунтованих економічних рішень. Стабільне функціонування економіки та раціональне управління фінансовими ресурсами значною мірою залежать від дотримання етичних стандартів фінансової звітності. Дотримання етики сприяє формуванню довіри між учасниками економічних відносин – інвесторами, кредиторами, державними органами та суспільством загалом.

Основоположними етичними принципами обліку та аудиту є чесність, об'єктивність, професійна компетентність і належна ретельність, конфіденційність та професійна поведінка. Зазначені принципи забезпечують прозорість фінансової інформації та запобігають її викривленню, маніпуляціям і зловживанням, що можуть негативно впливати на стабільність фінансової системи.

Недотримання етичних стандартів бухгалтерського обліку та аудиту

може мати серйозні наслідки. Викривлення фінансової звітності підриває довіру інвесторів і знижує інвестиційну привабливість підприємств, що, у свою чергу, призводить до втрати фінансових ресурсів. Порушення етичних норм також здатне спричинити виникнення фінансових криз, які негативно впливають на економічну стабільність країни. Крім того, підприємства, що маніпулюють фінансовими даними, зазнають репутаційних втрат, що може призвести до скорочення клієнтської бази, зниження конкурентоспроможності й навіть до банкрутства.

Етичні принципи є фундаментом для забезпечення надійності та достовірності фінансової інформації, що має вирішальне значення для ефективного функціонування фінансових ринків. Одним із ключових принципів є чесність, яка передбачає надання точної та повної інформації у фінансовій звітності без викривлень чи маніпуляцій, здатних ввести в оману користувачів фінансових даних. Іншим не менш важливим принципом є об'єктивність, що вимагає від бухгалтерів та аудиторів ухвалювати рішення на основі фактів і професійних стандартів, без впливу особистих інтересів або зовнішнього тиску. Професійна компетентність є обов'язковою умовою для забезпечення високої якості бухгалтерського обліку та аудиту. Фахівці мають постійно вдосконалювати свої знання й навички, аби відповідати актуальним вимогам у сфері обліку та фінансового контролю. Принцип конфіденційності передбачає збереження в таємниці всієї фінансової інформації, отриманої в процесі професійної діяльності, та її використання виключно в межах, визначених законодавством. Принцип професійної поведінки зобов'язує бухгалтерів і аудиторів дотримуватись етичних норм, чинного законодавства та уникати будь-яких дій, що можуть зашкодити репутації професії.

Однією з найсерйозніших загроз для бухгалтерського обліку є маніпулювання фінансовою інформацією з метою отримання вигоди або приховування реального фінансового стану суб'єкта господарювання. Подібна практика може мати суттєві фінансові та юридичні наслідки, включаючи штрафи, пені й судові позови. Ще однією актуальною проблемою є конфлікт інтересів, коли на бухгалтерів або аудиторів чиниться тиск із метою ухвалення рішень, що суперечать етичним стандартам.

Суттєвою проблемою є недостатній рівень підготовки бухгалтерів та аудиторів з питань професійної етики. Брак знань або нерозуміння можливих наслідків неетичної поведінки може призвести до порушень етичних норм. Крім того, відсутність ефективного контролю за дотриманням етичних стандартів створює додаткові ризики для достовірності фінансової звітності. Недостатній нагляд і слабкий внутрішній контроль сприяють можливості шахрайства та знижують рівень довіри до фінансової інформації.

Порушення етичних стандартів обліку й аудиту може мати суттєві наслідки як для окремих компаній, так і для економіки загалом. Одним із найважливіших є викривлення фінансової звітності, що ускладнює прийняття обґрунтованих рішень інвесторами, кредиторами та іншими зацікавленими сторонами. Як результат, зростає ризик фінансових втрат для підприємств.

Втрата довіри до компанії, яка нехтує етичними нормами, може призвести до відтоку інвесторів і ділових партнерів, а також до зменшення клієнтської бази. Ще одним потенційним наслідком є банкрутство, спричинене фінансовими труднощами та репутаційними втратами.

На макроекономічному рівні порушення етичних норм може призвести до фінансових криз. Масштабні випадки шахрайства, зловживань і корупційні схеми здатні підірвати довіру до окремих галузей або навіть до національних економік. У результаті це може спричинити економічну нестабільність, обвал ринків і серйозні фінансові потрясіння.

Для ефективного управління обліком і аудитом необхідно посилити контроль за дотриманням міжнародних стандартів. Важливим є також підвищення кваліфікації бухгалтерів та аудиторів, що сприятиме формуванню етичної культури й зміцненню довіри до фінансової звітності. Запровадження внутрішніх етичних регламентів і автоматизація облікових процесів зменшать ризики маніпуляцій і підвищать точність фінансових операцій. Комплексне впровадження таких заходів забезпечить якісну фінансову звітність і сприятиме фінансовій безпеці.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВА

**Кіт Б. В., 11 м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Поліщук О.М.**

В умовах становлення ринкової економіки в Україні та її залученості до міжнародних економічних відносин, система бухгалтерського обліку набуває стратегічного значення. Вона стає не просто формальним відображенням господарських операцій, а ключовим джерелом об'єктивної та достовірної економічної інформації, необхідної для прийняття виважених управлінських рішень на всіх рівнях – від оперативного управління окремим підприємством до формування макроекономічної політики держави. Бухгалтерський облік, будучи інтегральною складовою інформаційної системи будь-якого суб'єкта господарювання, генерує значну частину всього обсягу даних про його діяльність. Ця інформація є критично важливою для проведення глибокого аналізу фінансово-господарського стану, здійснення ефективного контролю за використанням ресурсів та розробки обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності та конкурентоздатності підприємства.

Глибокі трансформаційні перетворення, що відбуваються в Україні, особливо у соціально-економічній сфері, включаючи процеси євроінтеграції та впровадження міжнародних стандартів, вимагають якісно нових підходів і принципів у функціонуванні системи внутрішнього контролю, які б відповідали сучасним вимогам до прозорості, підзвітності та ефективності управління.

Внутрішній контроль являє собою складну і динамічну систему, яка складається з різноманітних взаємопов'язаних елементів, що перебувають у постійній взаємодії та безперервному розвитку під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Внутрішньому контролю притаманні основні системні характеристики, такі як наявність складних внутрішніх і зовнішніх зв'язків, чіткий поділ на функціональні частини та рівні, ієрархічна структура управління, а також багатоаспектність, що проявляється у різних цілях, завданнях та методах його здійснення. У контексті забезпечення економічної безпеки підприємств внутрішній контроль виступає як його найважливіший елемент та дієвий інструмент раннього виявлення загроз, запобігання шахрайству та мінімізації фінансових втрат. Недооцінка або применшення ролі ефективно організованого внутрішнього контролю у забезпеченні економічної безпеки підприємства може призвести до неконтрольованості критично важливих бізнес-процесів, втрати керованості економікою та, як наслідок, до фінансової нестабільності та навіть банкрутства.

Необхідність постійного удосконалення організації внутрішнього контролю викликана об'єктивним прагненням власників підприємств отримувати своєчасну, об'єктивну та незалежну оцінку ефективності дій менеджерів усіх рівнів управління, забезпечуючи тим самим захист своїх інвестицій. Крім того, ефективна система внутрішнього контролю сприяє підвищенню ступеня довіри з боку ділових партнерів, кредиторів та інвесторів, що є критично важливим для залучення додаткового фінансування та розширення бізнесу. Впровадження сучасних систем внутрішнього контролю також спрямоване на зниження рівня підприємницького ризику шляхом своєчасного виявлення та попередження потенційних проблем і загроз. В нових економічних умовах внутрішній контроль повинен активно інтегруватися в усі ключові функції управління, організаційну структуру та операційну діяльність підприємства. Від системи контролю очікують не лише надання інформації про якість ведення облікової та управлінської діяльності, але й розробки конкретних пропозицій щодо їх удосконалення, стабілізації фінансового стану підприємства, оптимізації використання ресурсів та ефективного попередження різноманітних ризиків – від фінансових до операційних та репутаційних.

Питання ефективної організації внутрішнього контролю на підприємстві потребує комплексного вирішення низки важливих проблем, серед яких: визначення оптимальних форм організації контрольної діяльності, чітке визначення функціональних обов'язків та меж відповідальності осіб, які здійснюють внутрішній контроль, визначення підпорядкованості служби внутрішнього контролю в загальній системі управління підприємством, а також окреслення основних напрямків контрольної діяльності, що охоплюють усі ключові бізнес-процеси підприємства. Вирішення даних питань повинно забезпечити належне врахування інтересів та ефективний захист прав усіх зацікавлених сторін – власників, менеджменту, працівників, клієнтів, постачальників та суспільства в цілому.

Одними із ключових критеріїв при формуванні ефективної системи внутрішнього контролю підприємства є його розмір та масштаби виробничої діяльності, які безпосередньо впливають на складність організаційної структури та структуру управління. Організовувати внутрішній контроль доцільно, дотримуючись принципів доцільності (вигоди від контролю повинні перевищувати витрати на його здійснення) та економічності (мінімізація витрат на організацію та функціонування системи контролю), особливо враховуючи, що на деяких малих підприємствах існує обмежена кількість штатних працівників та невелика виробнича потужність.

На малих підприємствах економічно обґрунтованим може бути передбачення суміщення контрольних функцій з виконанням їх основних посадових обов'язків кількома ключовими особами управлінського рівня, що дозволяє мінімізувати адміністративні витрати. На середніх за розміром підприємствах доцільно розглянути можливість запровадження окремої посади внутрішнього контролера, який матиме достатню кваліфікацію для одночасного здійснення перевірок різного характеру, охоплюючи різні об'єкти контролю (фінансові потоки, запаси, основні засоби, операційну діяльність тощо). Якщо ж підприємство має значні розміри, розгалужену виробничу структуру та велику чисельність працівників, або якщо існує об'єктивна необхідність у комплексному та систематичному контролі, на нашу думку, найбільш доцільним є створення спеціалізованого окремого підрозділу внутрішнього контролю, укомплектованого кваліфікованими фахівцями, з чітко визначеними функціями та повноваженнями.

Разом з тим, результати здійснення внутрішнього контролю, а також надані консультації та рекомендації, повинні бути належним чином задокументовані та подані у певних звітних документах, таких як детальні звіти про проведені перевірки, аналітичні таблиці з порівняльними даними, офіційні акти виявлених порушень, інформаційні довідки з описом проблемних питань, обґрунтовані висновки щодо стану контрольованих об'єктів та конкретні рекомендації щодо вирішення виявлених проблем. У цих звітних документах обов'язково має бути чітко вказано об'єкт внутрішнього контролю, особа або група осіб, які здійснювали контроль, детальний опис виявлених відхилень або порушень встановлених норм і процедур, конкретні рекомендації щодо усунення цих відхилень, об'єктивна оцінка причин їх виникнення (технічна помилка, недогляд, навмисне шахрайство тощо) та ідентифіковані відповідальні особи за виникнення даних відхилень.

Користувачі цієї інформації, а саме – власники підприємства та управлінці вищих рівнів, на основі отриманих звітних документів приймають обґрунтовані управлінські рішення щодо координації подальших дій та розробки конкретних заходів, спрямованих на оперативне усунення виявлених відхилень та глибокий аналіз і ліквідацію причин, які призвели до їх виникнення та негативних наслідків для діяльності підприємства. Також приймаються рішення щодо притягнення до відповідальності винних осіб у встановленому законодавством порядку. Водночас, при прийнятті певних

управлінських рішень формуються нові, більш деталізовані завдання для служби внутрішнього контролю, визначаються конкретні дії та заходи з метою запобігання виникненню подібних відхилень у майбутньому та мінімізації їх потенційного негативного впливу на фінансовий стан та репутацію підприємства.

Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити висновок про те, що для ефективного здійснення внутрішнього контролю на підприємствах необхідно застосовувати широкий спектр прийомів як документального (перевірка первинних документів, облікових реєстрів, звітності), так і фактичного контролю (інвентаризація, обстеження, спостереження). І тільки їхнє збалансоване поєднання та взаємне доповнення на всіх етапах господарської діяльності суб'єкта господарювання надасть можливість суттєво підвищити якість і достовірність обліково-аналітичної інформації, яка є надійною основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та, в свою чергу, забезпечить підвищення загальної ефективності управління підприємством.

Список використаних джерел

1. Беленкова О. Ю. Сутність оперативного конторолінгу та його роль в управлінні підприємством. Ефективна економіка. електрон. наук. фах. вид. 2018. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6242>
2. Михалків А. А., Косташ Т. В. Внутрішній контроль процесу господарювання: проблеми організації. Економіка та держава. 2020. № 1. С. 61-65.
3. Коваль Н. І., Слободянюк С. А., Якубишин О. С. Роль облікової політики в системі управління підприємством в сучасних умовах. Ефективна економіка. 2024. № 2. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3121/3157>

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЮДЖЕТУВАННЯ В ПІДПРИЄМСТВАХ

**Івченко О.Л., 11 м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник - к. е. н., доцент Крочак О.І.**

При веденні господарської діяльності сучасними підприємствами виникають деякі проблеми. Зокрема вони пов'язані з незадовільним фінансовим станом, який може виникати, як результат неефективного розміщення фінансових ресурсів, заборгованості перед бюджетом та іншими учасниками на ринку, невірно вибраною керівництвом підприємства фінансовою стратегією та тактикою тощо. Вирішення таких проблем та забезпечення життєздатності конкретного підприємства протягом тривалого періоду часу слід забезпечити впровадженням нових методів підвищення ефективності системи його управління, до одного з яких належить бюджетування.

В підприємствах аграрної сфери на сьогоднішній день бюджетування застосовується досить рідко, а коли і застосовується, то не завжди дає бажаний результат. Причиною цього є недостатня обізнаність спеціалістів облікової сфери принципів постановки бюджетування, або неповне використання всіх умов бюджетування, розрізненість бюджетування зі стратегією підприємства, або повна відсутність мотивації чи інші причини.

Бюджетування тісно пов'язане з управлінським обліком і процесами бюджетування в підприємствах займається саме управлінський облік. Він виступає не лише інструментом аналізу та розподілу статей витрат, але є дієвий механізм прогнозування та планування основних показників майбутньої діяльності підприємства, що опосередковується процесом бюджетування.

Для чіткого розуміння процесу бюджетування слід детально ознайомитись з його головною метою, суб'єктами та критеріями складання бюджету підприємства.

На думку Л.О. Птащенка та А.О. Великожона, метою бюджетування є процес планування майбутніх господарських операцій підприємства у вигляді написання відповідних бюджетів. Ціль їх зосереджується на прогнозі фінансово-економічного становища підприємства; затвердженні його планових показників; закріпленні фінансових повноважень та відповідальності у розрізі окремих працівників; обліку, аналізу та контролю фінансової діяльності підприємства.

Суб'єктами бюджетування є керівництво підприємства, менеджери структурних його підрозділів, якщо вони для здійснення функцій управління використовують даний інструмент.

Об'єктами бюджетування виступають цільові фінансові показники діяльності підприємства у розрізі окремих центрів відповідальності, видів діяльності, продукції, тощо.

У своїй діяльності спеціалісти підприємства використовують такі принципи побудови бюджетів, як з гори до низу та знизу вгору.

Способи складання бюджетів підприємства можуть бути також різними: від досягнутого, з нуля, з аналізом додаткових варіантів. При цьому методи розробки можуть використовуватись в залежності від ситуації: гнучкі, або фіксовані [2].

Птащенко Л.О. та А.О. Великожон також вказують на те, що повноцінне бюджетування в підприємствах є окремим процесом, який включає наступні складові: технологія бюджетування, інформаційно-методичне забезпечення, організація бюджетування.

У кожному підприємстві процес бюджетування може мати свої переваги та недоліки, оскільки він є однією із управлінських технологій. Долишня Т.І. [] відмічає які переваги та недоліки може мати процес бюджетування у будь-якому підприємстві. До переваг автор відносить:

- покращення управління ресурсами підприємства, вдосконалення їх розподілу, забезпечення цільового використання та оптимізації;

- забезпечення координації діяльності всіх структурних підрозділів підприємства, щоб досягти запланованих кінцевих результатів;
- зміцнення фінансової дисципліни та забезпечення фінансової стійкості підприємства;
- створення передумов для децентралізації та делегування повноважень.

Недоліками бюджетування, на думку Долішньої Т.І. можуть бути:

- збільшення конфліктів між працівниками підприємства, які опираються нововведенням, або не розуміють поставлені перед ними цілі;
- велика трудомісткість процесу бюджетування, що може призвести до підвищення витрат;
- протиріччя між досягненням цілей та їх стимулюючим ефектом;
- нерозуміння менеджерами сутності та всіх можливостей бюджетування [1].

Не залежно від того, що процес бюджетування має певні недоліки, він належить до найважливіших елементів, які можуть забезпечити фінансову стійкість підприємств у короткостроковому періоді, а також забезпечується значною кількістю переваг. Такий процес дає можливість в будь-який період розробляти плани на майбутні періоди, оперативно контролювати їх виконання, а також дозволяє своєчасно аналізувати відхилення фактичних показників від запланованих.

Список використаних джерел

1. Долішня Т.І. Бюджетування як один із інструментів ефективного формування та управління витратами. // Сталий розвиток економіки: всеукр. науков. виробн. журнал. 2011. № 7. С. 179 – 183.
2. Птащенко Л.О., Великожон А.О. Проблеми організації процесу бюджетування в системі фінансового управління підприємством. / Ефективна економіка: електрон. наук. фахове вид. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/3.pdf

ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНОГО БІЗНЕСУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

**Колесник А. А., 11 м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Михайловина С.О.**

В Україні малі та середні підприємства є особливо важливими у контексті післявоєнного відновлення та європейської інтеграції. Малі та середні підприємства є основою багатьох економік, сприяючи інноваціям, створенню робочих місць та загальній економічній стабільності. Проте існуюча податкова система може створювати значні проблеми для цих підприємств, впливаючи на їхню прибутковість та перспективи розвитку.

Останні дослідження українських науковців приділяють значну увагу проблемам оподаткування малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану та економічної нестабільності.

Науковці Л. Олійник та Л. Матвійчук [1] у своїй статті автори аналізують різні види податків, що сплачуються малі та середні підприємства, та їхній вплив на фінансові результати. Особливу увагу приділено аналізу податкових пільг та їх ефективності для стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу.

Губарик О.М. та Іванова Д.В. [2] розглядається актуальність обліку та контролю за доходами і витратами малих і середніх підприємств у сучасній економічній ситуації. Малі та середні підприємства, які відіграють важливу роль у створенні робочих місць та економічному розвитку країни, потребують ефективних систем обліку та управління фінансово-економічними процесами.

У статті Барабаш Л.В. та Щербань С.А. [3] досліджено досвід реформування податкової системи зарубіжних країн у повоєнний час. Розглянуто особливості функціонування податкової системи України та наведено потенційні трансформаційні напрями розвитку, сформовані внаслідок вивчення досвіду відбудови після військових дій.

Наукові праці надають глибокий аналіз проблем податкового навантаження на малий та середній бізнес в Україні та пропонують обґрунтовані шляхи його оптимізації на основі чинного законодавства. Також науковці спільно підкреслюють постійні проблеми, пов'язані з податковим тиском на бізнес в Україні, та постійну потребу у спрощенні та оптимізації.

Тому, актуальним дослідженням сьогодення є аналіз поточного податкового навантаження для малих та середніх підприємств в Україні, визначення основних проблем, що призводять до значного податкового тиску, та пропонування шляхів оптимізації в межах чинної правової бази.

Податкові зобов'язання на малі та середні підприємства в Україні визначаються кількома ключовими законодавчими актами, насамперед Податковим кодексом України. Останні зміни до Податкового кодексу, зокрема Закону № 4015, що набрав чинності 1 грудня 2024 року, збільшили військовий збір з 1,5% до 5% для фізичних осіб-підприємців, які не є платниками єдиного податку. Останні підвищення податків, особливо військового збору, непропорційно вплинули на офіційно працевлаштованих осіб та легальний бізнес, що потенційно менше зачепивши тіньову економіку. Такий нерівномірний розподіл створює нечесну конкуренцію та стримує податкову дисципліну.

Також введено фіксовані платежі для фізичних осіб-підприємців першої, другої та четвертої груп спрощеної системи оподаткування, прив'язані до мінімальної заробітної плати. Оскільки мінімальна заробітна плата зросла до 8000 грн у січні 2025 року, ці фіксовані суми податку також зросли, що впливає на підприємців з мінімальними доходами. Наприклад, перша, друга та четверта групи тепер сплачують 10% від мінімальної заробітної плати, що становить 800 грн. на місяць.

Незважаючи на деякі зусилля зі спрощення, податкова система залишається складною та трудомісткою для виконання зобов'язань щодо звітності та сплати податків, що є особливо складною для малих підприємств з обмеженим персоналом та досвідом.

Незважаючи на складнощі, малі та середні підприємства в Україні можуть дослідити кілька шляхів оптимізації оподаткування у межах чинної правової бази:

- проаналізувати власну бізнес-модель та прогнозовані доходи для визначення найвигіднішої системи оподаткування;
- ретельно відстежувати та документувати всі прийнятні бізнес-витрати для зменшення оподаткованого прибутку;
- здійснення моніторингу законодавчих змін та звернення за професійною консультацією в податкову, аудиторські компанії, можуть допомогти виявити будь-які доступні податкові пільги, відрахування або звільнення, передбачені законодавством України.

Податковий тягар на малий та середній бізнес в Україні створює значні проблеми, які можуть стримувати їх зростання та внесок у економіку. Останні законодавчі зміни, особливо збільшення військового збору та зміни до спрощеної системи оподаткування, ще більше ускладнили ситуацію. Однак, ретельно орієнтуючись у чинній правовій базі, стратегічно плануючи витрати, використовуючи доступні пільги та обираючи найбільш підходящу систему оподаткування, малі та середні підприємства можуть оптимізувати свої податкові зобов'язання та пом'якшити деякі негативні наслідки.

Список використаних джерел

1. Матвійчук Л., Олійник Л. Податкове навантаження вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану: методичний аспект. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences. 2022. № 306(3). С. 192–198.
2. Губарик О.М., Іванова Д.В. Проблематика обліку та контролю доходів і витрат на малих підприємствах. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2024. № 11(09). С. 10–17.
3. Барабаш Л.В., Щербань С.А. Перспективні напрями розвитку податкової системи України. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2024. Вип. 105, ч. 2. С. 141–149.

РОЛЬ АУДИТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ

**Зазимко А.О., 11м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Іванова Н.А.**

Інтегрована звітність є сучасним інструментом управління, який поєднує фінансову та нефінансову інформацію, охоплюючи економічні, екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності підприємства. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості, формуванню довіри серед інвесторів і

зацікавлених сторін, а також вдосконаленню корпоративного управління. Проте ефективність інтегрованої звітності значною мірою залежить від аудиту, який забезпечує її якість, достовірність і відповідність міжнародним стандартам.

Аудит інтегрованої звітності спрямований на незалежну та об'єктивну оцінку наданих даних. Він гарантує точність фінансової інформації, оцінює коректність нефінансових показників і перевіряє їх відповідність принципам сталого розвитку. У цьому контексті застосування міжнародних стандартів, зокрема Міжнародних стандартів аудиту (ISA) та Рамкової концепції інтегрованої звітності (<IR> Framework), є критично важливим для підвищення рівня довіри до звітності та мінімізації ризиків її викривлення.

Аудит інтегрованої звітності включає перевірку відповідності звітності міжнародним стандартам, оцінку нефінансових показників, аналіз ризиків і контроль якості поданої інформації. Він також сприяє підвищенню довіри з боку інвесторів, кредиторів і регуляторних органів, оскільки забезпечує незалежне підтвердження достовірності та повноти оприлюднених даних. Крім того, аудит спрямований на виявлення можливих недоліків у процесі підготовки звітності та розробку рекомендацій щодо її вдосконалення, що позитивно впливає на ефективність управлінських рішень.

Попри очевидні переваги аудиту інтегрованої звітності, на його впровадження в Україні впливає низка викликів. Насамперед це відсутність чіткої нормативно-правової бази для аудиту нефінансових показників, обмежена кількість фахівців із відповідними компетенціями та недостатня поінформованість компаній щодо значущості незалежного аудиту таких звітів. Подолання цих бар'єрів потребує вдосконалення регуляторного середовища, розвитку професійних навичок аудиторів і широкого впровадження міжнародних практик аудиту інтегрованої звітності.

Таким чином, аудит є ключовим елементом забезпечення якості інтегрованої звітності, оскільки гарантує її об'єктивність, прозорість та відповідність міжнародним вимогам. Його ефективне застосування сприяє покращенню корпоративного управління, підвищенню рівня довіри до компаній з боку зацікавлених сторін та створенню передумов для довгострокового сталого розвитку бізнесу.

ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

**Комісар А.О., 11-м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Матрос О.М.**

Останні роки в Україні активно розвивається електронний документообіг, що дозволяє значно підвищити ефективність ведення бухгалтерського обліку та знизити витрати на зберігання та обробку паперових документів. За умов цифровізації економіки, використання

електронних систем стає важливим інструментом для бухгалтерів і податкових консультантів, адже це забезпечує швидкість обробки даних, зниження людського фактору і підвищення точності інформації.

Електронний документообіг (ЕД) передбачає використання спеціальних програмних продуктів і цифрових платформ для створення, обробки, зберігання, обміну, маршрутизації та підписання документів у електронному форматі. Така система дозволяє не лише зменшити потребу в паперових носіях, а й оптимізувати внутрішні процеси підприємства, зробити їх більш прозорими, контрольованими та економічно ефективними. ЕД забезпечує централізований доступ до документації, зменшує ймовірність втрати важливих документів, прискорює прийняття управлінських рішень та підвищує загальний рівень інформаційної безпеки.

Ключовим елементом електронного документообігу є електронний підпис (ЕЦП або КЕП - кваліфікований електронний підпис), що забезпечує юридичну силу електронних документів відповідно до вимог чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про електронні довірчі послуги». Електронний підпис є гарантією достовірності, цілісності та автентичності електронного документа, що особливо важливо при взаємодії з контролюючими органами, банками, контрагентами та іншими учасниками ділового середовища. Також електронний документообіг стає обов'язковим компонентом при поданні звітності до податкових органів через електронні кабінети платника податків, при веденні кадрової документації, укладанні договорів, реєстрації первинних бухгалтерських документів тощо.

У сучасних умовах цифровізації економіки перехід на ЕД є не лише даниною технічному прогресу, а й стратегічною необхідністю для забезпечення конкурентоспроможності підприємств, зменшення ризиків людського фактору, підвищення точності обліку та зниження витрат на адміністрування. Перехід на електронний документообіг має кілька ключових переваг для бухгалтерії:

Зменшення витрат на паперові носії - відсутність необхідності у фізичному зберіганні документів зменшує витрати на архівацію.

Збільшення точності даних - автоматизація процесів зменшує ймовірність помилок, що може виникнути під час ручного введення даних.

Швидкість обробки інформації - автоматизовані системи дозволяють швидше здійснювати бухгалтерські проводки, а також оперативно отримувати фінансові звіти.

Електронний документообіг впливає і на податковий облік, забезпечуючи швидкий і безпечний обмін інформацією з податковими органами. Системи електронного звітування дозволяють здійснювати подачу звітності в режимі реального часу, що мінімізує ризик помилок і штрафних санкцій. Окрім того, автоматизовані програми для формування податкових декларацій значно спрощують процес звітування, скорочуючи час, необхідний для підготовки звітності.

Попри численні переваги, на шляху впровадження електронного

документообігу в Україні існують певні труднощі:

Технічні обмеження - не всі підприємства мають змогу використовувати сучасні технології через застаріле обладнання або відсутність відповідного програмного забезпечення.

Недосконалість законодавства - не всі аспекти електронного документообігу чітко регулюються, що створює правову невизначеність для підприємств.

Необхідність навчання персоналу - для ефективного використання ЕДО працівники бухгалтерії повинні пройти додаткове навчання, що може вимагати значних витрат часу і ресурсів.

У майбутньому очікується, що електронний документообіг стане основою для ведення бухгалтерії в Україні. З огляду на активне впровадження технологій, таких як блокчейн і штучний інтелект, можна очікувати, що автоматизація бухгалтерських процесів буде поступово охоплювати все більше сфер діяльності підприємств. Важливим кроком є вдосконалення законодавства та підвищення кваліфікації працівників у галузі електронного документообігу.

Отже, електронний документообіг сприяє значному поліпшенню ефективності бухгалтерського і податкового обліку, знижує витрати та підвищує точність обробки даних. Однак, для того, щоб забезпечити успішне впровадження цієї системи на широкому рівні, необхідно врахувати ряд технічних, правових та організаційних проблем, а також забезпечити навчання персоналу. Перспективи розвитку цієї технології виглядають позитивно, і в майбутньому вона стане важливим елементом у діяльності підприємств.

Список використаних джерел

1. Гончарук, В. (2020). Автоматизація бухгалтерського обліку та електронний документообіг: на шляху до цифрової трансформації бізнесу. Журнал бухгалтерії та фінансів, 6(1), 45-50. URL: <https://journal.fin.org.ua/> (Дата звернення: 19 квітня 2025).
2. Дьяків, І. (2021). Електронний документообіг: переваги та проблеми впровадження в українських підприємствах. Вісник Національного університету харчових технологій, 2(56), 78-84. URL: <https://nuph.edu.ua/> (Дата звернення: 19 квітня 2025).
3. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 19.04.2025).
4. Сидоренко, А. (2023). Цифровізація бухгалтерії: перспективи та труднощі електронного документообігу в Україні. Фінансовий часопис, 3(47), 112-118. URL: <https://www.fin-journal.ua/> (Дата звернення: 19 квітня 2025).

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

**Кузьменко Н.В., 11м-з-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Оляднічук Н.В.**

Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами виробництва формується за даними обліково-економічної інформації, яка є результатом здійснення процесу збору, обробки, економічного аналізу і передачі фінансової та іншої інформації про стан керованих об'єктів, сформованої в обліково-аналітичній системі підприємства. Основними складовими обліково-аналітичного забезпечення є облікова, аналітична та контрольна системи, функціональне призначення яких полягає у виконанні відповідних функцій в системі управління підприємством та його структурними підрозділами. Основні функції управління пов'язані зі збором, обробкою і аналізом економічної інформації. Бухгалтерський облік, будучи невід'ємною частиною системи управління, виконує ряд функцій: інформаційну, аналітичну, контрольну, планову, зворотного зв'язку. Отже, опрацьована вхідна економічна інформація є основним джерелом формування облікового-аналітичного забезпечення підприємства.

Галузь тваринництва займає важливе місце в сільськогосподарському товаровиробництві. Постійне управління витратами виробництва продукції тваринництва, їх моніторинг на усіх етапах виробничого процесу, правильне їх відображення на рахунках бухгалтерському обліку та в реєстрах аналітичного і синтетичного обліку, забезпечує комплексний вплив на всі процеси господарської діяльності підприємства.

Питання обліково-аналітичного забезпечення управління витратами при виробництві продукції тваринництва завжди є в центрі уваги науковців та практиків. Необхідно враховувати особливості структури та динаміки витрат у цій галузі, розкривати шляхи удосконалення облікових та аналітичних підходів до оцінювання та контролю витрат. Системний підхід до формування обліково-аналітичного забезпечення управління витратами виробництва суб'єктів підприємницької діяльності забезпечує безперебійну роботу процесу обробки економічної інформації, її групування, аналіз та прийняття управлінських рішень на цій основі. Пріоритетного значення в цьому плані набуває якісна обліково-аналітична економічна інформація як стратегічний ресурс, вважають Оляднічук Н.В., Підлубна О.Д. [2, с. 153]. Суворова Н.І. вважає, що «удосконалення системи аналітичного обліку продукції тваринництва передбачає предметну диверсифікацію аналітичних рахунків, їх побудову відповідно до об'єктів витрат й категорій, у розрізі яких надана інформація буде адекватною для висновків і управлінських рішень».

Метою обліково-аналітичного забезпечення управління витратами виробництва продукції тваринництва є:

- формування своєчасної та достовірної інформації про витрати галузі (підгалузей);
- забезпечення внутрішніх користувачів (управлінський персонал, керівники підрозділів) оперативними даними для прийняття обґрунтованих рішень;
- контроль за ефективністю використання ресурсів у галузі тваринництва;
- пошук шляхів зниження собівартості продукції тваринництва та підвищення ефективності галузі.

Галузевими особливостями обліку витрат у тваринництві є: сезонність і тривалий виробничий цикл; широкий спектр і різноманітність витрат; наявність нормативних витрат при плануванні раціонів годівлі для тварин різних видів та статевих-вікових груп; методика розподілу витрат за видами продукції (основна, супутня, побічна).

Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами в галузі тваринництва передбачає відкриття синтетичного рахунку 23 «Виробництво», аналітичного субрахунку 232 «Виробництво продукції тваринництва» та здійснення обліку за наступними об'єктами:

- первинні об'єкти обліку (трудові і матеріальні ресурси, обладнання, споруди);
- місця виникнення витрат (структурні підрозділи підприємства, окремі види робіт, операцій, функцій тощо);
- видами та групами тварин;
- видами діяльності (постачальницько-заготівельна, виробнича, фінансово-збутова, організаційна) та центрами відповідальності.

Формування обліково-аналітичного забезпечення управління витратами виробництва продукції тваринництва передбачає облік за елементами витрат та статтями калькуляції. Облік поголів'я тварин ведуть у натуральних та вартісних показниках, аналітика має відображати обліково-економічну інформацію за: видами тварин, структурними підрозділами, видами продукції тощо.

Аналітична складова цілісного забезпечення управління витратами включає в себе: визначення собівартості одиниці продукції, аналіз відхилень від нормативів та планових показників, розрахунок економічної ефективності окремого виду продукції тваринництва, підгалузі та галузі загалом.

Отже, обліково-аналітичне забезпечення управління витратами виробництва продукції тваринництва включає наступні складові:

- облік (фінансовий, управлінський, податковий);
- аналіз (виробничо-економічний, фінансовий, стратегічний);
- контроль (поточний, оперативний, стратегічний).

Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами у галузі тваринництва має постійно оновлюватися та вдосконалюватися, оскільки формування ціни та собівартості виробленої продукції тваринництва має

відповідати вимогам сьогодення та чинному нормативно-правовому законодавству.

Потреба удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління витратами виробництва продукції тваринництва виникає через необхідність постійного впровадження новітніх технологій у галузь. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління витратами виробництва продукції тваринництва враховує специфічні особливості виробничого процесу, такі як:

- тривалість виробничого операційного процесу за підгалузями та видами продукції;
- виробництво основної продукції, супутньої і побічної та розподіл витрат між ними;
- складність організації документообігу (переведення тварин з однієї вікової групи до іншої, від однієї матеріально відповідальної особи до іншої, з однієї ферми на іншу тощо);
- високі вимоги до кваліфікаційних характеристик працівників;
- необхідність використання сучасних автоматизованих систем (BAS Агро, MobiZoo) накопичення та опрацювання обліково-аналітичної інформації.

Таким чином, ефективне обліково-аналітичне забезпечення управління витратами виробництва продукції тваринництва є критично важливим для зниження собівартості виробленої продукції, підвищення продуктивності тварин та рентабельності галузі. Впровадження сучасних методів обліку, автоматизації, аналітичної звітності та внутрішньогосподарського контролю дозволяють оперативно керувати ресурсами та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Список використаних джерел

1. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : наказ Міністерства фінансів України № 318 від 31.12.1999. Редакція від 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 09.04.2025).

2. Оляднічук Н.В., Підлубна О.Д. Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами виробництва продукції тваринництва // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». 2024. №1. С. 148-157. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-1-9560> (дата звернення: 10.04.2025).

3. Суворова Н.І. Обліково-аналітичне забезпечення виробництва продукції тваринництва. Ефективна економіка. 2015. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3999> (дата звернення: 11.04.2025).

ПЛАН РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

**Кукуруза М.В., 21-а група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Оляднічук Н.В.**

Бухгалтерський облік є базовою інформаційною системою управління підприємством, основою якої є система рахунків. Саме рахунки забезпечують структуроване відображення господарських процесів, дозволяють здійснювати аналітичний облік, контролювати стан активів та зобов'язань, формувати фінансову звітність.

План рахунків бухгалтерського обліку є переліком рахунків і схем реєстрації та групування на них фактів фінансово-господарської діяльності (кореспонденція рахунків) у бухгалтерському обліку. У ньому за десятиковою системою наведені коди (номери) й найменування синтетичних рахунків (рахунків першого порядку) й субрахунків (рахунків другого порядку). Першою цифрою коду визначено клас рахунків, другою – номер синтетичного рахунку, третьою – номер субрахунку. Контитування документів первинного обліку, ведення регістрів бухгалтерського обліку здійснюється із застосуванням, щонайменше, коду класу й коду синтетичного рахунку [1].

Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [2] визначається порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб (крім бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб. Ведення позабалансових рахунків здійснюється за простою системою (без застосування методу подвійного запису).

Рахунок бухгалтерського обліку – це засіб групування та поточного відображення стану й змін конкретного об'єкта обліку. Він має двосторонню структуру: дебет і кредит, що дозволяє фіксувати як надходження, так і вибуття ресурсів. Рахунки – це один з елементів методу бухгалтерського обліку, спосіб групування і поточного відображення за певними ознаками наявності та руху засобів підприємництва і їхніх джерел та господарських процесів [3, с. 12]. Від об'єктивної класифікації синтетичних рахунків залежить не тільки достовірність відображення в обліку об'єктів, які змінюються в результаті господарських фактів, але й організація аналітичного обліку [4, с. 378].

Відповідно до Плану рахунків та Інструкції про його застосування рахунки поділяються на: активні, на яких обліковують засоби підприємства

(грошові кошти та їх еквіваленти, необоротні активи, матеріальні оборотні активи); пасивні – відображають джерела формування засобів (власний капітал, кредитні ресурси, зобов'язання); активно-пасивні, які можуть мати як дебетове, так і кредитове сальдо (наприклад, рахунки розрахунків) (рис. 1).

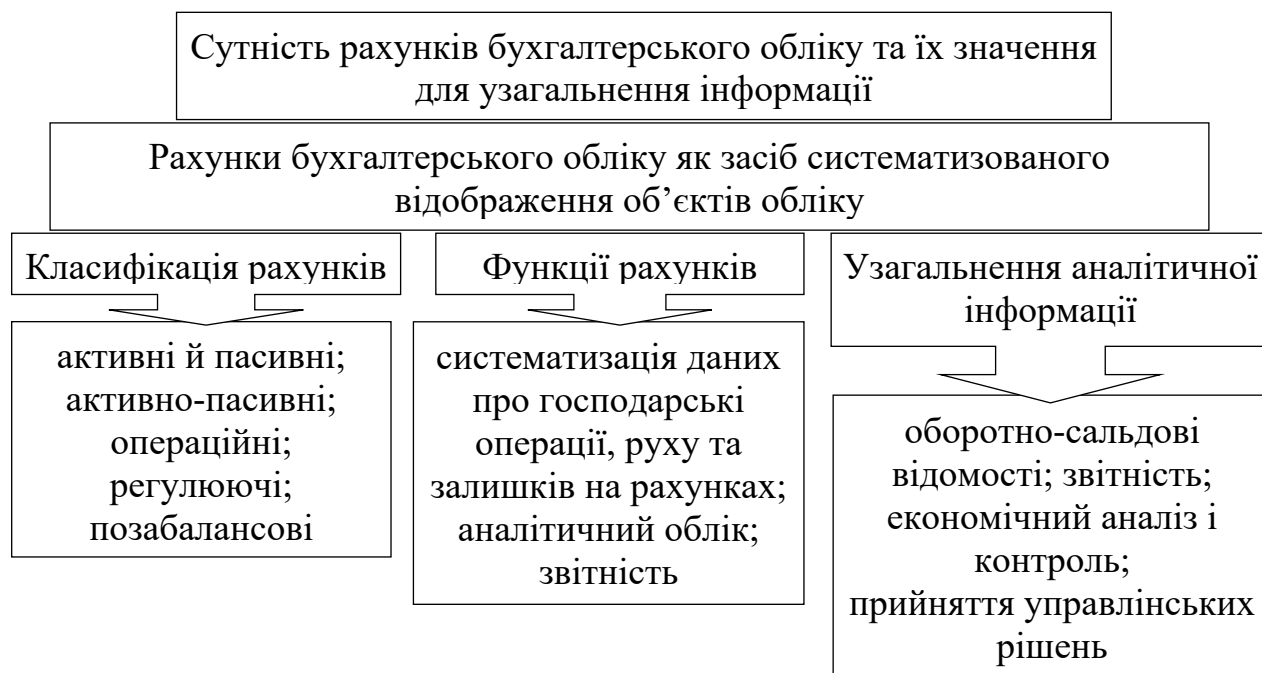

Рис. 1. Класифікація рахунків бухгалтерського обліку та їх функції

Рахунки бухгалтерського обліку класифікують також за економічним змістом: рахунки обліку засобів (майна), джерел фінансування, господарських операцій (виробництво, реалізація), фінансових результатів. За функціональним призначенням рахунки розподіляють на основні, операційні, регулюючі та позабалансові рахунки (для обліку умовних зобов'язань, гарантів тощо).

На основі записів на рахунках здійснюється складання оборотно-сальдових відомостей, які слугують базою для формування балансу, звітності. Також рахунки є джерелом обліково-аналітичних даних для здійснення економічного аналізу, оперативного та перспективного планування, внутрішнього і зовнішнього контролю та прийняття на цій основі обґрунтованих управлінських рішень.

Подвійний запис як елемент методу бухгалтерського обліку заснований на взаємозв'язку рахунків бухгалтерського обліку, тобто кожна операція записується одночасно за дебетом одного рахунка і за кредитом іншого на однакову суму. Це забезпечує збалансованість, тобто активи завжди дорівнюють сумі пасивів і капіталу. Формування бухгалтерських проводок здійснюється у вигляді спеціального документування, яке відображає господарські операції у формі подвійного запису. Достовірність складання бухгалтерських проводок вимагає точного розуміння змісту господарської операції, вибору відповідних рахунків і правильного відображення суми. Від

правильності формування проводок залежить достовірність бухгалтерського обліку в цілому та формування звітності суб'єкта господарювання.

Відображення інформації про господарські операції на рахунках бухгалтерського обліку здійснюються за допомогою бухгалтерських проводок: простих (включають два рахунки/субрахунки, один з яких дебетується, інший – кредитується);

складних (включають більше двох рахунків/субрахунків, один з яких дебетується, інші – кредитуються, і навпаки). Бухгалтерські проводки формуються на основі первинних документів (накладних, актів виконаних робіт/наданих послуг тощо), які підтверджують факт здійснення господарської операції. Достовірність формування бухгалтерських проводок забезпечується використанням кореспонденції рахунків, Робочого плану рахунків, а також внутрішніми інструкціями підприємства. З метою перевірки правильності формування бухгалтерських проводок застосовується контрольна функція подвійного запису, суть якої полягає в автоматичній перевірці правильності записів. Якщо сума дебету не дорівнює сумі кредиту, це свідчить про наявність помилки. Отже, подвійний запис дозволяє забезпечити внутрішній контроль за достовірністю облікових даних. Завдяки подвійному запису динаміка активів супроводжується рівнозначною зміною пасивів або іншої частини активу. Такий процес забезпечує збалансованість бухгалтерського обліку. Контрольна функція подвійного запису реалізується як на рівні окремої господарської операції, так і в масштабах усього бухгалтерського обліку підприємства. Так, подвійний запис безпосередньо пов'язаний із бухгалтерським балансом, де кожна зміна має відповідне відображення в активах і пасивах, зберігаючи рівновагу.

Таким чином, своєчасне та достовірне відображення економічної інформації на рахунках бухгалтерського обліку дозволяє: оперативно виявляти відхилення у фінансово-господарській діяльності; здійснювати порівняльний аналіз та контроль за періодами; виявляти вектори оптимізації бухгалтерської роботи з метою формування неупередженої обліково-аналітичної інформації. Від достовірності та повноти обліково-аналітичної бази залежить якість звітності, ефективність аналізу, результативність контролю та управлінських рішень. Отже, рахунки бухгалтерського обліку не лише технічний засіб, а й інструмент стратегічного управління підприємством.

Список використаних джерел

1. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 № 1591. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення: 14.04.2025).

2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 14.04.2025).

3. Бухгалтерський облік (загальна теорія): схеми, таблиці, приклади : навч. посібн. / Г.Ю. Аніщенко, Л.Ю. Мельник, О.Д. Підлубна. – Видавництво «Сочінський М.М.», 2024. – 100 с.

4. Москаленко Я.О. Рахунки бухгалтерського обліку, як спосіб узагальнення інформації. Збірник наукових праць. Миколаївський нац. агр. ун-т. 2022. URL : <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12459/1/12-15.pdf> (дата звернення: 14.04.2025).

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

**Кулинич С.С., 11 м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник - к. е. н., доцент Крочак О.І.**

Для ефективного функціонування будь-якого підприємства та отримання бажаних результатів кожне підприємство має бути забезпечене достатнім обсягом виробничих запасів та створити всі необхідні умови для раціонально їх використовувати.

Сутність та методику обліку і контролю за виробничими запасами у підприємствах досліджували багато науковців шляхом аналізу показників їх використання та результатів діяльності підприємств.

На думку О.Г. Бірюка, кожне підприємство повинне звернути увагу на та удосконалення діючих, або доопрацювання існуючих форм документації з оперативного обліку виробничих запасів. Особливу увагу автор приділяє саме: їх руху у процесі виробництва. Крім того автор вважає за доцільне використовувати нові форми первинних документів, які забезпечують своєчасність обліку руху виробничих запасів. Використання таких первинних документів дозволяє підвищити рівень обліку і контролю використання виробничих запасів у підприємстві [3].

Для забезпечення виробничої діяльності кожне підприємство використовує значну кількість різноманітних виробничих запасів, що робить дану ділянку облікової роботи досить трудомісткою. В результаті цього у деяких підприємствах можуть виникати певні недоліки, що часто призводять до запускеності обліку на даній ділянці та до значних втрат виробничих запасів. Тому є ще багато невирішених важливих питань, щодо розробки науково обґрунтованої системи обліку використання виробничих запасів.

Єрмоленко Г. С. та Шумляєва Б. О. [16] вважають, що необхідними передумовами правильної організації обліку виробничих запасів у підприємствах є:

- розробка обґрунтованої номенклатури виробничих запасів;
- раціональна організація складського господарства у підприємстві;
- наявність у працівників, що займаються обліком виробничих запасів

відповідної інструкції з їх обліку;

- правильне групування (класифікація) виробничих запасів;
- розробка відповідних норм використання виробничих запасів на певних ділянках господарської діяльності.

Підприємства використовують багато різноманітних виробничих запасів, але одними з найважливіших видів запасів є матеріальні, сировинні та паливні ресурси. Правильне і своєчасне оформлення надходження, наявності та витрачання у первинних документах відмічених ресурсів є відповідальним процесом, який забезпечує інформацією облік, контроль та оперативне управління рухом матеріальних цінностей підприємства.

Існують різні варіанти обліку виробничих запасів. На думку В.І Янчука та О.В. Кипоренка можна виділити декілька варіантів обліку запасів:

1. Сортový. При ньому на кожен вид виробничих запасів на підставі інформації з первинних документів відкривається картка аналітичного обліку. В ній їх обліковують у натуральному і вартісному вираженні. Наприкінці звітної періоду складаються оборотні відомості аналітичного обліку залишки і обороти яких звіряються з даними карток складського обліку.

2. Партіонний. Передбачає групування первинних документів за номенклатурними номерами. Наприкінці звітної періоду залишкові дані по кожному з номерів заносяться до оборотних відомостей, які складаються у натуральному та вартісному вираженні у розрізі кожного складу і кожного рахунку.

3. Сальдовий, або оперативно- бухгалтерський. Цей метод базується на використанні реєстрів аналітичного обліку та карток складського обліку. У встановлений період відповідний працівник бухгалтерії перевіряє правильність записів про надходження та витрачання виробничих запасів на складі і підтверджує їх залишок у картці складського обліку особистим підписом. Кожного першого числа місяця залишки у розрізі номенклатурних номерів переносяться у відомість обліку залишків матеріалів на складі. За даними цих відомостей виводяться підсумки по складу [50]

У кожному підприємстві ефективно використання виробничих запасів можна забезпечити шляхом використання правильної організації їх обліку та проведенням періодичного внутрішнього контролю їх використання та руху. Невід'ємною основою такого контролю є організація проведення інвентаризації, яка дозволяє виявити лишки або недостачу виробничих запасів, а також виявити чи дотримуються у підприємстві умов їх зберігання. Така інформація корисна і використовується для прийняття відповідних управлінських рішень щодо внутрішнього контролю виробничих запасів. Серед основних методів контролю виробничих запасів, зокрема, можна виділити внутрішній аудит.

Отже, для підвищення ефективності обліку виробничих запасів у підприємствах слід впорядковувати первинну документацію, широко

використовувати типові її форми. Також слід приділити значну увагу підвищення рівня автоматизації обліково-обчислювальних робіт, забезпечення суворого порядку приймання, зберігання й використання виробничих запасів у підприємстві.

Список використаних джерел

1. Бірюк О.Г. Формування облікової політики щодо виробничих запасів // Зб. наук. праць Вінницького державного аграрного університету. 2008. № 2. С. 25 - 29.
2. Єрмоленко, Г. С., Шумляєв Б. О. Організація обліку виробничих запасів, недоліки обліку та шляхи його удосконалення / Зб. наук. пр. Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту. 2012. № 3. С. 29 - 34.
3. Янчук В.І., Кипоренко О.В. Сучасні проблеми та напрямки вдосконалення ведення обліку виробничих запасів на підприємстві / зб. наук праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. 2012. № 3. Т. 2. С. 250 - 255.

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

**Курта Р.В., 11-мо група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., Ратушна О.П.**

Штучний інтелект (АІ) змінює бізнес-процеси у всіх сферах – зокрема й у бухгалтерії. Якщо раніше облік асоціювався з рутинною роботою, то сьогодні частину цієї рутини виконує програма, навчені алгоритми або боти. Це відкриває нові горизонти для бухгалтерів, але й висуває нові вимоги.

Дослідження питання використання цифрових можливостей та штучного інтелекту в сфері бухгалтерського обліку займалися такі вчені як Г.В. Головчак, І.Ю. Гришова, Т.С. Пісоченко, М.В. Плекан, С.В. Скрипник, О.Є. Тарасенко, І.Б. Шевчук, Л.А. Козаченко, О.А. Предчук, Й.Я. Даньків, М.С. Попович, Н.О. Козіцької тощо.

Хоча Н. В., Тенюх З. І., Пелех У. В. визначають поняття штучний інтелект (ШІ) як категорію галузі комп'ютерних наук, що вивчає створення програмних систем та алгоритмів, які наділені здатністю виконувати завдання, що зазвичай вимагають застосування інтелекту людини [4].

З поширенням та інтеграцією технологій штучного інтелекту у сферу бухгалтерського обліку, працівники цієї галузі поступово звільняються від складних і повторюваних завдань. Сучасне облікове програмне забезпечення здатне автоматизувати значну частину рутинної роботи, що дозволяє зменшити ймовірність помилок, підвищити ефективність праці та зміцнити конкурентні позиції компаній, які впроваджують ці інноваційні підходи. Такі технологічні зміни стимулюють трансформацію всієї бухгалтерської професії, змінюючи традиційні уявлення про роль фахівця в цьому процесі.

Штучний інтелект відкриває широкі можливості для автоматизації

різноманітних бухгалтерських процедур — від обробки великих обсягів інформації до її класифікації, виявлення аномалій та запобігання фінансовим зловживанням. Однією з ключових переваг використання ІІ є надзвичайно висока швидкість аналізу даних у порівнянні з людиною. Це дозволяє оперативно створювати звітність, приймати стратегічні рішення та водночас забезпечувати високу достовірність фінансової інформації. Завдяки автоматизованим алгоритмам зменшується ризик людського фактору, а дані стають більш точними й узгодженими.

Переваги застосування ІІ є:

- Швидкість обробки — ІІ працює цілодобово та без помилок через втому.
- Точність — система аналізує тисячі документів за лічені хвилини.
- Зменшення ручної роботи — фахівці можуть зосередитись на аналітиці та прийнятті рішень.

Проте поряд з значними перевагами виникають певні виклики для бухгалтерів:

1. Зміна ролі бухгалтера — перехід від "виконавця" до "аналітика та консультанта".
2. Необхідність нових знань — розуміння логіки алгоритмів, роботи з ІТ-системами.
3. Безпека даних — зберігання інформації в хмарних сервісах потребує додаткових заходів захисту.

У сфері управлінського обліку Ляхович Г. І., Вакун О. В. [2] виділяють три напрями штучного інтелекту, які можуть знайти ефективне застосування: експертні системи, аналітика даних та нейронні мережі. Експертні системи покликані підтримувати бухгалтерів у виконанні ключових функцій — плануванні, оцінюванні, контролі та підготовці звітної документації. Ці системи здатні акумулювати й використовувати накопичений професійний досвід для надання обґрунтованих порад, що підвищує якість прийняття рішень. Технології аналітики даних, своєю чергою, дозволяють виявляти закономірності у великих масивах інформації та формувати висновки, корисні для управлінців. Нейронні мережі допомагають оцінити відповідність фінансових операцій внутрішнім політикам організацій та ідентифікувати транзакції, що можуть нести загрозу або свідчити про можливе шахрайство. Автори Фатенок-Ткачук А., Скорук О., Захарчук І., Роман Я. [3] вважають, що на сьогодні, основним зосередженням ІІ є виявлення шахрайських дій і зменшення ризиків шляхом аналізу величезних обсягів даних для виявлення надзвичайних моделей або аномалій. Ними було визначено певні напрями відповідальності бухгалтера за якими доцільно було б впроваджувати використання штучного інтелекту:

- обробка рахунків-фактур і введення даних;
- управління витратами;
- аналіз фінансової звітності;
- інвентаризація заборгованостей;

- дотримання податкового законодавства;
- виявлення шахрайства та управління ризиками;

Штучний інтелект вже сьогодні застосовується у:

- розпізнаванні первинних документів (рахунків, актів, накладних);
- перевірці контрагентів та обробці даних;
- формуванні бухгалтерських проводок;
- аналізі помилок і ризиків у документації;
- генерації стандартних звітів.

Наприклад, системи на базі AI (як-от SAP Business One, Zoho Books, BAS ERP) можуть самостійно імпортувати банківські виписки, зіставляти рахунки, попереджати про помилки у звітності.

AI не замінює бухгалтера, але трансформує його функцію. Той, хто вміє ефективно використовувати сучасні технології, матиме конкурентну перевагу на ринку праці. Майбутнє бухгалтерії — це симбіоз професійних знань і цифрових інструментів.

Список використаних джерел

1. Гнатська Т.М., Яковенко А.О., Златова М.Г. Особливості використання штучного інтелекту для потреб бухгалтерського обліку та управління підприємством. *Economic Bulletin of the Black Sea Littoral*. 2024, Issue 5. С. 3-19.
2. Ляхович Г.І., Вакун О.В. Використання штучного інтелекту для підвищення ефективності системи управлінського обліку . Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2023. (3(56). С. 28–33.
3. Фатенок-Ткачук А., Скорук О., Захарчук І., Роман Я. Використання штучного інтелекту в облікових та аналітичних процесах. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2024. 2, 38 (червень 2024). С. 21–29.
4. Хоча Н.В., Тенюх З.І., Пелех У.В. Технології штучного інтелекту (ШІ) в управлінському обліку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права*. 2023. (39). С. 12-19.

ПОДАТКОВА ЗВІТНІСТЬ ТА КОНТРОЛЬ ЇЇ ПОКАЗНИКІВ

**Кучай А.Ю., 11к-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Оляднічук Н.В.**

В сучасних реаліях ринкової економіки податкова звітність відіграє вагомую роль у формуванні державного бюджету, забезпеченні фінансової стабільності країни та контролюванні дотримання податкової дисципліни. Розуміння засад податкової звітності та механізмів контролю її показників є фундаментом для ефективної фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

Податкова звітність – це форма фінансової комунікації між платником

податків і державою, яка відображає результати господарської діяльності суб'єкта у вигляді нарахованих податків, зборів та обов'язкових платежів [1]. Вона є обов'язковою для всіх юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та окремих громадян. Основне завдання податкової звітності – надання достовірної, повної і своєчасної інформації про фінансові зобов'язання перед державою [2]. Складання податкової звітності залежить від форми власності, системи оподаткування й особливостей діяльності підприємства. Законодавство чітко визначає терміни подання, структуру та перелік необхідної інформації. Вчасне і правильне подання звітності дає змогу уникнути штрафів і забезпечує стабільні взаємини з контролюючими органами.

Податкова звітність має бути:

- достовірною – ґрунтуватися на реальних показниках господарської діяльності суб'єкта підприємництва;
- повною – включати всі необхідні дані для відображення інформації;
- своєчасною – поданою у встановлені чинним законодавством терміни;
- зрозумілою – оформлена відповідно до затверджених (чинних) форм.

Контроль показників податкової звітності охоплює перевірку правдивості поданої інформації, коректності обчислення сум податків, узгодженості показників фінансової та податкової звітності. Контроль здійснюють податкові органи за допомогою камеральних, документальних та фактичних перевірок. Камеральна перевіряє правильність складання звітності за формою і змістом. Документальна передбачає детальніший аналіз, а фактична – перевірку фактичної наявності активів.

Контроль податкових показників передбачає наступні процедури:

- контроль за коректністю податкової звітності здійснюється за двома напрямками: внутрішній – проводиться самим платником за допомогою аналітичної інформації бухгалтерського обліку, автоматизованих програм (М.Е.Дос, СОТА, BAS тощо), аудиторських перевірок; зовнішній контроль – реалізується Державною податковою службою України через податкові перевірки, моніторинг податкових ризиків, електронний обмін даними;
- камеральний контроль – перевірка даних декларацій без виїзду до платника податків, та документальні перевірки, які передбачають глибший аналіз фінансової діяльності.

Ефективний контроль податкової звітності забезпечує повноту та своєчасність податкових надходжень до бюджету, знижує рівень податкових правопорушень, сприяє прозорості фінансової діяльності підприємств, допомагає підприємствам уникнути штрафних санкцій шляхом вчасного виправлення помилок.

У сьогоденних умовах більшість платників використовують електронний кабінет платника податків, що дозволяє подавати звітність онлайн, перевіряти стан розрахунків із бюджетом, отримувати повідомлення про помилки або невідповідності. Крім того, використання програмних РРО дають змогу контролювати готівкові розрахунки в режимі реального часу.

Значним кроком стала участь України у міжнародних ініціативах типу BEPS та CRS, які забезпечують обмін податковою інформацією між країнами для боротьби з ухиленням від сплати податків.

За порушення вимог щодо податкової звітності передбачено:

- фінансові санкції (штрафи, пеня);
- адміністративну відповідальність посадових осіб підприємства;
- кримінальну відповідальність за умисне ухилення від оподаткування

у великих розмірах.

Отже, податкова звітність є фундаментальним елементом взаємовідносин між суб'єктами господарювання та державою. Вона не лише виконує інформаційну функцію, фіксуючи податкові зобов'язання підприємства, а й виступає важливим інструментом для забезпечення податкової дисципліни, прозорості обліку та формування достовірної фінансової інформації.

На сучасному етапі розвитку цифрових технологій контроль податкових показників дедалі більше автоматизується, що підвищує ефективність виявлення ризикових операцій, мінімізує людський чинник та дозволяє контролюючим органам оперативніше реагувати на потенційні порушення. У той же час, це створює нові вимоги до якості звітності та точності облікових процедур на підприємстві. При поданні звітності необхідно забезпечити її відповідність даним бухгалтерського обліку.

Таким чином, неупереджене формування податкової звітності та контроль її показників відіграють важливу роль у дотриманні чинного законодавства та забезпеченні фінансової стабільності суб'єкта підприємництва.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. Редакція від 01.04.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 07.04.2025).

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. Редакція від 03.09.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 07.04.2025).

3. Державна податкова служба України – Офіційний сайт: URL : <https://tax.gov.ua/> (дата звернення: 08.04.2025).

4. Міністерство фінансів України – Офіційний сайт: URL : <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 08.04.2025).

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ: ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

**Левицька Н.С., 11м-з-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Михайловина С.О.**

В умовах глобалізації та інтеграції України до світового економічного простору зростає важливість застосування єдиних та зрозумілих правил складання фінансової звітності. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) є загальноприйнятою у світі системою облікових принципів, що забезпечує порівнянність та прозорість фінансової інформації. Впровадження МСФЗ в Україні є стратегічним напрямом розвитку національної системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, спрямованим на підвищення довіри інвесторів, полегшення доступу до міжнародних ринків капіталу та зміцнення економічної стабільності держави.

Дослідження науковцями теми впровадження МСФЗ в Україні залишається надзвичайно актуальним з огляду на важливість цього процесу для економічного розвитку країни, підвищення якості фінансової звітності, залучення інвестицій та інтеграції до світової економічної спільноти. Наукові праці в цій сфері сприяють виявленню проблем, розробці практичних рекомендацій та формуванню стратегії подальшого ефективного впровадження МСФЗ в Україні.

У статті І. В. Гетманченко [1] детально досліджується вплив Міжнародних стандартів фінансової звітності на сучасну практику бухгалтерського обліку в Україні. Автором проводиться всебічний аналіз як позитивних аспектів впровадження МСФЗ, так і ключових проблем та перешкод, з якими стикаються українські підприємства в процесі їхньої адаптації та застосування. Особлива увага приділяється тому, як успішне впровадження міжнародних стандартів сприяє підвищенню рівня прозорості фінансової звітності вітчизняних компаній, що, у свою чергу, позитивно впливає на рівень довіри з боку потенційних інвесторів та інших зацікавлених сторін.

Важливі аспекти контролю процесу трансформації звітної інформації при складанні фінансової звітності відповідно до вимог МСФЗ в контексті управління підприємством досліджували Л. В. Іванченкова, Г. О. Ткачук та Л. Б. Скляр [2]. Авторами детально проаналізовано алгоритм укладання фінансової звітності за МСФЗ, починаючи від первинних даних до формування кінцевих звітних форм. Особливий акцент робиться на виділенні ключових напрямків контролю на кожному етапі трансформації, що є критично важливим для забезпечення достовірності, повноти та відповідності фінансової звітності міжнародним стандартам. Науковці пропонують практичні рекомендації щодо організації ефективної системи контролю за процесом переходу на МСФЗ, що є корисним для керівників та фахівців у сфері бухгалтерського обліку та аудиту.

Процес впровадження МСФЗ в Україні регулюється низкою законодавчих та нормативно-правових актів:

Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" визначає правові засади застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні. Закон встановлює обов'язковість застосування МСФЗ для публічних акціонерних товариств, банків, страхових компаній, підприємств, що становлять суспільний інтерес (великі підприємства, емітенти цінних паперів), та інших категорій, визначених законодавством. Для інших підприємств передбачена можливість добровільного застосування МСФЗ. Закон є ключовим нормативно-правовим актом, що забезпечує впровадження та використання МСФЗ в обліковій практиці українських підприємств з метою підвищення прозорості та порівнянності їхньої фінансової звітності на міжнародному рівні.

Закон України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" встановлює вимоги до аудиту фінансової звітності, складеної за МСФЗ. Закон визначає категорії підприємств, фінансова звітність яких підлягає обов'язковому аудиту, включаючи ті, що застосовують МСФЗ. Він регулює порядок проведення аудиту такої звітності, вимоги до аудиторів та аудиторських фірм, а також їхню відповідальність. Закон спрямований на забезпечення достовірності та прозорості фінансової звітності, складеної за МСФЗ, та підвищення довіри користувачів до неї. Аудит, проведений відповідно до цього Закону, підтверджує відповідність фінансової звітності вимогам МСФЗ та чинному законодавству України.

Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок". Цей закон передбачає застосування МСФЗ для емітентів цінних паперів, що перебувають в обігу на фондових біржах.

Постанови Кабінету Міністрів України щодо порядку застосування МСФЗ певними категоріями підприємств. Наприклад: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 № 419 "Про затвердження Порядку подання фінансової звітності" визначає загальні правила та строки подання фінансової звітності підприємствами в Україні. У контексті застосування МСФЗ, ця постанова встановлює, що підприємства, які відповідно до законодавства зобов'язані або прийняли рішення скласти фінансову звітність за МСФЗ, подають таку звітність у встановленому порядку та строки. Постанова визначає адресатів подання фінансової звітності (органи державної статистики, податкові органи, власники тощо) та формати її подання.

Незважаючи на існуючі законодавчі акти впровадження МСФЗ в Україні є складним та багатогранним процесом, який супроводжується як значними перевагами, так і низкою викликів.

Як перевагу впровадження МСФЗ в Україні слід відмітити підвищення прозорості та порівнянності фінансової звітності. МСФЗ забезпечують єдині правила обліку та звітності, що робить фінансову інформацію українських підприємств більш зрозумілою та порівнянною з інформацією іноземних компаній.

Також Фінансова звітність, складена за МСФЗ, є більш прийнятною для міжнародних фінансових інститутів та інвесторів. Це полегшує українським підприємствам залучення іноземного фінансування та вихід на міжнародні ринки капіталу. Крім того, прозора та зрозуміла фінансова звітність, складена за міжнародними стандартами, підвищує довіру іноземних інвесторів до українських підприємств, що сприяє збільшенню обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку країни.

Перехід на МСФЗ часто вимагає перегляду існуючих облікових процедур, впровадження сучасних інформаційних систем та посилення внутрішнього контролю. Це сприяє підвищенню ефективності управління підприємством, покращенню якості облікової інформації для прийняття управлінських рішень.

Аудит фінансової звітності, складеної за МСФЗ, проводиться відповідно до міжнародних стандартів аудиту, що підвищує його якість та забезпечує більшу впевненість користувачів у достовірності фінансової інформації.

Загалом застосування МСФЗ є важливим кроком на шляху інтеграції України до світової економічної спільноти, гармонізації національної системи бухгалтерського обліку з міжнародними стандартами.

Нажаль перехід на МСФЗ пов'язаний зі значними витратами на навчання персоналу, придбання або модернізацію програмного забезпечення, залучення зовнішніх консультантів. Підтримка звітності за МСФЗ також потребує кваліфікованих фахівців та постійного оновлення знань.

Складність розуміння та застосування окремих положень МСФЗ які є складними та об'ємними документами, що потребують глибоких знань та практичного досвіду для їхнього правильного застосування, тому недостатній рівень кваліфікації бухгалтерів може призводити до помилок у складанні звітності. Сьогодні в Україні існує дефіцит фахівців, які мають глибокі знання та практичні навички застосування МСФЗ. Існує також потреба в адаптації окремих принципів МСФЗ до специфічних умов українського бізнесу. Крім того, виникають проблеми неточного переклад або неправильного розуміння окремих термінів та положень МСФЗ, що може спотворювати фінансову інформацію.

Існують певні розбіжності між вимогами МСФЗ та національними законодавчими нормами, зокрема в сфері оподаткування. Це створює додаткові складності для підприємств при веденні обліку та складанні звітності.

Незважаючи на наявні виклики, переваги впровадження МСФЗ в Україні є значними та стратегічно важливими для розвитку національної економіки та її інтеграції до світового фінансового простору. Подолання існуючих перешкод вимагає спільних зусиль держави, бізнесу та професійної спільноти.

Список використаних джерел

1. Гетманченко, І. В. (2024). Вплив міжнародних стандартів обліку на практику в Україні: переваги та виклики. Здобутки економіки: перспективи та інновації, (3). URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/18> (дата

звернення: 20.04.2025).

2. Іванченкова Л. В., Ткачук Г. О. та Склад Л. Б. Контроль трансформації фінансової звітності за МСФЗ в управлінні підприємством. Вісник Хмельницького національного університету 2020, № 4, Том 3. С. 89–94.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ОБЛІК БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ

**Малов В.Є., 11м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Михайловина С.О.**

Сільське господарство є однією з ключових галузей економіки України, що забезпечує продовольчу безпеку держави та має значний експортний потенціал. Ефективне управління сільськогосподарськими підприємствами значною мірою залежить від достовірної та своєчасної інформації про їхні активи, зокрема про біологічні активи. Облік біологічних активів має ряд специфічних особливостей, зумовлених їхньою природою, біологічними трансформаціями та впливом зовнішніх факторів. У зв'язку з цим, дослідження особливостей ведення обліку біологічних активів на сільськогосподарських підприємствах є актуальним і важливим для забезпечення прозорості та об'єктивності фінансової звітності.

Основні засади обліку біологічних активів в Україні визначені такими нормативно-правовими актами:

Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" створює загальну правову основу для організації та ведення бухгалтерського обліку, хоча безпосередньо термін "біологічні активи" в цьому законі не згадується, його положення мають пряме та визначальне значення для обліку біологічних активів на сільськогосподарських підприємствах. Закон визначає основні принципи, вимоги до фінансової звітності та облікової політики, які є обов'язковими для застосування при обліку біологічних активів на сільськогосподарських підприємствах.

Конкретні ж методи та процедури обліку біологічних активів деталізуються у спеціалізованих нормативно-правових актах, таких як Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи та Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи" затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 № 1022 визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про біологічні активи, призначені для сільськогосподарської діяльності та/або біологічних перетворень, а також про сільськогосподарську продукцію. Стандарт встановлює критерії визнання та первісної оцінки біологічних активів, порядок їх подальшої оцінки за

справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу, або за первісною вартістю у випадках, коли справедливу вартість визначити неможливо. НП(С)БО 30 регулює облік доходів, витрат та фінансових результатів, пов'язаних з біологічними активами та сільськогосподарською продукцією, а також розкриття відповідної інформації у фінансовій звітності підприємств, що здійснюють сільськогосподарську діяльність.

НП(С)БО 30 визначає біологічні активи як живі тварини або рослини, здатні до біологічних перетворень. До біологічних активів належать, зокрема, худоба, птиця, риба, бджолосім'ї, багаторічні насадження, зернові та технічні культури тощо. Облік біологічних активів ведеться за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу, за винятком випадків, коли справедливу вартість визначити неможливо.

Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів, затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 21.02.2007 № 73. Ці рекомендації надають роз'яснення щодо застосування Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи". Документ розкриває практичні аспекти обліку різних видів біологічних активів, включаючи тварин, рослини та інші сільськогосподарські активи. Рекомендації містять приклади облікових проводок, особливості документування операцій з біологічними активами та підходи до визначення справедливої вартості. Методичні рекомендації призначені для використання сільськогосподарськими підприємствами з метою забезпечення єдиних підходів до обліку біологічних активів та підвищення якості фінансової звітності.

Відповідно до Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів під час отримання сільськогосподарської продукції або додаткових біологічних активів роблять наступні записи (табл. 1):

Таблиця 1

Відображення доходів (витрат) від первісного визнання с.-г. продукції

№ п.п.	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1.	Відображені витрати, пов'язані з біологічними перетвореннями	23	13, 20, 23, 27, 66, 65, 91
2.	Оприбуткована сільськогосподарська продукція	27	23
3.	Визнано дохід від первісного визнання сільськогосподарської продукції (сума різниці рах. 23)	23	71
3.1.	Проведено коригування суми отриманого доходу від первісного визнання с.г продукції визначеної на кожну дату балансу до фактичної суми отриманого доходу від первісного визнання визначеної в кінці року		
	відображено перевищення доходу на кінець року над сумою доходів визнаних протягом року	23	71

	відображено перевищення суми доходів визнаних протягом року над сумою доходу визначеного на кінець року (червоне сторно)	23	71
4.	Визнано витрати від первісного визнання с.-г. продукції (сума різниці рах. 23)	94	23
4.1.	Проведено коригування суми витрат від первісного визнання сільськогосподарської продукції визначеної на кожну дату балансу до суми фактичних витрат від первісного визнання визначеної в кінці року		
	відображено перевищення суми витрат визначеної в кінці року над сумою витрат визначеної протягом року	94	23
	відображено перевищення суми витрат визначеної протягом року над сумою витрат визначеної в кінці року (червоне сторно)	94	23

Податковий кодекс України регулює питання оподаткування при здійсненні операцій з біологічними активами сільськогосподарських підприємств. Зокрема, він визначає правила обліку собівартості реалізованої сільськогосподарської продукції, отриманої в результаті біологічних перетворень, порядок амортизації довгострокових біологічних активів (багаторічних насаджень), а також особливості оподаткування доходів, отриманих від продажу біологічних активів.

Аналіз чинного законодавства та наукових публікацій свідчить про наявність певних проблем в обліку біологічних активів на сільськогосподарських підприємствах. Серед основних проблем можна виділити складність визначення справедливої вартості окремих видів біологічних активів, особливо тих, що не мають активного ринку, а також відображення витрат, пов'язаних з біологічними трансформаціями.

Для удосконалення обліку біологічних активів пропонується:

- Розробити більш детальні методичні рекомендації щодо визначення справедливої вартості різних видів біологічних активів з урахуванням галузевих особливостей.
- Розробити механізми обліку витрат, пов'язаних з біологічними трансформаціями, які б забезпечували їхнє обґрунтоване віднесення на собівартість сільськогосподарської продукції.
- Забезпечити підвищення кваліфікації бухгалтерів сільськогосподарських підприємств з питань обліку біологічних активів.

Облік біологічних активів є важливим елементом системи бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств. Чинне нормативно-правове регулювання створює загальні засади такого обліку, проте існує потреба в його подальшому удосконаленні з урахуванням специфіки галузі та міжнародного досвіду. Впровадження запропонованих шляхів удосконалення обліку біологічних активів сприятиме підвищенню якості та інформативності фінансової звітності сільськогосподарських підприємств, що є важливим для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон

України від 16.07.1999р. № 996-XIV. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text] (дата звернення: 20.04.2025).

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи": Затверджено Міністерством фінансів України від 18.11.2005р. № 790. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text (дата звернення: 20.04.2025).

3. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів. Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2006р. № 1315. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1315201-06#Text (дата звернення: 20.04.2025).

4. Податковий кодекс України. 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 21.04.2025).

ESG-ЗВІТНІСТЬ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ВИКЛИКИ ДЛЯ БУХГАЛТЕРІВ

**Мельничук А.О., 11м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., Ратушна О.П.**

Світовий тренд сталого розвитку суттєво впливає на діяльність підприємств. Бізнесу більше недостатньо бути лише прибутковим — він має бути соціально відповідальним та екологічно свідомим. У зв'язку з цим важливою складовою корпоративної звітності стає ESG-звітність (Environmental, Social, Governance).

Вивченню особливостей упровадження міжнародних стандартів з нефінансової звітності зарубіжними та вітчизняними підприємствами присвячені праці С. Король, Р. Костирка, С. Свірко, В. Шаповала. Серед закордонних учених можна виділити Б. Баллоу, Д. Цоппа, М. Настанські, Р. Екклеса, І. Іоанноу, Дж. Серафіма, К. Герціга і М. Піановські. У їхній роботі проаналізовано сучасний стан нефінансової звітності у світі, особливості розкриття корпоративної інформації та інструментарій для розробки нефінансової звітності. Дослідники продемонстрували, що формування нефінансової звітності підвищило рівень поінформованості суспільства про корпоративну діяльність і стало важливим джерелом інформації для експертів і аналітиків, які представляють різні групи стейкхолдерів, у тому числі іноземні.

Що таке ESG-звітність? ESG-звітність — це нефінансова звітність, яка відображає:

- Е (Environmental) — вплив компанії на довкілля (викиди CO₂, енергоспоживання, управління відходами);
- S (Social) — соціальні аспекти (умови праці, гендерна рівність, захист прав людини);

• G (Governance) – корпоративне управління (етика, прозорість, антикорупційні заходи).

В ЄС така звітність поступово стає обов'язковою, а в Україні її впровадження є частиною євроінтеграційного курсу.

Лагодієнко О.В. розкриває характеристики структури ESG-стратегії. ESG має три елементи: екологічний, соціальний та управління. Екологічні критерії враховують те, як корпорація поводить себе як «пастух» навколишнього середовища. Соціальні критерії враховують, як компанія підтримує зв'язки зі своєю робочою силою, постачальниками, клієнтами та спільнотами, в яких вона працює – який вплив вона має на людей на кожному етапі своєї вартості чи ланцюжка поставок. Нарешті, управління стосується керівництва корпорацією, винагороди керівників, аудитів, внутрішнього контролю та прав акціонерів [2].

Попри нефінансову природу ESG, саме бухгалтери відіграють важливу роль у її створенні:

- володіють знаннями щодо оцінки показників та складання звітів;
- забезпечують внутрішній контроль та достовірність даних;
- взаємодіють з аудитором та зовнішніми перевіряючими.

Олійник О., Поліщук І. визначають етапи формування інформаційної системи бухгалтерського обліку для відображення показників у ESG-звітності

1. Затвердження внутрішніх регламентних документів на підприємстві для формування показників ESG-звітності.

2. Визначення класифікатора операцій щодо виконання екологічних, соціальних та управлінських ініціатив, що будуть відображені в обліку, та узагальнені в ESG-звітності.

3. Затвердження в Положенні про облікову політику обраних оптимальних варіантів з передбачених чинних законодавством підходів до обліку активів, власного капіталу та зобов'язань, витрат та доходів для оптимізації податкових розрахунків [3].

Незважаючи на потребу та поступове впровадження ESG-звітності багато викликів для бухгалтерів залишається актуальним:

1. Відсутність усталених методик – необхідність опанування нових стандартів (наприклад, GRI Standards).

2. Необхідність міждисциплінарної співпраці – бухгалтер має працювати разом із HR, екологами, юристами.

3. Інтеграція ESG до фінансових процесів – потрібно вміти поєднати фінансову й нефінансову інформацію в єдину звітність.

4. Автоматизація та ІТ-компетентність – сучасна ESG-звітність часто формується у цифрових системах.

У найближчі роки ESG-звітність стане важливою частиною облікової практики. Бухгалтери, які здатні працювати з нефінансовими показниками та розуміють суть сталого розвитку, будуть на крок попереду в професійній кар'єрі. Це новий виклик – але й нова можливість для зростання.

Список використаних джерел

1. Головчак Г. Оцінка ефективності ESG-звітності як інструменту прозорості бізнесу в умовах глобалізації. Економіка та суспільство. 2024. (67).
2. Лагодієнко О.В. Актуальні аспекти розвитку ESG-стратегії для підприємства. Бізнес-навігатор. 2022. Вип. 3. С. 61–65.
3. Олійник О., Поліщук І. Облікове забезпечення формування показників ESG-звітності відповідно до інформаційних запитів користувачів: законодавче регулювання. Економіка та суспільство. 2024. (65).

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

**Миронюк В.О., 11м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Оляднічук Н.В.**

Розрахунки з постачальниками та підрядниками – це взаємні розрахунки за матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги. При отриманні матеріальних цінностей, у підприємства-покупця виникає зобов’язання перед постачальником. Відповідно до Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку: «Зобов’язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов’язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду» [1].

Розрахунки з постачальниками та підрядниками є важливою частиною облікової політики підприємства, оскільки від їх точності залежить фінансова дисципліна, ділова репутація та ефективність управління зобов’язаннями. Своєчасність та достовірність облікових процедур безпосередньо впливає на фінансову стабільність та взаємовигідні умови співпраці між контрагентами. Проте сучасні проблеми облікового характеру вимагають впровадження ефективних заходів задля удосконалення процесу розрахунків та їх документального відображення. Ефективність господарської діяльності підприємства залежить від якості організаційних процедур, налагодження постачальницько-договірної діяльності, документального супроводу й облікового забезпечення розрахунків з постачальниками та підрядниками.

Вивчення наукових гіпотез та практики господарської діяльності свідчать про те, що теоретичні положення розрахунків з контрагентами, визнання зобов’язань та погашення заборгованості є дискусійними, а питання організаційного характеру, оцінки зобов’язань та методики їх обліку потребують всебічного дослідження та удосконалення. Так, Подмешальська Ю.В., Корнієнко Д.В. вважають, що для «виконання завдань бухгалтерського обліку використовують наступні елементи: первинні документи, рахунки обліку, регістри обліку та інші бухгалтерські документи» [2, с. 60]. До цього

переліку доцільно додати формування виваженої облікової політики щодо оцінки, класифікації та визнання зобов'язань. З метою забезпечення належної організації бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками необхідно сформувати належну інформаційну та обліково-аналітичну базу, для задоволення потреб зацікавлених користувачів та прийняття обґрунтованих управлінських рішень [3, с. 89].

Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками починається з укладання договорів, що є підставою для виникнення зобов'язань підприємства перед контрагентом. Договори регламентують умови постачання матеріальних цінностей, виконання робіт, надання послуг, строки виконання взаємних зобов'язань. Після укладення договору та отримання матеріальних цінностей здійснюється реєстрація цих операцій у первинному обліку: у первинних документах та на відповідних бухгалтерських рахунках (субрахунках). Первинні документи відображають факт передачі матеріальних цінностей постачальником, виконання робіт (надання послуг) підрядником. Рахунок-фактура надається постачальниками для обліку ПДВ, що є обов'язковим для підприємства при придбання активів у постачальника. Це дає змогу правильно обчислювати податкові зобов'язання та забезпечує достовірність фінансової звітності. Для прозорості обліку необхідно використовувати аналітичні рахунки, що деталізують операції з постачальниками та підрядниками. Така деталізація допомагає здійснювати аналіз операцій за розрахунками з постачальниками (підрядниками) та контролювати фінансові потоки підприємства.

Синтетичний облік забезпечує узагальнену інформацію розрахунків з постачальниками та підрядниками і є основою для складання фінансової звітності. Синтетичний облік дозволяє отримати інформаційну базу про зобов'язання підприємства за певний період, що необхідно для аналізу фінансового стану підприємства та прийняття управлінських рішень. Аналітичний облік є більш деталізованим і дозволяє розкривати деталі кожної операції, що здійснюється підприємством. Аналітичний облік забезпечує повний контроль за кожним етапом виконання зобов'язань перед контрагентами, що сприяє своєчасному виконанню фінансових зобов'язань. Для організації аналітичного обліку використовуються аналітичні рахунки, що дозволяє бухгалтеру отримувати інформацію про конкретні операції, виявляти проблеми з розрахунками, якщо такі виникають, і вчасно стабілізувати порушення щодо розрахункових операцій з контрагентами.

Організація аналітичного та синтетичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками є важливою складовою фінансового управління підприємства. Синтетичний облік дозволяє забезпечити загальне уявлення про всі зобов'язання підприємства перед контрагентами, тоді як аналітичний облік надає можливість деталізувати ці зобов'язання, що забезпечує точність і прозорість обліку. За допомогою аналітичного обліку підприємство може здійснювати контроль за кожною операцією, що є важливим для підтримки фінансової стабільності та своєчасного виконання

зобов'язань перед постачальниками та підрядниками.

Для вдосконалення обліку важливо забезпечити чітке визначення процедур перевірки та узгодження первинних документів на всіх етапах. Доцільно запровадити систему контролю й аналізу, яка дозволяє аналізувати й перевіряти правильність заповнення накладних, актів виконаних робіт та рахунків-фактур, а також своєчасність їх подання. Це дозволить уникнути ситуацій, коли помилки в документації призводять до спотворення інформації в бухгалтерському обліку та допущення помилок у фінансовій звітності.

Вимагає удосконалення методика ведення синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, зокрема кореспонденція рахунків та побудова облікових регістрів. Для забезпечення управлінського персоналу необхідною інформацією щодо розрахунків з постачальниками та підрядниками необхідним є оптимізація документального супроводу господарських операцій, аналіз існуючих форм облікових регістрів та їх удосконалення, розробка якісної облікової політики підприємства тощо. Сучасні соціально-економічні умови господарювання та вимоги до організації обліку, потребують подальших наукових досліджень з метою раціоналізації бухгалтерського обліку, забезпечення зацікавлених осіб оперативною, та неупередженою обліково-аналітичною інформацією.

Отже, основними векторами удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками є:

- суцільна автоматизація облікових процесів, налаштування автоматичних взаємних звірок документів постачальників з обліковими записами, використання електронного документообігу;
- гармонізація синтетичного та аналітичного обліку, застосування максимального розгалуження аналітичних ознак задля якісного контролю;
- забезпечення постійного контролю за дотриманням термінів оплати кредиторської заборгованості;
- систематичне формування актів звірки з контрагентами;
- розробка внутрішніх стандартів та політик (обробка первинних документів, регламентування авансових платежів, відстрочок та штрафних санкцій);
- моніторинг змін у податковому законодавстві та стандартах обліку;
- постійне підвищення кваліфікації облікових працівників та поглиблення навичок роботи із сучасними обліковими системами.

Список використаних джерел

1. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : наказ Міністерства фінансів України № 20 від 31.01.2000. Редакція від 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення 08.04.2025).

2. Подмешальська Ю.В., Корнієнко Д.В. Облік розрахунків з постачальниками за видами економічної діяльності. *Агросвіт*. 2021. № 24. С.

58-64. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/24_2021/9.pdf (дата звернення: 10.04.2025).

3. Оляднічук Н.В. Удосконалення обліку та аудиту розрахунків із постачальниками та підрядниками. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Економіка і менеджмент. 2021. Вип. 47. С. 86-92.

ПЕРВИННИЙ ОБЛІК КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ

**Мусієнко К.В., 11-а група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – д.е.н., професор Кучеренко Т.Є.**

У сучасних умовах ведення господарської діяльності значно зросла роль ефективного управління грошовими потоками, що обумовлює підвищену увагу до організації первинного обліку касових операцій. Актуальність цієї теми зумовлена як високими вимогами до фінансової прозорості з боку державних органів, так і необхідністю оперативного прийняття управлінських рішень на основі достовірних облікових даних. Первинний облік касових операцій є ключовим елементом бухгалтерського обліку для підприємств, організацій та установ усіх форм власності. Цей процес регламентується Положенням про ведення касових операцій у національній валюті України, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 29.12.2017 № 148.

Для фіксації надходження готівки до каси використовується прибутковий касовий ордер (форма ПКО-1), який складається касиром на підставі відповідних документів: платіжних відомостей, заяв на видачу готівки, рахунків, накладних, актів виконаних робіт тощо. Цей ордер містить інформацію про дату операції, найменування підприємства, кореспондуючі рахунки, суму операції, підстави для надходження коштів та підписи уповноважених осіб.

Видача готівки з каси оформлюється видатковим касовим ордером (форма ВКО-2) або платіжною відомістю. Документи підписуються головним бухгалтером та керівником підприємства або уповноваженими ними особами. Обов'язковим є проставлення на документі відбитка печатки «Оплачено» та зазначення дати видачі готівки з каси.

Касова книга є регістром аналітичного обліку касових операцій, де хронологічно відображаються всі операції з готівкою. Аркуші касової книги повинні бути пронумеровані, прошнуровані та скріплені печаткою підприємства. Кількість аркушів засвідчується підписами керівника і головного бухгалтера.

Записи в касовій книзі здійснюються касиром у двох примірниках через копіювальний папір: один примірник залишається в касовій книзі, інший — передається до бухгалтерії як звіт касира. Усі записи мають бути чіткими,

розбірливими, виконаними чорнилом темного кольору або за допомогою друкувальних пристроїв. Виправлення в касових документах не допускаються.

Під час здійснення готівкових розрахунків обов'язкове використання реєстраторів розрахункових операцій (РРО) або програмних РРО (ПРРО). Це передбачає формування фіскальних чеків, Z-звітів та Х-звітів. Фіскальний чек містить обов'язкові реквізити: найменування суб'єкта господарювання, його податковий номер, фіскальний номер РРО, найменування товару або послуги, вартість, дату та час операції.

З 1 березня 2025 року набрали чинності нові вимоги до форми та змісту розрахункових документів, що передбачають оновлення форматів фіскальних чеків та звітів.

У сучасних умовах цифровізації особливої ваги набуває використання електронних форм первинних документів при веденні касових операцій. Такі документи оформлюються відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», який передбачає їх юридичну силу за умови використання кваліфікованого електронного підпису уповноважених осіб.

Електронні документи повинні відповідати за змістом паперовим аналогам, містити повний перелік реквізитів та забезпечувати захист інформації від несанкціонованого доступу, втрати чи спотворення. Переваги електронного документообігу — це оперативність, зниження ризику помилок і спрощення зберігання.

Контроль за дотриманням касової дисципліни включає регулярну інвентаризацію каси. Вона проводиться згідно з наказом керівника не рідше одного разу на квартал. Створюється спеціальна комісія, яка здійснює перерахунок готівки та інших цінностей, оформлюючи акт інвентаризації у двох примірниках. У документі зазначається: фактична наявність готівки; дані обліку; результати у вигляді надлишку або нестачі.

У разі нестачі — матеріально відповідальна особа компенсує втрати. Надлишки оприбутковуються.

Один з ключових аспектів — надійне зберігання касових документів. Після складання звіту касира первинні документи (ПКО-1, ПКО-2 або замітники) передаються до бухгалтерії, підшиваються за хронологією та зберігаються: у захищених місцях (архівах або сейфах), не менше 3 років, якщо інше не передбачено спеціальним законодавством. Це забезпечує правомірність діяльності підприємства у разі перевірок та аудиту.

Первинні касові документи є основою для аналітичного та синтетичного обліку. Їх точне й правильне оформлення гарантує формування повної та достовірної інформації про рух готівки.

Організований первинний облік: забезпечує ефективне управління грошовими потоками; сприяє дотриманню лімітів каси; мінімізує фінансові ризики підприємства.

Дотримання актуальних вимог щодо первинного обліку касових операцій забезпечує прозорість фінансових потоків, достовірність облікової

інформації та фінансову дисципліну суб'єктів господарювання. Регулярне оновлення знань про нормативно-правові акти та їх зміни є необхідним для ефективного управління фінансами підприємства.

Список використаних джерел

1. Положенням про ведення касових операцій у національній валюті України. Постанова Правління Національного банку України від 29.12.2017 №148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>.

2. Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22. 5.2023 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

ВЕРИФІКАЦІЯ, АРХІВАЦІЯ ТА ЮРИДИЧНА СИЛА ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ

**Прокопенко А.В., 11м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., Ратушна О.П.**

У сучасних умовах цифровізації бізнесу та державного управління питання впровадження електронного документообігу набуває особливого значення. Електронні документи стають невіддільною частиною бухгалтерського обліку, фінансової звітності та загального документообігу підприємств. Ці процеси відбуваються в частині загальної цифрової трансформації бізнесу. Багацька К., Гейдор А. [1] виділяють такі етапи:

– діджитізація (використання електронної форми документу замість паперової, автоматичне формування документу з використанням бухгалтерських комп'ютерних програм);

– діджиталізація (створення юридично значущого електронного документу з електронним підписом відповідно до вимог законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» [4] та «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [5]);

– діджитал-трансформація (впровадження цілого блоку управлінських нововведень) для прийняття рішень із застосуванням комплексу комп'ютерних програм та «хмарних» сервісів збереження даних, які є послідовними та формують замкнутий цикл впровадження цифрових технологій у бізнес-процеси.

Електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [4].

Електронний документ — це документ, інформація в якому зафіксована в електронній формі, що може бути зчитана за допомогою комп'ютера або іншого пристрою. Такий документ має юридичну силу за умови його належного підписання та збереження згідно з вимогами чинного законодавства України.

Відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», електронний документ має ту саму юридичну силу, що й паперовий, якщо в ньому міститься електронний підпис, який ідентифікує автора документа. Найбільш надійним видом підпису є кваліфікований електронний підпис (КЕП) — він прирівнюється до власноручного підпису та печатки.

Верифікація е-документів — це процес підтвердження достовірності:

- підпису (використання сертифікатів КЕП),
- цілісності документа (відсутність змін після підписання),
- дійсності сертифікатів у момент підписання,
- відповідності змісту та реквізитів.

Для цього використовуються спеціальні програмні продукти та онлайн-сервіси, наприклад: ЦСК Україна, МЕ.doc, Дія.Підпис, вебпортали податкової тощо.

Важливим етапом документообороту є зберігання документів тривалий час. Архівація — важливий етап життєвого циклу документа. В електронному середовищі архівація передбачає:

- зберігання в незмінному форматі (PDF/A, XML),
- забезпечення доступу лише для уповноважених осіб,
- створення резервних копій,
- збереження метаданих (дата створення, підписант, тип документа).

У бухгалтерському обліку особливо важливим є дотримання строків зберігання документів, встановлених законодавством (від 3 до 75 років залежно від типу документу).

Застосування електронних документів та електронного документообороту має свої переваги, зокрема

- Оперативність — швидкий обмін документами між контрагентами та з державними органами.
- Економія ресурсів — зменшення витрат на папір, друк, пересилання.
- Зручність та автоматизація — інтеграція з бухгалтерськими програмами (BAS, 1С, М.Е.Дос тощо).
- Прозорість та контроль — можливість відстеження змін, швидкий пошук документів.

Крім того на думку Пилипенко Л., Воськало В., Яцук Т. електронна форма документів сприяє якіснішому виконанню таких функцій:

— аналітичної — електронний документообіг дає змогу, по перше, оперувати великими масивами даних, по друге, опрацьовувати документи набагато швидше, і, по третє, застосовувати складніші моделі аналізу економічної інформації;

— захисної — засвідчення документа електронним підписом перешкоджає «непомітному» внесенню змін до його змісту чи коригуванню його показників;

– доказової – електронний підпис на документів підтверджує факт його засвідчення саме тою особою, яка вказана у реквізиті (що набуває особливої ваги за умов небов'язковості застосування суб'єктами господарювання печатки);

– організаційної – електронний документообіг сприяє кращому впорядкуванню руху документів всередині підприємства, адже уможливорює моніторинг часу їхнього опрацювання у кожному підрозділі та виявлення місця їхнього понаднормового затримання [3].

Незважаючи на переваги, широке впровадження е-документів стикається з певними труднощами:

- недостатня обізнаність користувачів щодо юридичних аспектів,
- технічні обмеження на підприємствах,
- потреба у безперервному оновленні програмного забезпечення,
- ризики кібербезпеки та несанкціонованого доступу.

Автори Пилипенко Л., Воськало В., Яцук Т. зазначає, що «динамічна еволюція електронних технологій може спричинити неможливість прочитання сучасних електронних документів у майбутньому через відсутність відповідних засобів у зв'язку з їхньою моральною застарілістю» [3]. Тому важливим і актуальним залишається питання саме зберігання таких документів у форматі, що дозволить відтворити їх за будь-яких умов.

1. Успішна цифровізація документообігу вимагає поєднання сучасних технологічних рішень з дотриманням норм права. Верифікація та архівація електронних документів є запорукою їх юридичної сили та доказовості. З огляду на тенденції цифрової трансформації, електронні документи — це не лише зручність, а й необхідність для ефективного функціонування сучасного підприємства. Впровадження е-документообігу з дотриманням правил верифікації та архівації сприяє прозорості, юридичній надійності та ефективності ведення бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел

1. Багацька К., Гейдор А. Бізнес-процеси в умовах діджиталізації економіки. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2019. № 5. С. 23–32.

2. Євсєєва О. О., Іванова Н. А., Скорба О. А. Вплив цифрових інновацій на ефективність бухгалтерського обліку в Україні. Актуальні питання економічних наук. 2024. (1).

3. Пилипенко Л., Воськало В., Яцук Т. Переваги та недоліки запровадження електронного документообігу в системі бухгалтерського обліку підприємств України. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. 8 (08). С. 178-182.

4. Про електронні документи та електронний документообіг Закон України № 851 від 22.05.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України № 996 від 16.07.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА УТРИМАННЯ І ЕКСПЛУАТАЦІЮ МАШИНО -ТРАКТОРНОГО ПАРКУ

**Соколенко К. В., 11 м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к. е. н., доцент Крочак О. І.**

Своєчасне і якісне виконання усіх сільськогосподарських робіт у період посівної та збиральної кампанії залежить від забезпечення суб'єктів господарювання тракторами, комбайнами та іншими сільськогосподарськими машинами. Разом всі вони формують машинно-тракторний парк. Ефективне використання всіх наявних технічних засобів вимагає належної організації обліку витрат на їх утримання. В сучасних умовах господарювання організація обліку витрат на утримання та експлуатацію машинно – тракторного парку є досить важливим завданням для підприємств.

Слід відмітити, що машинно - тракторний парк, є ключовим елементом матеріально-технічної бази сучасного сільськогосподарського виробництва. Тому, склад, структура та технічний стан техніки визначають не лише ресурсний потенціал конкретного підприємства, але і потенціал їх стійкого відтворення. Дотримання підприємством оптимальних строків проведення усіх робіт згідно технології виробництва продукції, забезпечення необхідної якості цих робіт впливають на кількісні та якісні показники ефективності виробництва продукції [1].

Методика і практика організації обліку витрат на утримання і експлуатацію машинно - тракторного парку, яка використовується підприємствами сьогодні, виключає можливість здійснення щоденного контролю за структурою його витрат. Слід відмітити, що основну частину загальних витрат підрозділу займає вартість пального. В Обліковому листі тракториста-машиніста, протягом звітного періоду, міститься інформація про пального за весь період використання первинного документа. Такі дані ставлять під сумнів достовірність підсумкової інформації.

Ще одним із важливих моментів для здійснення контролю та аналізу використання праці трактористів - машиністів і роботи техніки, а також для правильного нарахування оплати праці важливе значення має облік інформації про відпрацьований час та простої техніки під час виконання механізованих робіт. Таку інформацію отримують з Облікових листів цілоденних (змінних) і внутрішньо змінних простоїв. Їх складають у момент виникнення простою. В них відмічають: причину простою, його тривалість та винних осіб, вид та відсоток нарахованої оплати праці, суму до видачі та іншу інформацію. Для узагальнення даних бригадир тракторної бригади складає Відомість обліку

простоїв машинно-тракторного парку.

На практиці ж вказані документи не знайшли належного використання. Пояснити це можна тим, що порядок обліку простоїв сільськогосподарської техніки є досить незручним. Механізаторам перед початком виконання певних робіт, згідно інструктивних матеріалів, на руки видають Обліковий або Дорожній лист, а облік простоїв техніки здійснює бригадир або обліковець бригади і тому, охопити обліком простої на всіх виробничих ділянках, де задіяна техніка вони вчасно і повністю не можуть. Пропонуємо початкову реєстрацію годин простоїв проводити безпосередньо в Облікових листах тракториста – машиніста, вказувати їх причину у вигляді коду:

- 01 - несправність машини;
- 02 - технічне обслуговування;
- 03 - відсутність пального чи мастильних матеріалів;
- 04 – переобладнання;
- 05 - відсутність фронту робіт;
- 06 - відсутність причіпних чи навісних знарядь;
- 07 - простої з інших причин.

Витрати на утримання та експлуатацію машино – тракторного парку відносяться на собівартість сільськогосподарської продукції (робіт, послуг). Згідно з Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості сільськогосподарської продукції (робіт, послуг), ці витрати (за винятком витрат на утримання основних засобів, які можна безпосередньо віднести на об'єкт обліку у виробництві) мають бути розподілені між відповідними об'єктами розподілу. Базою для їх розподілу є кількість умовних еталонних гектарів виробітку, машино-днів роботи – для тракторів і сільськогосподарських знарядь та фізичних гектарах – для комбайнів [3].

На нашу думку, доцільно за базу розподілу витрат використовувати вартість паливно - мастильних матеріалів. Цей показник краще підходить оскільки інтенсивність роботи машинно - тракторного парку прямо пов'язана з використанням пального. Тому, розподіл витрат машино – тракторного парку таким способом є більш логічним, ніж розподіл пропорційно відповідних площ [2].

Пропозиції щодо порядку обліку витрат на утримання та експлуатацію машинно - тракторного парку дозволить посилити контроль за витратами та підвищити достовірність інформації для проведення оперативного обліку і прийняття правильних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Волошин І. Н. Облік витрат // Економіка АПК: міжн. наук. - виробн. журн., 2008. №2. С.24 – 26.
2. Костякова А.А. Удосконалення обліку витрат на утримання та експлуатацію МТП. / Вісник ХНАУ; Серія «Економіка АПК і природокористування». № 3. URL. <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/3894>
3. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання

собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств: наказ від 18.05.2001. № 132. База даних Законодавство України / ВР України. URL. <http://www.minagro.gov.ua/page/?6789>

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ЗА ВИПЛАТАМИ ПРАЦІВНИКАМ

**Федоренко М.В., 11м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Оляднічук Н.В.**

Обліково-аналітичне забезпечення розрахунків за виплатами працівникам є складовою частиною загальної системи управління персоналом. Його ефективне функціонування забезпечує обґрунтоване нарахування заробітної плати, контроль за використанням фонду оплати праці, своєчасне виконання податкових зобов'язань та достовірність статистичної та фінансової звітності.

Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [1, ст. 1]. Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам», виплати працівникам включають поточні виплати, виплати при звільненні, виплати по закінченні трудової діяльності, виплати інструментами власного капіталу підприємства, інші довгострокові виплати [2]. До складу розрахунків з працівниками включаються: основна заробітна плата, додаткова заробітна плата, премії, компенсації, виплати за лікарняними, щорічні та додаткові відпустки, матеріальна допомога, утримання податків, а також нарахування єдиного соціального внеску. Це зумовлює необхідність своєчасного нарахування виплат працівникам, чіткого документального оформлення обліку праці та її оплати, коректного бухгалтерського обліку всіх видів виплат.

Основними проблемами обліково-аналітичного забезпечення розрахунків за виплатами працівникам є: недосконалість законодавчого регулювання, динамічні зміни у податковому та соціальному законодавстві, складність формування звітності, допущення помилок у табелі обліку відпрацьованого часу та первинних документах, недостатній рівень автоматизації облікових процесів.

Колектив авторів вважає, що дослідження обліку та аналізу розрахунків за виплатами працівникам є важливим для забезпечення ефективності управління фінансами підприємства, дотримання законодавства та підвищення рівня задоволеності працівників [3, с. 39]. На думку авторів, з метою удосконалення обліково-аналітичного забезпечення розрахунків за виплатами працівникам доречно використовувати «алгоритм формування облікових документів за розрахунками з працівниками передбачає наступне: формування кадрових документів; наказ на прийняття/переведення на роботу;

первинні документи з обліку відпрацьованого часу та виробленої продукції; документи з нарахування оплати праці, інших виплат та виплат за невідпрацьований час (відпускні, лікарняні тощо); документування обліку утримань із зарплати та прирівняних до неї виплат; нарахування і сплата єдиного соціального внеску, виплата заробітної плати» [4, с. 98].

Належним чином організоване обліково-аналітичне забезпечення розрахунків за виплатами працівникам вимагає своєчасного та неупередженого ведення первинної документації, аналітичного та синтетичного обліку, використання сучасних автоматизованих програмних засобів. Основними документами є: особисті картки працівників, табелі обліку використання робочого часу, первинні та зведені документи з обліку виробленої продукції (виконання робіт, надання послуг) та її оплати, розрахунково-платіжні відомості, листки непрацездатності (лікарняні листки), заяви на відпустку, відомості на виплату премій тощо. Синтетичний облік розрахунків за виплатами працівникам відображають на рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам». Для ведення аналітичного обліку використовуються субрахунки у розрізі працівників, структурних підрозділів, видів виплат тощо.

Аналітична робота щодо розрахунків за виплатами працівникам дозволяє виявити тенденції в оплаті праці, ефективність системи мотивації персоналу та рівень податкового навантаження. Результати аналітичної обробки економічної інформації є основою для управлінських рішень щодо оптимізації витрат на розрахунки з працівниками, перегляду мотиваційних програм, планування бюджету та фінансової політики підприємства.

З метою удосконалення облікової системи доцільно: впроваджувати сучасні автоматизовані системи обліку, підвищувати кваліфікацію бухгалтерів, здійснювати регулярний внутрішній аудит, автоматизувати облікові процеси та розрахунок виплат працівникам, забезпечити належний рівень внутрішнього контролю на даній ділянці обліку.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення розрахунків за виплатами працівникам передбачає достовірне нарахування виплат працівникам, своєчасне здійснення виплат та відображення розрахунків у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності. Удосконалення процесу формування обліково-аналітичного забезпечення має ґрунтуватися на впровадженні сучасних інформаційних технологій, поглибленні аналітики та забезпеченні належного контролю, що дозволить підвищити загальну ефективність управління персоналом та зменшити фінансові ризики підприємства.

Список використаних джерел

1. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. Редакція від 24.08.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.04.2025).

2. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» : наказ Міністерства фінансів України № 601 від 28.10.2003. Редакція від 03.11.2020, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03#Text> (дата звернення 10.04.2025).

3. Лега О., Яловега Л., Прийдак Т., Єрмолаєва М. Облік розрахунків з оплати праці: стан дослідженості проблеми та наукові напрями їх вирішення. Modern Science, Economy and Digital Innovation: Collection of Scientific Papers «International Scientific Unity» with Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. January 29-31, 2025. Bucharest, Romania. С. 38-43.

4. Оляднічук Н.В., Підлубна О.Д. Облік розрахунків за виплатами працівникам та його удосконалення : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Перспективи регулювання соціально-економічних процесів в Україні» (6 жовтня 2023 року, м. Одеса) [Електронне видання] / відп. ред. О.В. Побережець; ред. кол.: Є.І. Масленников, О.М. Савастєєва, Л.О. Масіна та ін. – Одеса : Олді+, 2023. С 95-98.

КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТОВ «СІЛЬПО-ФУД», М. КИЇВ

**Терлецький О.О., 11м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Іванова Н.А.**

Розрахунки з постачальниками та підрядниками є важливим елементом фінансової діяльності будь-якого підприємства, оскільки вони впливають на його ліквідність, платоспроможність і фінансову стабільність. Ці розрахунки також становлять значну частину грошових потоків підприємства. Ефективна організація обліку та контролю розрахунків забезпечує прозорість взаємовідносин із контрагентами, запобігає виникненню заборгованості та спорів, а також сприяє оптимізації витрат.

Відповідно до законодавства України, поняття «договору» тлумачиться двома кодексами:

✓ Господарський кодекс України: «За договором поставки одна сторона – постачальник – зобов’язується передати (поставити) у визначені строки товар (товари) другій стороні – покупцю, а покупець – прийняти товар і сплатити за нього визначену грошову суму» [1].

✓ Цивільний кодекс України: «За договором поставки продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов’язується передати у встановлений строк товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов’язаних з особистим, сімейним чи домашнім використанням, а покупець – прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму» [5].

У процесі господарської діяльності підприємство активно взаємодіє з постачальниками та підрядниками, які забезпечують його ресурсами,

обладнанням, запасами, послугами тощо. Така взаємодія формує поточну кредиторську заборгованість перед вітчизняними й іноземними контрагентами.

Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками за отримані запаси, виконані роботи та надані послуги здійснюється на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». За кредитом цього рахунку відображається виникнення заборгованості, а за дебетом – її погашення, списання тощо. Даний рахунок має такі субрахунки:

- 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;
- 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»;
- 633 «Розрахунки з учасниками ПФГ».

Аналітичний облік ведеться окремо за кожним контрагентом у розрізі кожного документа на сплату. Для обліку розрахунків використовуються Журнал 3, Відомість 3.3, Головна книга [2].

При укладанні договорів з постачальниками або підрядниками виникає юридична відповідальність, яка не відображається в бухгалтерському обліку доти, доки не розпочинається виконання зобов'язань. Відповідно до НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [3], зобов'язання визнаються лише за наявності: можливості достовірної оцінки суми зобов'язання; ймовірності зменшення економічних вигод у результаті його виконання.

Порушення умов договору може призвести до штрафних санкцій, які також підлягають обліку.

ТОВ «СІЛЬПО-ФУД» укладає договори з постачальниками відповідно до галузевої практики. За цими договорами підприємство отримує маркетингові доходи, пов'язані з просуванням товарів, передпродажною підготовкою, проведенням маркетингових заходів тощо. Єдиної методики для визначення таких сум не існує, тому вони класифікуються як комерційний дохід. Цей дохід визнається тоді, коли:

- ✓ підприємство фактично його заробило;
- ✓ виконано всі умови договору;
- ✓ дохід може бути достовірно оцінений.

У фінансовій звітності такий дохід відображається у складі собівартості реалізованих товарів [4].

У зв'язку з впливом воєнного стану управлінський персонал товариства вжив низку заходів, а саме оптимізація графіків роботи торгових точок; зниження витрат; перегляд товарного асортименту; перегляд умов договорів з постачальниками; адаптація логістичних процесів; розробка операційних інструкцій для персоналу; перебудова ключових бізнес-процесів [4].

Для розширення збуту та залучення нових дистриб'юторів критично важливим є впровадження ефективної системи контролю боргових зобов'язань. Застосування аналітичних інструментів дозволить забезпечити контроль за строками розрахунків за кожною партією товарів і, відповідно, покращити фінансову дисципліну.

Для своєчасного прийняття управлінських рішень керівництву потрібна

структурована інформаційна база, зокрема: для визначення обсягів закупівель, для планування замовлень, для прийняття інвестиційних рішень.

Таким чином, систематизація й аналіз інформації забезпечують як оперативне, так і стратегічне управління, необхідне для стабільного розвитку бізнесу.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Інтернет ресурс «Вивчаємо бухгалтерський облік разом!» URL: <https://olgacim77.wixsite.com/gvpauoblik/10-2>
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 11 «Зобов'язання», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 11.02.2000р. № 85/4306. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>
4. Фінансова звітність ТОВ «СІЛЬПО-ФУД» URL: <https://static.silpo.ua/content/2024/07/05/6687db84ae5d4.pdf>
5. Цивільний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

ПРЕМІАЛЬНІ ВИПЛАТИ ПРАЦІВНИКАМ ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

**Хруленко В.Ю., 11м-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Аніщенко Г.Ю.**

Преміальні виплати є особливим видом нарахувань працівникам, які виплачуються, як правило, понад основний заробіток. Їх головне призначення – стимулювання та заохочення працівників на краще виконання ними трудових обов'язків. Таке зафіксовано у методичних рекомендаціях щодо організації матеріального стимулювання праці працівників підприємств і організацій (далі – методрекомендації № 23) [2]. За підсумками реалізації трудового ресурсу працівники набувають права на отримання премії, а вже її результатом може бути досягнення зростання продуктивності праці. Таким чином, спостерігається зворотній зв'язок між виплатами та економічним ефектом від них. Суми нарахованих премій належать до фонду оплати праці, які у загальному нараховуються працівникам та включаються до загального оподаткованого доходу. Разом з цим специфіка сутності премії не обмежується лише стимулюванням виробничої чи торговельної діяльності. Премії є унікальним об'єктом дослідження, тому важливо детально з'ясувати преміальні виплати працівникам як об'єкт бухгалтерського обліку, адже вони як складова виплат працівникам одночасно є зобов'язаннями та витратами на утримання персоналу.

Досліджуючи детальний склад фонду оплати праці та характеристики її складових на основі Інструкції зі статистики заробітної плати [1], встановлено,

що премії є складовою як фонду додаткової заробітної плати, так й інших заохочувальних та компенсаційні виплат. Враховуючи види премій, їх характеристику та підстави для виплат (таблиця 1), варто зазначити, що багаторазовий характер премій можливий завдяки обумовленню їх преміальною системою на підприємстві як з обмеженою, так і необмеженою кількістю нарахувань.

Таблиця 1

Види та характеристика преміальних виплат згідно законодавства*

Види Показники	Види премій за складовими фонду заробітної плати	
	Фонд додаткової заробітної плати	Інші заохочувальні та компенсаційні виплати
Приналежність фонду оплати праці	Премії та винагороди, у тому числі за вислугу років, що виплачуються незалежно від джерел фінансування крім сум відсоткових або комісійних винагород, виплачених додатково до тарифної ставки (окладу, посадового окладу)	Премії, які виплачуються у встановленому порядку за спеціальними системами преміювання, виплачені відповідно до рішень уряду; премії за сприяння винахідництву та раціоналізації, створення, освоєння та впровадження нової техніки і технології, введення в дію в строк і достроково виробничих потужностей й об'єктів будівництва, своєчасну поставку продукції на експорт та інші; премії за виконання важливих та особливо важливих завдань
Періодичність виплат	Мають систематичний характер	Здійснюються раз на рік або мають одноразовий характер
Підстави для виплат	Згідно умов преміювання, що пов'язаний виконанням виробничих завдань і функцій	За спеціальними системами і положеннями

* Складено автором на підставі джерел 1, 3.

Це можуть бути як періоди, так і конкретні випадки виконання умов, за якими здійснюється нарахування премій. Згідно методрекомендацій № 23 виплата премій здійснюється «за показниками за умовами оцінки результатів трудової діяльності, визначених підприємством» [2]. Бухгалтерський облік премій на підприємстві має спиратись на систему преміювання, котра включає показники для преміювання, опис умов преміювання, число працівників, які їх можуть отримувати, та джерела преміювання. Для виникнення підстав здійснення господарських операцій з преміювання та наступним їх оформленням в обліку, необхідно спиратись на фіксацію показників преміювання – кількісного чи якісного відображення результатів праці. Дані показники мають характеризувати результати праці, що відображають найважливіші сторони процесу реалізації трудового ресурсу. Для кожної групи працівників необхідно визначити свою групу оціночних показників та довести їх до відома співробітників. Якщо для виробничого персоналу можна спиратись на кількісний вимір результатів праці, то для адміністративного чи загальногосподарського персоналу призначення премій може мати ряд умов:

досягнення запланованих результатів діяльності, виконання певного обсягу завдань чи робіт, реалізація проєктів тощо. Саме для таких випадків потрібно ретельне обґрунтування показників, умов та шкали преміювання. Ними можуть бути як фіксовані суми, так і відсоткові ставки від бази нарахування (наприклад, від посадового окладу, від вартості виробної продукції чи проданих товарів понад комерційні плани, тощо) з можливою дольовою участю працівників у випадку їх спільного вкладу у здобуття результату.

Основним первинним документом, який служить підставою для нарахування премій є наказ керівника. Результат розрахунку визначається умовами Колективного договору [3] чи Положення преміювання. У випадку відсутності останнього на підприємстві заохочувальні виплати проводять у межах фонду оплати праці. Крім періодичності премії варто врахувати, що її нарахування не є обов'язковим, її розмір має нестійкий характер, а за недоліки в роботі працівника, його можуть повністю чи частково позбавляти премії. Тому розроблене на підприємстві Положення про преміювання має містити не лише опис умов нарахування, а й підстав її позбавлення / депреміювання.

Розміри премій повинні бути обґрунтованими з економічної точки зору, адже надмірні їх суми означають збільшення витрат з облікової точки зору та підвищення бази оподаткування податком на доходи фізичних осіб. Нархування премій працівникам оформляється в індивідуальних розрахунково-платіжних відомостях та одразу включаються до сукупного доходу працівника з метою його оподаткування. Проте головною проблемою у бухгалтерському обліку є оцінка премій та врахування її при розрахунку середньої заробітної плати для відпускних, лікарняних чи компенсацій за невикористану відпустку. В обліку немає жодної форми документу, який би задовільнив потреби спеціаліста при проведенні відповідних розрахунків. Дану форму варто розробити самостійно на підприємстві та включити до його документообороту. Бланк може бути Розрахунковою карткою преміальних виплат. У ній необхідно передбачити два розділи: перший відображатиме інформацію про підстави нарахування премії, її вид, суму та порядок розрахунку, а другий – кількість відпрацьованих днів робочих днів та розмір середньоденної премії за відповідний місяць. Ведення вказаної розрахункової картки має бути з річним накопиченням даних, оскільки інформація про вид та розмір нарахованої премії може впливати на формування виплат, нарахованих за 12 попередніх календарних місяців. З її допомогою фахівцеві можна легко встановити у розрізі кожного працюючого за якими місяцями розрахункового періоду застосовувались премії, яка її частина потрапить до розрахункового періоду. Потрібна інформація у бухгалтера завжди буде під рукою, а сформовані суми відпускних, лікарняних чи компенсаційних виплат будуть обґрунтованими та точними для тих працівників, відносно яких застосовувалось преміювання.

Таким чином, стимулюючи працю працівників свого підприємства, роботодавцеві необхідно ретельно підійти до формулювання Положення про преміювання не лише з економічної точки зору. У бухгалтерському обліку

важливо здійснювати річне накопичення інформації про види та розміри премій, оскільки їх середньоденний розмір в розрахунку на розрахунковий період має суттєвий вплив на коректний розрахунок цілого ряду інших виплат працівникам, які формуються на основі середнього заробітку. Для поліпшення інформаційного забезпечення обліково-розрахункового процесу варто застосовувати запропоновану Розрахункову картку преміальних виплат, яка накопичуватиме важливі дані для бухгалтера про види премій, їх розмір, середнє значення на розрахунковий період та інші облікові показники. Це дозволить уникати прорахунки у розрахунках з персоналом.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції зі статистики заробітної плати: наказ Державного комітету статистики України від 13.01.2004 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0114-04#Text>
2. Методичні рекомендації щодо організації матеріального стимулювання праці працівників підприємств і організацій: наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29.01.2004 № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023203-03#Text>
3. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#n95>

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

**Яровий М.О., 11-а група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник - д.е.н., професор Кучеренко Т.Є.**

У сучасній економіці важливим елементом будь-якої організації є основні засоби. Вони становлять значну частину активів підприємства і використовуються для здійснення виробничої діяльності протягом тривалого часу. Для забезпечення ефективного управління основними засобами необхідно організувати належне документальне забезпечення їх обліку. Саме правильне документальне оформлення дозволяє уникнути помилок в оцінці, амортизації, ремонті та вибутті основних засобів, а також забезпечує достовірність фінансової звітності.

Основні засоби – це матеріальні активи, які використовуються підприємством для виробництва продукції, надання послуг або виконання робіт протягом тривалого часу (понад один рік) і поступово втрачають свою вартість через амортизацію. Вони включають будівлі, споруди, обладнання, транспортні засоби, інструменти та інші довгострокові активи, які забезпечують функціонування підприємства [2].

Документальне забезпечення обліку основних засобів охоплює процес оформлення первинних документів, які фіксують всі господарські операції, пов'язані з придбанням, експлуатацією, ремонтом, переміщенням і вибуттям основних засобів. Від правильності складання цих документів залежить

точність і достовірність інформації про стан і вартість основних засобів в обліку підприємства [4].

Документальне оформлення має кілька ключових функцій:

1. Контроль – первинні документи фіксують факт придбання, ремонту або вибуття основних засобів, що дозволяє контролювати наявність і стан активів.

2. Інформаційна – документи надають інформацію для подальшого відображення в бухгалтерському обліку і складанні фінансової звітності.

3. Юридична – документи можуть бути використані як докази при виникненні суперечок чи перевірках з боку контролюючих органів. [5]

3. Основні первинні документи для обліку основних засобів

Облік основних засобів ведеться за допомогою таких первинних документів:

1. Акт приймання-передачі основних засобів – оформлюється при придбанні основних засобів або їх введенні в експлуатацію. Цей акт фіксує дату придбання, вартість і технічні характеристики активу.

2. Інвентарна картка обліку основних засобів – використовується для ведення обліку кожного об'єкта основних засобів. У ній зазначаються дані про дату придбання, початкову вартість, амортизацію, місце знаходження об'єкта тощо.

3. Акт на списання основних засобів – застосовується для оформлення вибуття основних засобів у зв'язку зі зношеністю, непридатністю для подальшого використання або продажем. Цей документ підтверджує факт вибуття активу з балансу підприємства.

4. Акт на ремонт основних засобів – оформлюється під час проведення ремонтних робіт. Документ містить інформацію про вартість ремонту та його характер (капітальний чи поточний).

5. Акт інвентаризації основних засобів – оформлюється під час проведення інвентаризації основних засобів для звірки фактичної наявності активів з даними бухгалтерського обліку.

4. Етапи документального оформлення операцій з основними засобами.

Документальне забезпечення обліку основних засобів складається з кількох основних етапів:

1. Придбання основних засобів. На цьому етапі складається акт приймання-передачі основних засобів, після чого актив вводиться в експлуатацію і записується в інвентарну картку.

2. Експлуатація і технічне обслуговування. В процесі використання основних засобів можуть виникати потреби в ремонті або модернізації. Усі такі операції фіксуються відповідними актами та відображаються в бухгалтерському обліку.

3. Амортизація. Основні засоби поступово втрачають свою вартість через амортизацію. Величина амортизації визначається щомісяця і відображається в облікових документах.

4. Вибуття основних засобів. Вибуття може бути пов'язане з продажем, передачею або списанням активів. Цей процес супроводжується оформленням акту на списання або передачу основних засобів, після чого вони виключаються з балансу підприємства.

Документальне забезпечення обліку основних засобів відіграє ключову роль у забезпеченні достовірності та точності фінансової звітності підприємства. Належним чином оформлені первинні документи дозволяють контролювати рух основних засобів, правильно нараховувати амортизацію та своєчасно списувати активи з балансу. Правильна організація обліку основних засобів сприяє підвищенню ефективності управління активами підприємства та забезпечує відповідність законодавчим вимогам.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999. Редакція від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: наказ Міністерства фінансів України № 92 від 27.04.2000. Редакція від 30.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 15.04.2025).

3. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010. Редакція від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.04.2025).

4. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: наказ Міністерства фінансів України № 561 від 30.09.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

5. Облік основних засобів: документування господарських операцій. Фінансовий облік та аудит. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/oblik-osnovnih-zasobiv-dokumentuvannya-gospodarskih-operaciy.html> (дата звернення: 15.04.2025).

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ КРЕДИТІВ БАНКІВ ТА АНАЛІЗ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

**Юхимчук А.О., 11к-о група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Оляднічук Н.В.**

Банківські кредити є важливим джерелом фінансування підприємницької діяльності. Належна організація обліку банківських кредитів має забезпечувати: достовірне відображення всіх операцій за кредитами в бухгалтерському обліку; контроль за своєчасністю погашення зобов'язань; можливість аналізу ефективності використання залучених коштів. Банківські установи надають кошти клієнтам на певний строк із наступним поверненням

і з нарахованими відсотками. Тому кредитні операції потребують чіткого обліку та регулярного аналізу. Це дозволяє підтримувати фінансову стабільність банку та підприємства, виявляти ризики та забезпечувати виконання договірних умов.

Облік кредитів – це система фіксації всіх дій, пов'язаних із наданням, супроводом і погашенням позик. Дані про кредитні договори, строки, відсотки, залишки та інші параметри зберігаються в бухгалтерських записах та інформаційних системах. Кредитні операції мають обліковуватись відповідно до нормативів, що регулюють банківську діяльність. Кожна операція фіксується із зазначенням необхідних даних, включаючи суму зобов'язань, відсоткову ставку, умови погашення та строк дії договору. Здійснюється облік нарахованих доходів і зобов'язань за відсотками, комісіями та штрафами.

Важливою складовою обліку кредитів банку є оцінка структури кредитного портфеля. Це дозволяє визначити, наскільки збалансованим є розподіл кредитів за строками, типами клієнтів, галузями економіки тощо. Проводиться оцінка ризиковості, платоспроможності позичальників і рівня проблемної заборгованості.

Організація обліку кредитів банку та аналіз їх використання має відповідати зовнішнім вимогам: нормативи Національного банку України, національні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, внутрішня політика установи. Виконання вимог забезпечує прозорість звітності та підвищує довіру суб'єкта підприємництва до банківської системи загалом.

Облік кредитних ресурсів відображають у первинних документах, зокрема таких як: кредитні договори, графіки платежів, заявки на кредит, документи клієнта (паспорти, довідки про доходи, звіти про фінансовий стан підприємств), акти приймання-передачі застави тощо. Усі ці документи підтверджують факт надання кредиту та стають основою для здійснення бухгалтерських записів. В аналітичному обліку відображаються операції за кожною банківською установою окремо: терміни, відсоткові ставки, забезпечення, платежі тощо. Така розгорнута аналітика дозволяє здійснювати детальний контроль за виконанням кожного договору.

Погашення кредитів здійснюється за рахунок коштів позичальника на підставі ордерів-розпоряджень банку, строкових зобов'язань або платіжними дорученнями позичальника. При необхідності банк може пролонгувати термін надання кредиту, а позичальник – достроково погасити заборгованість і відсоток за кредит. Останній визначається з урахуванням того, що сума отриманих процентів повинна покривати сплату процентів за залученими коштами, операційні витрати, пов'язані з обслуговуванням кредитних операцій, і забезпечити прибуток для банку. Короткострокові кредити повинні погашатися за термін, що не перевищує одного року з дня дати балансу, в різних формах – грошовими коштами, цінними паперами, зобов'язаннями, переоформленням одного виду заборгованості на інший. Доцільно налагодити раціональний метод аналітичного обліку кредитів, щоб отримувати вичерпну

інформацію про заборгованість і строки її погашення.

Аналіз ефективності використання кредитних ресурсів є невід'ємною частиною процесу управління суб'єктом підприємництва: оцінка якості наданих кредитів, ризики отримання та дотримання термінів погашення. Під час аналізу враховуються показники, які дають змогу зробити висновки про ефективність кредитної політики, зокрема: оцінка доцільності отримання позики; порівняння фактичного використання коштів із запланованим обсягом; розрахунок показників кредитного навантаження (коефіцієнт фінансового важеля, коефіцієнт покриття відсотків, рентабельність використання кредиту); оцінка впливу позикових коштів на прибутковість підприємства.

Таким чином, раціональна організація обліку кредитів банків та системний аналіз їх використання дають змогу підприємству: знизити ризики прострочення зобов'язань; планувати фінансові потоки; приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо залучення позик. З метою підвищення ефективності кредитної політики підприємству рекомендується: автоматизувати облік кредитних зобов'язань; розробити внутрішні регламенти щодо контролю над використанням кредитних коштів; залучати фінансових аналітиків до оцінки рентабельності кредитування.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III. Редакція від 10.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
2. Положення про організацію бухгалтерського обліку та фінансової звітності в банках України: Постанова НБУ від 04.07.2018 р. № 75. Редакція від 01.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
3. Банківська система: навчальний посібник / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.]; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580с. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Blashchuk_Petyk_13_end.pdf (дата звернення: 11.04.2025).
4. Ковалевич Д.А. Організація фінансового обліку в банках. Економіка і суспільство. Гроші, фінанси і кредит. Вип. № 9. 2017р. С. 988-991. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/170.pdf (дата звернення: 08.04.2025).

СЕКЦІЯ МАРКЕТИНГУ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПОШТОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

**Марченко Б.М., 31-ма група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Лементовська В.А.**

Сучасний ринок поштових і логістичних послуг в Україні динамічно трансформується під впливом цифровізації, розвитку електронної комерції та змін у поведінці споживачів. Цифрова трансформація стає ключовим чинником адаптації операторів до нових викликів та посилення їхньої конкурентоспроможності.

Цифрова трансформація передбачає глибоке переосмислення бізнес-моделей з використанням сучасних технологій: мобільних застосунків, big data, штучного інтелекту. У поштовій логістиці вона проявляється в автоматизації процесів, інтеграції електронних сервісів та цифрових каналів взаємодії зі споживачем.

Цифрова трансформація — це глибоке переосмислення та перегляд бізнес-моделей, процесів і взаємодії зі споживачами через впровадження сучасних цифрових технологій. Вона передбачає не лише автоматизацію рутинних операцій, а й створення нових цінностей для клієнтів завдяки використанню big data, хмарних рішень, мобільних додатків, інтернету речей (IoT), штучного інтелекту тощо. У логістиці цифрова трансформація проявляється через впровадження систем відстеження відправлень, онлайн-оформлення замовлень, використання аналітики для прогнозування попиту та оптимізації маршрутів.

Логістичні інновації — це нововведення, спрямовані на покращення ефективності логістичних процесів, підвищення швидкості та якості обслуговування. Серед ключових прикладів: автоматизовані склади, використання дронів і роботів для доставки, цифрові платформи управління ланцюгами постачання, інтегровані CRM- і ERP-системи. Такі інновації дозволяють скоротити час обробки замовлень, зменшити витрати на логістику та забезпечити прозорість усіх етапів доставки.

Омніканальні сервіси — це підхід до організації продажу та комунікації з клієнтами, за якого всі канали взаємодії (онлайн-магазин, мобільний додаток, поштове відділення, кол-центр) поєднані між собою в єдину систему. Це дозволяє клієнту розпочати покупку в одному каналі (наприклад, в мобільному застосунку) і завершити її в іншому (у відділенні). Омніканальність підвищує зручність, персоналізацію та лояльність клієнтів. Для поштових операторів це означає необхідність синхронізації цифрових сервісів з фізичною мережею.

Поняття цифрової трансформації, логістичних інновацій та омніканальних сервісів тісно пов'язані між собою і є основою сучасної

логістичної та маркетингової діяльності. Їх впровадження забезпечує ефективну конкуренцію, відповідає зростаючим очікуванням клієнтів та створює нові можливості для розвитку поштових і логістичних компаній в умовах цифрової економіки.

Основними учасниками ринку є Nova Poshta, Укрпошта та Meest.

У 2020–2025 роках структура поштових послуг в Україні зазнала суттєвих змін під впливом розвитку електронної комерції, цифрових технологій і змін у поведінці споживачів. Основними учасниками ринку є Nova Poshta, Укрпошта та Meest.

Значна частка традиційних відправлень (листів, друкованої кореспонденції) зменшується, натомість зростає обсяг посилових доставок, особливо в сегменті B2C та C2C.

Обсяг внутрішнього онлайн-ринку зріс на понад 18% за 2024 рік, а понад 70% замовлень через поштових операторів, зокрема Nova Poshta та Meest. Це зумовлює переорієнтацію компаній на швидку, зручну та автоматизовану доставку.

Одним з ключових інфраструктурних нововведень стало масове впровадження поштоматів — автоматизованих точок самостійного отримання посилок. Nova Poshta, наприклад, станом на початок 2025 року встановила понад 17 000 поштоматів по всій Україні, включаючи ОТГ, ТЦ та навчальні заклади. Поштомати забезпечують 24/7 доступ, зменшують черги у відділеннях і оптимізують логістику «останньої милі».

Паралельно зростає значення мобільних сервісів, зокрема мобільних застосунків, чат-ботів та SMS/Push-сповіщень. Вони дають змогу:

- оформлювати відправлення без відвідування відділення;
- керувати доставкою в реальному часі;
- здійснювати оплату, переадресацію або зміну способу отримання;
- формувати персональні пропозиції на основі історії замовлень.

Омнікальний підхід - до обслуговування стає нормою: клієнт очікує, що всі канали — застосунок, сайт, кур'єр, поштомат — працюватимуть як єдина екосистема. Це стимулює операторів до подальшої цифровізації та гнучкої адаптації сервісів під індивідуальні потреби клієнтів.

Таким чином, структурна трансформація ринку поштових послуг відображає більш глобальні зміни в споживчому середовищі, де цифрова зручність, швидкість і автономність стають головними критеріями вибору сервісу.

Використання цифрових технологій дозволяє операторам оптимізувати витрати, покращити клієнтський досвід і забезпечити швидкість обслуговування.

Серед основних проблем – недостатній розвиток цифрової інфраструктури в сільських регіонах, висока вартість впровадження інновацій, потреба у захисті персональних даних. Також варто відзначити брак кваліфікованих кадрів у сфері цифрових технологій.

Міжнародна інтеграція поштових операторів України у 2025 році відкриває нові вектори розвитку в умовах глобальної конкуренції та післявоєнного економічного відновлення.

Українські компанії, зокрема Nova Poshta, вже здійснили перші кроки до розширення на ринки Європейського Союзу — відкриті представництва у Польщі, Німеччині, Литві, Чехії та Румунії. Це не лише спрощує логістику для української діаспори та бізнесу, а й інтегрує Україну у загальноєвропейський логістичний простір.

Ключовими можливостями міжнародної інтеграції є:

- Спрощення ситного оформлення через участь у програмі митного «єдиного вікна»;
- Розширення каналів транскордонної доставки (EU-Ukraine corridor);
- Партнерство з міжнародними маркетплейсами (Amazon, eBay, Etsy);
- Доступ до цифрових інфраструктура ЄС, включно з європейськими логістичними платформами та CRM-сервісами;
- Можливість залучення інвестицій та участі в програмах цифрової трансформації з боку донорських структур (USAID, GIZ, ЄБРР).

Таким чином, міжнародна інтеграція дозволяє не лише підвищити сервісний рівень поштових операторів, а й створити умови для довготривалого цифрового та інфраструктурного зростання.

З огляду на динаміку ринку поштових послуг та виклики цифрової доби, операторам в Україні доцільно орієнтуватися на інноваційні, клієнтоцентричні та гнучкі моделі розвитку.

Пропонуємо наступні рекомендації для операторів щодо стратегії цифрового зростання:

1. Інвестувати в мобільні сервіси нового покоління - покращення застосунків, персоналізовані інтерфейси, розширення функцій самостійного обслуговування.
2. Розвивати мережу поштоматів і SmartBox-рішень з біометричним або QR-кодовим доступом, особливо у віддалених регіонах.
3. Інтегрувати аналітику великих даних (big data) у процеси управління логістикою, щоб прогнозувати навантаження, маршрути та пікові періоди.
4. Запровадити штучний інтелект у комунікації з клієнтами — чат-боти, голосові помічники, автоматизація запитів у контакт-центрах.
5. Забезпечити кіберзахист та прозорість даних, дотримуючись стандартів GDPR та інших міжнародних норм.
6. Працювати над сталим розвитком — «зелена логістика», екопакування, мінімізація вуглецевого сліду.
7. Залучати молодь до професій у цифровій логістиці через стипендії, стажування, спільні освітні програми з університетами.

У підсумку можна стверджувати, що цифрова трансформація докорінно змінює ринок поштових послуг в Україні, відкриваючи нові можливості для розвитку, міжнародної інтеграції та підвищення якості обслуговування.

Впровадження інноваційних технологій, розвиток омніканальних сервісів і орієнтація на потреби споживачів дозволяють поштовим операторам не лише утримувати позиції в умовах конкуренції, а й формувати нові стандарти логістичного сервісу, адаптованого до викликів сучасної цифрової епохи.

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОСЕРЕДНИЦЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

**Левченко М.А., 11к-ма група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Харенко А.О.**

Виробники сільськогосподарської продукції відіграють вагомую роль в національній економіці України, забезпечуючи продовольчу безпеку держави та будучи джерелом сировини для багатьох галузей промисловості. Крім того, вітчизняний аграрний сектор є важливою складовою міжнародної системи пов'язаної із забезпеченням продуктами харчування населення планети. Його суб'єкти представлені великою кількістю господарств (понад 60 тис. од. [1]), що різняться як за організаційно-правовою формою так і масштабом ведення бізнесу. Вони географічно представлені в усіх регіонах країни та потребують широкої номенклатури якісних матеріально-технічних ресурсів для успішного ведення підприємницької діяльності. Пропозиція останніх на території України наявна як від вітчизняних так і іноземних товаровиробників, що використовують як прямі так і опосередковані канали розподілу в своїй комерційній діяльності.

Залучення посередницьких структур до співпраці обумовлено бажанням зробити свою продукцію максимально наближеною до потенційних клієнтів із мінімальним рівнем витрат, особливо коли мова йде про обслуговування представників дрібного бізнесу. В значній мірі це стосується міжнародних компаній, що надають перевагу організації збуту через дистриб'юторів, виставляючи останнім ряд умов щодо співпраці (наприклад, мінімальна вартість контракту та ін.), а за своїм персоналом закріплюють комунікаційну та організаційну функції. Таким чином, на національному ринку ресурсів для аграрного сектору економіки сформовано достатньо конкурентне середовище до складу якого входять вище зазначені підприємницькі структури, що різняться асортиментом продуктів та послуг, організацією бізнесу та територією охоплення. Для всіх них, в контексті ефективності діяльності, ключовим аспектом виступає маркетинг [2,3], що дозволяє реалізувати формування необхідних конкурентних переваг. Особливо актуальним це стало з початком повномасштабної агресії РФ проти України, що призвела до різкого погіршення умов зовнішнього макро- і мікросередовища ведення господарської діяльності.

Стратегія формування товарного портфелю посередницької організації на ринку ресурсів аграрної сфери в значній мірі визначається її фінансовими можливостями, ступенем диверсифікації бізнесу та орієнтацією на певну

категорію клієнтів, що є взаємозалежними категоріями. Стосовно першого критерію можна виділити загальнонаціональних та регіональних гравців, а також тих хто має прямі контракти з виробниками ресурсів і тими хто контактує з їх дистриб'юторами. Переважна більшість компаній працює з декількома групами ресурсів (наприклад, насіннєвий матеріал, добрива, ЗЗР, техніка) намагаючись при цьому реалізувати концепцію надання клієнтам комплексних рішень, включаючи і консультування. На практиці спостерігається змішаний підхід, коли з власниками 1-2 товарних марок є прямий контакт, а стосовно інших – опосередкований. Рівень насиченості окремої асортиментної групи позиціями може значно варіювати в залежності від спеціалізації посередницької структури. Географія ведення господарської діяльності посередником, як правило свідчить про фінансову потужність та акцент на різних за земельним банком товаровиробниках (за виключенням вузькоспеціалізованих підприємств, що мають значні площі монокультури).

На цінову політику компаній впливає ряд чинників, а саме закупівельна вартість продукту, логістичні, в тому числі складські витрати, умови розрахунку, тривалість співпраці з клієнтом, обсяг партії, період продажу, передбачена маржа та ін. В основному посередники намагаються орієнтуватися на середньоринкові ціни (асортимент фірм є досить схожим та представлений одними і тими ж товарними марками), а у випадках коли вони їх перевищують в розрізі окремих позицій намагаються клієнтам аргументувати це застосуванням індивідуального підходу через якісний консультаційний супровід та наявність інших супутніх послуг (наприклад, транспортних, кредитних та ін.). Оскільки, значна частка позицій у розрізі груп ресурсів має іноземне походження, а національна валюта України не демонструє стабільності (високий рівень інфляції) посередницькі структури декларують рівень цін в доларах США чи Євро приймаючи платежі в гривні за відповідним курсом. Саме тому в каталогах посередники не вказують остаточну реалізаційну ціну, а акцентують увагу на її уточненні у представника компанії на певну дату.

Залежно від масштабу бізнесу посередницької структури нею можуть використовуватися як прямі так і опосередковані канали розподілу. В першому випадку мова йде про контакти із сільськогосподарськими товаровиробниками, другому – іншими комерційними структурами (роздрібні магазини, дрібні оптовики, структури, що не мають прямого контракту з виробником продукту). Логістична підтримка реалізується як ресурсом посередницької компанії так і продавця/покупця продукції (в залежності від умов договору купівлі-продажу).

Комунікаційна політика фірм передбачає використання широкого спектру інструментів, що здатні забезпечити тісний і постійний прямий та зворотній зв'язок з клієнтом. Практично кожне підприємство має свій корпоративний сайт, де є можливість для покупця оформити заявку в онлайн режимі, одержати консультацію чи попередньо домовитися про контакт. Також відомості про компанію розміщуються на спеціалізованих платформах

в мережі Інтернет. Часто зустрічається практика поширення рекламних повідомлень із використанням традиційних (реклама на транспорті, білборди, публікації в спеціалізованих періодичних виданнях) та цифрових каналів комунікацій. Характерною особливістю є проведення спільних заходів із просування продукції її виробниками та дистриб'юторами (наприклад, акції, Дні поля, презентації, конкурси та ін.). Значна увага приділяється участі господарюючих суб'єктів в різноманітних соціальних проектах (в т.ч. підтримка ЗСУ, благодійність, екологічні програми та ін.), що покликано позитивно вплинути на корпоративний імідж. Оскільки мова йде про ринок товарів виробничого призначення все ж таки слід відвести ключову роль в маркетинговій комунікаційній політиці посередницьких структур персональному продажу. Такий підхід дозволяє встановити особисті довірливі відносини з клієнтом, краще зрозуміти його потреби та запропонувати оптимальні рішення. Він реалізується як кабінетною так і польовою організацією роботи торговельного персоналу фірми. В першому випадку, в основному, мова йде про роботу з постійними клієнтами стосовно добре відомих їм товарних позицій, другому – з новими або діючими, але в контексті пропозиції невідомих їм зразків продукції. В будь-якому випадку від професіоналізму торгового агента залежатиме чи стане потенційний клієнт діючим і на який термін (одноразовий контакт / довготривала співпраця на вигідних для обох сторін умовах).

Складні умови ведення бізнесу в останні роки [4] змушують посередницькі структури звертати все більше уваги на стратегічне і тактичне планування. Це передбачає здійснення постійного моніторингу як зовнішнього середовища в цілому так і змін у діяльності аграрних товаровиробників, що стосується в першу чергу товарної політики та підходів до забезпечення необхідними для виробничої діяльності ресурсами.

Отже, специфіка маркетингової діяльності посередницьких структур в аграрному секторі визначається особливостями галузі, реалізацією індивідуального підходу до кожного клієнта, докладанням значних зусиль щодо формування і розвитку ефективного портфелю інструментів комунікації. Таким чином, прийняття відповідних управлінських рішень менеджментом компанії повинно базуватися на результатах маркетингових досліджень, проведення яких повинно носити регулярний характер.

Список використаних джерел

1. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (2014-2023). Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm
2. Харенко А.О., Назарчук Р.С. Маркетинг у забезпеченні конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. URL : <https://lib.udau.edu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/6ac68972-7dc9-490f-9da3-d9bf48084bf2/content>
3. Рябик Г.Є. Теоретико-методичне забезпечення конкурентоспроможності підприємства: маркетинговий аспект : автореф. дис.

на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». Харків: Харківський національний економічний університет, 2013. 21 с.

4. Пенькова О.Г., Харенко А.О. Маркетинговий аналіз середовища функціонування аграрних підприємств // Вісник аграрної науки Причорномор'я, 2023. Том 27. № 2. С. 28-40. URL : <https://bsagriculture.com.ua/uk/journals/tom-27-2-2023/marketingovy-analiz-seredovishcha-funktsionuvannya-agrarnikh-pidpriyemstv>

ТІКТОК ЯК НОВА ПЛАТФОРМА ДЛЯ БРЕНДІВ

**Кочергін Є.О., 22к-ма група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Корман І.І.**

TikTok став одним із найпопулярніших соцмедійних майданчиків у світі з понад 1 млрд активних користувачів. Бренди все більше інвестують у короткі відео через їхню вірусність та високий рівень залученості. Маркетинг у TikTok вимагає креативного підходу та знання алгоритмів платформи.

З точки зору маркетингу важливо визначити ключові особливості TikTok як маркетингового інструменту, проаналізувати ефективні стратегії просування брендів у TikTok та оцінити вплив коротких відео на поведінку споживачів.

TikTok, що нараховує понад 1,1 мільярда активних користувачів у більш ніж 150 країнах, визначається як найбільш завантажена соціальна мережа у світі, з великим середнім часом користування, який становить приблизно 14 годин на місяць для кожного користувача TikTok. Навіть при деякому упередженні до цієї платформи, TikTok виявився ефективним інструментом для глобального просування брендів [1].

Соціальна мережа TikTok є найпопулярнішою серед аудиторії віком 18–24 роки. Його аудиторія у цьому віковому сегменті складає 5,5 млн користувачів. Загалом кількість користувачів TikTok в Україні віком від 18 років – 12 млн [2]. Збільшення аудиторії відбувається в 2023 році.

«За даними, опублікованими на рекламних ресурсах ByteDance, станом на початок 2023 року TikTok в Україні мав 13,01 млн користувачів віком від 18 років. Зверніть увагу, що ByteDance дозволяє маркетологам націлювати рекламу TikTok на користувачів віком від 13 років за допомогою своїх рекламних інструментів, але ці інструменти показують дані про аудиторію лише для користувачів віком від 18 років. Для контексту, цифри ByteDance демонструють, що на початок 2023 року реклама TikTok охопила 44,2 % всіх дорослих в Україні віком від 18 років. Водночас охоплення реклами TikTok в Україні на початку року дорівнювало 45,5 % місцевої бази користувачів Інтернету, незалежно від віку» [3].

TikTok використовує унікальний алгоритм For You Page (FYP), який

визначає, які відео потрапляють до стрічки користувачів та стають вірусними. Основні фактори, що впливають на органічне охоплення та віральність контенту:

1. Аналіз першої хвили переглядів: після завантаження відео TikTok показує його невеликій групі користувачів (≈300–500 людей); якщо аудиторія активно взаємодіє (перегляди, лайки, коментарі, репости, збереження), алгоритм починає поширювати контент далі. Якщо взаємодія низька, відео «заморожується» й отримує менше показів.

2. Retention Rate – наскільки довго користувач дивиться відео: алгоритм віддає перевагу відео, які люди дивляться до кінця або кілька разів (looping effect). Найкраще працюють динамічні відео 7-15 секунд.

3. Engagement Rate – рівень взаємодії: відео з високою кількістю лайків, коментарів, репостів і збережень потрапляють у рекомендації. Коментарі, що провокують дискусію («Що ви думаєте про це?»), підвищують шанси на вірусність.

4. Relevance – відповідність трендам: використання популярних звуків, хештегів, ефектів та актуальних тем збільшує охоплення. Алгоритм просуває відео, якщо воно відповідає інтересам користувачів (на основі їхньої активності).

5. Quality Score – якість контенту: відео з високою роздільною здатністю (1080p+), гарним освітленням та монтажем мають перевагу. Алгоритм знижує покази контенту, якщо він має водяні знаки інших платформ (наприклад, Instagram Reels).

6. Consistency – регулярність постингу: частота публікацій впливає на просування (1-3 відео на день – ідеально). Активні акаунти, що постять відео щодня, отримують більше органічного охоплення.

7. Interaction with Users – взаємодія з аудиторією: відповіді у коментарях, лайки та реакції підвищують рейтинг акаунту. Алгоритм враховує, чи користувачі діляться відео (чим більше шерингу – тим краще).

Бренди йдуть у TikTok через те, що ця соціальна мережа сприяє органічному охопленню та вірусності контенту та забезпечує мінімальні витрати на рекламу в порівнянні з Facebook чи Instagram.

Формати контенту для брендів у TikTok – це, у першу чергу, залучення користувачів до активної взаємодії (челленджі), використання контенту від споживачів, співпраця з блогерами для просування брендів (інфлюенсер-маркетинг), нативна (непряма) реклама, інтеграції та таргетовані кампанії.

Серед успішних кейсів брендів у TikTok можна зазначити «Chipotle» (фастфуд-мережа, яка створила #GuacDance Challenge, що зібрав понад 1 млрд переглядів), «Gymshark» (бренд спортивного одягу, який використовує TikTok для амбасадорських програм і вірусних челленджів), «Netflix» (активно просуває фільми та серіали через короткі відео з трейлерами та мемами).

Багато українських брендів активно використовують TikTok для просування своїх продуктів та послуг, адаптуючи контент під специфіку платформи та залучаючи молодіжну аудиторію. Наприклад, «Ощадбанк» –

державний банк, який вирішив спробувати себе в TikTok, щоб розповісти молодій аудиторії про свої продукти. Їхній контент включає розважальні та освітні відео, що пояснюють фінансові послуги. «Укрзалізниця» та «Залізна крамниця» – національний перевізник та його мерчандайзинговий підрозділ - використовують TikTok для інформування про послуги, новини та продаж брендованої продукції, роблячи це креативно та з гумором.

Ці бренди демонструють, як можна ефективно інтегруватися в TikTok, створюючи цікавий та релевантний контент для своєї аудиторії.

Отже, TikTok є перспективною платформою для брендів завдяки унікальному алгоритму та молодій аудиторії. Головний секрет успіху – автентичний, динамічний і трендовий контент. Використання челленджів, інфлюенсерів та реклами дозволяє брендам отримати мільйони переглядів без величезних бюджетів.

Список використаних джерел

1. Тертична, Ю., Любка, М., & Леонова, С. (2023). ПРОСУВАННЯ В ТІК ТОК: ОСОБЛИВОСТІ ТА ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ДАНОГО МАЙДАНЧИКА. *Економіка та суспільство*, (58). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-40>.
2. Грицик Т. Instagram вперше випередив Facebook за кількістю користувачів в Україні – дослідження. AIN. 2022. 20 січ. URL: <https://ain.ua/2022/01/20/instagram-vpershe-vyperedyv-facebook/>
3. Kemp S. Digital 2023: Ukraine. Datareportal. 2023. 14 February. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2023-ukraine>.

УПРАВЛІННЯ КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГОМ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

**Ковальчук С.А., 41-ма група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Семенда О.В.**

Сучасний маркетинговий ландшафт зазнає стрімких трансформацій, зумовлених активним впровадженням цифрових технологій. Традиційні маркетингові стратегії поступаються місцем цифровому маркетингу, що орієнтований на встановлення та підтримку довгострокових відносин із клієнтами. У сучасних умовах споживачі демонструють вищий рівень лояльності до брендів, які пропонують не лише продукти чи послуги, а й релевантний, корисний контент, що сприяє їхній взаємодії з компанією [1].

Контент-маркетинг відіграє ключову роль у формуванні довіри споживачів, оскільки забезпечує доступ до актуальної та якісної інформації, що відповідає їхнім потребам і запитам. Завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій сучасні споживачі мають можливість миттєвого отримання необхідної інформації, що зумовлює необхідність стратегічного підходу до створення онлайн-контенту. Таким чином, ефективний контент-

маркетинг є не лише конкурентною перевагою, а й важливим елементом маркетингової стратегії підприємства [2].

Для досягнення успіху у сфері контент-маркетингу компанії повинні глибоко аналізувати сприйняття клієнтами маркетингових матеріалів, визначати чинники їхньої привабливості та очікування споживачів. У сучасному бізнес-середовищі традиційний маркетинг втрачає свою ефективність, оскільки споживачі надають перевагу цінному контенту замість агресивної реклами та нав'язливих продажів. В сучасних умовах динамічного розвитку цифрового середовища особливої актуальності набуває систематизований підхід до управління контентом та його адаптації до специфіки різноманітних цифрових платформ [3].

Контент-маркетинг представляє собою комплексний стратегічний підхід до створення, дистрибуції та управління ціннісно-орієнтованим і релевантним контентом із метою залучення, утримання та активізації чітко визначеної цільової аудиторії. Концептуальна особливість даного підходу полягає в тому, що його пріоритетною метою є не пряма рекламна комунікація, а формування довготривалих, довірчих відносин із потенційними та існуючими клієнтами через систематичне надання інформативного, освітнього та розважального контенту, що відповідає їхнім інформаційним потребам та інтересам [4].

Таксономія контенту в контент-маркетингу включає наступні основні типологічні категорії [5]:

- інформаційний контент - матеріали, спрямовані на надання актуальної та корисної інформації, що безпосередньо або опосередковано стосується діяльності компанії, галузі або інтересів цільової аудиторії. До цієї категорії належать: інформаційні статті та блоги, новинні публікації, прес-релізи та корпоративні оголошення, дослідницькі звіти та огляди ринку, інфографіка та візуалізовані дані;

- освітній контент - матеріали, спрямовані на підвищення компетентності аудиторії у певних питаннях, розвиток навичок та поглиблення знань: вебінари та онлайн-курси, навчальні посібники та інструкції, електронні книги, академічні статті та дослідження, освітні відеоматеріали та подкасти;

- розважальний контент - матеріали, основна мета яких викликати емоційний відгук, забезпечити позитивне сприйняття бренду та стимулювати соціальну взаємодію: меми та вірусний контент, розважальні відеоматеріали, інтерактивні ігри та квізи, конкурси та челенджі, гумористичні публікації, адаптовані до контексту бренду;

- експертний контент - матеріали, що демонструють професійну компетенцію та галузеву експертизу компанії: експертні інтерв'ю та коментарі, аналітичні статті та професійні огляди, прогнози та тренд-аналіз, кейс-стаді та розбір практичних ситуацій, налузеві дослідження та звіти;

- репутаційний контент - матеріали, спрямовані на формування та підтримку позитивного іміджу бренду: відгуки та рекомендації клієнтів, історії успіху та кейси клієнтів, корпоративна соціальна відповідальність,

історія бренду та цінності компанії, огляди та рейтинги від незалежних експертів

Ефективне управління контент-маркетингом у цифровому середовищі вимагає комплексного підходу, який гармонійно інтегрується в загальну маркетингову стратегію підприємства. Цей процес починається з мультиаспектного аналізу цільової аудиторії, під час якого маркетологи створюють детальні портрети споживачів, вивчають їхні поведінкові патерни та пошукові інтенції. Вони глибоко досліджують інформаційні преференції та очікування аудиторії, визначають ключові точки взаємодії з контентом та здійснюють сегментацію за різноманітними критеріями: демографічними, психографічними та поведінковими.

Наступним етапом є стратегічне планування та розробка контент-плану. На цьому етапі фахівці формулюють чіткі цілі контент-маркетингу та розробляють *editorial calendar* з урахуванням сезонності й актуальних трендів. Важливою частиною планування є проектування контент-воронки для різних стадій клієнтського шляху та диверсифікація контент-стратегій для різних цифрових каналів. Усі ці елементи гармонійно інтегруються в загальну маркетингову стратегію підприємства.

Сучасний контент-маркетинг неможливо уявити без імплементації технологій штучного інтелекту. Ці технології дозволяють автоматизувати рутинні процеси створення базового контенту та використовувати предиктивну аналітику для його персоналізації. Компанії-лідери впроваджують системи машинного навчання для оптимізації контент-стратегій, застосовують NLP-технології для семантичного аналізу та інтегрують різноманітні AI-інструменти у процеси контент-дистрибуції.

Оптимізація контенту для мультиплатформенної дистрибуції стає все більш важливою в умовах розвитку різноманітних цифрових каналів. Цей процес передбачає адаптацію формату та стилістики контенту до специфіки різних платформ, SEO-оптимізацію відповідно до алгоритмічних вимог пошукових систем. Фахівці з контент-маркетингу впроваджують *responsive design* для забезпечення кросплатформної сумісності, локалізують контент відповідно до регіональних особливостей цільових ринків та оптимізують швидкість завантаження для покращення користувацького досвіду.

Завершальним, але не менш важливим елементом ефективного управління контент-маркетингом є імплементація комплексної системи метрик ефективності. Здійснюється моніторинг KPI охоплення та впізнаваності бренду, аналізуються метрики залученості та взаємодії з контентом. Вони відстежують конверсії та здійснюють атрибуцію результатів до конкретних контент-одиниць, оцінюють ROI контент-маркетингових ініціатив та проводять регулярний когортний аналіз для безперервної оптимізації контент-стратегій.

Контент-маркетинг у сучасних умовах цифровізації бізнес-процесів трансформується з тактичного інструменту в стратегічну платформу для формування довготривалих взаємовідносин із споживачами. Ефективне

управління контент-маркетингом дозволяє компаніям не лише залучати потенційних клієнтів, але й підтримувати їхню зацікавленість, формувати лояльність та стимулювати позитивну інформаційну дисемінацію.

Імплементація персоналізованих контент-стратегій, інтеграція інноваційних технологій штучного інтелекту та аналітичний підхід до оцінки ефективності контент-ініціатив створюють передумови для формування сталих конкурентних переваг у висококонкурентному цифровому середовищі. Таким чином, ефективне управління контент-маркетингом являє собою цілісну систему взаємопов'язаних процесів, які дозволяють підприємствам будувати довготривалі відносини з цільовою аудиторією та досягати стратегічних бізнес-цілей у динамічному цифровому середовищі.

Список використаних джерел

1. Калініченко О., Пойта І., Мосійчук І. Сучасний маркетинг: розуміння впливу цифрових стратегій на зростання бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2023. №53. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-6>
2. Ефективне використання контент-маркетингу (2024). <https://coi.ua/blog/AdMarketing/effective-use-of-content-marketing/>
3. Як тексти допомагають продавати: контент-маркетинг для бренду (2022). <https://mixdigital.com.ua/blog/yak-teksti-dopomagayut-prodavati-kontent-marketing-dlya-brendu/>
4. Що таке контент-маркетинг? (2024) <https://coi.ua/blog/AdMarketing/what-is-content-marketing/>
5. Сомова О. Види контенту. Яким він буває та де його використовувати? (2024). <https://web-promo.ua/ua/blog/vidy-kontenta-kakim-byvaet-i-gde-ego-ispolzovat/>

РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ В КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

**Куrolап М.О., 11м-ма група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Макушок О.В.**

Стратегія в економічному контексті є комплексним поняттям, що охоплює сукупність методів і способів ефективного використання ресурсів з метою досягнення визначених організаційних цілей. Вона є фундаментальним елементом управління підприємством та відіграє ключову роль у забезпеченні його конкурентоспроможності на ринку [1].

В економічній літературі стратегічний менеджмент розглядається через призму багаторівневої структури, що включає такі рівні:

- Корпоративний рівень, який визначає загальну спрямованість розвитку підприємства та механізми досягнення довгострокових стратегічних цілей [2].

- Конкурентний рівень, що зосереджується на формуванні унікальних конкурентних переваг та позиціонуванні підприємства на ринку.
- Функціональний рівень, який передбачає розробку стратегій у межах окремих функціональних підрозділів компанії, зокрема маркетингових, фінансових та виробничих стратегій [3].

Корпоративна стратегія є вищим рівнем стратегічного управління та визначає загальний напрям діяльності компанії. Вона складається з концепції існування організації, місії та стратегічних цілей, які спрямовані на досягнення стійкої конкурентної переваги [4].

Дослідження у сфері стратегічного менеджменту підтверджують, що успішне стратегічне планування має значний вплив на фінансові показники компаній. Наприклад, Carola та Floyd (2017) наголошують на важливості стратегічного планування для забезпечення довготривалої ефективності підприємства та адаптації до змін у зовнішньому середовищі [5].

Конкурентні стратегії визначають спосіб, у який підприємство створює та захищає свою ринкову позицію. Відповідно до класифікації М. Портера, виділяють три основні конкурентні стратегії [6]:

- Стратегія лідерства за витратами – передбачає зниження витрат виробництва з метою запропонувати продукцію за найнижчою ціною на ринку.
- Стратегія диференціації – спрямована на створення унікальної ціннісної пропозиції для споживачів.
- Стратегія фокусування – орієнтована на задоволення потреб конкретного сегмента ринку.

Застосування тієї чи іншої конкурентної стратегії залежить від особливостей галузі, рівня конкуренції та ресурсного потенціалу компанії [7].

Маркетингова стратегія є невід’ємною складовою корпоративної стратегії та забезпечує реалізацію маркетингових цілей підприємства. Вона включає комплекс заходів, спрямованих на досягнення стабільного просування продукції, залучення клієнтів та формування лояльності споживачів [8].

Згідно з дослідженням Kotler & Keller (2022), маркетингові стратегії поділяються на наступні основні типи [9]:

- Стратегії зростання (інтенсивні, інтеграційні, диверсифікаційні), які визначають напрями розширення ринкової присутності компанії.
- Стратегії позиціонування, що формують унікальний імідж бренду в свідомості споживачів.
- Стратегії конкурентної боротьби (наступальні та оборонні), які передбачають активну чи реактивну ринкову поведінку підприємства.

Розробка маркетингових стратегій передбачає аналіз маркетингового середовища, визначення цільової аудиторії, позиціонування продукту, встановлення ціноутворювальної політики та розробку комунікаційної стратегії [10].

Ефективність маркетингової стратегії безпосередньо впливає на загальні

показники компанії, включаючи її частку на ринку, рівень пізнаваності бренду та фінансові результати. Дослідження показують, що компанії, які застосовують диференційовані маркетингові стратегії, демонструють вищі темпи зростання порівняно з конкурентами, що використовують цінові стратегії [11].

Одним із найважливіших аспектів успішної маркетингової стратегії є її адаптивність до змін зовнішнього середовища. Зокрема, цифрова трансформація та розвиток технологій призвели до необхідності перегляду традиційних маркетингових підходів та активного використання цифрових каналів комунікації [12].

Отже, маркетингова стратегія є ключовим елементом у досягненні успіху підприємства, оскільки дозволяє узгодити маркетингові цілі з ресурсними можливостями компанії, вимогами споживачів та конкурентними перевагами. Вона є невід'ємною частиною загальної корпоративної стратегії та формується на основі аналізу внутрішніх і зовнішніх факторів. Застосування ефективної маркетингової стратегії сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства, збільшенню його ринкової частки та довгостроковому успіху. Враховуючи швидкі зміни у ринковому середовищі, підприємства повинні дотримуватися гнучкого підходу до розробки маркетингових стратегій та використовувати новітні технології для підвищення ефективності своєї діяльності.

Список використаних джерел

1. Bert G., Desmidt S.A. State of Research on Strategic Management in the Public Sector. New York: Routledge, 2019.
2. Carola W., Floyd S.W. Strategic Planning Research: Toward a Theory-Driven Agenda. *Journal of Management*, 2017, no. 43(6), pp. 1754-1788.
3. Burnes B. Kurt Lewin and the Planned Approach to Change. *Journal of Management Studies*, 2021, no. 41(6), pp. 977-1002.
4. Коваленко А.О. Стратегічне планування сталого розвитку України. Київ: ПрофКнига, 2018.
5. Kotler P., Keller K. Marketing Management. Pearson Education, 2022.
6. Porter M.E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. New York: Free Press, 1980.
7. Day G.S., Moorman C. Strategy from the Outside-In. McGraw-Hill, 2010.
8. Barney J.B. Gaining and Sustaining Competitive Advantage. Pearson Education, 2013.
9. Kotler P., Keller K. Marketing Management. 16th ed. Pearson Education, 2022.
10. Chaffey D., Smith P.R. Digital Marketing Excellence: Planning, Optimizing and Integrating Online Marketing. 5th ed. Routledge, 2017.
11. Aaker D.A. Strategic Market Management. 11th ed. Wiley, 2017.
12. Rust R.T., Lemon K.N., Zeithaml V.A. Driving Customer Equity: How Customer Lifetime Value is Reshaping Corporate Strategy. Free Press, 2004.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БРЕНДИНГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**Личманюк В.В., 11м-ма група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Макушок О.В.**

Воєнний стан та економічні виклики змусили підприємства шукати нові можливості оптимізації ресурсів і вдосконалення маркетингових стратегій через цифрову трансформацію. У сучасних умовах брендинг набуває нового значення, оскільки він не лише формує імідж компанії, а й забезпечує сталу комунікацію зі споживачами. Використання цифрових технологій, включаючи соціальні мережі, аналітику великих даних (Big Data) та автоматизовані маркетингові рішення, є важливими факторами підвищення конкурентоспроможності бренду [1].

Соціальні мережі є одним із найефективніших каналів комунікації зі споживачами. Вони дозволяють брендам підтримувати активну взаємодію з аудиторією, підвищувати лояльність та отримувати швидкий зворотний зв'язок. За даними досліджень, близько 90% інтернет-користувачів мають акаунти на таких платформах, як Facebook, Instagram, TikTok та Twitter [2].

Застосування social media marketing включає:

- контент-маркетинг (статті, відео, подкасти, інфографіки);
- використання інфлюенсерів для популяризації бренду;
- краудсорсингові проєкти та інтерактивні активності для залучення споживачів.

Використання аналітики великих даних дозволяє підприємствам краще розуміти поведінку споживачів і персоналізувати маркетингові стратегії. Завдяки штучному інтелекту та машинному навчанню компанії можуть:

- прогнозувати попит та персоналізувати пропозиції для клієнтів [3];
- використовувати автоматизовані чат-боти для покращення сервісу;
- аналізувати ефективність рекламних кампаній у режимі реального часу.

Сучасні технологічні рішення суттєво розширюють можливості брендингу, зокрема:

- віртуальна та доповнена реальність (VR/AR) – дозволяє створювати унікальні інтерактивні кампанії, залучаючи споживачів у процес взаємодії з брендом [4];

- штучний інтелект (AI) та автоматизація – спрощують процеси управління маркетинговими кампаніями та підвищують точність персоналізованих рекомендацій;

- голосові асистенти та chatbot-и – забезпечують швидке реагування на запити клієнтів, сприяючи зміцненню довіри до бренду.

Контент залишається ключовим елементом брендингу, але його форма та методи поширення змінюються під впливом цифрових технологій. Основні

тенденції контент-маркетингу включають:

- використання мультимедійного контенту (відео, інтерактивні сторіз, подкасти);
- залучення інтерактивних елементів (тести, конкурси, інтерактивні платформи);
- формування UGC (User-Generated Content), що сприяє залученню аудиторії до створення контенту бренду [5].

В умовах воєнного стану та цифрової трансформації брендинг набуває нових характеристик, пов'язаних із використанням інноваційних маркетингових інструментів. Соціальні мережі, аналітика великих даних, штучний інтелект та автоматизація маркетингових процесів відіграють ключову роль у побудові стійкої брендової стратегії. Інтеграція традиційних підходів із цифровими технологіями забезпечує брендам конкурентні переваги та сприяє довготривалому розвитку.

Список використаних джерел

1. Бубенець І.Г. Впровадження сучасних трендів маркетингу в умовах цифрової трансформації економічної системи підприємства. Цифрова трансформація та діджитал технології для сталого розвитку всіх галузей сучасної освіти, науки і практики. Ломжа, Польща, 2023, Ч.1, С. 146-153.
2. Афанасьєва О.П., Бубенець І.Г., Власенко М.В. Особливості рекламної діяльності компаній в умовах цифровізації. Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи. Харків, 2024, С. 343-345.
3. Kotler P., Keller K. Marketing Management. 16th ed. Pearson Education, 2022.
4. Chaffey D., Smith P.R. Digital Marketing Excellence: Planning, Optimizing and Integrating Online Marketing. 5th ed. Routledge, 2017.
5. Rust R.T., Lemon K.N., Zeithaml V.A. Driving Customer Equity: How Customer Lifetime Value is Reshaping Corporate Strategy. Free Press, 2004.

ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

**Ротасько С.О., 11м-ма група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Макушок О.В.**

У сучасних умовах цифрові технології є невід'ємною частиною маркетингових стратегій підприємств. Інтернет, соціальні мережі, штучний інтелект, аналітичні платформи та автоматизовані інструменти сприяють швидкій взаємодії між брендами та споживачами, дозволяючи формувати персоналізовані пропозиції та підвищувати ефективність рекламних кампаній [1].

Цифровий маркетинг охоплює широкий спектр інструментів, які

сприяють поширенню інформації про бренд та продукцію. Серед основних каналів цифрового маркетингу можна виокремити соціальні мережі, пошукову рекламу, контент-маркетинг, інфлюенсер-маркетинг, електронну пошту та інші платформи, що використовуються для залучення споживачів.

Social Media Marketing (SMM) є одним із найефективніших інструментів цифрового маркетингу, що використовується на таких платформах, як Facebook, Instagram, LinkedIn, TikTok та YouTube. Завдяки соціальним мережам компанії можуть безпосередньо взаємодіяти зі своєю аудиторією, проводити рекламні кампанії та аналізувати споживчу поведінку [2].

Одним із популярних методів просування є співпраця з блогерами та лідерами думок, які мають значний вплив на споживачів. Це дозволяє брендам охоплювати цільову аудиторію за допомогою особистих рекомендацій та автентичного контенту [3].

Search Engine Marketing (SEM) включає як органічну пошукову оптимізацію (SEO), так і платну рекламу (PPC) у пошукових системах (Google Ads, Bing Ads). SEO-стратегії допомагають підвищити позиції сайту у видачі пошукових систем, а контекстна реклама сприяє швидкому залученню трафіку [4].

Вірусний маркетинг (Word of Mouth Marketing, WOM) передбачає створення контенту з високим рівнем залучення, який швидко поширюється серед споживачів через соціальні мережі та інші онлайн-канали. Одним із найуспішніших прикладів WOM є креативні відеоролики або інтерактивні челенджі, які мотивують аудиторію ділитися контентом [5].

Цифрові технології дозволяють компаніям створювати персоналізовані рекламні кампанії, адаптуючи їх до потреб і вподобань споживачів. Використання штучного інтелекту та аналітики великих даних сприяє більш ефективному таргетуванню та розробці унікальних комунікаційних стратегій [6].

Сучасні інструменти, такі як чат-боти, CRM-системи та платформи для email-маркетингу, дозволяють оптимізувати процеси взаємодії з клієнтами, знижуючи навантаження на маркетингові відділи та підвищуючи ефективність комунікації [7].

З розвитком цифрового маркетингу зростає конкуренція у цифровому середовищі. Це ускладнює досягнення цільової аудиторії та вимагає від компаній постійного вдосконалення маркетингових стратегій [9].

Соціальні платформи та пошукові системи постійно змінюють свої алгоритми ранжування контенту, що змушує маркетологів адаптувати свої стратегії для збереження ефективності рекламних кампаній [10].

Попри те, що цифровий маркетинг є ефективним, витрати на рекламу у соціальних мережах, контекстну рекламу та SEO-просування можуть бути значними, особливо для компаній, які прагнуть охопити широку аудиторію [11].

Отже, цифровий маркетинг є потужним інструментом для сучасного бізнесу, що дозволяє ефективно комунікувати зі споживачами, аналізувати

ринок та адаптувати маркетингові стратегії у режимі реального часу. Водночас високий рівень конкуренції, технологічні зміни та необхідність значних інвестицій у рекламу є викликами, з якими стикаються підприємства. Використання персоналізованих підходів, автоматизації та інноваційних рішень є ключем до успішного просування бренду в умовах цифрової трансформації.

Список використаних джерел

1. Матвіїв М. Формування цифрового маркетингу підприємств. Ефективність державного управління, 2014, № 41, С. 252-261.
2. Grubor A. Internet Marketing as a Business Necessity. Interdisciplinary Description of Complex Systems, 2018, no. 16, pp. 265-274.
3. Chaffey D., Smith P.R. Digital Marketing Excellence: Planning, Optimizing and Integrating Online Marketing. 5th ed. Routledge, 2017.
4. Kotler P., Keller K. Marketing Management. 16th ed. Pearson Education, 2022.
5. Rust R.T., Lemon K.N., Zeithaml V.A. Driving Customer Equity: How Customer Lifetime Value is Reshaping Corporate Strategy. Free Press, 2004.
6. Quarterly Digital Intelligence Briefing: 2016 Digital Trends. URL: <https://econsultancy.com/reports/quarterly-digital-intelligence-briefings> (дата звернення: 26.03.2025).
7. Ryan D. Understanding Digital Marketing: Marketing Strategies for Engaging the Digital Generation. 4th ed. Kogan Page, 2020.
8. Solomon M., Marshall G., Stuart E. Marketing: Real People, Real Choices. 10th ed. Pearson, 2019.
9. Kingsnorth S. Digital Marketing Strategy: An Integrated Approach to Online Marketing. 3rd ed. Kogan Page, 2022.
10. Tuten T.L., Solomon M.R. Social Media Marketing. 4th ed. Sage Publications, 2020.
11. Batra R., Keller K.L. Integrating Marketing Communications: New Findings, New Lessons, and New Ideas. Journal of Marketing, 2016, vol. 80, no. 6, pp. 122-145.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МАРКЕТИНГУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

**Чупрун Б.С., 11м-ма група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Макушок О.В.**

З розвитком цифрових технологій та збільшенням обсягів даних, які збирають підприємства, штучний інтелект стає незамінним інструментом у маркетинговій діяльності. Сучасні алгоритми машинного навчання дозволяють компаніям більш ефективно аналізувати поведінку споживачів, прогнозувати їхні потреби та автоматизувати маркетингові процеси [1].

Маркетинг є динамічною сферою, яка вимагає гнучкості та швидкого реагування на нові тренди. У цьому контексті технології ШІ відкривають широкі можливості для оптимізації маркетингових стратегій.

Одним із найпоширеніших застосувань штучного інтелекту є створення рекомендаційних систем, які аналізують дані про споживачів та надають їм персоналізовані пропозиції. Такі системи використовують:

- аналіз поведінки користувачів (відстеження кліків, часу перегляду контенту, історії покупок);
- машинне навчання для прогнозування майбутніх потреб споживачів;
- алгоритми кластеризації для сегментації аудиторії.

Відомі компанії, такі як Amazon, Netflix та Spotify, успішно застосовують ШІ для персоналізації контенту та покращення користувацького досвіду [2].

Концепція Big Data дозволяє маркетологам аналізувати велику кількість даних із мінімальною ручною обробкою. ШІ забезпечує:

- сегментацію споживачів за інтересами та поведінкою;
- визначення ефективних маркетингових стратегій;
- автоматизацію аналітичних процесів.

Завдяки обробці великих масивів інформації компанії можуть створювати більш точні маркетингові кампанії та підвищувати рівень задоволеності клієнтів [3].

Чат-боти, засновані на ШІ, є одним із найбільш ефективних інструментів для автоматизації взаємодії з клієнтами. Вони дозволяють:

- надавати миттєві відповіді на запити клієнтів 24/7;
- використовувати обробку природної мови (NLP) для розуміння запитів користувачів;
- персоналізувати комунікацію, враховуючи попередні взаємодії.

Наприклад, Facebook Messenger, WhatsApp та Telegram активно впроваджують боти для покращення сервісу та підтримки клієнтів [4].

Застосування штучного інтелекту у маркетингових процесах має ряд переваг:

- оптимізація ресурсів – автоматизація маркетингових завдань знижує витрати на персонал та підвищує ефективність процесів;
- персоналізація комунікації – ШІ аналізує поведінку споживачів і надає унікальні пропозиції кожному користувачеві;
- прогнозування тенденцій – аналітичні алгоритми допомагають компаніям передбачати ринкові зміни та адаптувати свої стратегії.

Попри значні переваги, використання штучного інтелекту в маркетингу має певні виклики:

- висока вартість – розробка та впровадження ШІ-рішень вимагає значних фінансових ресурсів;
- необхідність кваліфікованих фахівців – розробка та налаштування алгоритмів потребує спеціалізованих знань у сфері машинного навчання;

- етичні питання та конфіденційність – використання даних клієнтів викликає питання щодо захисту персональної інформації та відповідності законодавчим нормам [5].

Очікується, що в майбутньому технології ШІ в маркетингу будуть розвиватися за такими напрямками:

- глибша персоналізація за допомогою штучного інтелекту та машинного навчання;
- розвиток доповненої реальності (AR) та віртуальної реальності (VR) для створення інноваційних маркетингових кампаній;
- зростання популярності голосових помічників у сфері цифрового маркетингу (Google Assistant, Siri, Alexa).

Технології штучного інтелекту продовжують удосконалювати маркетингові процеси, надаючи нові можливості для підвищення ефективності бізнесу та залучення клієнтів [6].

Отже, штучний інтелект є потужним інструментом у сфері маркетингу, що дозволяє компаніям підвищувати ефективність взаємодії з клієнтами, автоматизувати маркетингові процеси та персоналізувати комунікацію. Впровадження ШІ сприяє покращенню прогнозування споживчої поведінки, створенню персоналізованого контенту та оптимізації витрат. Однак існують певні виклики, пов'язані з високою вартістю впровадження, потребою у кваліфікованих спеціалістах та питаннями конфіденційності. Подальший розвиток ШІ у маркетингу відкриває нові перспективи для бізнесу та створює конкурентні переваги для компаній, що впроваджують інноваційні технології.

Список використаних джерел

1. Курбан О. Маркетинг Web 4.0. Як штучний інтелект допомагає працювати зі споживачами? Фармацевт Практик, 2018, № 2, С. 4-5.
2. Kietzmann J.P., Emily J.T. Artificial Intelligence in Advertising: How Marketers Can Leverage Artificial Intelligence Along the Consumer Journey. *Journal of Advertising Research*, 2018, vol. 58, pp. 263-267.
3. Chaffey D., Smith P.R. *Digital Marketing Excellence: Planning, Optimizing and Integrating Online Marketing*. 5th ed. Routledge, 2017.
4. Rust R.T., Huang M.-H. The Service Revolution and the Transformation of Marketing Science. *Marketing Science*, 2021, vol. 40, no. 1, pp. 1-19.
5. Kotler P., Keller K. *Marketing Management*. 16th ed. Pearson Education, 2022.
6. Tuten T.L., Solomon M.R. *Social Media Marketing*. 4th ed. Sage Publications, 2020.

РОЛЬ МАРКЕТИНГОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФРАНЧАЙЗИНГОВИХ МЕРЕЖ

**Нестерчук Н.В., 11м-з-ма група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – д.е.н., професор Пенькова О.Г.**

Останні роки показали, наскільки стійкою є індустрія франчайзингу. Незважаючи на те, що пандемія змусила багато незалежних компаній закритися або суттєво змінити свою модель, франчайзинговий бізнес залишається непохитним [1]. Водночас постає питання потенційного впливу на нього нової глобальної економічної політики США в цілому та нових мит на імпорتنі товари, зокрема. Можна прогнозувати, що це позначитися на параметрах сукупного попиту та, як наслідок, призведе до негативного впливу на економічну активність в короткостроковому періоді.

Багато компаній обрали шлях франчайзингу як стратегію виживання та розвитку власного бізнесу, що дозволяє їм збільшити свою присутність на ринку і залучати підприємців-франчайзі. Водночас маркетингові інструменти відіграють ключову роль у підвищенні конкурентоспроможності франчайзингових мереж, допомагаючи створювати та підтримувати сильний бренд, залучати нових споживачів і забезпечувати постійну адаптацію до змінюваних ринкових умов. Франчайзинг дозволяє підприємцям використовувати вже визнаний та успішний бренд, отримуючи при цьому підтримку та навчання від франчайзера, що забезпечує додаткову конкурентну перевагу. Особливо важливою є здатність франчайзингових мереж використовувати маркетингові стратегії для посилення зв'язків між франчайзером і франчайзі, створюючи ефективні механізми взаємодії, що дозволяють підприємствам швидко реагувати на зміни в споживчих уподобаннях та тенденціях ринку. Серед найбільш популярних галузей франчайзингу виділяються роздрібна торгівля, харчова індустрія, освіта та послуги з краси і здоров'я, які завдяки маркетинговим інструментам забезпечують високий рівень стійкості та розвитку навіть у складних економічних умовах.

Незважаючи на те, що в короткостроковому періоді окремі економісти прогнозують економічну рецесію, майбутнє франчайзингу на правильному шляху завдяки здатності найкращих франчайзерів сприймати інновації в мінливому світі. З огляду на те, що під час пандемії відсоток звільнень був вищим, ніж під час будь-якого іншого економічного спаду в новітній історії, для досвідчених професіоналів з'явилася можливість змінити кар'єру та працювати на себе. Навіть для тих, хто ніколи раніше не думав про власний бізнес, світ франчайзингу став життєздатним і привабливим вибором [2].

Використання інструментів SWOT -аналізу дозволяє обґрунтувати сильні та слабкі сторони, можливості і загрози розвитку світового франчайзингового ринку, результати якого представлені в табл. 1.

Таблиця 1 – SWOT-аналіз розвитку світового франчайзингового ринку

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
1.Франчайзинговий ринок може легше використовувати можливості глобального розширення, дозволяючи брендам швидко входити на нові ринки. 2. Франчайзинг дозволяє стандартизувати бізнес-процеси, що сприятиме полегшенню процесу управління	1.Франчайзингові компанії часто залежать від сильного бренду, зменшення його популярності може вплинути на прибутковість франчайзингових одиниць; 2.Для франчайзі часто складно започаткувати діяльність в системі франчайзингу через високі початкові витрати та роялті
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
1. Франчайзингові бренди можуть використовувати можливості розширення на нові ринки та окремі ринкові сегменти. 2. Застосування технологічних інновацій сприятиме підвищенню ефективності франчайзингового бізнесу.	1. Фінансово-економічні кризи можуть вплинути на споживчу активність, що призведе до зменшення прибутковості франчайзингових підприємств. 2. Зростання конкуренції серед франчайзингових брендів може вплинути на прибутковість компаній через скорочення їхньої ринкової частки.

Джерело: складено автором

Франчайзинг сьогодні є важливим елементом глобальної економіки, який забезпечує компанії можливостями розширюватися на нові ринки та підтримувати стабільний бізнес. В умовах конкуренції маркетинг виступає основним інструментом, що дозволяє франчайзинговим мережам зміцнювати свою позицію, залучати нових клієнтів і покращувати ефективність діяльності. Зокрема, маркетингові стратегії сприяють підвищенню впізнаваності бренду, покращенню клієнтського досвіду та оптимізації операцій.

Задля стійкості зростання франчайзингових мереж на світовому ринку, існують наступні напрями підвищення ефективності ринку франчайзингу у світі:

-зростання непродуктивних франшиз. Хоча франшизи ресторанів швидкого харчування та продажу кавових напоїв протягом тривалого часу займали перші місця в рейтингах за популярністю, науковці починають спостерігати зсув до франшиз із непродуктивними товарами. Оскільки все більше підприємців шукають нові види бізнесу для інвестування, франшизи в таких галузях як оздоровлення, клінінг, домашні послуги, вони стають дедалі популярнішими. Очікується, що і надалі ця тенденція збережеться та будуть відкриватися нові шляхи для зростання франчайзингу в різних сферах діяльності;

-постійне удосконалення технологій. Технології завжди відігравали одну із основних ролей у розвитку франчайзингового ринку, від систем

торгових точок до платформ онлайн-замовлень. Франчайзі починають шукати шляхи оптимізації операцій, покращення обслуговування клієнтів та впровадження інновацій у бізнес, тому розвиток технологій стає ще більш важливим для цього сектору економіки. Франшизи, які інвестують у технології – від чат-ботів на основі штучного інтелекту до навчальних програм віртуальної реальності уже займають перші позиції серед успішних бізнесів [3];

-важливість сталого розвитку. Сталий розвиток стає все більшою проблемою для споживачів у всіх сферах їх життя, включно із компаніями, продуктами яких вони користуються. Для франшиз це означає, що впровадження екологічно чистих практик і продуктів у їх бізнес, стане більш важливим, ніж будь-коли. Зараз на ринку користуються попитом франшизи, які сприяють стійкості та екологічності у своїх компаніях;

-поява ринкових ніш. У міру розвитку індустрії франчайзингу у світі з'являється все більше ринкових не зайнятих ніш. Такі ринки визначаються конкретними потребами та вподобаннями споживачів. Наприклад, зараз існують франшизи, які спеціально призначені для жінок, людей похилого віку або екологічно свідомих споживачів. Ринкові ніші уможлиблюють виділення франчайзерів серед своїх конкурентів і поглиблення до певного сегменту ринку.

На сьогоднішній день індустрія франчайзингу продовжує привертати увагу нових підприємців, які шукають перевірені бізнес-моделі, підтримку з боку досвідчених партнерів та ефективні маркетингові інструменти для швидкого виходу на ринок. Відкриття франшизи стає вигідною стратегією для тих, хто прагне започаткувати власну справу, минаючи складний етап створення бренду з нуля. Успіх франчайзингових мереж значною мірою забезпечується завдяки уніфікованим маркетинговим стратегіям, спрямованим на просування бренду, утримання клієнтів та адаптацію до змін ринкового середовища. Останні роки показали, що франчайзинг не лише зберігає стійкість у складних економічних умовах, але й активно розвивається, відкриваючи нові можливості для підприємництва у різних галузях.

Список використаних джерел

1. Lessons Learned: How the COVID-19 Crisis Proved the Resilience of Franchising Yet Again. URL: <https://www.pointfranchise.co.uk/article-lessons-learned-how-the-covid-19-crisis-proved-the-resilience-of> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Six-Month COVID-19 Impact Analysis on Franchising Market. URL: https://www.franchise.org/sites/default/files/2020-10/Six-Month%20COVID%20Impact%20on%20Franchising_Final.pdf (дата звернення: 01.04.2025).
3. Franchise system: How to Improve Your Franchise System and Increase Efficiency. URL: <https://fastercapital.com/content/Franchise-system--How-to-Improve-Your-Franchise-System-and-Increase-Efficiency.html> (дата звернення: 02.04.2025).

БІРЖОВА ІНФРАСТРУКТУРА АГРАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ

**Кравець Є.П., 31дф-пт група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри маркетингу Корман І.І.**

Аграрний сектор є одним із найбільших в економіці України. За даними 2021 року, близько 14% населення були зайняті в даній сфері, а відсоток ВВП, що створюється за рахунок діяльності аграрного сектору становить більше 10% [1]. Внаслідок війни, аграрний сектор зазнав чималих втрат, що у лютому 2024 року перевищили 80 млрд дол [2]. До даних втрат входять такі чинники, як пошкоджена та знищена техніка, знищена готова продукція, пошкодженні зерносховища, збитки насадженням, тваринництву та рибальству [3].

Стан біржового аграрного ринку України нині перебуває в умовах структурної перебудови та адаптації до викликів воєнного часу. Незважаючи на наявність кількох офіційно діючих бірж, частка агропродукції, що реалізується через біржові механізми, залишається низькою — менше 15%. Ринок поступово зміщується в бік електронних платформ, прозорих аукціонів (наприклад, Prozorro.Продажі) та прямих контрактів, що часто замінюють класичну біржову торгівлю. Основними стримувальними факторами є відсутність дієвих механізмів хеджування, недостатня стандартизація агропродукції, а також логістичні й безпекові ризики, зумовлені війною. Водночас зростає попит на прозорість, цифровізацію та інституційне оновлення інфраструктури, що відкриває простір для розвитку біржового середовища у післявоєнний період.

Таблиця 1

Біржі та платформи аграрного ринку України, 2024 р.

Біржа / Платформа	Статус	Аграрна спеціалізація	Електронізація	Регіональне покриття	Особливості / Коментарі
Аграрна біржа	Державна	Висока	Висока (електронні торги)	Вся Україна (відділення)	Має держпідтримку, платформа для реалізації держрезерву
Украгропромбіржа	Приватна	Висока	Середня (частково онлайн)	Центр, Південь, Схід	Одна з найстаріших бірж, активно працює з зерновими
Українська універсальна біржа (УУБ)	Приватна / публічна	Середня	Висока	Національне покриття	Працює з держпідприємствами, аграрний сектор — один із напрямів
Prozorro.Продажі	Державна платформа	Середня (земля, продукція)	Дуже висока	Вся Україна	Аукціони, прозорі правила, доступ до оренди землі та продукції держпідприємств
Е-платформи (SmartTender, Zakupki.prom тощо)	Приватні	Залежить від сегменту	Дуже висока	Онлайн, вся Україна	Працюють як маркетплейси; не мають біржового статусу, але забезпечують торги

Джерело: побудовано автором

Найбільш наближеною до класичної моделі біржі залишається Аграрна біржа, яка має відповідну державну реєстрацію, ліцензію на здійснення біржової діяльності, підтримку з боку профільного міністерства, а також розгалужену мережу регіональних представництв. Її діяльність спрямована винятково на аграрний сектор, що визначає її як профільну біржу зі спеціалізацією в галузі.

Водночас Укراгропромбіржа, яка також має багаторічний досвід функціонування на ринку, демонструє вужчу спеціалізацію на торгівлі зерновими культурами, проте поступається за рівнем цифровізації. Її електронна інфраструктура є менш розвиненою, що частково знижує оперативність і прозорість торговельних процедур.

Особливу увагу заслуговує система Prozorro.Продажі, яка хоч і не є біржею в юридичному розумінні, фактично виконує роль електронного ринку реалізації аграрних активів, особливо земель сільськогосподарського призначення та державного майна аграрного характеру. Завдяки високому рівню прозорості, цифровим механізмам та відкритості доступу, ця платформа стала важливою складовою сучасної інфраструктури аграрного ринку.

Крім того, варто згадати приватні електронні торговельні платформи, які активно адаптуються до потреб ринку, надаючи зручні інструменти для торгів агропродукцією. Однак брак нормативної та інституційної інтеграції обмежує їх функціонування в межах повноцінної біржової моделі — особливо з погляду регулювання, стандартизації та контролю за якістю угод.

Отже, біржова система є одним із ключових інструментів забезпечення прозорості, конкурентоспроможності та ефективної організації аграрного ринку. Її використання сприяє вільному руху товарів і послуг, а також запобігає монополізації сектору. Ураховуючи позитивний досвід функціонування аграрних бірж у провідних країнах світу, розвиток біржової інфраструктури в Україні набуває особливої актуальності в умовах післявоєнного відновлення.

Значні втрати, завдані війною аграрному сектору, зумовлюють необхідність впровадження дієвих механізмів стабілізації ринку, серед яких аграрна біржа може відігравати провідну роль. Оптимізація її діяльності стане важливим кроком на шляху до відновлення виробничих і торгових зв'язків, покращення інвестиційної привабливості України та стимулювання економічного зростання. Завдяки своїм організаційним можливостям біржа здатна стати ефективним посередником між виробниками та оптовими споживачами сільськогосподарської продукції, забезпечуючи справедливе ціноутворення, зменшення трансакційних витрат і підвищення довіри до ринкових механізмів.

Список використаної літератури

1. Сільське господарство та ринок сільськогосподарських земель України: вплив війни. URL: <https://voxukraine.org/silске-gospodarstvo-ta-rynoksilskogospodarskyh-zemel-ukrayiny-vplyv-vijny> (дата звернення 5.04.2025).

2. KSE: Збитки та втрати аграрного сектору України складають понад \$80 млрд. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-ta-vtrati-agrarnogosektoru-ukrayini-skladayut-ponad-80-mlrd-kse-agrotsentr/> (дата звернення 5.04.2025).
3. Козловський С.В., Довгалюк Ю.С., Педоренко О.П., Зубленко В.І., Сегеда О.О. Аграрна біржа України: становлення, сучасний стан та перспективи розвитку в умовах воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2024. № 6. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4000/4035> (дата звернення 5.04.2025).

СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ЧЕРЕЗ ІНТЕГРАЦІЮ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

*Колодій Т. М., магістр, факультету менеджменту
Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кучмійова Т. С.
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна*

Сталий розвиток стає надзвичайно важливим для соціально-економічних систем, що вимагає інтеграції менеджменту та маркетингу як основних інструментів для забезпечення довгострокової стабільності та конкурентоспроможності організацій. Сучасні підприємства все частіше стикаються з відсутністю чітких інструментів для оцінки соціальних та екологічних результатів своєї діяльності. Окрім цього, виникає суперечність між прагненням до швидкої економічної вигоди і необхідністю реалізації довгострокових стратегій сталого розвитку, що вимагає перегляду традиційних методів управління [3, с.461].

Інтеграція менеджменту та маркетингу відкриває можливості для організацій, сприяючи їх гармонійному розвитку завдяки інноваціям у створенні продуктів, оптимізації бізнес-процесів і залученню споживачів до відповідальних соціальних та екологічних практик. Застосовуючи принципи сталого розвитку, менеджмент може ефективно керувати ресурсами, знижувати негативний вплив на навколишнє середовище та впроваджувати нові управлінські моделі, зокрема екологічний менеджмент та корпоративну соціальну відповідальність. Важливу роль відіграє цифрова трансформація, яка сприяє ефективнішому збору й аналізу даних, персоналізації пропозицій та підвищенню якості взаємодії з клієнтами [2, с.32].

Особливо важливим елементом стратегії сталого розвитку є маркетинг, оскільки він дозволяє компанії через комунікації передавати свої цінності, місію та зобов'язання щодо соціальної відповідальності та екологічної стійкості. Завданням маркетингу в рамках сталого розвитку є задоволення зростаючих вимог споживачів, які все більше орієнтуються на екологічні

стандарти, при цьому забезпечуючи високу якість продукції. Споживачі стають все більш обізнаними у питаннях сталого розвитку, що створює додатковий тиск на компанії для забезпечення прозорості та відповідальності в їхній діяльності [1, с.130-134]. Маркетинг також відкриває можливості для створення нових ринків і залучення соціально відповідальних споживачів. Компанії, які активно використовують маркетингові стратегії для побудови довгострокових відносин з клієнтами на основі спільних цінностей, отримують переваги у вигляді клієнтської лояльності та посилення своєї репутації [3, с.463].

У контексті глобальних тенденцій сталого розвитку, поєднання менеджменту та маркетингу стає важливим засобом для досягнення стійкого розвитку організацій. Створення і реалізація стратегій, які враховують різні чинники, дозволяє компаніям отримувати конкурентні переваги на тривалий період. Це сприяє їхній стабільності та здатності ефективно реагувати на зміни в умовах ринку. Компанії, які усвідомлюють важливість соціальної та екологічної відповідальності, мають значно більші шанси на успіх у довгостроковій перспективі [3, с. 460-461].

Поєднання менеджменту та маркетингу часто вимагає значних інвестицій та підходів до управління ризиками. Сталий розвиток потребує врахування таких факторів, як зміна клімату, соціальна нерівність та змінюване законодавство, що може ускладнювати процеси управління підприємствами. Саме тому ефективне поєднання менеджменту та маркетингу в умовах сталого розвитку передбачає розробку стратегій, які мінімізують ризики та забезпечують довгострокову стійкість бізнесу [1, с.140-146].

Незважаючи на ці труднощі, поєднання менеджменту та маркетингу в стратегіях сталого розвитку відкриває для компаній великі перспективи. Зокрема, це дає змогу розробляти та популяризувати продукти і послуги, які відповідають вимогам екологічної та соціальної відповідальності, що підвищує довіру споживачів і надає конкурентні переваги. Дана інтеграція дозволяє не лише мінімізувати ризики, а й створювати додаткову цінність для бізнесу, суспільства та навколишнього середовища. Це забезпечує підприємствам стабільне зростання, підвищує їхню конкурентоспроможність та сприяє довгостроковому успіху [2, с.34-35].

Таким чином, інтеграція менеджменту та маркетингу в стратегіях сталого розвитку є важливим елементом, який допомагає організаціям реагувати на нові виклики сучасності. Завдяки тісній взаємодії цих двох сфер, компанії здатні забезпечити не лише довгострокову стабільність, а й зміцнити свої ринкові позиції. Основними пріоритетами для підприємств, що орієнтуються на сталий розвиток, має бути ефективне управління ресурсами, впровадження інновацій, формування екологічно відповідального іміджу та соціальна відповідальність.

Підсумовуючи, стратегічне поєднання менеджменту та маркетингу стає ключовим фактором успіху для сучасних підприємств. Комплексний підхід до сталого розвитку дозволяє не лише підвищити конкурентоспроможність, а й

зміцнити довіру споживачів, партнерів та інвесторів, адже він демонструє відповідальність компанії перед суспільством, її готовність до довгострокових зобов'язань, прозорість ведення бізнесу та здатність ефективно адаптуватися до змінних ринкових умов.

Список використаних джерел:

1. Божок А.Р. Колбушкін Ю.П. Маркетинг як інструмент реалізації принципів сталого розвитку. С. 121-146. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-157-2-7>
2. Бондарчук Л. Проблематика функціонування соціального підприємництва в реаліях сучасного стану. Дискусійний круглий стіл сталий розвиток в Україні: врахування ризиків та шлях відновлення. 2024. С. 32-35. URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/2024/dok/t1.pdf>
3. Прокопишин О.С., Щербата І. В. Екологічний маркетинг як складова національної безпеки України. Маркетинг та менеджмент у фокусі викликів нової економіки. 2018. С. 460-464. URL: <http://biblioteka.cdu.edu.ua/cgi-bin/catsearch.pl?qttype=simple&query=%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%27>

ПСИХОЛОГІЯ ЗАЛУЧЕННЯ КОРИСТУВАЧІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ЯК СТОРИТИ ВІРУСНИЙ КОНТЕНТ?

**Макарова Т.О, 3 курс 1 група, факультет економіки та управління
Науковий керівник – асистент кафедри менеджменту Грекова Т.М.**

У сучасному цифровому світі соціальні мережі стали не просто платформами для спілкування, а потужними інструментами впливу на мільйони людей. Щодня користувачі соціальних мереж переглядають сотні публікацій, але лише деякі з них здатні викликати справжній резонанс і стати вірусними. Стрімке охоплення Інтернету та популярність соціальних мереж створило передумови для виникнення нового каналу поширення рекламних повідомлень про товари, послуги та ідеї, приборало багато комунікаційних бар'єрів, які лежать між людьми, наприклад, відстань, час та культура [1]. Розуміння психологічних механізмів, які спонукають людей ділитися контентом, є ключем до створення ефективних інформаційних стратегій.

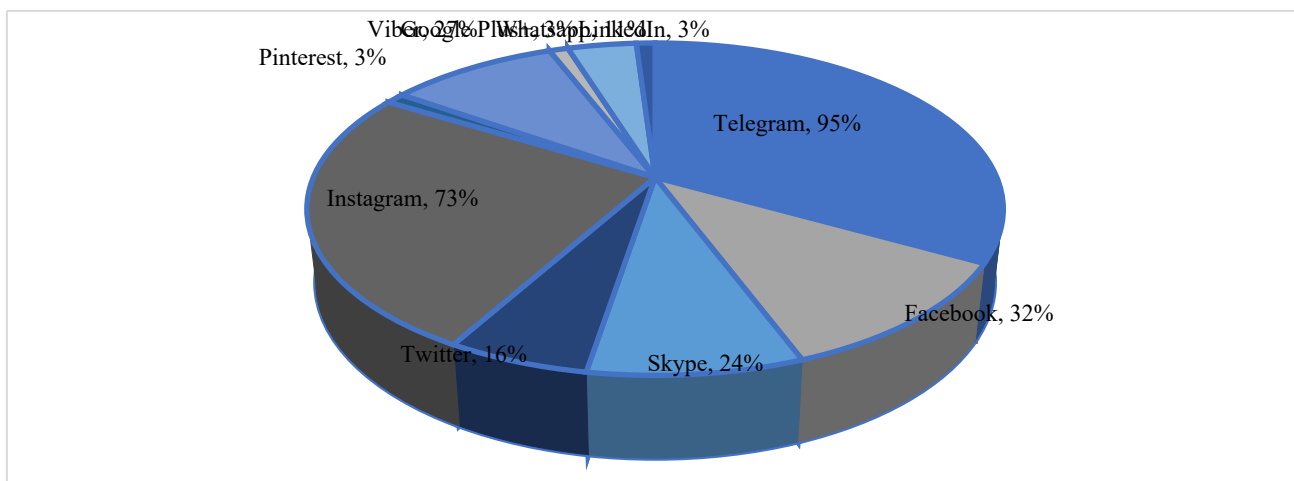

Рисунок - Соціальні мережі та онлайн-платформи, які є основними у щоденному користуванні

Джерело побудовано на основі [5]

Вірусний контент базується на глибокому розумінні людської психології та поведінки. Він активує певні емоційні та когнітивні тригери, які спонукають користувачів до дії.

Дослідження показують, що емоційно заряджений контент має на 20% більше шансів стати вірусним порівняно з нейтральним. Найбільш ефективними є публікації, які викликають: радість і захоплення, здивування, обурення, ностальгія.

Психологічний принцип "соціального доказу" працює як підсилювач вірусності. Коли користувач бачить, що контент вже оцінили інші, він з більшою ймовірністю також прореагує на нього. Це пояснює, чому публікації з великою кількістю лайків та репостів продовжують набирати популярність за експоненціальним законом. Суть цього явища полягає в тому, що люди визначають, що є правильним, орієнтуючись на дії інших. Якщо контент вже схвалений великою аудиторією, його сприймають як цінний і гідний уваги. Саме тому в маркетингу часто використовують соціальні докази: відгуки клієнтів, рейтинги товарів та популярні тренди [3].

Когнітивна легкість – важливий фактор вірусності. Людський мозок схильний віддавати перевагу інформації, яка: легко розуміється, швидко обробляється, добре структурована, має чітку основну ідею.

Контент, який надає практичну користь або вирішує проблеми аудиторії, має високий потенціал для поширення. Статистика показує, що публікації з корисними порадами отримують на 30% більше репостів, ніж просто інформаційні матеріали.

Вірусний контент є важливим інструментом у сучасному маркетингу, оскільки здатний швидко захоплювати увагу та поширюватися серед широкої аудиторії. Однак, щоб контент став вірусним, він має бути побудований на психологічних тригерах, які стимулюють користувачів ділитися ним із іншими.

Емоційно насичені історії	• Контент, що викликає емоції (радість, здивування, обурення), швидше поширюється. Використовуйте особисті історії, досягнення клієнтів, закулісні моменти.
Тренди та актуальні теми	• Адаптуйте популярні меми чи челенджі під ваш стиль. Залишайтеся природними, аби не викликати негативні реакції.
Сильний візуал і короткі формати	• Використовуйте контрастні кольори, динамічні рухи, короткі відео з чітким меседжем. Лаконічність і візуальна привабливість збільшують шанси на вірусність.
Заклик до дії та залучення	• Запрошуйте аудиторію взаємодіяти: ставте питання, пропонуйте голосування чи інтерактиви. Активність користувачів сприяє просуванню контенту.
Оптимізація для конкретної платформи	• Адаптуйте контент під алгоритми та вимоги кожної соцмережі: TikTok, Instagram, Facebook.
Послідовність і регулярність	• Регулярний контент допомагає утримати аудиторію. Створіть план публікацій та використовуйте інструменти автоматизації для ефективності.

Рисунок 1 - Процес створення вірусного контенту

Джерело побудовано на основі [2]

Одним із найвідоміших прикладів успішних вірусних кампаній є це кампанія "Will It Blend?" від компанії Blendtec, що стала вірусною завдяки елементам несподіванки та гумору. У серії відео засновник компанії, Том Діксон, подрібнював різноманітні предмети, включаючи iPhone, в блендері. Відео, що стали популярними через свою простоту та гумористичний підхід, мали великий вплив на продажі Blendtec, які зросли на 700%. Крім того, постійність формату відео і несподіваність кожного нового випробування сприяли тому, що люди знову й знову переглядали ці ролики та ділилися ними.

Рисунок - Головні тренди 2025 року

Джерело побудовано на основі [4]

Але при створенні вірусного контенту важливо враховувати етичні аспекти. Психологічні тригери, такі як страх або обурення, можуть допомогти поширенню контенту, але їх використання може бути деструктивним для суспільства. Наприклад, дослідження MIT показали, що фейкові новини поширюються на 70% швидше, ніж правдива інформація, що підкреслює важливість створення достовірного контенту, який не тільки привертає увагу, а й сприяє побудові довіри з аудиторією.

Таким чином, створення вірусного контенту - це поєднання науки про людську поведінку та майстерності комунікації. Розуміння психологічних механізмів, які спонукають людей ділитися інформацією, дозволяє розробляти ефективні стратегії залучення. Однак вірусність повинна бути засобом для досягнення цілей бренду, а не метою сама по собі. Вдалий вірусний контент

має не лише привертати увагу, але й створювати цінність для користувачів та будувати довгострокові відносини з аудиторією.

Список використаних джерел

1. Родінова , Н. (2021). Вірусна комунікація та реклама: особливості впливу. *Грааль науки*, (9), 77-84. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.22.10.2021.11>
2. 6 секретів створення вірусного контенту для вашого бренду. *Shapoval Agency*. URL: <https://shapoval.agency/ru/6-sekretiv-stvorenniya-virusnogo-kontentu-dlya-vashogo-brendu/> (дата звернення: 25.03.2025).
3. Психологія впливу. *kmbs*. URL: <https://bit.ly/4bL2IHH> (дата звернення: 25.03.2025).
4. 10 головних трендів SMM на 2025 рік — що чекає на бренди та як просуватися у соціальних мережах. SMM
5. Т. М. Байдак, В. О. Болотова, Н. О. Ляшенко. Сучасний студент у соціальних мережах. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики, 2019, Вип. 84 DOI <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2019.84.12>

СЕКЦІЯ ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ**

**Запорожець В.О., 41-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – д.е.н., професор Прокопчук О.Т.**

Страховий ринок України зазнав значних трансформацій, особливо в умовах сучасних економічних викликів та воєнного стану.

Основні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку:

1. Вплив воєнного стану на страховий ринок: військова агресія суттєво вплинула на діяльність страхових компаній, зумовивши необхідність адаптації до нових умов та пошуку ефективних стратегій для забезпечення стабільності та надійності страхових послуг.

2. Трансформація страхового ринку в умовах економічних викликів: сучасні економічні виклики вимагають від страхових компаній перегляду своїх бізнес-моделей, впровадження інноваційних підходів та підвищення рівня фінансової грамотності населення.

3. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку: серед основних проблем виділяються низький рівень довіри до страхових компаній, недостатня прозорість їх діяльності та потреба в удосконаленні нормативно-правової бази. Перспективи розвитку пов'язані з інтеграцією в міжнародний страховий простір та підвищенням конкурентоспроможності українських страхових компаній.

4. Роль діджиталізації у розвитку страхового ринку: впровадження цифрових технологій сприяє оптимізації процесів, зниженню витрат та підвищенню якості обслуговування клієнтів. Однак, це також вимагає від компаній інвестування в ІТ-інфраструктуру та навчання персоналу.

5. Необхідність підвищення фінансової грамотності населення: низький рівень обізнаності громадян про страхові продукти та послуги обмежує розвиток ринку. Освітні програми та інформаційні кампанії можуть сприяти підвищенню довіри та залученню нових клієнтів [1-2].

Загалом, для стабільного розвитку страхового ринку України необхідно враховувати сучасні виклики, впроваджувати інноваційні рішення та підвищувати рівень довіри серед населення.

Значення страхового ринку в економіці України постійно зростає, адже він виконує важливі функції з перерозподілу ризиків, забезпечення фінансової стабільності та соціального захисту населення. У контексті глобальних змін, внутрішньої економічної нестабільності та воєнного конфлікту в країні, актуальність дослідження стану та перспектив розвитку страхового ринку набуває особливої ваги. Комплексне осмислення цих процесів дозволяє визначити ключові проблеми, оцінити адаптаційний потенціал галузі та окреслити напрями її модернізації.

Список використаних джерел

1. Баранов А. Л., Баранова О. В. Деякі особливості державного

регулювання страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 7. С. 96-114. Doi: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.07.095>.

2. Прокопчук О.Т. Розвиток українського ринку страхових послуг в контексті забезпечення економічної безпеки країни. *Збірник праць Уманського національного університету садівництва*. Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань: Видавництво «Сочінський М.М.». 2019, Вип. 94. Ч. 2: Економічні науки. С. 69-85. DOI 10.31395/2415-8240-2019-94-2-69-85.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

**Зубарєв В.В., 11-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Мельник К.М.**

У ХХІ столітті стрімкий розвиток цифрових технологій кардинально змінює ландшафт фінансової індустрії. Штучний інтелект (ШІ) дедалі активніше проникає в банківський сектор, трансформуючи традиційні моделі обслуговування, управління ризиками, захисту даних та прийняття рішень. Українська банківська система, попри складну економічну ситуацію та зовнішні виклики, активно адаптує інновації, прагнучи підвищити ефективність та конкурентоспроможність [1].

Одним з найяскравіших прикладів застосування ШІ в українських банках є чат-боти, які використовуються для автоматизації клієнтської підтримки. Такі рішення, як Sense від monobank або чат-бот від ПриватБанку, дозволяють обробляти тисячі запитів на добу без участі оператора, що значно знижує витрати та підвищує рівень задоволеності клієнтів. Окрім стандартних відповідей, сучасні бот-системи навчаються на основі реальних діалогів, удосконалюючи якість взаємодії. Іншим важливим напрямом є застосування машинного навчання для оцінки кредитоспроможності клієнтів [2].

Кредитний скоринг необхідний банкам щоб визначити кредитоспроможність та надійність клієнтів. Традиційні методи скорингу базуються на фіксованих правилах, у той час як ШІ дозволяє враховувати сотні параметрів – від фінансової історії до поведінкових характеристик. Наприклад, ШІ-моделі можуть прогнозувати ймовірність повернення кредиту навіть у разі відсутності банківської історії, аналізуючи цифрові сліди, соціальні мережі, частоту транзакцій тощо [3].

У сфері боротьби з шахрайством ШІ також демонструє високу ефективність. Алгоритми в реальному часі аналізують транзакції та виявляють нетипові патерни поведінки, сигналізуючи про потенційну загрозу [4]. Це дозволяє оперативно блокувати підозрілі операції ще до завершення транзакції. За оцінками експертів, саме впровадження таких систем в українських банках зменшило рівень фінансових втрат від шахрайських схем на десятки мільйонів гривень щороку [5].

Не менш важливою є автоматизація внутрішніх бізнес-процесів. Системи на базі ШІ можуть здійснювати аналіз великих обсягів фінансової звітності, проводити аудит, генерувати прогнози щодо зміни ринкових умов. Наприклад, застосування NLP (Natural Language Processing) технологій дає змогу банкам швидко обробляти документи, формувати звіти, аналізувати настрої клієнтів через звернення на гарячі лінії чи соцмережі [6].

Проте широке використання ШІ не позбавлене викликів. Питання етики, прозорості алгоритмів, збереження конфіденційності даних стають дедалі актуальнішими. Особливо це важливо в умовах українського законодавства, яке ще не в повній мірі адаптоване до нових технологій. Впровадження штучного інтелекту потребує чітких регламентів, технічної бази, спеціалістів нового покоління, а також постійної взаємодії з регуляторами [7].

Варто зазначити, що Україна має значний потенціал у розвитку ШІ в банківському секторі завдяки наявності талановитих IT-фахівців та гнучкості фінансових структур. Багато банків уже активно співпрацюють зі стартапами, залучають відкриті API, використовують хмарні сервіси для швидкої інтеграції нових інструментів. Порівнюючи з міжнародним досвідом, варто зазначити, що в Європі та США штучний інтелект уже давно став невід'ємною частиною банківських сервісів [8]. Такі фінансові гіганти як JPMorgan Chase, HSBC та Deutsche Bank використовують ШІ для аналізу ризиків, прогнозування ринку, автоматизації юридичних документів (наприклад, проєкт COIN від JPMorgan) та роботи з клієнтами. У Китаї ж, де домінують технологічні гіганти, наприклад, Alibaba та Tencent, ШІ глибоко інтегрований у мобільний банкінг, біометричну ідентифікацію та кредитний скоринг на базі великих даних. Швидкість та масштаб впровадження ШІ в китайській фінансовій системі вражають і є орієнтиром для багатьох країн, зокрема й України [9]. У майбутньому можна очікувати ще тіснішої інтеграції ШІ з банківськими продуктами: персоналізоване ціноутворення, автоматичне інвестування, роботизовані радники (robo-advisors), голосові інтерфейси, а також інтеграцію з біометричними системами. Усе це створює нову парадигму банкінгу – розумного, адаптивного та орієнтованого на клієнта.

Отже, впровадження штучного інтелекту в банківській системі України є не лише сучасним трендом, а й необхідною умовою для забезпечення її стабільності, прозорості та динамічного розвитку в умовах цифрової трансформації. Проте для досягнення максимального ефекту необхідна комплексна стратегія, що враховуватиме як технічні, так і етичні, правові аспекти використання ШІ.

Список використаних джерел

1. Бабенко-Левада В. Г., Чикалюк М. М. Вплив штучного інтелекту на інновації у фінансовому секторі України у 2024 році. *Актуальні питання економіки*. 2024. URL: <https://a-economics.com.ua> (дата звернення: 13.04.2025).
2. Веселий І. О. *Конкурентоспроможність* цифрових банків в банківській системі України в умовах посиленої діджиталізації:

маркетинговий аспект. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. URL: <https://eco-science.net> (дата звернення: 13.04.2025).

3. Красноноженко В. Використання штучного інтелекту в банківській практиці в умовах війни. 2024. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua> (дата звернення: 13.04.2025).

4. Кретов Д., Міндова О. Цифровізація банківського сектору України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2024. URL: <https://economdevelopment.in.ua> (дата звернення: 13.04.2025).

5. Назар Д., Лоїк Р., Лоїк А. Розвиток цифрових технологій у банківській системі України: інновації в кредитуванні, ризики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua> (дата звернення: 13.04.2025).

6. Парушевські А. Використання систем штучного інтелекту в банківській сфері. *Цифрова економіка*. 2023. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua> (дата звернення: 13.04.2025).

7. Пузирьова П. Особливості інтеграції штучного інтелекту у банківську систему України. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2025. URL: <https://snku.krok.edu.ua> (дата звернення: 13.04.2025).

8. Руда О. Л. Штучний інтелект та напрями використання в банківській діяльності. *Ефективна економіка*. 2024. № 1. URL: <https://socrates.vsau.org> (дата звернення: 13.04.2025).

9. Холявко Н., Садчикова І., Колоток М. Напрями використання штучного інтелекту у банківських установах. *Проблеми і перспективи*. 2023. URL: <https://ppeu.stu.cn.ua> (дата звернення: 13.04.2025).

БАГАТСТВО ЯК ОЗНАКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИ ТА ДЕРЖАВИ

**Гончарук В.В., 21-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник к.е.н. доцент Барабаш Л.В.**

Багатство – це все, що має цінність і належить людині, родині, компанії або державі. Воно може бути у вигляді матеріальних цінностей – грошей, нерухомості, землі, бізнесу, знань, а також нематеріальних ресурсів – авторських прав, корисних знайомств тощо. Багатство дозволяє забезпечити комфортне життя, розвивати економіку та вкладати ресурси у майбутнє.

У різні часи економісти по-різному пояснювали сенс багатства. Наприклад, Адам Сміт вважав, що багатство це не гроші, а матеріальні блага, що створюються працею. Джон Мейнард Кейнс наголошував, що багатство можна створювати через інвестиції та активну економічну політику держави. А сучасні економісти кажуть, що багатство – це не лише гроші та майно, а й знання, технології, інновації [1, 2].

Багатство є важливою складовою економічного розвитку людини,

оскільки дозволяє задовільнити її базові потреби та створює чудові умови для самореалізації. Завдяки наявним ресурсам людина може інвестувати у власну освіту, здоров'я, розвиток своїх сильних сторін і підвищення кваліфікації. Це, в свою чергу, сприяє зростанню її економічних можливостей.

Матеріальна забезпеченість також відкриває шлях до створення власного бізнесу, що стає додатковим джерелом доходу. Людина з вищим рівнем доходу має доступ до якісніших послуг, більше можливостей для подорожей і впливу на соціальні процеси. І все це є ознаками її особистого розвитку.

Фінансова незалежність дає змогу не покладатися на державну допомогу чи сторонню підтримку, а також бути підготовленими до економічних труднощів або непередбачуваних життєвих ситуацій, таких як хвороба чи втрата роботи.

Крім того, люди з високим рівнем доходу активно витрачають кошти на товари та послуги, що стимулює виробництво, розширює ринки та сприяє створенню нових робочих місць. Зростання доходів також означає зростання податкових надходжень до бюджету, що позитивно впливає на фінансову систему країни. А фінансово грамотні люди зазвичай користуються банківськими послугами, інвестують і накопичують, чим сприяють розвитку фінансового сектору.

Одним із важливих напрямів державної політики є розподіл багатства в суспільстві. За допомогою податкової системи, соціальних програм, економічного регулювання й інших інструментів держава може зменшувати нерівність, підтримувати малозабезпечених громадян і створювати умови для підвищення добробуту населення [3].

Наприклад, підтримка малого та середнього бізнесу дає змогу громадянам відкривати власну справу, підвищувати рівень власних доходів і поступово накопичувати капітал. Інвестиції в інфраструктуру створюють нові робочі місця, що також допомагає громадянам збільшувати їхні доходи. Крім того, державне регулювання ринку, зокрема, боротьба з монополіями, забезпечує чесну конкуренцію та рівні можливості для отримання прибутку.

Коли більше людей мають доступ до ресурсів і можливість накопичувати багатство, це сприяє загальній економічній стабільності. Люди, які фінансово забезпечені, краще підготовлені до кризових ситуацій, таких як втрата роботи, хвороба чи економічні труднощі. Вони можуть самостійно забезпечувати себе, не покладаючись повністю на допомогу з боку держави.

Заможні люди мають важливе значення для розвитку економіки країни. Вони більше витрачають, інвестують у бізнес та сплачують більше податків, що допомагає створювати стабільну економічну основу. У важкі часи – під час війни, пандемій чи природних катастроф – саме ті, хто має фінансові запаси, можуть підтримати себе й інших, зменшуючи навантаження на державу та допомагаючи уникнути паніки. Також багато з них долучаються до благодійності та підтримують важливі сфери, як-от медицину чи армію. Щоб таких людей ставало більше, важливо створювати хороші умови для розвитку бізнесу та підприємництва.

Тобто саме багатство є важливою ознакою економічного розвитку як окремої людини, так і держави загалом. Воно створює умови для самореалізації, підвищення добробуту, інвестицій у майбутнє та фінансову незалежність. А накопичене багатство громадян, у поєднанні з ефективною державною політикою, формує надійну основу для сталого економічного зростання країни. Чим більше забезпечених, активних і фінансово грамотних громадян – тим міцнішою є економіка та вищий рівень життя в державі.

Список використаних джерел

1. Сміт про багатство та його джерела. Pidru4niki.com. URL: https://pidru4niki.com/1679042260194/ekonomika/smit_pro_bagatstvo_yogo_dzh_erele. (дата звернення 01.04.2025)
2. Джон Мейнард Кейнс біографія, теорії та твори. Thpanorama. 2025. URL: <https://ua.thpanorama.com/articles/economa/john-maynard-keynes-biografa-teoras-y-obras.html>. (дата звернення 01.04.2025)
3. Державне регулювання розподілу доходів і система соціального захисту. Posibnyky.vntu.edu.ua. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/14nebava_teoriya_makroekonomiki/174.htm (дата звернення 04.04.2025)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕРСОНАЛЬНИХ ВИТРАТ У США

Іваніченко С.М., 21-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н. доцент Барабаш Л.В.

Персональні витрати домогосподарств у США формуються під впливом широкого спектру соціально-економічних, демографічних, культурних та інституційних чинників. Споживання відіграє ключову роль в американській економіці, адже є її основним рушієм. Американська модель характеризується високою купівельною спроможністю населення, значним використанням позикових коштів і розвиненою споживчою культурою.

Основними категоріями витрат американських домогосподарств є житло, харчування, транспорт, охорона здоров'я, освіта й інші повсякденні потреби. Найбільшу частину бюджету – близько 30–35% – займають витрати на житло, включно з орендою або іпотекою, комунальними платежами й обслуговуванням. На другому місці транспортні витрати, що охоплюють витрати на автомобілі, пальне, страхування та обслуговування – до 20%. Харчування становить 10–15% витрат. Охорона здоров'я, зважаючи на переважно приватний характер медичної системи, потребує 8–10% бюджету. Також вагомими є витрати на освіту, зокрема оплату навчання у закладах вищої освіти, підручники та студентські кредити. Крім того, домогосподарства витрачають кошти на одяг, зв'язок, розваги, подарунки, благодійність тощо [1].

Рівень доходу серйозно впливає на структуру витрат. Домогосподарства з низькими доходами здебільшого витрачають кошти на базові потреби – житло, їжу, медицину та транспорт. Середній клас та заможні верстви населення мають змогу виділяти ресурси на розваги, подорожі, інвестиції та заощадження. Також змінюються пріоритети: від мінімально необхідного – до витрат, що забезпечують комфорт, престиж і довгостроковий добробут.

Характерною рисою американської моделі споживання є активне використання кредиту. Повсюдне застосування кредитних карток для щоденних покупок, високий рівень споживчої, іпотечної та студентської заборгованості — усе це є звичним елементом фінансового життя громадян. Значну роль відіграє кредитний рейтинг, що впливає на доступ до кредитів, умови і навіть на працевлаштування. Життя в кредит у США є соціально прийнятною та поширеною практикою.

Окремо варто відзначити витрати на охорону здоров'я, що є однією з найвагоміших статей персонального бюджету. Система охорони здоров'я у США здебільшого платна, державні програми охоплюють лише частину населення, переважно людей похилого віку або з низькими доходами. Громадяни змушені самостійно оплачувати страхові внески, медичні послуги, ліки, що призводить до високого фінансового навантаження навіть для середнього класу [2].

Ще однією суттєвою сферою витрат є освіта. Навчання у коледжах і університетах коштує дорого, тому студенти часто змушені брати кредити, які виплачують десятиліттями. Освіта вважається інвестицією у майбутній дохід, але водночас створює фінансові зобов'язання на довгий час.

Вагомий вплив на доступний дохід громадян має також податкова система США. У країні діє прогресивна система оподаткування: чим вищий дохід, тим більший відсоток податку. Окрім федеральних податків, існують податки на рівні штатів і муніципалітетів. Громадяни щорічно подають податкову декларацію, де можуть скористатися податковими пільгами та відрахуваннями, що частково компенсує витрати.

Американська споживча культура формувалася десятиліттями під впливом реклами, медіа та маркетингових стратегій. У центрі – ідея добробуту, комфорту, індивідуального стилю життя. Споживання у США часто орієнтоване не лише на потреби, а й на престиж, моду, новітні технології. Люди охоче витрачають кошти на брендові речі, електроніку, подорожі, що підтримується соціальними очікуваннями та культурними нормами.

Сучасні цифрові технології радикально трансформували модель витрат. Онлайн-магазини Amazon, eBay надзвичайно популярні, дозволяючи здійснювати покупки за кілька кліків. Все більше домогосподарств користуються підписками на сервіси Netflix, Spotify, що стали регулярною частиною витрат. Мобільні додатки для управління фінансами, бюджетування та інвестування зробили фінансову грамотність доступнішою та зручнішою.

Попри високий рівень витрат, значна частина американців дотримується практики заощаджень та інвестування. Пенсійні плани на кшталт 401(k) та

IRA стимулюють накопичення на старість. Крім того, багато громадян вкладають кошти в акції, облігації, страхування життя, нерухомість. Водночас, за оцінками, понад 40% американців не мають достатніх резервів на випадок надзвичайних ситуацій, що свідчить про фінансові ризики навіть у розвинутій економіці [3].

Таким чином, персональні витрати в США – це різностороннє явище, що відображає не лише економічний добробут населення, а й специфіку американського способу життя. Вони формуються через поставлення індивідуальних пріоритетів, державної політики, культурних звичок і глобальних технологічних тенденцій.

Список використаних джерел

1. Ціни та вартість життя в Сполучених Штатах. MIGRANT.BIZ.UA. 12.02.2025. URL: <https://www.google.com/amp/s/migrant.biz.ua/ssha/zhittya-ssha/tsiny-v-ssha.html/amp> (дата звернення 10.04.2025)
2. Medicaid. Medicare.gov. URL: <https://www.medicare.gov/basics/costs/help/medicaid> (дата звернення 13.04.2025)
3. Тарас Кадук. Пенсійна система США: вільний визначити власну пенсію. Ціна держави. 18.02.15. URL: <https://cost.ua/160-pensions-us/> (дата звернення 15.04.2025)

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ФАКТОРИНГУ У ФІНАНСУВАННІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

**Капшукова О.О., 31-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування Бондаренко Н.В.**

Сучасні трансформації у фінансовому секторі неможливо уявити без розвитку альтернативних джерел фінансування бізнесу, серед яких факторинг займає провідне місце. Його значення особливо зростає в умовах війни, коли компанії стикаються з обмеженим доступом до банківських кредитів, підвищеними ризиками неплатежів та дефіцитом обігових коштів. Факторинг виступає ефективним фінансовим інструментом, що дає змогу підприємствам оперативно залучати кошти шляхом передачі прав на дебіторську заборгованість, тим самим покращуючи свою ліквідність. У цьому контексті цілком обґрунтованим є твердження, що «використання факторингових послуг в умовах військового стану сприяє стабілізації фінансових потоків підприємств, забезпечуючи безперервність їх діяльності та знижуючи кредитні ризики» [1].

Досвід засвідчує, що факторинг має як позитивні сторони, так і певні обмеження. До основних переваг цього інструменту належать оперативне залучення фінансування, підвищення рівня платоспроможності підприємства

та зниження ризику неплатежів завдяки тому, що частину фінансових ризиків бере на себе фактор. Це особливо актуально для малого та середнього бізнесу, який найбільше страждає від економічної нестабільності. Водночас факторинг має і свої недоліки — зокрема, вищу вартість порівняно з традиційним банківським кредитуванням, обмеження щодо типу дебіторської заборгованості, яку можна передати, а також залежність від фінансової надійності контрагентів. У воєнний час ці виклики посилюються через зростання рівня невизначеності, що ускладнює планування грошових потоків і вимагає більш глибокого аналізу ризиків.

Повністю підтримуємо точку зору Драганчука Ю.О., який зазначає, що «факторинг у період економічної нестабільності є не лише джерелом фінансування, але й ефективним інструментом управління ризиками» [2]. Це свідчить про його стратегічне значення для підприємств, які прагнуть зберегти фінансову стабільність і адаптуватися до змін у сучасному ринковому середовищі. Раціональне застосування факторингових послуг сприяє не тільки підтриманню оборотності капіталу, а й підвищенню конкурентоспроможності компаній, що є надзвичайно важливим у контексті економічного відновлення держави. Розвиток альтернативних фінансових інструментів доцільно розглядати через призму перспективних напрямів. Класичний факторинг – дозволяє оперативно залучати обігові кошти шляхом авансового фінансування дебіторської заборгованості, що сприяє зменшенню ризику неплатежів і забезпечує стабільність бізнес-процесів. Реверсивний факторинг – підтримує постачальників, надаючи їм можливість раніше отримати оплату за поставлену продукцію, що є надзвичайно важливим для збереження безперебійності ланцюгів постачання, особливо в умовах воєнного часу. Експортний факторинг – сприяє виходу на міжнародні ринки, зменшуючи валютні та кредитні ризики, що дозволяє активізувати експортну діяльність навіть у період економічної нестабільності. У період воєнного стану класичний факторинг набуває особливої ваги, оскільки дає змогу підприємствам отримати фінансові ресурси за вже реалізовану продукцію без очікування фактичної оплати від покупців. Це сприяє збереженню ліквідності, безперебійному функціонуванню виробничих процесів, а також своєчасному виконанню зобов'язань перед постачальниками та працівниками. Такий механізм фінансування є надзвичайно важливим для малого і середнього бізнесу, який часто має обмежений доступ до традиційних банківських кредитів [3].

Реверсивний факторинг виступає ключовим інструментом для забезпечення стабільності постачальників, оскільки дозволяє великим підприємствам фінансово підтримувати своїх партнерів шляхом забезпечення їм оперативної оплати за поставлену продукцію. Такий підхід мінімізує ризик затримок у ланцюгах постачання, що є особливо важливим в умовах ринкової нестабільності. Як зазначає Аніпер О.Г., у воєнний час реверсивний факторинг дає змогу уникати фінансових розривів та сприяє зміцненню довгострокових партнерських відносин між учасниками господарських процесів [4].

Експортний факторинг відкриває бізнесу нові перспективи для виходу на зовнішні ринки, дозволяючи знизити ризики невиконання зобов'язань з боку закордонних партнерів та забезпечити швидке надходження коштів за реалізовану продукцію. Це сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємства та залученню додаткових ресурсів, що має важливе значення для підтримки національної економіки. Як підкреслюють дослідники Дергачова В.В. і Мартиненко О.В., експортний факторинг може ефективно сприяти розширенню експортного потенціалу держави [5].

Застосування різноманітних форм факторингу в умовах воєнного стану відіграє важливу роль у підтримці діяльності підприємств. Класичний, реверсивний та експортний факторинг сприяють зменшенню фінансових ризиків, стабілізації ланцюгів постачання та активізації зовнішньоекономічної діяльності. Це формує основу для сталого розвитку бізнесу та збереження його конкурентних позицій в умовах економічної нестабільності.

Отже, в умовах війни факторинг виступає як ефективний фінансовий інструмент, що дає змогу підприємствам підтримувати стабільність, грамотно управляти ризиками та забезпечувати безперервність господарських процесів. Важливо стратегічно використовувати його можливості, з урахуванням потенційних ризиків та обмежень.

Список використаних джерел:

1. Як факторинг може підтримати розвиток бізнесу під час війни. *Ефективна економіка. Фінансовий клуб*. 2024. URL: <https://finclub.net/projects/kruglye-stoly/yak-factorynh-mozhe-pidtrymaty-rozvytok-biznesu-pid-chas-viiny.html> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Драганчук Ю.О. «Доступний факторинг» – новий інструмент для підтримки малого бізнесу в умовах війни – Кабінет Міністрів України. URL : https://www.mof.gov.ua/uk/news/iurii_draganchuk_dostupnii_faktoring_novii_instrument_dlia_pidtrimki_malogo_biznesu_v_umovakh_viini-4338 (дата звернення: 20.03.2025).
3. Уве Поом. Класичний та реверсивний факторинг: їх відмінності та переваги для МСП. 2021. URL: <https://eba.com.ua/klasychnyj-ta-reversyvnyj-factoryng-yih-vidminnosti-ta-perevagy-dlya-msp/> (дата звернення: 20.03.2025).
4. Аніпер О.Г. Роль реверсивного факторингу у вирішенні проблеми відтермінування розрахунків за товар. *Періодичне видання Forbes*. URL : <https://forbes.ua/money/shvidki-groshi-za-tovar-yak-reversivniy-faktoring-virishue-problemu-vidterminuvannya-rozrakhunkiv-za-tovar-16072021-2018> (дата звернення: 20.03.2025).
5. Dergachova V.V., Ovcharova Sn.K., Martynenko O.V. Export potential of enterprises in the context of entering the EU market. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»* № 16 (2019). URL : <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/181685> (дата звернення: 20.03.2025).

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Капшукова О.О. – студентка 31-ф групи, факультет економіки і підприємництва

Науковий керівник – Мельник К.М., к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Невід’ємною складовою сучасних трансформацій аграрного сектору України є розвиток банківського кредитування, особливо зараз, в умовах постійних викликів і нестабільності фінансових ринків. У 2025 році ця форма фінансування набуває особливої актуальності, адже аграрії стикаються з потребою в значних інвестиціях для впровадження інновацій, модернізації виробництва, адаптації до змін клімату та забезпечення продовольчої безпеки.

Враховуючи стратегічне значення сільського господарства, зростає роль банків у підтримці сталого розвитку аграрного бізнесу. Міністерство аграрної політики та продовольства України зазначає: «банківське кредитування аграрного сектору має стати інструментом довгострокового економічного зростання та інноваційного оновлення агропромислового комплексу» [1].

Практика показує, що доступ аграріїв до банківських кредитів в Україні залишається обмеженим, що є однією з основних перешкод на шляху розвитку аграрного сектору. Головну роль відіграє висока вартість кредитних ресурсів, складність оформлення кредитів, а також відсутність достатнього заставного майна у агровиробників. Ще одним значним бар’єром є високий рівень ризиків, пов’язаних із сезонністю та непередбачуваністю аграрного виробництва, що змушує банки обережно підходити до кредитування аграріїв.

Незважаючи на усі виклики, банківське кредитування аграрного сектору в Україні демонструє позитивну динаміку. За даними Національного банку України, обсяг банківських кредитів для сільського господарства в Україні прогресивно зростає, що свідчить про суттєве зростання фінансової підтримки аграрного сектору (рис. 1) [2].

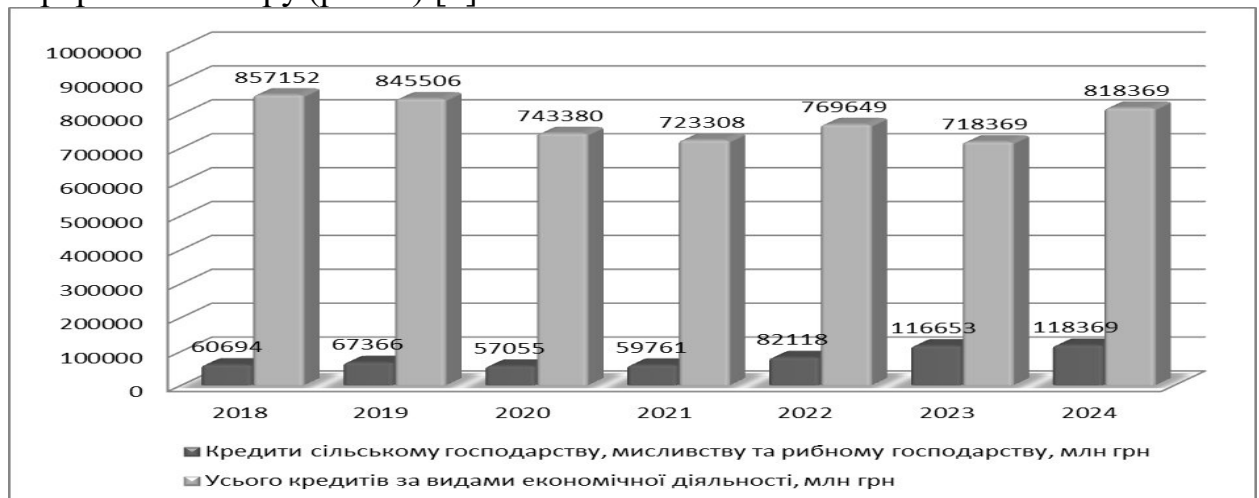

Рис. 1. Кредити, надані сільському господарству у період 2018-2024 років, млн грн

Як бачимо на рис. 1, обсяг кредитів, спрямованих на сільське

господарство, мисливство та рибне господарство, зріс майже вдвічі — з 60 694 млн грн у 2018 році до 118 369 млн грн у 2024 році. Насамперед, це зумовлено державною підтримкою аграрного сектору економіки. В той же час загальний обсяг кредитів за видами економічної діяльності зазнав незначного зниження — з 857 152 млн грн до 818 369 млн грн. Така динаміка свідчить про переорієнтацію кредитної політики на підтримку агросектору, що зумовлено стратегічною важливістю цієї галузі для економіки України, її експортним потенціалом.

За статистикою НБУ, частка кредитів, наданих сільському господарству, в загальному обсязі кредитування економіки постійно збільшується, що свідчить про помітне зростання ролі аграрного сектору у кредитній політиці держави. У 2018 році частка кредитів, наданих АПК, становила лише 7,1%, тоді як у 2024 році вона зросла до 14,47%, тобто в понад два рази. Найбільш різке зростання спостерігалось у 2023 році — до 16,24%, що може свідчити про активізацію фінансової підтримки галузі в умовах воєнного стану та економічної нестабільності. Така тенденція є результатом державних програм підтримки аграрного виробництва, переорієнтації фінансових установ на менш ризиковані напрями кредитування. Наслідками цього можуть бути позитивні зміни для розвитку агросектору, модернізації виробництва та забезпечення продовольчої безпеки (рис. 2) [3].

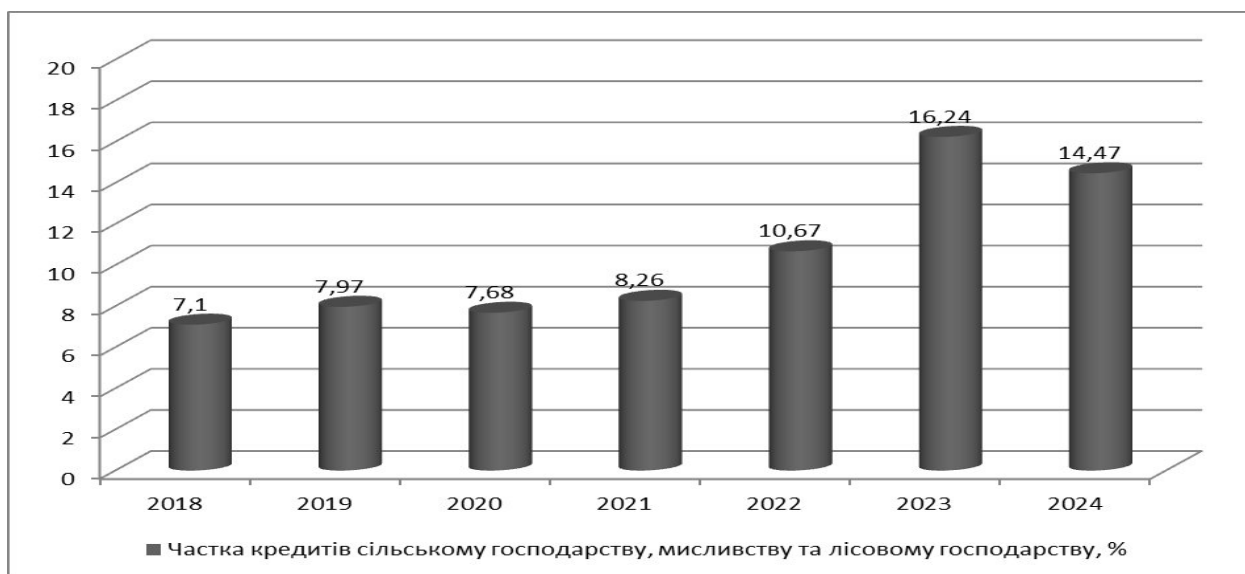

Рис. 2. Динаміка частки сільського господарства у загальному обсязі кредитування економіки у період 2018-2024 років, %

Активна участь банківської системи у створенні новітніх фінансових інструментів та програм допомагає аграрному сектору подолати виклики кредитування. Важливою складовою є державні програми підтримки, які допомагають аграріям знижувати фінансовий тягар, а також впровадження цифрових платформ для автоматизованої оцінки кредитоспроможності фермерських господарств. Така система дозволяє банкам більш ефективно аналізувати ризики та потенціал підприємств, що в свою чергу оптимізує

процеси надання кредитів.

Значно зросла роль банків України, що активно переходять до застосування нових механізмів забезпечення кредитів, таких як аграрні розписки, що дозволяє аграріям використовувати майбутній врожай або продукцію як забезпечення. Цей інструмент не тільки спрощує процес отримання кредиту, але й допомагає знизити загальний рівень фінансових ризиків. Крім того, українські банки все частіше орієнтуються на партнерство з агротехнічними компаніями та страховими організаціями, що дає змогу знижувати кредитні ризики і забезпечувати більш надійне фінансування аграріїв.

За підсумками 2024 року ПриватБанк надав українським аграріям кредитів на загальну суму понад 10,6 млрд грн, що складає більше 3 тисяч аграрних компаній та фермерів. Завдяки впровадженню власних цифрових рішень, ПриватБанк максимально спростив і прискорив процес фінансування аграріїв. Подання заявки через “Приват24 для бізнесу”, онлайн підтвердження місця реєстрації бізнесу дозволяє більше 90% кредитних угод підписувати в цифровому вигляді, не відвідуючи відділення банку. За даними ПриватБанку, з початку 2025 року вже надано більше 3 млрд грн. підтримки агропідприємств, з метою забезпечити стабільну роботу ключового для України аграрного сектору та продовольчу безпеку країни [4].

Ощадбанк за 2024 рік видав 14,5 млрд грн нових кредитів, 4,3 млрд грн (30%) з яких було надано через партнерські програми з виробниками/дилерами техніки, обладнання для енергонезалежності, насіннєвого матеріалу, засобів захисту рослин. АПК – основний сектор економіки, що отримав фінансування Ощадбанку за 2024 рік. На нього припало понад 45% загального обсягу кредитування. Банк демонструє свою постійну підтримку аграріїв, які зіткнулися зі значними труднощами під час повномасштабного вторгнення. Напередодні посівної банк спільно з "Байєр" розробив спрощену програму для придбання засобів захисту рослин та насіннєвого матеріалу, що зміцнить продовольчу безпеку країни [5].

Підтримка аграріїв є одним із ключових пріоритетів Райффайзен Банку. За 2024 рік банк надав кредити сільгоспвиробникам майже на 36,9 млрд грн, що допомогло зберегти лідерство в співпраці з АПК. У 2025 році Райффайзен Банк долучився до державної програми «Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва» як уповноважений банк, підписавши з Міністерством економіки України відповідний Меморандум. Згідно цієї програми сільськогосподарські виробники, клієнти Райффайзен Банку, можуть отримати компенсацію 25% вартості сільськогосподарської техніки та обладнання українського виробництва, яку купують за кредитні або за власні кошти. З початку 2025 року Райффайзен Банк розширює взаємодію з аграріями, зокрема активно кредитує за державною програмою «5-7-9». Завдяки низькій процентній ставці програма допомагає українському бізнесу вирішити майже всі завдання: від збільшення обсягу оборотних коштів до придбання обладнання, техніки і

будівництва та запуску нових виробничих ліній [6].

Отже, важливість банківської системи, зокрема банків України, в кредитуванні аграріїв у 2025 році набуває нового значення. Від їхнього активного залучення до розвитку аграрного бізнесу, впровадження новітніх фінансових інструментів та партнерських моделей залежить не лише підвищення доступу до фінансування, але й стабільний розвиток аграрного сектору в цілому. Роль банків є незамінною для забезпечення сталого економічного зростання та інноваційного розвитку аграрної галузі в Україні. Зниження інфляції, облікової ставки НБУ та процентних ставок за міжбанківськими й комерційними кредитами є першочерговою умовою для зменшення проблеми кредитування АПК.

Таким чином, розвиток банківського кредитування агросектору стає ключовим чинником модернізації виробництва, впровадження інновацій та гарантування продовольчої безпеки держави. Незважаючи на існуючі виклики, фінансова підтримка з боку банків демонструє позитивну динаміку, адже зростає обсяг кредитування, впроваджуються цифрові рішення, розширюється співпраця з агротехнічними та страховими компаніями. Приклади активної участі Приватбанку, Ощадбанку та Райффайзенбанку свідчать про реальну трансформацію кредитної політики на користь аграріїв. В перспективі саме системна співпраця між державою, банківським сектором і сільськогосподарськими виробниками стане запорукою ефективного розвитку стратегічно важливого для України аграрного сектору.

Список використаних джерел:

1. Урядовий портал «Доступні кредити 5-7-9%»: 12,5 млрд грн уже залучено аграріями у 2025 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dostupni-kredyty-5-7-9-125-mlrd-hrn-uzhe-zalucheno-ahraryiamy-u-2025-rotsi> (дата звернення: 15.04.2025).
2. Грошово-кредитна статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms> (дата звернення: 14.04.2025).
3. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3> (дата звернення: 14.04.2025).
4. ПриватБанк збільшує обсяги кредитування аграріїв на посівну 2025. URL : <https://privatbank.ua/news/2025/3/27/privatbank-zbilshuye-obsyagi-kredituvannya-agrarijiv-na-posivnu-2025> (дата звернення: 12.04.2025).
5. Ощад та «Байер» пропонують пільгову програму кредитування на придбання насіння та засобів захисту рослин. URL : <https://www.oschadbank.ua/news/osad-ta-bayer-proponuut-pilgovu-programu-kredituvanna-na-privbanna-nasinna-ta-zasobiv-zahistu-roslin> (дата звернення: 12.04.2025).
6. Агроклієнти Райффайзен Банку можуть отримати компенсацію 25% вартості сільгосптехніки та обладнання за державною програмою. URL : <https://raiffeisen.ua/news/agrokliyenti-raiffeisen-banku-mozhut-otrimati-kompensaciyu-25-vartosti-silgosptehniki-ta-obladnannya-za-derzhavnoyu-programoyu-2053> (дата звернення: 15.04.2025).

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ТА МЕТОДИ ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ

**Найко О.І., 21к-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Колотуха С.М.**

Особливо гостро в сучасних економічних умовах постали проблеми управління ризиками підприємств, діяльність яких безпосередньо визначається економічною ситуацією в країні.

Під ризиком прийнято розуміти ймовірність (загрозу) втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоотримання доходів чи появи додаткових витрат внаслідок здійснення певної виробничої чи фінансової діяльності.

Вітчизняні науковці подають таке визначення фінансового ризику – це ризик, який характеризується імовірністю втрат фінансових ресурсів (грошових коштів) у підприємницькій діяльності. У цьому значенні поняття “фінансовий ризик” тотожне поняттю “комерційний (підприємницький) ризик” [1]. Першим недоліком наведеного визначення є те, що ототожнюються поняття, які є назвами класів у межах однієї класифікаційної системи. Другим є те, що поняття фінансових ресурсів ототожнюється з поняттям грошових коштів, що є принциповою помилкою у розумінні саме фінансових ресурсів [2, с. 18].

Деякі дослідники більш конкретизують дану категорію, відмічаючи що фінансовий ризик – це подія, яка може прямо чи опосередковано призвести до фінансових втрат.

Фінансові ризики насамперед пов'язані зі змінами на фінансовому ринку та змінами в економіці. Це можуть бути зміни процентних ставок, валютних курсів, зміни в діяльності галузі або конкретного позичальника.

Фінансові ризики підприємства мають такі основні характеристики [1; 2]:

- 1) економічна природа;
- 2) об'єктивність прояву;
- 3) суб'єктивність оцінки;
- 4) можливість настання несприятливих наслідків;
- 5) ймовірність реалізації;
- 6) зв'язок із фінансовими потоками як всередині підприємства, так і поза ним;
- 7) неможливість визначити фінансовий результат під час прийняття управлінського рішення;
- 8) залежність від суб'єктивних об'єктивних факторів;
- 9) залежність від часу проведення фінансової операції.

Рівень ризику пропорційний очікуваним втратам і ймовірності настання події, яка може їх спричинити. Тому будь-який ризик можна охарактеризувати за двома ознаками:

-Ймовірність настання

-Можливі негативні наслідки

Фінансові ризики підприємства характеризуються великим різноманіттям і з метою здійснення ефективного управління ними класифікуються за різними ознаками: за видами, об'єктом, що характеризується, сукупності

досліджуваних інструментів, комплексності досліджень, джерелам виникнення, фінансовим наслідкам, характеру прояву в часі, рівню фінансових втрат, можливості передбачення, можливості страхування

Види фінансових ризиків:

-*Ризик втрати платоспроможності*

-*Єдиний соціальний внесок у пенсійний фонд призначений для захисту від даного ризику.*

-*Ризик втрати фінансової стійкості*

-*Кредитний ризик*

-*Валютний ризик*

-*Депозитний ризик*

-*Інвестиційний ризик*

-*Інфляційний ризик*

-*Інноваційні ризики*

-*Процентний ризик*

-*Податковий ризик*

-*Біржові ризики є небезпекою втрат від біржових угод.*

-*Селективні ризики* (лат. *selektio* - вибір, відбір) - це ризик неправильного вибору видів вкладення капіталу, виду цінних паперів для інвестування в порівнянні з іншими видами цінних паперів при формуванні інвестиційного портфеля.

-*Ризик банкрутства* являє собою небезпеку повної втрати підприємцем власного капіталу та нездатності розраховуватися за взятими на себе зобов'язаннями в результаті неправильного вибору вкладення капіталу.

-*Криміногенний ризик*

Криміногенними називають ризики, які пов'язані зі злочинною діяльністю інших осіб. Наприклад, незаконне присвоєння, шахрайські дії, або викрадення грошових та інших активів.

-*Господарський ризик*

До ризиків, пов'язаних із формою організації господарської діяльності, належать:

- авансові;
- оборотні ризики.

Авансові ризики виникають під час укладання будь-якого контракту, якщо у ньому передбачається постачання готових виробів проти грошей покупця. Суть ризику: компанія-продавець (носій ризику) виробила при виробництві (або закупівлі) товару певні витрати, які на момент виробництва (або закупівлі) нічим не закриті, тобто з позиції балансу ризикоутримувача можуть закриватися тільки прибутком попередніх періодів. Якщо компанія не має ефективно налагодженого обороту, то несе авансові ризики, які виражаються у формуванні складських запасів нереалізованого товару.

Оборотний ризик передбачає настання дефіциту фінансових ресурсів протягом терміну регулярного обороту: при постійній швидкості реалізації

продукції підприємства можуть виникати різні за швидкістю обороти фінансових ресурсів.

-*"Портфельний" ризик* полягає у ймовірності втрати за окремими типами цінних паперів, а також по всій категорії позичок.

-*Ризик ліквідності* - це зниження здатності фінансових активів оперативно звертатися в готівку.

-*Системний ризик* пов'язаний зі зміною цін на акції, їх доходністю, поточним та очікуваним відсотком по облігаціях, очікуваними розмірами дивіденду та додатковим прибутком, викликаними загальноринковими коливаннями.

-*Несистемний ризик* не залежить стану ринку і є специфікою конкретного підприємства, банку.

-Соціально-політичні ризики

-*Інші ризики*

Сюди відносяться будь-які форс-мажорні ситуації, такі як стихійні лиха, політичні зміни, економічні кризи в країні та в світі, і навіть зміни в особистому житті, які негативно впливають на фінансовий стан.

Головною метою управління фінансовими ризиками є забезпечення фінансової безпеки підприємства у процесі його розвитку та запобігання можливому зниженню його ринкової вартості[3].

У процесі реалізації своєї головної мети управління фінансовими ризиками підприємства спрямоване на вирішення наступних основних завдань:

Виявлення сфер підвищеного ризику фінансової діяльності підприємства, що генерують загрозу його фінансовій безпеці.

Всебічна об'єктивна оцінка ймовірності настання окремих ризикових подій та пов'язаних з ними можливих фінансових втрат.

Забезпечення мінімізації рівня фінансового ризику по відношенню до передбаченого рівня доходності фінансових операцій.

Забезпечення мінімізації можливих фінансових втрат підприємства у разі настання ризикової події.

Управління фінансовими ризиками підприємства ґрунтується на певних засадах, основними з яких є:

1. Усвідомленість ухвалення ризиків. Фінансовий менеджер повинен свідомо йти на ризик, якщо він сподівається отримати відповідний дохід від здійснення фінансової операції.

2 Керованість ризиками, що приймаються. До складу портфеля фінансових ризиків повинні включатися переважно ті з них, які піддаються нейтралізації в процесі управління незалежно від їхньої об'єктивної чи суб'єктивної природи.

3. Незалежність управління окремими ризиками. Ризики незалежні один від одного і фінансові втрати за одним із ризиків портфеля необов'язково збільшують ймовірність настання ризикового випадку за іншими фінансовими ризиками.

4. Економічна раціональність управління. Цей принцип передбачає, що управління фінансовими ризиками підприємства базується на раціональному економічному поведінці.
 5. Облік фінансової політики з окремих аспектів фінансової складової діяльності. Система управління фінансовими ризиками за окремими фінансовими операціями повинна базуватися на критеріях обраної фінансової політики за окремими напрямками фінансової діяльності, сформованої в процесі розробки загальної фінансової стратегії підприємства.
 6. Сумісність рівня прийнятих ризиків з рівнем прибутковості фінансових операцій.
 7. Сумісність рівня прийнятих ризиків з фінансовими можливостями підприємства.
 8. Облік тимчасового чинника управління ризиками.
 9. Економічність управління ризиками. Основу управління фінансовими ризиками становить нейтралізація їх негативних фінансових наслідків для діяльності підприємства за можливого настання ризикового випадку[4].
- Подальших досліджень потребують питання, пов'язані з методами управління фінансовими ризиками та їх нейтралізації в системі забезпечення ефективної фінансово-економічної діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2005. 485 с.
2. Токаренко Г.С. Прогнозирование рисков в компании. Финансовый менеджмент. 2006. № 3. 142 с.
3. Вітлінський В.В. Концептуальні засади ризикології у фінансовій діяльності Фінанси України. К.: Преса України, 2003. № 3. С. 3–7.
4. Плаксієнко В.Я. , Бабенко В.Г. Проблеми категоріального обґрунтування страхування фінансових ризиків Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”. 2006. № 1. С. 17–19

ЗВ'ЯЗОК РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ З ОБСЯГОМ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ

**Прокопенко А.В., 21-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Барабаш Л.В.**

Рівень економічного розвитку країни є ключовим чинником, що визначає якість життя її громадян. Одним з головних показників добробуту населення виступає обсяг персональних доходів. В умовах глобалізації та інтеграції світової економіки питання взаємозв'язку між економічним зростанням та доходами населення набуває особливого значення, оскільки саме ці фактори формують соціальну стабільність, рівень споживання та загальну економічну

динаміку держави.

Економічний розвиток зазвичай вимірюється через динаміку валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення, рівень зайнятості, продуктивність праці та рівень інфляції. Водночас персональні доходи включають заробітну плату, прибутки від підприємницької діяльності, соціальні виплати та інші джерела доходу фізичних осіб. Згідно з даними Світового банку, у 2023 році найбільший ВВП на душу населення спостерігався в Люксембурзі, Сінгапурі та Ірландії, що корелює з високими доходами їхніх громадян [1].

У розвинених країнах, таких як США, Німеччина, Швеція чи Японія, високий рівень ВВП на душу населення супроводжується стабільними доходами громадян. Це пояснюється розвинутою інфраструктурою, високою продуктивністю праці, сучасними технологіями та ефективною системою перерозподілу доходів через податкову та соціальну політику [2; 3].

Навпаки, у країнах з низьким або середнім рівнем економічного розвитку спостерігається обмежений доступ до ресурсів, нерозвинений ринок праці та слабка соціальна політика, що призводить до низьких доходів більшості населення. Окрім цього, такі проблеми, як корупція, тіньова економіка та нерівність у розподілі ресурсів, стримують позитивний вплив економічного зростання на добробут громадян [5].

Дослідження Світового банку та Міжнародного валютного фонду демонструють, що для забезпечення стабільного зростання персональних доходів необхідно не лише нарощувати обсяги ВВП, а й забезпечувати рівномірний розподіл отриманих вигод серед населення [1; 2]. Особливу роль у цьому процесі відіграє державна політика у сфері зайнятості, освіти, охорони здоров'я та соціального захисту.

Також важливим є інвестування в людський капітал, що сприяє підвищенню кваліфікації працівників і, відповідно, зростанню їхніх доходів. У цьому контексті доцільним є впровадження програм професійної підготовки, стимулювання інноваційної діяльності та розвитку малого і середнього бізнесу [6].

Ситуація в Україні є ілюстративною: хоча в 2023 році середньомісячна заробітна плата в деяких сферах перевищувала 20 тисяч гривень, середній показник по країні залишався значно нижчим, що свідчить про нерівномірність розподілу доходів за галузями та регіонами [4].

Варто також враховувати, що сам по собі економічний ріст не гарантує покращення доходів для всіх. Якщо доходи зростають лише у вузького кола осіб або бізнес-еліт, це призводить до посилення соціальної нерівності, що своєю чергою може спричинити політичну нестабільність і сповільнення економічного розвитку [5].

Відтак, економічне зростання, як основа зростання доходів населення, зазвичай супроводжується підвищенням продуктивності праці, створенням нових робочих місць і збільшенням інвестицій, що в комплексі сприяє зростанню персональних доходів громадян.

При цьому високий рівень економічного розвитку забезпечує доступ до якісної освіти, медицини та інфраструктури, що сприяє формуванню людського капіталу, підвищенню кваліфікації працівників і, як наслідок, зростанню їхніх трудових доходів та фінансової стабільності.

А от нерівномірність розподілу доходів може спотворювати зв'язок між економічним розвитком і добробутом населення. Адже навіть за умов високих макроекономічних показників, якщо відсутній ефективний механізм перерозподілу доходів, значна частина населення може залишатися за межею бідності.

Тобто, зв'язок між рівнем економічного розвитку країни й обсягом персональних доходів населення є тісним і багатогранним. Ефективна економічна політика, орієнтована на стале зростання та соціальну справедливість, сприяє не лише підвищенню загального рівня добробуту, а й створенню умов для соціального прогресу. Особливо актуальним це питання є для країн із перехідною економікою, таких як Україна, де важливо не лише забезпечити економічне зростання, а й гарантувати його позитивний вплив на життя кожного громадянина.

Список використаних джерел

1. *GDP per capita (current US\$)*. World Development Indicators. World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> (дата звернення 14.04.2025)
2. World Economic Outlook: Navigating Global Divergences. International Monetary Fund (IMF). 2023, October. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023> (дата звернення 15.04.2025)
3. Mean and median income by age and sex - EU-SILC survey. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di03/default/table (дата звернення 15.04.2025)
4. Ковальчук В. І. Економіка та доходи населення: сучасні виклики та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. № 72, 2022с. 112–117.
5. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності у 2023 році. Державна служба статистики України URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/gdn/Zarp_ek_2023_u.xlsx
6. Piketty, T. Capital in the Twenty-First Century. *Harvard University Press*. 2014. URL: <https://dowbor.org/wp-content/uploads/2014/06/14Thomas-Piketty.pdf>

РОЛЬ ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ У МОНЕТАРНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

**Прокопенко А.В., 21-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування Бондаренко Н.В.**

Процентна політика є важливим інструментом монетарної політики, який м'яко впливає на грошову масу, подібно до операцій на відкритому ринку. Основний механізм цього інструменту полягає в тому, що центральний банк визначає процентні ставки за кредитами, наданими комерційним банкам для їх рефінансування. В Україні облікова ставка Національного банку (НБУ) є основною ставкою. Підвищення облікової ставки НБУ спричиняє такі ефекти:

- зменшення попиту комерційних банків на кредити НБУ, сповільнення зростання їхніх надлишкових резервів і кредитування економічних агентів, обмеження мультиплікації депозитів і збільшення грошової маси;
- сигнал економічним агентам про намір підвищити вартість грошей, що спонукає їх до обережнішої фінансової поведінки і погіршує ринкову ситуацію.

Однак процентна політика має певні недоліки, адже її вплив на пропозицію грошей не завжди є чітким та швидким. Для комерційних банків і інших учасників ринку важливе не лише підвищення облікової ставки, а й її співвідношення з ринковими ставками, за якими банки отримують і надають кредити. Якщо ринкові ставки зростають швидше за облікову ставку, комерційним банкам може бути вигідно продовжувати позичати в НБУ, що знижує ефективність підвищення облікової ставки. Крім того, банки можуть не реагувати на зміну ставки через інші фактори, такі як очікування щодо інфляції або стан ліквідності. У разі високих інфляційних очікувань або погіршення ліквідності банки можуть збільшити попит на кредити НБУ, навіть якщо облікова ставка зростає [1].

Змінюючи облікову ставку та інші ставки, НБУ впливає на умови, за якими банки укладають угоди на грошовому ринку, що впливає на вартість короткострокових кредитів. Пониження облікової ставки спричиняє збільшення попиту на кредити і зростання пропозиції грошей через збільшення резервів банків.

Вартість короткострокових коштів, завдяки перетоку капіталу між секторами фінансового ринку, впливає на процентні ставки за кредитами та депозитами для підприємств і населення, а також на курс гривні і ціни інших фінансових інструментів, зокрема середньо- і довгострокових. Тому зміни процентних ставок впливають на макроекономічні показники, такі як інфляція та ВВП [1].

Облікова ставка є основною ставкою НБУ, що є ключовим індикатором вартості грошей і вказує на поточні й майбутні зміни в монетарній політиці, визначаючи мотивацію та очікування економічних агентів.

Повномасштабне вторгнення Росії значно змінює економічні умови в

Україні та ослаблює канали монетарної трансмісії, що ускладнює використання облікової ставки як основного інструменту монетарної політики. Однак адаптація економіки до воєнних умов та заходи НБУ сприяли відновленню ефективності облікової ставки як інструменту впливу на ринок. Це стало передумовою для переходу до гнучкого інфляційного таргетування.

На сьогодні облікова ставка залишається важливим інструментом у поєднанні з іншими заходами, які допомагають НБУ досягти стратегічних цілей, таких як забезпечення цінової стабільності та підтримка стабільної ситуації на валютному ринку. Для відновлення її ролі як основного інструменту монетарної політики НБУ повинно продовжувати працювати над зміцненням каналів трансмісійного механізму.

Список використаних джерел

1. Інструменти монетарної політики. *Процентна політика*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/tools#1> (дата звернення 22.03.2025р.)

РІВЕНЬ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УКРАЇНЦІВ В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ДАНИХ

Коблик М. С., здобувачка освіти першого рівня (бакалавр)

Науковий керівник – к.е.н., доцент Барабаш Л. В.,

Фінансова грамотність є ключовим елементом сталого розвитку суспільства, адже вона визначає здатність громадян приймати зважені економічні рішення, уникати надмірного боргового навантаження, накопичувати заощадження та забезпечувати власне фінансове благополуччя. За економічною сутністю, фінансова грамотність є сукупністю знань, навичок, установок і поведінкових моделей, необхідних для прийняття обґрунтованих фінансових рішень у повсякденному житті [1]. Її рівень безпосередньо впливає на здатність населення раціонально використовувати доходи, уникати фінансових ризиків, розуміти продукти банківських установ, страхових компаній, пенсійних фондів тощо.

Дослідження, проведене Національним банком України у співпраці з проєктом USAID «Трансформація фінансового сектору», виявило, що в 2021 році середній рівень фінансової грамотності в Україні становив 12,3 бала за 21-бальною шкалою, що є нижчим за середній показник країн ОЕСР (14 балів). Найнижчими виявилися показники в категоріях «фінансової поведінки» та «довгострокового планування». Це свідчить про відсутність системного підходу до особистих фінансів у значної частини населення.

Серед основних проблем низького рівня фінансової грамотності в Україні можна виокремити: недостатній рівень економічної освіти в шкільних і вищих навчальних закладах; відсутність державної програми фінансової просвіти населення; недовіра до фінансових інституцій; низький рівень цифрових навичок у частини населення [2].

Разом з тим, світова практика демонструє позитивні результати від впровадження програм фінансової освіти. Наприклад, у Польщі, Великій Британії та Австралії фінансова грамотність є частиною шкільної програми, а держава активно підтримує ініціативи з навчання дорослого населення.

Підвищення фінансової грамотності українців є невідкладним завданням для держави. Важливими напрямками роботи є інтеграція фінансової освіти у навчальні програми, розробка національної стратегії фінансової грамотності, підтримка громадських ініціатив і забезпечення доступу до надійної інформації. Це дозволить створити економічно свідоме суспільство, здатне ефективно реагувати на виклики ринку та зменшити рівень фінансової вразливості населення.

Список використаних джерел:

1. Рівень фінансової грамотності українців: результати дослідження. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 19.04.2025)
2. USAID. Проєкт «Трансформація фінансового сектору». URL: <https://fsr.org.ua/> (дата звернення 21.04.2025)

ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

**Сінчук Я.М., 41-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Б.С. Гузар**

Однією з важливих реформ, що проводились в Україні впродовж останніх років є бюджетно- фінансова децентралізація. Дана реформа надала автономію органам місцевого самоврядування у формуванні та використанні місцевих бюджетів, удосконалила регулювання міжбюджетних відносин, надала можливість покращити управління процесами формування, розподілу та використання фінансових ресурсів на місцевому рівні для розбудови спроможної, ефективної, прозорої та підзвітної системи управління місцевими фінансами, зорієнтованої на досягнення цілей сталого розвитку. Сам процес бюджетно - фінансової децентралізації значно посилив незалежність місцевих бюджетів і позитивно вплинув на їх фінансову спроможність. Водночас пандемія, а згодом і військові дії, негативно вплинули на реалізацію процесів бюджетно- фінансової децентралізації. Тому за сучасних умов важливим є дослідження особливостей фінансової децентралізації та перспективи її реалізації в Україні.

Дослідженню фінансово - бюджетної децентралізації присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Р. Баль, Дж. Браун, Н. Бошман, Дж. Бьюкенен, М. Кейнс, Р. Масгрейв, О. Соколової, Ю. Окуновської, В. Романової, О. Патицької, І. Цимбалюк, О. Шевченко.

В Україні однією з найголовніших складових процесу децентралізації є

фінансова децентралізація. Завдяки її проведенню сформовано фінансово автономні та спроможні об'єднані територіальні громади, на яких покладено виконувати делеговані перерозподілені повноваження від центральних органів влади.

В рамках фінансової децентралізації, об'єднаним територіальним громадам дозволено здійснювати місцеві внутрішні запозичення та місцеві зовнішні запозичення (зокрема шляхом отримання кредитів від міжнародних фінансових організацій).

Важливою складовою цієї реформи є впровадження горизонтального вирівнювання щодо бюджетів об'єднаних територіальних громад. Вирівнювання здійснюється за податком на доходи фізичних осіб та податком на прибуток. Горизонтальне вирівнювання дало можливість підвищити спроможність місцевих бюджетів. Об'єднаним територіальним громадам з рівнем надходжень нижче 0,9 середнього показника по Україні, надається базова дотація з державного бюджету. Якщо рівень надходжень вище 1,1 середнього показника по Україні, то від нього передається реверсна дотація в державний бюджет.

Аналіз фінансових бюджетних показників місцевих бюджетів свідчить, що загалом по Україні відстежується позитивна тенденція розвитку фінансово- бюджетної децентралізації. За період з початком децентралізації в 2014 році по 2023 роки номінальний обсяг доходів місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) збільшився у 2,8 разів від 231,6 млрд. грн. до 652,7 млрд. грн. Проте у 2022 році доходи місцевих бюджетів зменшились до 555,1 млрд. грн через початок військового вторгнення. У 2023 році спостерігається поступове відновлення економічної активності в багатьох секторах, що вплинуло на позитивну динаміку доходів місцевих бюджетів. Проте залежність місцевих бюджетів від Державного бюджету поступово знижується і частка трансфертів від органів державного управління в загальних доходах місцевих бюджетів зменшилась з 56,4 відсотка в 2014 році до 27,2 відсотка в 2023 році. Основними бюджетоутворюючими доходами залишаються податкові надходження, особливо надходження від податку на доходи фізичних осіб та місцевих податків і зборів, які в структурі доходів місцевих бюджетів становлять у 2023 році відповідно 44,4 та 15,3 відсотка тоді як в 2014 році 27 і 3,5 відсотка відповідно. Все ще вагомими надходженнями до місцевих бюджетів залишаються дотації та субвенції від Державного бюджету України, незважаючи на їх поступове зменшення і в 2023 році їх частка становила 27,2 відсотка тоді як в 2014 році 56,4 відсотка.

Проте необхідно також відмітити, що у першому кварталі 2025 року до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 120 млрд грн, що на 18,4 млрд грн. більше у порівнянні з першим кварталом 2024 року. Серед основних доходів загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) за перший квартал 2025 року були: податок на доходи фізичних осіб в сумі 63,9 млрд грн, єдиний податок -19,8 млрд . грн , податок на прибуток підприємств приватного сектору економіки - 10,4 млрд.

грн, плата за землю -10,2 млрд. грн., акцизний податок - 7,8 млрд грн та податок на нерухоме майно- 2,6 млрд грн.

Найбільший приріст доходів загального фонду місцевих бюджетів до першого кварталу 2024 року зафіксовано у таких областях: Київській 24,5 відсотка, Рівненській 24,3 відсотка, Волинській 23,5 відсотка, Хмельницькій 23,4 відсотка та Івано-Франківській 23 відсотка. У цих регіонах збільшення доходів переважно пов'язано з внутрішнім переміщенням громадян та бізнесів із територій, де ведуться або велися бойові дії, або з територій, які були чи є тимчасово окупованими рф.

Найменший показник доходів спостерігається в областях, де проходять активні бойові дії або території яких були чи є тимчасово окупованими рф, зокрема, в Донецькій, Луганській, Херсонській, Харківській та Запорізькій областях.

Завдяки швидкій адаптації до воєнного стану підприємств, органів державної влади та місцевого самоврядування вдається забезпечити збільшення доходів загального фонду місцевих бюджетів. За рахунок цих ресурсів органи місцевого самоврядування і надалі мають можливість здійснювати фінансування першочергових потреб на місцевому рівні у важкі роки повномасштабного вторгнення рф.

Практичні результати фінансової децентралізації в умовах війни дають змогу оцінити потенціал громад у вирішенні актуальних проблем сьогодення та розробити заходи щодо посилення їх фінансової спроможності.

Проаналізувавши розвиток та особливості фінансової децентралізації в Україні, та основні тренди децентралізації в країнах Європи, варто окреслити проблеми, які притаманні процесам децентралізації в Україні та визначити напрями і перспективи її реалізації.

Досвід європейських країн свідчить, що децентралізація являється одним з найефективніших способів забезпечення фінансової автономії та стійкості місцевих бюджетів, забезпечує прозорість та ефективність використання бюджетних коштів, підвищуючи рівень життя населення та орієнтуючись на потреби кожної громади індивідуально.

Однак, не зважаючи на зазначені покращення, забезпеченість вітчизняних місцевих бюджетів власними фінансовими ресурсами залишається невисокою. Тому необхідно відмітити, що за сучасних умов воєнного стану, органи місцевого самоврядування не спроможні забезпечити виконання усіх покладених на них повноважень за допомогою власних фінансових ресурсів та частково залежать від рішень центральної влади щодо їх фінансового забезпечення[1].

Окрім цього, серед основних проблем, які стримують позитивний вплив фінансово - бюджетної децентралізації є: залежність місцевих бюджетів від дотацій та субвенцій, недосконалість відносин між державними органами та органами місцевого самоврядування, нечіткий розподіл владних повноважень між різними рівнями влади.

Для покращення позитивних ефектів впливу фінансово - бюджетної

децентралізації на соціально - економічний розвиток України, окрім європейського досвіду, необхідно зважати на особливості розвитку цієї реформи саме в Україні, та окреслити перспективи її реалізації, а саме: встановити державний фінансовий контроль над використанням коштів місцевих бюджетів та над діяльністю і відповідальністю керівників вищої та нижчої ланок, забезпечити громадський контроль над діяльністю органів влади, забезпечити чіткий розподіл повноважень, прав та обов'язків між різними рівнями влади, розширити повноваження територіальних громад, при цьому підвищуючи значимість місцевих податків і зборів та забезпечувати додаткові власні фінансові ресурси, покращити адміністрування податків і зборів, стимулювати інвестиційну діяльність громад та підвищувати їх інвестиційну привабливість шляхом запровадження податкових та неподаткових стимулів для інвесторів та підвищувати рівень конкурентоздатності громад в регіонах, стимулювати розвиток різних форм співпраці між муніципалітетами, створити єдину стандартизовану базу даних, забезпечивши прозорість та доступність інформації, вдосконалити стратегічне планування розвитку громад та регіонів, удосконалити систему місцевих запозичень, розвивати фінансові ринки та покращити комунікацію між державними органами влади та органами місцевого самоврядування. На сьогоднішній день актуальним для органів місцевого самоврядування залишаються питання пошуку резервів підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів для ефективної реалізації своїх функцій в умовах продовження військових дій.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України №2456-VI від 8 липня 2010 року, із змінами і доповненнями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
2. Горбатюк М. Реформа децентралізації в Україні: проблеми здійснення в умовах суспільної кризи. *Політичні дослідження*. 2021. №1. С. 22-40.
3. Когут Ю.М., Ковач-Румп Г.Л. Фінансова децентралізація в Україні та її вплив на формування місцевих бюджетів: досягнення і недоліки. 2021. №9. 7 с. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/77.pdf/.
4. Лисенко Ж. П., Олексин А. Г. Проблеми та шляхи удосконалення реформи фінансової децентралізації з урахуванням міжнародного досвіду. 2020. № 3. Том 31(70). С. 63-67. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_3/31_70_3_2/14.pdf.
5. Сірик З. Фінансова децентралізація як передумова нарощення потенціалу місцевого самоврядування в Україні.. 2020. №1. С. 10-20. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20201\(141\)/sep20201\(141\)_010_SirykZ.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20201(141)/sep20201(141)_010_SirykZ.pdf)

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ: ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ

**Цистанов В.В., 21-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник к.е.н. доцент Барабаш Л.В.**

Фінансова грамотність – це знання та навички, які допомагають людям правильно керувати своїми грошми, приймати зважені фінансові рішення та забезпечити свою стабільність у майбутньому.

У сучасному світі де з'являється все більше фінансових послуг, важливо розуміти, як вони працюють, щоб уникати заборгованості і фінансових труднощів. В Україні рівень фінансової грамотності поки що нижчий за світовий, тому ця тема є дуже важливою.

В умовах війни та післявоєнної відбудови України фінансова грамотність повинна допомогти населенню стати фінансово стійким до економічних потрясінь та забезпечити необхідний рівень добробуту на рівні родини та країни в цілому. Нам усім важливо вміти приймати зважені та далекоглядні фінансові рішення, впевнено планувати своє майбутнє та досягати фінансових цілей [1].

У фінансовій грамотності можна виділити декілька ключових чинників, які повинна знати кожна людина:

1. Бюджетування – планування своїх доходів і витрат. Якщо людина знає, скільки заробляє і на що витрачає кошти, то їй легше контролювати фінанси та уникати боргів;

2. Заощадження – накопичення грошей на майбутнє. Наприклад, відкладання частини заробітної плати на випадок непередбачених витрат або для здійснення великих покупок у майбутньому;

3. Фінансове планування – коли людина ставить перед собою фінансові цілі на довготривалий термін. Наприклад, збирає гроші на власне житло, навчання або пенсію;

4. Інвестування – можливість заробити більше, вкладаючи гроші в різні активи, такі як депозити, акції, нерухомість та інші. Однак це потребує відповідних знань і розуміння всіх ризиків;

5. Кредитування – кредити в банку. Важливо розуміти, як саме працюють кредити, які відсотки потрібно сплачувати і як правильно погасити борг;

6. Страхування – це спосіб захистити себе від несподіваних фінансових втрат. Наприклад, медичне страхування допоможе покрити витрати на лікування, а страхування майна – відшкодувати збитки у випадку пожежі чи крадіжки.

Підвищення рівня фінансової грамотності потребує зусиль не лише держави та фінансових установ, але і самих громадян. Формування фінансової грамотності відбувається через три основні джерела:

- Формальна освіта – курси з фінансової грамотності в школах та вищих навчальних закладах;
- Самоосвіта – книги, онлайн-курси, фінансові консультації;
- Державні ініціативи – програми Національного банку України та Міністерства фінансів щодо підвищення фінансової обізнаності населення.

З метою підвищення рівня фінансової грамотності в Україні Національний банк України проводить інформаційні кампанії, організовує семінари та вебінари.

Важливим кроком є інтеграція фінансової освіти в освітні програми шкіл та університетів. Спільно з Міністерством освіти НБУ розробляє навчальні матеріали для шкіл і вишів. Одним з прикладів є підручник «Підприємництво і фінансова грамотність» для учнів 8 класу, який повинен надати практичні навички, які допоможуть відповідально керувати власними фінансами та приймати обмірковані рішення [2].

Також запроваджують курси та тренінги для різних вікових груп, зокрема для молоді та пенсіонерів, запускають спеціальні сайти, чат-боти та мобільні додатки для навчання фінансової грамотності. Прикладом є сайт «Гаразд», який має навчити населення бути фінансово стійкими [3].

У сучасному світі цифрові фінансові інструменти відіграють значну роль у підвищенні рівня фінансової грамотності. Серед них існують:

- Фінансові додатки та онлайн-банкінги (Money Manager, Monobank), які допомагають аналізувати витрати та доходи;
- Онлайн-курси та освітні платформи (Coursera, Prometheus, Khan Academy), які надають знання з фінансової грамотності;
- Фінансові блоги та YouTube-канали, де експерти в сфері фінансів розповідають про управління особистими фінансами, інвестування та економічне планування.

Отже, окрім інших джерел навчання, важливу роль відіграє самоосвіта та практичне застосування фінансових знань. Необхідно вчитися вести особистий бюджет, аналізувати власні витрати, оцінювати ризики фінансових рішень. Читання книг, участь у тренінгах, консультації з фінансовими експертами – усе це сприяє формуванню фінансово свідомої поведінки.

Список використаних джерел

1. Фінансова грамотність для освітян. Prometheus. URL: <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/financial-education-for-teachers/> (дата звернення 19.03.2025).
2. Учні 8 класів зможуть вивчати підприємництво і фінансову грамотність за підручником Національного банку України. bank.gov.ua. 10.03.2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/uchni-8-klasiv-zmojut-vivchati-pidpriyemnitstvo-i-finansovu-gramotnist-za-pidruchnikom-natsionalnogo-banku-ukrayini> (дата звернення 20.03.2025).
3. Національний банк запустив сайт з фінансової грамотності “Гаразд”. Bank.gov.ua. 31.08.2023 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-zapustiv-sayt-z-finansovoyi-gramotnosti-garazd> (дата звернення 20.03.2025).

ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

**Шиманська П.О., 21к-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Колотуха С.М.**

Фінансовий ринок України є невід'ємною складовою фінансової системи держави, орієнтованою на задоволення потреб кінцевих споживачів фінансових послуг, що створює сприятливі умови для ефективної роботи суб'єктів господарювання, зокрема у фінансовому секторі. Його функціонування забезпечують чотири ключові регулятори: Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство фінансів України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Незважаючи на виклики, спричинені військовою агресією та пандемією Covid-19, ці регулятори досягають позитивних результатів, виконуючи більшість заходів, передбачених Стратегією розвитку фінансового сектора, орієнтуючись на впровадження міжнародних стандартів і практик, зокрема передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Важливим чинником її успішного розвитку є прозорість діяльності, взаємоповага, злагоджена взаємодія та координація між усіма учасниками ринку. Це забезпечує створення сучасних фінансових сервісів і продуктів, які відповідають потребам споживачів. Ключова ціль реформ полягає у впровадженні ефективних міжнародних стандартів, що забезпечать стабільність і розвиток фінансового ринку України. Стратегія розвитку фінансового сектора України до 2025 року передбачала створення ефективної, стійкої та конкурентоспроможної фінансової системи, інтегрованої в міжнародний ринок [6]. Вона має забезпечити динамічний розвиток галузі та зробити вагомий внесок у стале й інклюзивне економічне зростання країни. Відповідно до Стратегії, місія фінансового сектора України полягає в тому, щоб стати рушієм сталого економічного розвитку та підвищення добробуту громадян завдяки ефективному накопиченню, розподілу та використанню фінансових ресурсів в економіці, забезпеченню споживачів сучасними, доступними та якісними фінансовими послугами, спрощення доступу учасників ринку до фінансових ресурсів із вигіднішими умовами та тривалішими строками використання, створення сприятливого середовища для розвитку та зміцнення конкурентоспроможності української економіки. Попри складнощі, спричинені війною, реалізація стратегії залишається пріоритетом. У нинішніх умовах війни державним регуляторам варто виважено підходити до лібералізації діяльності фінансових посередників, одночасно створюючи сприятливі умови для відновлення постраждалих установ, забезпечення їхньої ліквідності та доступу до фінансових ресурсів. Важливо залишатися в межах стратегічних цілей, адаптуючи їх до поточної ситуації, що сприятиме зміцненню конкурентоспроможності фінансового ринку України та підвищенню довіри з боку як внутрішніх, так і зовнішніх

партнерів. Дотримання найкращих міжнародних стандартів у сфері регулювання та нагляду стане запорукою стабільності та надійності фінансового сектора. Такі кроки допоможуть реалізувати визначене бачення його майбутнього, забезпечуючи стійкість системи. Війна суттєво вплинула на фінансовий сектор: з початку бойових дій в Україні не було зареєстровано жодної нової фінансової установи, тоді як багато учасників ринку змушені були припинити свою діяльність. Статистика 2022 року свідчить: з Реєстру було виключено 91 кредитну спілку, 13 страхових компаній, 30 фінансових компаній, 66 ломбардів та 2 банки [3]. Лєвова частка із них втратили ліцензії або функціонували на тимчасово окупованих територіях ОРДЛО та Криму. Активна фаза війни, окупація та анексія територій призвели до суттєвого скорочення активів у всіх фінансових організаціях. Ці процеси не зачепили в негативному аспекті страхові компанії. Основну частку активів фінансового ринку, що займає 88,2%, зосереджено в банках, тоді як на небанківські установи припадає лише 11,8% і їхня частка і далі продовжує зменшуватися [4]. Війна зумовила впровадження нових правил формування резервів за простроченими кредитами та визначення непрацюючих кредитів у корпоративному секторі, що спричинило зростання збитків. Попри це, фінансовий сектор залишився прибутковим. Кредитний ризик залишається одним із головних факторів, що впливає на капіталізацію фінансових установ, особливо в умовах воєнного стану. Наведені дані свідчать про зростаючу роль державного сектору в банківській системі України. Серед основних викликів українського ринку фінансів під час війни варто окреслити наступні: проведення швидкої та водночас орієнтованої цифрової трансформації послуг; волатильність в секторі регуляторної політики, що зумовлено військовими діями РФ; швидке реагування на різні зміни в умовах обмеженого доступу до фінансів; адаптація до роботи з різними категоріями клієнтів при умовах лімітування операцій. Відповідями на ці складнощі стали такі рішення: віртуалізація послуг шляхом партнерства з фінтех-компаніями, формування нових типів інструментів при наданні фінансових послуг, перехід до нових онлайн пропозицій для фінансових посередників, проведення диверсифікації та хеджування наявних фінансових ресурсів, проведення модифікації мобільних додатків банків. Водночас держава докладє максимальних зусиль для створення умов стабільного функціонування фінансового ринку під час війни та готує всіх суб'єктів до подальшої інтеграції на ринок ЄС. Після проведення підписання Угоди про асоціацію з ЄС Україна має системно наближувати законодавство у сфері фінансового права до вимог і правил ЄС.

З огляду на все вище викладене, можна зробити висновок – війна суттєво впливає на український фінансовий ринок, провокуючи велику кількість ризиків. Зростає рівень фінансових ризиків, особливо кредитного, що збільшує навантаження на якість кредитного портфеля та власний капітал фінансових установ через необхідність формування резервів. Визначення кредитного ризику та облік кредитних збитків у фінансовій звітності стають ключовими завданнями для банків та інших фінансових компаній. Спостерігається

зниження попиту на фінансові послуги, зокрема на кредити, через зменшення платоспроможності населення, втрату доходів та економічну нестабільність. У таких умовах фінансові організації мають адаптувати свої бізнес-моделі до реалій воєнного часу, щоб зберегти операційну ефективність та фінансову стійкість. Відбуваються зміни у регуляторному підході до небанківських фінансових послуг, спрямованих на забезпечення ринкової дисципліни та захист прав споживачів. В цьому напрямку регулятор застосовує заходи впливу у випадку порушень нормативних вимог та ведення ризикової діяльності. Є суттєва необхідність здійснювати оцінку якості активів і загального стану ринку фінансовим регулятором уже після стабілізації економічної та політичної ситуації. Відзначимо основні проблеми функціонування фінансового ринку України на теперішньому етапі [2]:

- 1) економічна та політична нестабільність, що перешкоджає нормальному його функціонуванню, призводить до зниження рівня довіри користувачів до нього [7];
- 2) нестабільність макроекономічного середовища: висока інфляція, коливання валютного курсу та інші макроекономічні ризики можуть створювати невпевненість для бізнесу та інвесторів;
- 3) ризики, пов'язані з фінансовою нестабільністю внаслідок зростання волатильності на глобальних фінансових і товарних ринках та рухом спекулятивного капіталу [6];
- 4) низький рівень ефективної мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів;
- 5) недостатня участь населення у використанні цінних паперів [4];
- 6) корупція та невпевненість в правовій системі, що може впливати на довіру до фінансового ринку та створювати ризики для інвесторів [5].
- 7) низький рівень запровадження новітніх технологій в т.ч. штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Борисюк О., Дацюк-Томчук М., Ліповська-Маковецька Н. Імперативи розвитку фінансового ринку України в умовах цифровізації. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. № 2, 2020. С. 168-176. URL: <https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/593> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Борисюк О., Матвійчук Н., Хмелярська Л. Особливості розвитку фінансового ринку України під час війни. *Економіка та суспільство*. №60 2024, с.6.
3. Огляд небанківського фінансового сектору: вересень 2022 року. Національний банк України. 6 вересня 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogofinansovogo-sektoru-veresen2022-roku> (дата звернення: 12.03.2025).
4. Огляд банківського сектору: серпень 2022 року. Національний банк України. 16 серпня 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad->

bankivskogo-sektoru-serpen-2022-roku (дата звернення: 12.03.2025).

5. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посіб. Київ : КНЕУ. 2001. 240с.

6. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Березень 2021. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitkufinansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686> (дата звернення: 11.03.2025).

7. Татарин Н. Б., Беднарчук В. В., Млінцова А. О. Перспективи розвитку фінансового ринку в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. Том 31 (70). № 2, 2020. С. 147-152. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/4-1-1.pdf> (дата звернення: 20.03.2025).

8. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ: КНЕУ. 375 с

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ БАНКІВ

Шиманська П.О., студентка 21к-ф групи, факультет економіки і підприємництва

Науковий керівник – к. е.н., доцент Мельник К.М.

Глобальна цифрова трансформація нині охоплює різні сфери господарського та економічного життя суспільства як в Україні, так і на світовому рівні. Одним з її стратегічних напрямків є включення фінансових технологій (фінтех) в усі сфери суспільного життя. Інновації у сфері фінансових технологій впливають на банківські й фінансові послуги, а також сприяють залученню фінтех-компаній до їх надання. Це, своєю чергою, трансформує традиційні фінансові інститути і може створювати нові джерела системного ризику, що ставить перед регуляторами нові завдання і виклики.

Сучасна банківська система змінюється під впливом фінтеху, тому для банків критично важливим є запровадження й розвиток інноваційних фінансових технологій, а також співпраця з фінтех-компаніями. Це дозволяє підвищити прибутковість, покращити якість обслуговування та забезпечити стійкість і стабільність у динамічних умовах глобальної та національних економік.

Фінансові інновації в банківському секторі сприяють ефективному використанню капіталу для економічного розвитку, зокрема вдосконалюючи механізми перерозподілу ліквідного профіциту. Вони оновлюють фінансові ринки, оптимізують співвідношення попиту і пропозиції на фінансові ресурси, а також змінюють способи впливу капіталу на економічне зростання та управління ризиками, сприяють зростанню конкуренції на ринку, зниженню витрат фінансових установ, підвищенню доступності фінансових послуг для

населення та забезпеченню більшої прозорості економічних процесів [1].

Ключові технологічні інновації у фінансовій сфері включають: інтерфейси програмування додатків (API), штучний інтелект, машинне навчання, аналіз великих масивів даних (Big Data), технології розподіленого реєстру (зокрема, Blockchain), хмарні обчислення, розумні контракти, криптографія та біометричні технології.

Фінансові технології – це цілісна система, вона включає в себе цілу низку складових компонентів: технології у сфері платежів, інвестиційної діяльності банків та ринків капіталу, особистих фінансів, інституційних фінансів, страхування, регулятивних технологій, централізованих та децентралізованих фінансів, кредитування, електронної комерції.

На сучасному етапі фінансові технології включають п'ять основних напрямів: 1) фінанси та інвестиції (дематеріалізація індустрії цінних паперів, поява програмної торгівлі, високочастотної торгівлі та темних пулів; у майбутньому – залучення до сфери роботизованих консультаційних послуг); 2) фінансові операції та управління ризиками; 3) платежі та інфраструктура (розвиток внутрішніх і транскордонних електронних платіжних систем, які сьогодні підтримують глобальні валютні ринки загальним обсягом 5,4 трильйона доларів США на день, інфраструктура для торгівлі цінними паперами та розрахунків, для позабіржової торгівлі деривативами); 4) безпека даних та монетизація (застосування великих даних для підвищення ефективності та доступності фінансових послуг з метою убезпечення від кіберзлочинності та шпигунства; 5) клієнтський інтерфейс (використання технологічними компаніями вже існуючих великих клієнтських баз для впровадження нових фінансових продуктів і послуг [2].

Диджиталізація суспільства нині посилюється і веде до значних змін в усіх сферах бізнесу. Банки не є виключенням. Майбутнє суспільство на противагу традиційним банківським відділенням надаватиме перевагу проведенню фінансових операцій за допомогою онлайн-ресурсів, що неминуче тягне за собою скорочення банківських відділень.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій створює технологічне підґрунтя та можливість цифровізації і технологізації фінансових послуг. Мобільні технології з доставки банківських послуг зростають випереджаючими темпами. Мобільні застосунки банків дають змогу проводити широкий спектр банківських операцій: від платежів до оформлення депозитів та кредитів, при цьому операційні витрати банків скорочуються. Клієнт отримує дешевшу і миттєву послугу в будь-якому місці та в будь-який час. Без сумніву, цей напрямок банківських послуг буде розвиватися і примножуватися й надалі. Це посилить тенденцію до скорочення відділень, оскільки значна частина операцій переводиться в режим онлайн. Те саме відбувається і на світовій арені. Така трансформація банківських послуг значно заощаджує час і зусиль клієнта, полегшує процес керівництва банком бізнеспроцесами, це перспектива кращого вивчення клієнта з метою збільшення якості продажів банківських продуктів [3].

Розвиток новітніх технологій, більш ефективні методи обслуговування і способи задоволення потреб клієнтів змінили підходи до цінування часу, очікувань і сприйняття навколишнього світу. Вимоги клієнта постійно зростають щодо якісного сервісу, дешевших банківських продуктів, швидшого і зручнішого проведення операцій. Зміна поведінки клієнта стала можливою завдяки широкому проникненню інтернету та гаджетів. Стрімкий розвиток нових технологій стимулює зниження бар'єрів для входу компаній на ринок фінансових послуг та формування нових бізнесмоделей. В умовах посилення конкуренції з боку фінтех-компаній, банки змушені змінювати бізнес-моделі, що створює додаткові ризики та посилює існуючі.

Зоною зростання фінтех є будь-які неефективності та обмеження традиційного банкінгу: висока вартість ресурсів, складність доступу клієнта до фінансових послуг, повільні процеси прийняття рішень або надання послуги, неефективна дистрибуція продуктів та послуг тощо. У кожній ніші фінансових продуктів і послуг наявні фінтех-стартапи, які задовольняють фінансові потреби споживачів та формують нові напрями надання послуг. Однак найбільшим поштовхом до розвитку фінтех-компаній, які складають конкуренцію роздрібному банкінгу найближчим часом стане оновлена Директива про платіжні послуги ЄС (регулює платіжні послуги, принципи взаємодії учасників ринку і ключові права споживачів).

Директива сприятиме розширенню інноваційних послуг зі сторони фінтех-стартапів. Це має підірвати основи усталених платіжних систем в Європі – інноваційні компанії будуть прагнути зайняти нішу і дати клієнту альтернативне рішення. Значна частина доходів роздрібного бізнесу буде поглинута альтернативним постачальникам послуг платіжних операцій. Трансформація банківської діяльності в умовах розвитку фінтехсектору передбачає створення банками нових бізнес-моделей з використанням безконтактних платежів, біометричних технологій та штучного інтелекту, Blockchain, мобільних платежів, голосових технологій, регуляторних технологій (RegTech), персональної роботизованої допомоги (PRA), хмарних технологій, криптовалюти та децентралізованих віртуальних розрахунків.

Багато хто з науковців, фінансових експертів та представників галузі фінтех останні кілька років оптимістично заявляють, що фінтех – це та індустрія, яка перетворить банки на минуле. Банки почали активно трансформуватися, співпрацюючи з багатьма напрямами фінтеху та створюючи перспективний і продуктивний симбіоз банківських послуг та передових технологій. У перспективі найуспішнішими будуть банки, які змінили бізнес-моделі, використовуючи можливості фінтех.

Таким чином, головною особливістю змін ринку фінансових послуг став перехід фінансових операцій в онлайн. Розуміючи переваги операцій онлайн, фінансовий сектор пропонує все більше інноваційних продуктів і технологій на цей ринок.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. URL:

<https://bank.gov.ua/ua/files/DDWIAwXTdqjdClp> (дата звернення: 14.04.2025)

2. Береславська О. І., Вергелюк Ю. Ю. Новітні фінансові технології у банківській діяльності. Digital financial space: Quo Vadis: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. 176 p.

3. Олешко А. А., Петрівський О. О. Економічна інтеграція банків та фінтех-компаній на ринку фінансових послуг. *Ефективна економіка*. 2023. № 11. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2483/2521> (дата звернення: 16.04.2025)

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ

**Джупина Д.Ю., 41-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник -к.е.н., доцент Б.С. Гузар**

Бюджетний менеджмент в цілому розглядається як система взаємопов'язаних дій (управлінських функцій) та методів, спрямованих на ефективне управління бюджетними ресурсами і відносинами, що виникають у процесі руху вхідних і вихідних бюджетних потоків. Бюджетний менеджмент як складова управління державними фінансами визначає основні орієнтири та цілі державної бюджетної політики, впливає на інвестиційну привабливість держави і має значний вплив на соціально – економічний розвиток країни.

За сучасних умов ефективна система фінансового вирівнювання стала одним з ключових бюджетних механізмів для успішності заходів у рамках фінансової децентралізації.

В контексті сучасних викликів у розвитку складових та механізмів бюджетного менеджменту важливим аспектом є загальний тренд зростання суспільних вимог до організації бюджетного процесу. Все це охоплює підвищення рівня транспарентності, децентралізацію фінансових повноважень, забезпечення рівності доступу до прийняття управлінських рішень у бюджетній сфері, оптимізацію фіскальних правил та підвищення відповідальності державних органів.

Нині національна економіка України переживає тривалу кризу, основні причини якої пов'язані з воєнними подіями. Загроза незалежності та територіальної цілісності країни визначила необхідність перегляду та оптимізації витрат Державного бюджету України, з фокусом на підвищенні пріоритетності видатків на оборону та потреби Збройних Сил України.

Дуже важливим в умовах воєнного конфлікту впровадити механізми "стрес-тестування" бюджетного процесу, які враховуватимуть основні та найбільш ймовірні зміни індикаторів стану державних фінансів та оптимальних обсягів державних витрат. З метою впровадження таких заходів слід оперативно і своєчасно визначати очікуваний обсяг бюджетних доходів,

ураховуючи прямі та непрямі наслідки негативних шоків, зокрема воєнних дій. У таких ситуаціях важливим є зниження податкових надходжень. Також необхідно оцінити можливі розміри додаткових витрат, пов'язаних з реалізацією умовних і неявних зобов'язань у невідповідних умовах, наприклад, на відновлення галузей національної економіки та соціальні програми для постраждалих осіб. Важливо також визначити шляхи адаптації державних фінансів до негативних зовнішніх впливів, враховуючи зменшення доходів від зовнішньоекономічної діяльності, можливе значне збільшення державних витрат і зростання обсягів боргових зобов'язань, як зовнішніх, так і внутрішніх.

В умовах воєнного конфлікту слід постійно проводити оцінку необхідного обсягу фінансування, враховуючи можливі втрати доходів і додаткові витрати. Важливо своєчасно визначати власні і залучені джерела фінансування, враховуючи значне погіршення доступу до фінансових ринків. У випадках коли доступних джерел фінансування недостатньо для повного покриття поточних і капітальних витрат, слід розглядати варіанти скорочення (секвестрування) витрат.

Важливим заходом для зменшення негативних впливів на стан управління державними фінансами є впровадження і дотримання бюджетних правил, які встановлюють кількісні обмеження на бюджетні параметри і це сприятиме збільшенню адаптаційних можливостей національної економіки та бюджету до військових дій.

Відповідно до зазначених обставин, ситуація щодо видатків Державного бюджету України є надзвичайно складною та вимагає екстреного постійного і своєчасного перегляду. Анексія Криму та повномасштабна війна росії призвели до надзвичайних витрат на обороноздатність. Постійне відновлення зруйнованої інфраструктури та забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб додатково обтяжили фінансову ситуацію в країні.

Значні економічні втрати через зменшення податкових та експортних надходжень, масова міграція населення та інші фактори призвели до того, що економіка нашої держави працює на рівні приблизно 42% від довоєнного рівня. Це створює необхідність ретельного оперативного та стратегічного планування та ефективного управління державними фінансами.

Тому оперативне реагування та прийняття швидких поточних обґрунтованих та ризикових рішень на рівні всіх інститутів державної влади, зокрема щодо змін до Закону про Державний бюджет України, є ключовим для забезпечення функціонування фінансової системи та виконання її функцій. Зміни в видатках мають бути спрямовані на забезпечення потреб Збройних сил України, правоохоронних органів, бюджетних установ і соціальних програм. у цих умовах оптимізація видатків вимагає ретельного планування з врахуванням найважливіших пріоритетів.

При цьому розуміючи важливість політики пріоритетного фінансування обороноздатності та інших секторів, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, важливо також враховувати стабілізацію наявної ситуації в країні.

Тому за сучасних умов бюджетна поточна і стратегічна політика повинна бути балансованою, враховуючи потреби соціальних програм та забезпечення громадянського добробуту. Важливим елементом успішного управління державними фінансами є створення чіткої та узгодженої стратегії. Така стратегія допомагає визначити пріоритети та ефективно розподіляти ресурси для досягнення конкретних цілей. Забезпечення узгодженості інвестицій, соціальних витрат та економічного розвитку є ключовим елементом для сталого зростання та благополуччя країни.

У разі відсутності чіткої бюджетної стратегії можуть виникати ризики розпорошення всіх ресурсів та неефективного використання бюджетних коштів. Розробка і реалізація такої стратегії являється важливою для підтримки ефективного управління та забезпечення національних потреб в умовах війни та повоєнний період.

Для суттєвого покращення ситуації необхідно запроваджувати бюджетні механізми стимулювання економіки, залучення інвестицій та проведення реформ, спрямованих на підтримку сталого економічного розвитку. Збалансований підхід до фінансової політики, який враховує оборону, соціальні потреби та економічний розвиток, може бути важливим для стабілізації ситуації та підтримки національних інтересів.

Єдина бюджетна стратегія, яка відображатиме національні цілі та завдання, буде сприяти більш ефективному використанню бюджетних ресурсів та досягненню стратегічних цілей країни.

Список використаних джерел

1. Гузар Б. С. Сучасний стан та напрями удосконалення бюджетного менеджменту в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. № 7. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9074> (дата звернення: 27.04.2025). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.7.89](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.7.89)
2. Гузар Б. С. Бюджетний контроль як складова бюджетного менеджменту та напрями його удосконалення. *Економіка та держава*. 2021. № 7. С. 66—70.
3. Козенко А. О., Кравцова Л. Л. Система бюджетного менеджменту на місцевому рівні в Україні. *International Scientific Journal "Internauka". Series: "Economic Sciences"*. 2024. № 3. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-20243>

РІВЕНЬ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УКРАЇНЦІВ У КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ДАНИХ

**Ярушкевич Д.В., 21-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник к.е.н. доцент Барабаш Л.В.**

З кожним днем рівень активності та поширеності фінансових послуг стає дедалі вищим, а тому дуже важливо вміти орієнтуватися в них. А відтак відсутність хоча б початкового рівня знань з фінансової грамотності може

призвести до боргових проблем чи серйозних фінансових труднощів.

Аналіз фінансової грамотності населення України востаннє здійснювався з 10 серпня по 26 серпня 2021 року за методологією Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Участь у ньому взяли близько 2000 громадян віком 18–79 років.

Найвищий рівень фінансової грамотності в українців віком від 25 до 34 років, а найнижчі показники – у молоді 18-19 років та людей віку 60+, що вказує на потребу в спеціальних освітніх програмах, з більшим нахилом саме на ці категорії населення[1].

Для вирішення згаданої проблеми Україна розробила скоординовану структуру фінансової грамотності, в рамках якої у 2024 році було затверджено Національну стратегію розвитку фінансової грамотності до 2030 року. Наразі Національний банк України її активно реалізовує, проводячи курси, тренінги та конференції для різних вікових груп. І нещодавно, у рамках інформаційної компанії Global Money Week 2025, відбулася наймасштабніша освітня конференція з фінансової грамотності в Україні для дітей та молоді – «FinLit Forum».

Також, з метою підвищення рівня фінансової грамотності серед молоді, спільно з Міністерством освіти, НБУ розробили підручник «Підприємництво і фінансова грамотність» для учнів 8 класу, що повинен навчити їх відповідально ставитися до власних коштів та приймати правильні фінансові рішення[2].

Порівняно з іншими країнами, за показником індексу фінансової грамотності Україна перебуває на одному рівні з Болгарією та Хорватією, залишивши позаду Грузію (12,1 бала), Румунію (11,2 бала) та навіть Італію (11,1 бала). Це стало значним досягненням, оскільки результати інших країн за дослідженням ОЕСР залишилися на попередніх рівнях, а результат України зріс з 11,6 бала до 12.3[3].

Країни з найвищим рівнем фінансової грамотності, такі як Норвегія, Франція, Швеція, Канада та Німеччина, мають декілька спільних рис, що й забезпечують їхні високі показники. По-перше, у цих державах фінансова освіта є частиною шкільної програми з початкових класів. Тобто учні змалку навчаються керувати особистими фінансами, розуміти принципи кредитування, оподаткування й інвестування. В Україні ж такі предмети почали впроваджуватись лише останніми роками, і не скрізь. А рівень підготовки вчителів і навчальних матеріалів потребує вдосконалення.

Друга важлива риса – системне фінансове інформування дорослого населення. У розвинених країнах існують державні та громадські програми, що навчають громадян ефективно керувати своїми фінансами. Це онлайн-курси, кампанії у ЗМІ, консультації для пенсіонерів чи молоді. В Україні такі ініціативи вже існують, однак не мають широкого охоплення серед населення.

Ще одна спільна риса розвинених країн – високий рівень довіри до фінансових установ. Громадяни знають, що банки працюють прозоро, а їхні кошти захищені державою. В Україні ж історично сформувалася недовіра до

банків, спричинена численними банкрутствами, девальваціями гривні, шахрайськими схемами. Це знижує бажання громадян користуватися офіційними фінансовими продуктами.

Крім того, країни з високим рівнем фінансової грамотності мають стабільну економіку та прогнозоване майбутнє. У таких умовах люди частіше планують свої витрати, відкладають кошти на потім, інвестують. В Україні ж часті економічні кризи, інфляція та війна створюють невизначеність, через що багато громадян живуть одним днем і уникають довгострокового фінансового планування.

Україна суттєво відстає від провідних країн світу за рівнем фінансової грамотності. Основними причинами цього залишаються слабка інтеграція фінансової освіти в шкільну систему, недостатня кількість курсів і тренінгів для різних груп населення, а також низький рівень довіри до фінансових інституцій. У порівнянні з країнами, де фінансова грамотність є високою, Україні бракує стабільного економічного середовища, ефективної інформаційної політики та персонального підходу до навчання окремих вікових груп.

Проте, впровадження національної стратегії розвитку фінансової грамотності та нові освітні ініціативи демонструють наявний потенціал і бажання подальшого розвитку населення та держави, що скоротить розрив з міжнародним рівнем.

Список використаних джерел

1. Україна підвищила рівень фінансової грамотності. Financial club. 07.10.2021. URL: <https://finclub.net/news/ukraina-pidvyshchyla-riven-finansovoi-hramotnosti.html> (дата звернення 08.04.2025).
2. Учні 8 класів зможуть вивчати підприємництво і фінансову грамотність за підручником Національного банку України. Bank.gov.ua. 10.03.2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/uchni-8-klasiv-zmojut-vivchati-pidpriyemnitstvo-i-finansovu-gramotnist-za-pidruchnikom-natsionalnogo-banku-ukrayini> (дата звернення 09.04.2025).
3. За останні три роки рівень фінансової грамотності українців поліпшився – результати дослідження. Bank.gov.ua. 26.11.2021 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/za-ostanni-tri-roki-riven-finansovoyi-gramotnist-ukrayintsiv-polipshivsya-rezultati-doslidjennya> (дата звернення 10.04.2025).

СЕКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

МЕТОДИ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБРАЗІВ У БЕЗПІЛОТНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ ТА МЕДИЦИНІ

**Павленко В.В., 31-кн група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – доктор технічних наук, професор,
Нескородєва Т. В.**

У наш час методи розпізнавання образів є теоретичною основою штучного інтелекту та процесів автоматизації. Їх застосування дозволяє оперативно аналізувати великі обсяги візуальної інформації та приймати ефективні рішення без участі людини. В умовах сучасних викликів, зокрема в період повномасштабного вторгнення росії в Україну, впровадження систем розпізнавання образів набуває особливої актуальності в критично важливих галузях.

Метою даного дослідження є аналіз та узагальнення сучасних підходів до застосування методів розпізнавання образів у двох ключових сферах: безпілотних технологіях та медицині. Особлива увага приділятиметься визначенню ефективності алгоритмів розпізнавання, їх практичному впровадженню, а також перевагам і викликам, що супроводжують їх інтеграцію в реальні технологічні рішення, які є критично важливими для функціонування як військових, так і цивільних систем.

Ефективність методів розпізнавання образів у безпілотах залежить від їх здатності швидко та точно ідентифікувати об'єкти на землі з великої висоти або за складних умов освітлення, диму чи руху. У медицині ж їх застосовують для аналізу діагностичних зображень (рентген, УЗД, МРТ), що дозволяє виявляти патології на ранніх стадіях, особливо, коли клінічні ознаки ще не проявилися [1, с. 10]. Для цього, та й для інших галузей теж, використовуються окремі методи і алгоритми, а саме: метод k найближчих сусідів, метод опорних векторів, метод головних компонентів, YOLO та алгоритми згорткових нейронних мереж.

Метод k найближчих сусідів (kNN) належить до класифікаторів на основі прикладів. Він не будує явної моделі, а зберігає всі навчальні дані та класифікує нові об'єкти за найближчими до них у просторі ознак. Відстань між вектором ознак нового об'єкта та навчальними векторами зазвичай обчислюється за евклідовою метрикою: $d(x,y) = \sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - y_i)^2}$ Даний метод непоганий для простих задач, проте є доволі повільним і неефективним при великому обсязі даних, через це не є підходящим для реального часу.

Метод опорних векторів (SVM) є потужним інструментом для лінійної та нелінійної класифікації, який намагається знайти гіперплощину, яка максимально розділяє дані різних класів. Використовується для класифікації зображень невеликої розмірності, особливо у системах виявлення аномалій (у

галузі безпілотних технологій можна навести приклад із виявленням незвичних об'єктів на полі бою). Проте також погано працює при великих наборах даних [1, с. 9].

Метод головних компонент (PCA) виконує зменшення розмірності, який дозволяє виділити головні ознаки зображення без втрати суттєвої інформації. Він не є класифікатором сам по собі, але використовується для попередньої обробки зображень перед класифікацією (наприклад SVM). Добре працює в умовах обмежених потужностей і особливо гарно виділяє ключові ознаки, проте не виконує розпізнавання напряду, для цього його потрібно поєднувати з класифікатором, хоча у поєднанні створюють доволі потужний інструмент.

YOLO – це модель глибокого навчання для виявлення об'єктів у реальному часі, яка одночасно визначає координати об'єктів на зображенні та їх клас, що дозволяє оперативно обробляти відеопотік. Із переваг можна виділити непогану швидкість обробки (приблизно 30-60 кадрів/сек) та можливість виявлення, націлювання або стеження за рухомими об'єктами у реальному часі, проте має гіршу точність на дрібних об'єктах та цілях, які перекривають один одного [2].

Алгоритми згорткових нейронних мереж (CNN) є одним із найпотужніших, він здатен автоматично виділяти важливі ознаки зображень і здійснювати класифікацію, виявлення об'єктів та сегментацію, що робить його стандартом серед усіх інших методів. Безпілотники, що працюють за такими алгоритмами, можуть самостійно супроводжувати цілі або ухилятися від перешкод, і все це з високою точністю і можливістю роботи з великими обсягами даних. Основним елементом CNN є згорткова операція:

$$f[x,y] * g[x,y] = \sum_{n_1=-\infty}^{\infty} \sum_{n_2=-\infty}^{\infty} f[n_1,n_2] \cdot g[x-n_1,y-n_2].$$

Проте сьогодення полягає у тому, що такі моделі потребують високої обчислювальної потужності, стабільного зв'язку та правильно підготовлених даних для навчання, а також даний метод чутливий до “невидимих” атак, які зможуть обдурити модель [3].

Порівняємо характеристики цих методів [2, 4]:

Метод	Обсяг пам'яті	Швидкість (кадрів./сек)	Точність (%)	Потреба в даних	Підходить до реального часу
kNN	Високий	5-10	70-80	Середня	Ні
SVM	Середня	20-30	85-90	Невелика	Частково
PCA	Низький	25-35	88-92	Середня	Так
YOLO	Середній	30-60	85-90	Середня	Так
CNN	Високий	20-40	90-98	Висока	Так

Таблиця 1 – Характеристика методів розпізнавання образів

Кожен з методів має як свої переваги, так і недоліки, які слід враховувати при виборі алгоритму для конкретної сфери.

У безпілотних технологіях розпізнавання образів допомагає дронам автоматично знаходити об'єкти, розпізнавати типи цілей (техніка, люди,

споруди), а також прокладати маршрути, уникаючи перешкод. Наприклад, YOLO дозволяє швидко виявити ціль на відео, а CNN – точніше проаналізувати зображення з великої висоти. PCA з SVM може бути використане для обробки зображень на дронах з меншою обчислювальною потужністю. Проблеми, з якими стикаються ці системи – це потреба у сильній комплектації на борту дрона, складність в оновленні моделей у польових умовах та обмеження в енергоспоживанні.

У медичній галузі найбільше застосування мають згорткові нейронні мережі (CNN), які дозволяють виконувати глибокий аналіз складних медичних зображень. Наприклад, на практиці CNN використовуються для автоматичного виявлення пухлин, тромбів, пневмонії, дефектів кісткової тканини і т.д. Метод PCA може бути застосований для фільтрації шумів і зменшення обсягу зображень перед передачею на сервер або до лікаря. YOLO у медичному середовищі виконує допоміжну функцію, наприклад, швидко оцінку зображень великого масиву для сортування пацієнтів у надзвичайних ситуаціях. Водночас kNN і SVM рідше використовуються через обмежену масштабованість.

Втім, використання таких технологій не позбавлене складнощів. Ефективність розпізнавання значною мірою залежить від доступних обчислювальних ресурсів, якості даних, умов експлуатації та рівня адаптації моделей до нових сценаріїв. Особливої уваги потребує питання безпеки та захисту моделей від зовнішніх впливів, що можуть призвести до хибних рішень, які в критичних ситуаціях можуть мати фатальні наслідки.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що методи розпізнавання образів відіграють велику роль у розвитку сучасних технологій. Аналіз ефективності алгоритмів показав, що кожен із них має свої переваги та обмеження, які слід враховувати при виборі для конкретних завдань. Практичне впровадження таких методів забезпечує швидкість, точність та певну автономність у прийнятті рішень, що є критично важливим у більшості галузей. Водночас, інтеграція вимагає високої якості даних, надійного обладнання та захисту від зовнішніх загроз. Подальший розвиток цієї сфери передбачає не лише вдосконалення алгоритмів, а й розробку енергоефективних, захищених і адаптивних систем, здатних працювати в умовах обмежених ресурсів та змінного середовища. Успішне вирішення зазначених викликів забезпечить ще глибшу інтеграцію методів розпізнавання образів у технології, що відкриє нові можливості як для цивільного, так і для військового застосування, особливо в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. Придатко Д. Р. Огляд методів розпізнавання об'єктів за допомогою технічних систем зору / Д. Р. Придатко // Харківський національний університет радіоелектроніки. – 2023. – С. 9-10. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/6164e15d-034c-4624-b311-68ccfbbfc426/content>.

2. Яковенко С. С. Система двовимірного розпізнавання об'єктів в безпілотних автомобілях : магістерська дисертація / С. С. Яковенко ; наук. кер. Н. І. Недашківська. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. – С. 42-52. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/d35e4bd2-c179-4607-a35d-d8cac40e7519/content>.
3. Малишев О. Використовуємо CNN для обробки зображень. Частина перша / Олексій Малишев // DOU.ua. – 2024. – URL: <https://dou.ua/forums/topic/48368/>.
4. Романишин Ю., Єлманов С., Андрухів Т., Теглівець О. Оцінка якості зображень згортковою нейронною мережею при використанні бази TID2013 / Ю. Романишин, С. Єлманов, Т. Андрухів, О. Теглівець // Інфокомунікаційні технології та електронна інженерія. – 2023. – № 3 (2). – С. 173-177. – URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/oct/31580/paper16_0.pdf?.

ПРИНЦИП ДІЇ МІКРОПРОЦЕСОРНОГО ЗАСОБУ КОНТРОЛЮ ЕЛЕКТРОПРОВІДНОСТІ МОЛОКА ПРОТЯГОМ ЛАКТАЦІЇ

**Загорій В.В., 11м-кн група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – д.т.н., професор Кулаков П.І.**

У теперішній час практично всі світові виробники доїльного обладнання виготовляють засоби вимірювання електропровідності молока, які використовуються для виявлення маститу, а також засоби вимірювання інших його параметрів та зоотехнічних параметрів тварин. Важливим зоотехнічним параметром є інтенсивність молоковіддачі тварини [1]. Прозорість молока, наприклад, вимірюється для виявлення фактів фальсифікації молока водою недобросовісними доярками, за допомогою фотоелектричного перетворювача, який розглянуто у [2]. Усі сучасні засоби вимірювання створюються на основі спеціалізованих мікропроцесорів – мікроконтролерів, або на основі програмованих логічних контролерів [3]. На основі аналізу співвідношень між виміряними параметрами молока, в певних випадках можливе оцінювання загального стану тварини [4, 5]. Слід відзначити, що електропровідність молока залежить від дня лактації тварини, що у існуючих засобах контролю не враховується.

Розглянемо рис. 1, на якому наведено типову експериментальну залежність питомої електропровідності молока від часу протягом доїння. Наведена залежність побудована на основі даних, отриманих за допомогою експериментального мікропроцесорного вимірювача параметрів молока, протягом шести днів від 32 корів при їх трьохразовому доїнні, інтервал між вибірками складав шість секунд. Миттєве значення електропровідності значно змінюється протягом доїння та залежить від багатьох випадкових факторів, таких як спінювання молока, неповне покриття електродів, турбулентність

потоків молока, значення інтенсивності молочного потоку, особливостей утримання тварин, типу кормів та кормових домішок, стану здоров'я тварини, періоду лактації, індивідуальних та породних особливостей тварин.

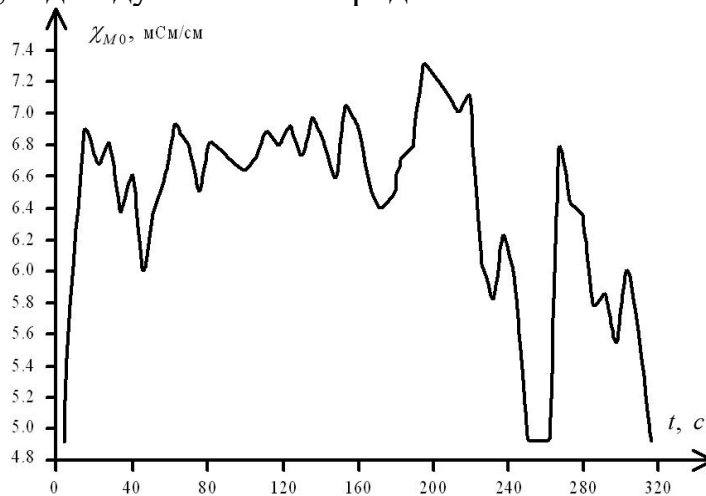

Рисунок 1 – Типова залежність питомої електропровідності молока від часу протягом доїння

З метою зменшення впливу випадкових факторів на достовірність контролю, доцільним є вимірювальний контроль середнього значення питомої електропровідності молока при контрольній температурі за час доїння, методика його вимірювання полягає в наступному. Протягом доїння проводиться N_{MC} одночасних вимірювань миттєвих значень питомої електропровідності молока $\chi_{M\ i}, \chi_{M\ i+1} \dots \chi_{M\ N_{MC}}$ та поточної температури молока $T_{PM\ i}, T_{PM\ i+1} \dots T_{PM\ N_{MC}}$ в певні моменти часу $t_i, t_{i+1} \dots t_{N_{MC}}$. На основі результатів цих вимірювань визначаються відповідні миттєві значення питомої електропровідності молока $\chi_{M0\ i}, \chi_{M0\ i+1} \dots \chi_{M0\ N_{MC}}$ при контрольній температурі. Для визначення середнього значення питомої електропровідності молока при контрольній температурі за час доїння, внаслідок її стрибкоподібної зміни, доцільно використати кусочно-лінійну інтерполяцію даних. Середнє за час доїння значення питомої електропровідності молока при контрольній температурі, при використанні цифрового інтегрування інтерполюючої функції за методом трапецій, визначається виразом

$$\chi_{M0S} = \frac{1}{t_{N_{MC}} - t_1} \int_0^{t_{N_{MC}}} \chi_{M0I}(t) dt = \frac{1}{t_{N_{MC}} - t_1} \sum_{i=1}^{N_{MC}-1} \frac{\chi_{M0\ i+1} + \chi_{M0\ i}}{2} (t_{i+1} - t_i). \quad (1)$$

Найбільш значне збільшення електропровідності молока відбувається у перший та останній місяці лактації. На другому місяці лактації значення електропровідності молока знижується більш ніж в два рази у порівнянні із значенням на початок лактації, після цього, на протязі восьми місяців, електропровідність змінюється в межах значень, характерних для нормального молока. З початку десятого місяця лактації середня

електропровідність молока збільшується до значення, яке не характерне для нормального молока, хоча за межі допуску як правило не виходить. Середня електропровідність молока досягає максимуму у момент початку сухостійного періоду. Внаслідок великої кількості факторів, що впливають на електропровідність молока, іноді виникає ситуація, коли електропровідність молока здорової тварини на першому та останньому місяці лактації виходить за межі допуску, внаслідок чого приймається помилкове рішення про наявність маститу. Як вказано вище, у існуючих засобів контролю електропровідності молока автоматично не враховується її залежність від дня лактації, внаслідок цього зменшується достовірність вимірювального контролю. З метою збільшення достовірності діагностики маститу за результатами вимірювального контролю середнього, за час доїння, значення питомої електропровідності молока при контрольній температурі, пропонується концепція зміни значення верхньої межі допуску в залежності від дня лактаційного періоду. Нижня границя допуску при вимірювальному контролі встановлюється на рівні $\chi_{M \min} = 30 \cdot 10^{-4}$ См/см для усього лактаційного періоду. Верхню границю допуску пропонується визначати наступним чином. З другого по дев'ятий включно місяці лактаційного періоду, коли електропровідність змінюється в межах, характерних для нормального молока, верхня границя межі допуску встановлюється на рівні $\chi_{M \max} = 80 \cdot 10^{-4}$ См/см. Внаслідок наближення значення питомої електропровідності на першому та останньому місяці лактаційного періоду до значення $\chi_{M \max}$, знижується достовірність її контролю, при чому, в певних випадках, значення питомої електропровідності молока здорової тварини може бути більшим, ніж $\chi_{M \max}$. Середнє значення електропровідності молока, при контрольній температурі, у період з другого по дев'ятий місяць лактації включно, визначається за виразом

$$\chi_{LCS} = \frac{1}{s_{NL2} - s_{NL1}} \int_{s_{NL1}}^{s_{NL2}} \chi_{LC}(s_{LC}) ds_{LC}, \quad (2)$$

де s_{NL1} - номер першого дня другого місяця лактаційного періоду; s_{NL2} - номер останнього дня дев'ятого місяця лактаційного періоду;

Верхню границю допуску значення питомої електропровідності молока пропонується визначати за виразом

$$\chi_{M \max \ 1,10} = k_{LC} \frac{\chi_{LC}(s_{LC \ 1,10})}{\chi_{LCS}} \chi_{M \max}, \quad (3)$$

де k_{LC} - поправочний коефіцієнт.

Поправочний коефіцієнт визначається на основі статистичної обробки результатів вимірювання середнього, за час доїння, значення питомої електропровідності молока при контрольній температурі здорових та хворих на мастит тварин, які знаходяться на першому та останньому місяцях лактаційного періоду.

Список використаних джерел

1. Кучерук, В. Ю. Датчик інтенсивності молоковіддачі переносного доїльного апарату для стійлового молокопроводу / В. Ю. Кучерук, Є. А. Паламарчук, П. І. Кулаков, Т. В. Гнесь // Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах. - 2013. - № 3. - с. 44 - 48.
2. Поджаренко, В. О. До питання вибору форми модулятора тахометричного перетворювача / В. О. Поджаренко, В. М. Міхалевич, П. І. Кулаков // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 1998. - № 1. - с. 12-18.
3. Поджаренко, В. О. Програмування логічних контролерів Schneider Electric : навч. пос. / В. О. Поджаренко, В. Ю. Кучерук, П. І. Кулаков. – Вінниця : ВДТУ, 2002. – 132 с.
4. Кучерук, В. Ю. Підхід до критеріального оцінювання ступеню відхилення від норми стану об'єкта / В. Ю. Кучерук, П. І. Кулаков, О. Б. Іванець, А. П. Кулакова // Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах. - 2020. - № 2. - с. 10 - 15. - DOI: 10.31891/2219-9365-2020-66-2-2
5. Кучерук, В. Ю., Паламарчук, Є. А., & Кулаков, П. І. (2014). The statistical models of machinery milking duration by group milking machines. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, 4(4(70)), 13–17. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2014.26287>

ГЕНЕТИЧНІ АЛГОРИТМИ ЯК МОДЕЛЬ ПРИРОДНИХ ПРОЦЕСІВ

**Григоренко У.С., 21-кн група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – доктор технічних наук, професор Нескородєва Т. В.**

Генетичні алгоритми (ГА) – це еволюційний алгоритм, побудований на основі підбору та комбінування потрібних параметрів. У цих алгоритмах можуть реалізовуватися методи генетичного спадкування або природного відбору [1, 9].

Еволюційні алгоритми (ЕА) – клас стохастичних методів оптимізації та пошуку, в основу якого полягає природна еволюція. Це потужний та гнучкий інструмент для вирішення складних задач. Такі алгоритми застосовують для розв'язання задач з оптимізації та пошуку, коли традиційні методи розв'язання неефективні. Постійний розвиток теорії та застосувань ЕА розширює їхні можливості та сферу використання.

Класифікація еволюційних алгоритмів:

- еволюційні стратегії,
- еволюційне програмування,
- генетичні алгоритми,
- генетичне програмування.

Еволюційна стратегія (ЕС) – це еволюційний алгоритм, побудований на

основі адаптації та еволюції.

Еволюційне програмування (ЕП) – це еволюційний алгоритм, основою якого є незмінні структури даних агентів, що завдяки прогнозуванню наступних станів визначають «розумну поведінку».

Генетичне програмування (ГП) – це підхід до розробки алгоритму, що базується на основі еволюції біологічних видів і дає можливість визначити програму, що зможе виконати поставлену задачу.

Генетичні алгоритми – це обчислювальна модель, що відображає ключові аспекти природної еволюції: природний відбір, спадковість, мутацію, адаптацію. Основними компонентами ГА є: хромосома, початкова популяція, функція пристосованості, оператори селекції, оператори кросинговеру (схрещування), оператори мутації, умови зупинки алгоритму. Етапами генетичного алгоритму є: ініціалізація популяції, оцінка пристосованості кожної хромосоми, селекція батьків для розмноження, застосування операторів кросинговеру та мутації для створення нових нащадків, формування нової популяції, перевірка умови зупинки [3, 173].

Прикладом практичного застосування генетичного алгоритму є складання розкладу занять для навчального закладу. Між генетичним алгоритмом і процесом формування розкладу можна провести таку аналогію:

Генетичний алгоритм	Процес формування розкладу
Хромосома	Розклад створюється у вигляді хромосоми, ген якої містить інформацію про предмет, час заняття, аудиторію, викладача, академічну групу.
Початкова популяція	Спочатку створюється розклад, що міститиме неточності та похибки
Функція пристосованості	Враховуються обмеження, навантаження викладачів та рівномірність пар протягом тижня
Селекція	На основі результатів пристосованості проводиться відбір розкладів, які мають «найкращі» ознаки та є найближчими до бажаного результату
Кросинговер	На основі обраних «батьківських» розкладів формується «дочірній», що поєднує найбажаніші ознаки
Мутація	До новоствореного розкладу вносяться випадкові зміни для дослідження нових варіантів розкладу
Формування нового покоління	Новостворений розклад замінить первісні варіанти

Генетичні алгоритми є потужним інструментом для розв'язання складних задач оптимізації та пошуку, що базується на процесах природної еволюції. Імітуючи природний відбір, спадковість та мутацію, ГА демонструють здатність до адаптації та знаходження ефективних розв'язків у різноманітних галузях науки та техніки. Подальший розвиток і вдосконалення

генетичних алгоритмів обіцяє ще ширше їх застосування для розв'язання найскладніших проблем сучасності. Генетичні алгоритми також є складовою багатьох методів штучного інтелекту [4].

Список використаних джерел

1. Генетичні алгоритми як обчислювальні методи скінченновимірної оптимізації / Н.М. Гулаєва, В.П. Шило, М.М. Глибовець // Кібернетика та комп'ютерні технології: Зб. наук. пр. — 2021. — № 3. — С. 5-14.
2. Кононюк А.Ю. Нейроні мережі і генетичні алгоритми – К. : «Корнійчук», 2008. – 446 с.
3. Генетичний алгоритм розв'язання задачі маршрутизації в мережах/ С.Д. Погорілий, Р.В. Білоус// Пробл. програмув. — 2010. — № 2-3. — С. 171-177.
4. Глибовець М. М. Паралельний генетичний алгоритм побудови розкладу занять / М. М. Глибовець, Н. М. Гулаєва, М. М. Пасічник // Проблеми програмування. - 2015. - № 2. - С. 76-85.

RECOGNITION OF GOODS USING THE YOLO NEURAL NETWORK

**Levytskyi M., 22k-kn group, Faculty of Economics and Business
Scientific adviser – PhD in Engineering Science, Head of the Department of
Information Technology**

Nowadays, computer vision systems are being actively implemented to visually monitor the availability of goods on store shelves in real-time. In large-scale retail networks, it is crucial to automate the process of shelf stock verification, as manual control is complex and inefficient. To achieve this, it is necessary to ensure reliable object recognition and quantity estimation, which requires high accuracy and operational stability of the system.

In [1,2], methods and mathematical principles of object recognition of goods on store shelves are examined. It is important to note that the presented computer systems require the use of high-quality video cameras.

The aim of this work is to develop a method and software for automatic recognition of goods on store shelves from images and for analyzing changes in their quantity.

The method for recognizing the presence of goods on shelves is based on the use of the YOLO (You Only Look Once) neural network, which processes images in real-time and enables highly accurate object detection. YOLO belongs to the family of single-stage detectors, which simultaneously predict the coordinates of an object, its class, and the probability of belonging to that class within a single convolutional neural network.

A camera with a resolution of 1280×720 pixels is used to capture images of the shelves. The acquired frames are input to the neural network, where the images are preprocessed through normalization and resizing to the format required by the

model.

YOLO divides the image into an $S \times S$ grid (e.g., 20×20), where each cell is responsible for predicting objects whose centers fall within the cell boundaries.

For each grid cell, the network predicts:

- the coordinates of the bounding box: (x, y, w, h) ;
- the confidence score of object presence;
- a probability vector for classification into object categories (e.g., "bottle", "box).

Mathematically, for each detected object, a loss function is computed [1]:

$$\text{Loss} = \lambda_{\text{coord}} \sum_{\{i=0\}}^{\{S^2\}} \{ \text{obj} \} [(x_i - \hat{x}_i)^2 + (y_i - \hat{y}_i)^2 + (w_i - \hat{w}_i)^2 + (h_i - \hat{h}_i)^2] \quad (1)$$

where $\hat{x}_i, \hat{y}_i, \hat{w}_i, \hat{h}_i$ are the predicted coordinates, λ_{coord} is a weighting factor, and $\{\text{obj}\}$ is an indicator of the object's presence in the i -th cell.

After detection, results are filtered using the non-maximum suppression (NMS) method, which removes duplicate detections and retains only the most probable ones [2] (Figure 1).

Figure 1 – Demonstration of the recognition result

The proposed computer vision system for recognizing goods on store shelves enables automated monitoring of product availability, providing an objective real-time assessment of changes using the YOLO neural network.

List of references

1. Original YOLO Paper: Redmon, J., Divvala, S., Girshick, R., & Farhadi, A. (2016). You Only Look Once: Unified, Real-Time Object Detection. In Proceedings of the IEEE conference on computer vision and pattern recognition (pp. 779-788)
2. Redmon, J., & Farhadi, A. (2018). YOLOv3: An Incremental Improvement. *arXiv preprint arXiv:1804.02767*.

3. Bochkovskiy, A., Wang, C. Y., & Liao, H. Y. M. (2020). YOLOv4: Optimal Speed and Accuracy of Object Detection. arXiv preprint arXiv:2004.10934.
4. Lin, T. Y., Dollár, P., Girshick, R., He, K., Hariharan, B., & Belongie, S. (2017). Feature Pyramid Networks for Object Detection. In Proceedings of the IEEE conference on computer vision and pattern *recognition*, 2117-2125.
5. Law, H., & Deng, J. (2018). CornerNet: Detecting Objects as Paired Keypoints. In Proceedings of the European conference on computer vision (ECCV), 734-749.

Наукове видання

**ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ УМАНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ САДІВНИЦТВА**

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

Відповідальний редактор– Нестерчук Юлія Олександрівна
Відповідальний секретар– Улянич Юлія Василівна

Видається в авторській редакції. Редакція не несе відповідальності за зміст матеріалів. Автори вміщених матеріалів висловлюють свою думку, яка не завжди збігається з позицією редакції.

Комп'ютерне верстання– Улянич Юлія Василівна